

Чинар
пөһрәләри

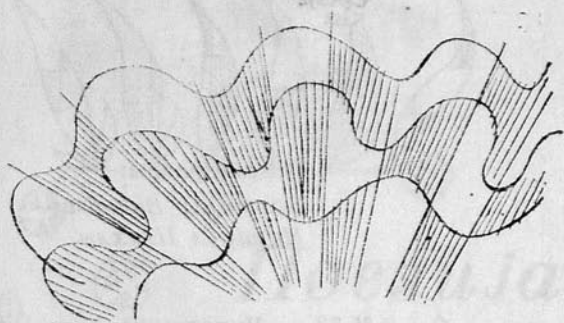
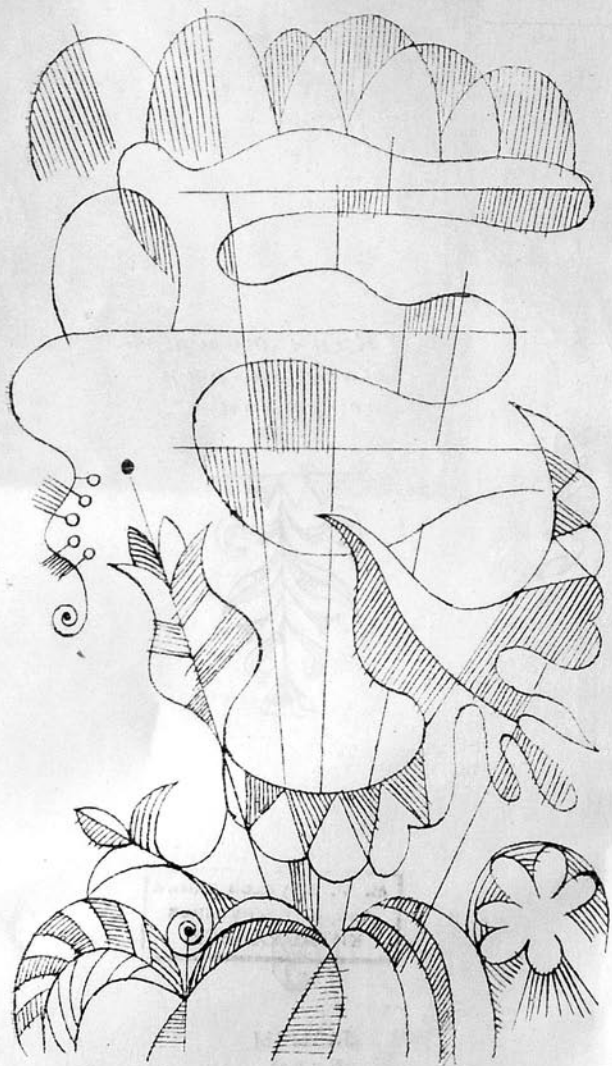
889851

*Кәни шаир вә
насиләрин
әсәрләри*

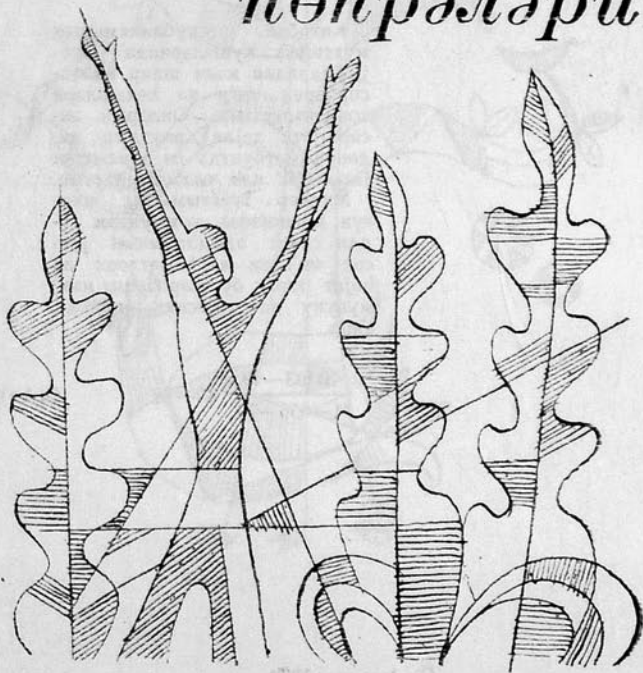

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан Республикасы
КҮТӘХАНАСЫ

ЈАЗЫЧЫ
Бакы
1979

Чинар
пөһрәләри

Редакторлары:

Бәхтијар Ваһабзаде
Исмајил Шыхлы

Ч 53 **Чинар** пөһрэләри. Ше'рләр
вә һекајәләр. Б. Јазычы, 1979

334 с.

Китабда, республикамызын
мүхтәлиф кушәләриндә јаша-
йыб-јарадан кәнч шаир вә на-
сирләрин ше'р вә һекајәләри
топланмышдыр. Онларын әк-
сәријјәти хејли вахтдыр ки,
дөври мәтбуатда өз тәрәвәтли
јазылары илә чыхыш едирләр.

Мүасир һәјатымызын чош-
ғун инкишафы, коммунизм гу-
ран совет адамларынын јүк-
сәк мә'нәви кејфијјәтләри вә
һәјат тәрзи бу әсәрләрин мәз-
мунуну вә гәјәсини тәшкил
едир.

Ч $\frac{70403-49}{M-656-79}$ 80-78

С(Аз)2

АҒАМАЛЫ САДИГ

1947-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Универ-
ситетинин журналистика фа-
култәсини битириб. «Язычы»
нәшријатында ишләјир.

ЭТРИ КЭЛИР ♦

Бу көвнэр торпагы эжил сэн дэ өп,
Гышда да гојнундан јаз этри кэлир.
Булаглар чэкилиб бұз кэрдэјинэ,
Нэлэ шэлалэдэн саз этри кэлир.

Синэсиндэ нэсрэт, сачларында дэн,
Мин шаир кечибди Муған дүзүндэн.
Амма бу чејранын гара көзүндэн
Јенэ јазылмамыш сөз этри кэлир.

Баһарда гојнунда бинэ салдығым,
Күллү күнејиндэ түтэк чалдығым,
Бу гарлы дағлардан, гурбан олдуғум
Вэтэн торпагынын өз этри кэлир.

СЭАДЭТ КҮЛҮР ♦

Көрүрэм, арабир килејлэниб сэн
Дејирсэн: «Касыбыг, еһ.. нэјимиз вар!..»
Күлүм, сәни нечә инандырым мән,
Үрәји долунун еви бош олар.

Намыја бир бахмаз талејин көзү,
Кими ширә чәкәр, кими гәм чәкәр.
Сән дағлар гызысан, ај әззим-көзүм,
Дағларын зирвәси даим нәм чәкәр.

Демә бош хәјалдыр бу дедикләрим,
Аз-чох баш тапырам дүнја ишиндән.
Билсәм үрәјиндә сојујуб јерим,
Неч заман бу евә гајытмарам мән.

Сән дэ үшүјәрсән сојуса көнлүм,
Бахарсан јоллара бојнубүкүлү.
Дөвләтдә сәадәт арама, күлүм,
Бизим үзүмүзә сәадәт күлүр.

Бу дәниз нә јаман истиганлыдыр,
Бу дәниз нә гәдәр нәлим, мөһрибан.
Бурда далғалар да көј думанлыдыр,
Бурда лөпәләрин дилиндә дастан.

Тозанаг галдырыб пајыз јелләри,—
Һардаса човғуна бир ашиг дүшүб.
Онунчүн күнәшин гызыл телләри
Хәзәрин гојнунда долашыг дүшүб.

Елә бил о шылтаг, ағ гағајылар
Јағыб көј сулара гушбашы гар тәк.
Саһилә сөјкәнән сирли гајалар
Ујујуб јорулмуш балыгчылар тәк.

Гејз илә һај салса һәр јана хәзри
Сулар шаһә галхыб чыхар саһилә.
Дөнәндә мүләјим инсана хәзри
Хәзәр хумар-хумар бахар саһилә.

АҒАСӘЛИМ НАЧЫЈЕВ

1952-чи илдә анадан олуб,
ССРИ-нин 50 иллији адына
АПХДИ-нин инкилис дили фа-
күлтәсини битириб. Имишли
рајонунун Гарадонлу кәндин-
дә инкилис дили мүәллимни
ишләјир.

ДОСТЛУГ НӘҒМӘСИ ♦

Дост доста тән кәрәк демиш бабалар,
Бу сөз ки, бош јерә дејилмәјибдир.
Достуна саф гәлблә әјилән инсан
Дүшмән гаршысында әјилмәјибдир.

Тәнһа дағ көрмәдим бу дүнјада мән,
Дағлар да сөјкәнир бири-биринә.
Туфанда тәк ағач гопар јериндән,
Мешә әввәлки тәк дајанар јенә.

ЛЕРМОНТОВУН МӘЗАРЫ ӨНҮНДӘ ДҮШҮНЧӘЛӘР♦

Бурда кечән әср күллә атылыб,
Бу сөзләр фикрими бир аз чашдырыр.
Бурда кечән әср очаг чатылыб,
Түстүсү һәлә дә көз ачышдырыр.

Көрүшә кәлирләр һеј ахын-ахын,
Бу јерин чичәји, күлү ше'рдир.
Инсанлар, мазара сакитчә бахын,
Бурда сүкутун да дили ше'рдир.

Үрәјим һәсрәтдән аз галыр јана,
Көзүмдән јаш кәлсә демә ајыбды.
Күллә нечә гыјды елә инсана,
Еһ, күллә нејләсин, намәрд гыјыбды.

Јенә дүшүнчәләр алыр гәлбими,
Көврәк дүјғуларым ојаныр бурда.
Дағлар кешик чәкән әскәрләр кими
Фәхри гаровулда дајаныр бурда.

Далыб фикирләрә демә, еј үрәк,
Өлүм бу дүнјадан гопарыб ону.
Һәр кәлән әлиндә кәтирир чичәк,
Һәр кедән гәлбиндә апарыр ону.

АҒАЧƏФƏР ҺƏСƏНОВ

1954-чү илдә анадан олуб,
В. И. Ленин адына Азәрбај-
чан Дөвләт Педагожи Инсти-
тутуну битириб, Азәрбајчан
Дөвләт Телевизија вә Радио
Верилишләри Комитәсиндә
ишләјир.

ƏСКƏР ШИНЕЛИМ ♦

Өмрүмә һәдијјә верилмәјиб о,
Нә дә елә-белә бағышланыбдыр.
Зүлмәт кечәләрдә јағышла, гарла
Чијнимдә пагонум нахышланыбдыр.

Онунла сабаһа мин јол кетмишәм,
Сојугда, чәтиндә һајыма јетир.
Бә'зән өз-өзүмә һејрәт етмишәм,
Јахам улдузларла дүјмәләнибдир.

Илк аддым атмышам өмрүн јазына,
Бу күнләр доғмадыр, бу күнләр әзиз.
Бүрүнүб Вәтәнин бир парчасына,
Вәтән торпағыны горујуруг биз.

ДАҒЛАРДА ГЫШ ♦

Бәјаз думан чөкүб јамача, јала,
Сојујуб нәфәси булағларын да.
Ағачлар кәлин тәк бојланар јола,
Нишан сырғалары гулағларында.

Булуд севинчинә көјләр бүрүндү,
Јоллара санчылыб јенә буз охлар.
Дағларын чал сачы бурум-бурумду,
Гајалар узагдан—ағ атлы оғлан.

Елә бил улдузлар јерә енибди,
Кечиб сылдырымдан кечәнин шәри.
Чајларын әлиндә дәстәләнибди
Шахта бабаларын буз чичәкләри.

Киши палтарыны кејинди дағлар,
Елә бил гәфилдән узанды боју.
Пајызын далынча дејинди дағлар,—
Палыды мешәдә әлчәксиз гојуб.

Бир күлэк охшајар јамачы, дики,
Истэсэн мағара гојнуңда исин.
Дағлар нәрмәназик ушағ дејил ки,
Шахтанын назына дөзә билмәсин.

Һардаса узағда чатылыб очағ,
Түстүсү гарышыб ғыш һавасына.
Елә бил дағларда сојуглајачағ,
Күнәш дә чәкилиб өз јувасына.

САБАҢ ӘСКӘР КЕДӘЧӘЛӘМ ◆

Күчәләр јапышар аддымларымдан.
Јарпағлар үстүмдә әсәчәк тир-тир.
Нәнәм чаршабына бүрүнүб јаман,
Әскәр тәк гаршымда дуруб мүнтәзир.

Үзүмә дикилиб гара көзләри,
Ушағлар башыма јығышыб инди.
Нөврәстә бибимин тотуг гызлары,
Бу ахшам мәнимчүн балдан ширинди.

Нәнәләр ајырыб јағы, ајраны,
Аталар ғыйыблар нечә тоғлуја.
Бу ахшам евләрин тоју, бајрамы
Чаванлар дөнүбләр гоч Короғлуја.

Сыхылар, дарыхар мән кәләнәдәк,
Һәлә әл-ајағдан ғыврағды нәнәм.
Башынын үстүндә чән этәк-этәк,
Палыдды, гајынды, говағды нәнәм.

Шөһрәт һәвәсимә күвәнир вәтән,
Башыма инчиләр әләнир мәним.
Бир өлкә пәј умар мәһәббәтимдән,
Бир кәнд һәсрәтимә бәләнәр мәним.

ЧИЛИДӘ ДОҒАН КҮНӘШ ◆

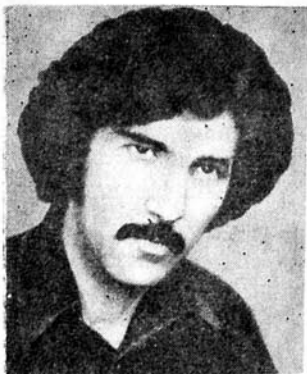
Күнәш еһтијатла бојланыр һәрдән,
Сапсары кәдәри үзүндән силиб.
Полис тәғибинә дүшәчәк бирдән—
Ән бөјүк һөрүмчәк торуду Чили.

Гајғылы көзләрдә јаш килә-килә,
Торпағ «әлдән дүшүб», торпағ јорулуб.
Елә бил «азадлығ» ачары илә
Данышан дилләрә килид ворулуб.

Күнәш мис пул кими ғызарыб бурда,
Гурујуб көјләрин илһамы, тәби.
Адамлар үмидлә сығыныб јурда,
Адамлар—дәвәси өлмүш әрәбди.

Бир гарагорхудан гәзәб саралар,
Өзүнә бир гала гурағ дөзүмдән.
Дөнәрләр күнәшә Виктор Харалар,
Өпәрләр Вәтәнин ганлы үзүндән.

АДИЛ ЧӘМИЛ

1954-чү илдә анadan олмуш-
дур. Азәрбајчан Дөвләт Уни-
верситетинин журналистика
факултәсини битириб. «Язы-
чы» нәшријјатында ишләјир.

ВӘТӘН ♦

Бир овуч горпағын олсам өлмәрәм,
Гәрибләр пәј умар сәадәтимдән.
Сонун һарда битир, дејә билмәрәм,
Әввәлин башлајыр мәнәббәтимдән.

Зирвәсән, дәрәсән, чајсан, дәнизсән,
Үрәјин кенишдир дүзләрин кими.
Сән нечә ләкәсиз, нечә тәмизсән
Севдијим көзәлин көзләри кими...

Һәр кәси гәлбиндә бир өвләд билиб
Һамыја бир көзлә бахмысан, Вәтән.
Анамын мүгәддәс сүдүjlә кәлиб
Гәлбимә, ганыма ахмысан, Вәтән.

ЈАМАН ГОЧАЛМЫСЫНЫЗ ♦

Ата вә анама

Сиз мәним көзүмүн ағы-гарасы
Гара сачынызда ағы нејләјим?
Һәлә һарасыдыр, һәлә һарасы...
Әлимдән нә кәлир, ахы, нејләјим—
јаман гочалмысыңыз.

Көксүмдә кәдерин көзәрән изи,
Фикир үмманьнда үзүр үрәјим.
Титрәјән көрүрәм әлләринизи
Пајыз јарпағы тәк әсир үрәјим—
јаман гочалмысыңыз.

...Бир евдә алты ев бөјүтмүсүнүз,
Һамымыз бир кәндә сығышмамышыг...
Ајлары, илләри үјүтмүсүнүз,
Һәлә јувамыза јығышмамышыг—
јаман гочалмысыңыз.

400—2

17

М. Ф. Ахундов адына
Азәрб. Республика
КИТАБХАНАСЫ

Ај ана, үзүнэ баха билмирэм,
Ај ата, көзүндө донур көзлөрүм.
Иллэр чәпәр чәкиб, гојмајыб көрөм—
Кизличә-кизличә, ај әзизләрүм,
јамаң гочалмысыңыз.

Заманың чархыны һара чевирим?
Нејләјим илләрин ачығына мән?
Каш бүтүн өмрүмү нура чевирим
Сәпим көзүнүзүн ишығына мән—
јамаң гочалмысыңыз.

БУ СӘН ДЕЈИЛСӘН ◆

Баһар көзләјирәм буз үрәјиндән;
Билмирәм нә кечди гыз үрәјиндән—
Даһа јолларымы көзән дејилсән
Инана билмирәм, бу сән дејилсән.

Өмрүмү узадан көрүшүн илә,
Јаныма гәфләти кәлишин илә
Даһа үрәјими үзән дејилсән,—
Јох-јох, инанмырам, бу сән дејилсән.

Вүсәлын улдузу көјдән гопдуму?
Һәсрәтин нәләси нејдән гопдуму?
Сән ки, анд ичмишдин күсән дејилсән,
Күсмүсән, демәли бу сән дејилсән...

Адыны чәкмәсәм алышар дилим...
Көврәк үрәјини билирәм, күлүм,
Сән дә бу һәсрәтә дөзән дејилсән,
Әкәр дөзә билсән бу сән дејилсән...

МӘНӘ ТОХУНМАЈЫН ◆

Мәнә тохунмајын, јамаң көврәјәм,
Көврәјәм созалмыш күл јарпағы тәк.
Дүнјаның дәрдини чәкән үрәјәм,
Тутгунам дүнјаның гашгабағы тәк.

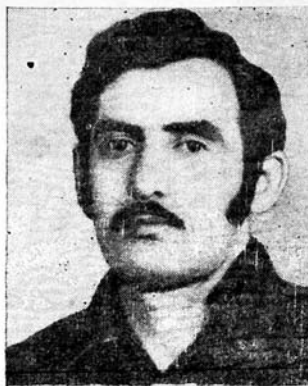
Бир аз кечмишәмсә, бир аз индијәм,
Таланмыш торпағам, долмуш сәмајәм.
Һәлә тапылмамыш Хатын кәндијәм,
Һәлә түстүләнән Хиросимајәм.

Сыхыр үрәјими дәмир барылар,
Көксүмдә чәлладлар алајы јатыр.
Дәрдимдән дүнјаның бағры јарылар—
Синәмдә Буһенвалд һарајы јатыр.

Ганлы чәбһәләрин мәрмиләријлә
Овулмуш торпағам, пара-парајәм.
Азадлыг гоһујан нәғмәләримлә
Чилијә чиләнән Виктор Харајәм.

Мәнә тохунмајын, јамаң көврәјәм,
Көврәјәм созалмыш күл јарпағы тәк.
Дүнјаның дәрдини чәкән үрәјәм,
Тутгунам дүнјаның гашгабағы тәк.

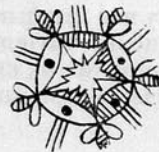
АЈАТХАН ЗИЈАД

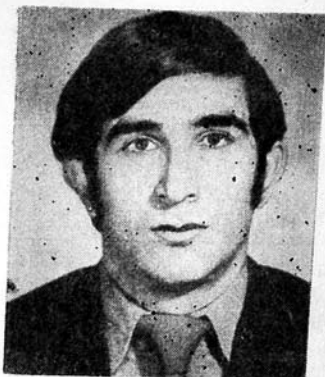
1951-чи илдә анадан олуб.
1975-чи илдә Азәрбајҹан Дөв-
ләт Университетинин журна-
листика факултәсини битириб.
Азәрбајҹан Телевизија вә Ра-
дио верилишләри комитәсинин
әмәкдашыдыр.

ИЛМӘЛӘРӘ ТОХУНАН ӨМҮР ♦

Әлләри титрәк,
бармаглары һанаја дирәк
бир нәнәм вар.
Халы тохујар
сәһәрләр, ахшамлар.
Зүмзүмә едәр
бир бәјаты һәзинлијиндә.
Арзуларыны илмәләрә гатар,
Илмә-илмә тохујар
истәкләрини нәнәм.

Јүнкүлләшәр
Бәјатылар сүзүлдүкчә бағрындан.
Чичәкли чәмән олдугча илмәләр,
Өмрүнү өмрүмүзә чалар нәнәм.
Биз нахыш-нахыш бөјүјәрик,
Илмә-илмә гочалар нәнәм.

АКИФ ЧƏЛАЛ

1957-чи илдə анадан олуб.
Азəрбајчан Дəвлəт Универси-
тетиндə тəһсил алып.

ХАТЫН ҺАРАЈЫ ◆

Бу јердə нə от вар, нə дə бир чичək,
Торпаг јас сахлајыр кəзлəриндə јаш.
Хатын—кəмүрлəшмиш нечə мин үрək,
Бурда аддымыны аста ат, гардаш.

Синəси алланыб санки сəһəрин,
Дəрəлэр аһ чəксə гулаглар батар.
Бу торпаг үнванлы дərдин, кəдəрин
Бирчə дамчысындан үмман од тутар.

Диварлар јүз јердэн дешик-дешикдир,
Даша, торпаға да бурда гыјыблар.
Гəбирлэр елə бил торпаг-бешикдир
Шəһидлэр кəрпə тək јухулајыблар.

Нифрəтим, гəзəбим сыхыр гəлбими,
Бурда торпағын да гулагы сəсдə.
Јоллар күллəлənмиш икидлэр кими
Дүшүб үзүгəјлу торпағын үстə.

Бурда јығылыбдыр чən галаг-галаг,
Сојумур торпағын гəзəби, кими.
Бу јердə Һələ дə кəјнəјир торпаг,
Кəјнəјир дүнјанын јарасы кими.

БУ ТОРПАГДА ГАНГАЛ ОЛЛАМ... ◆

Мəммəd Араза

Инсан өмрү дəрд мисралыг бајаты,
Зирвə андым арзуларын бојаты.
Кəрпə ешгим күндən-күнə бој атыр,
Јохдур өзкə тəмənнам!

Дағ чајы тək чошуб-дашыб, селлənəm,
Дамла-дамла Һeј топланыб кəллənəm.

Һелләнсәм дә уса дағдан һелләнәм,—
Јохдур өзкә тәмәннам!

Вәтән ешгим бу дағлара гыј салар,
Бағрым јанар бир дашына гыјсалар.
Бу торпагда чичәк оллам гојсалар,
Јохдур өзкә тәмәннам!

Чүрүмәјиб синән үстә бирчә дән,
Учалмышыг, улдузларла тәнбәтән.
Тәк адына лајиг олум, еј Вәтән,
Јохдур өзкә тәмәннам!

ШАИРЛӘР ◆

Шаирләр—силаһа сарылмыш әскәр,
Шаирләр—дүшмәнә гәзәбди, кинди.
Бир халгы танымаг истәсэн әкәр,
Соруш ки, о халгын шаири кимдир.

Тәбиәт нурланар шаир күләндә,
Шаирләр шам кими әримәлидир.
Дејирәм, шаирләр лазым кәләндә
Гылынчын үстүjlә јеримәлидир.

Бир халгын јасыдыр бир шаир јасы,
Дүнја бу һикмәтдән чоҳдан һалыдыр.
Шаир өз халгынын әгли, зәкасы,
Шаир өз халгынын једесталыдыр.

Бир шаир үрәји дајанса әкәр,
Дүнјанын гәлбинә кәдәр дашынар.
Халгынын көзүндән бахыр шаирләр,
Шаир өз халгынын мәһәк дашыдыр.

Шаирләр силаһа сарылмыш әскәр,
Шаирләр дүшмәнә гәзәбди, кинди.
Бир халгы танымаг истәсэн әкәр,
Соруш ки, о халгын шаири кимдир.

СӘН КҮСҮБ КЕДӘЛИ... ◆

Әријәр јолларда һәсрәтим, үнүм,
Үзүлмәз гәлбимдә көрүш күманы.
Сән күсүб кедәли, ај өмрүм-күнүм,
Позулуб дүнјанын бүтүн саһманы.

Кетмисән, ешгими көзүн тәк гору,
Кетмисән, үрәјим дөзмәз, јашамаз.
Сән мәнән күсәли, көзүмүн нуру,
Күнәшин оду да азалыб бир аз.

Бизим арамыздан јелләр әсәли,
Ај да сирримизи аләмә јайыр.
Сән мәнән күсәли, мәнән күсәли
Дәниз дә кечәләр јуху јатмајыр.

Артыг хәјал олуб о күнләр, о дәм,
Сән јохсан, беләчә сүст дурмушам мән
Сән мәнән күсмүсән, елә билирәм
Дүнјаны өзүмдән күсдүрмүшәм мән.

ГОРХУРАМ ◆

Бу вә'дәсиз бу сорғусуз севкинин
Вә'дәсиз дә өлмәјиндән горхурам.
Тә'нә едиб кизли-кизли үстүмә
Дост-танышын күлмәјиндән горхурам.

Үзүк иди, итирибдир гашыны,
Дәрдләр бир-бир үрәјимә дашыныр.
Көзләринин мән ахыдан јашыны
Јад әлләрин силмәјиндән горхурам.

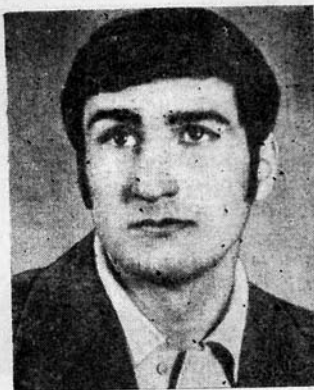
Нә севкидир, көзләри гәм, үзү гәм,
Даһа бәсдир, үрәјими үздү гәм.
Бачылары билсә јенә чәһәннәм,
Гардашынын билмәјиндән горхурам.

Истәрәм гыј вуруб гонам дашына,
Синэндә бир очаг чатам, а дағлар.
Гојнунда мүркүлү јатан күлләрин
Кәлмишәм гојнунда јатам, а дағлар.

Созалмыш очағын көзүјәм бу күн,
Нечә нәғмәкарын сөзүјәм бу күн,
Ашыг Әләскәрин өзүјәм бу күн,
Санмајын өзкәјәм, јадам, а дағлар.

Чобанын дүрмәји јағлы фәтирдир,
Зирвәләр—ше'риниз, сәтир-сәтирдир.
Думан елә билдим бир ағ чәтирдир,
Истәдим башына атам, а дағлар.

Кәлмишәм, гарталла јарышдыр мәни,
Күсмүшәм, о гызла барышдыр мәни.
Өлсәм, торпағына гарышдыр мәни,—
Бәлкә мурадыма чатам, а дағлар.

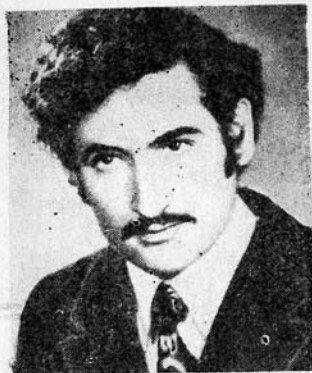
БӘХТИЈАР БАЛАКИШИЈЕВ

1957-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Универси-
тетинин филологија факулта-
синдә охујур.

Үрәжимдә ад олубдур көзләрин,
Нијә бирдән јад олубдур көзләрин?
Пәрванәјәм, од олубдур көзләрин,
Елә бил ки, бүлбүләм бир күлә бәнд,
Елә бәндәм, елә бәндәм, елә бәнд.

Ана јурдум, һәр дашында ләл јатыр,
Чичәк јатыр, чәмән јатыр, күл јатыр,
Муған бојда сәһра јатыр, Мил јатыр,
Кенишлији зирвәјә бәнд, чөлә бәнд,
Елә бәндәм, елә бәндәм, елә бәнд.

Нәјә лазым, һәр бахышдан сыхылым,
Булаг олум, дахла-дахла јығылым,
Дашанда да синән үстә дағылым,
Овунмағым ширин сөзә, дилә бәнд,
Елә бәндәм, елә бәндәм, елә бәнд.

БӘҢЛУЛ ӘЛӘКБӘРОВ

1955-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајчан Дөвләт Универси-
тетиндә охујур.

Күндүзләр дајанар дэкаһ далында;
Ев тикәр, јол чәкәр, һәр чүр иши вар.
Ахшамлар евләрдә ишыг јананда
О башга һәвәслә алышар, јанар!

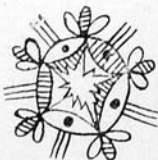
Гајғылар гәлбиндә үзәр гајыг тәк,
Һәр чәтин суалдан баш ачмалыдыр!
О фәһлә адыны учалтдыгы тәк
Тәләбә адыны учалтмалыдыр!

О дујар заманын вуран нәбзини,
Чәтинлик көзүндә шам тәк әријәр.
Санки нөвбә илә ахшам, сәһәр дә
Фәһлә тәләбәјә угур диләјәр!

МӘНДӘН УЗАГ ОЛ ♦

Сәнин үрәјини јандыран истәк
Бәлкә дә гәлбимә јайылачагдыр!
Көнүлсүз бир јердә јансаг очаг тәк
Түстүмүз сәмада ажрылачагдыр.

Кет, кет үфүг гәдәр мәндән узаг ол,
Нәфәсин нәфсими одлаја биләр.
Өзүмүз билмәдән узанар бу јол
Һөрмәт сәрһәддини адлаја биләр!

БИННӘТ СҮЛЕЈМАН

1953-чү илдә анадан олуб.
Азәрбајчан Дөвләт Универси-
тетинин филологија факулта-
синдә охујур. «Елм вә һәјат»
журналында ишләјир.

Јашарды гоншуда бир боју бәстә,
Јашарды һәсрәтин, вүсәлын сону.
Көзләрим јолларда, гулағым сәсдә
Фикрим чәпәр боју кәзәрди ону.

Тутмазды атамла гоншунун сөзү,
Тиканлы чәпәрләр тәзәләнәрди.
Бахышлар, дујғулар бир јумаг кими
Узагдан-узаға чөзәләнәрди.

Бөјүкләр үзүнә ағ олмадыг биз,
Бир чәпәр ашмаға јохса нә варды.
Кизли көрүшләрден галан изимиз
Ата-аналары дујуг саларды.

Изләр дә мәнимдир, чәпәр дә мәним,
Истәјим, һәсрәтим ашыб-дашарды.
Даһа чәпәр боју кәзмир чығырлар,
Мәктәбә кедәндә гошалашарды.

Һәр кәндә кедәндә ајаг изими
Инди нә итирир, нә кизләјирәм.
О доғма күнләри хатирә кими
Өмрүмдә јашадыб әзизләјирәм.

Атамын гоншуја ачығы, кини
Әријиб јох олду мәним хәтримә.
Бирјоллуг унутду олуб кечәни
Евимизә кәлән кәлин хәтринә.

ВАГИФ БӘҲМӘНЛИ

1955-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҗан Дөвләт Универси-
тетинин журналистика факул-
тәсини битириб.

Сәксән илдән чохду ки,
Тәмиз бир ад јашајыр
Орда, дағлар гојнунда.
Бир кәнд анаја дөнүб,
Бу ады бала кими
Севиб, сахлар гојнунда;
Әсәд Гәһрәман оғлу.

Обамызын үстүндә
Чәсарәт өртүјү тәк
Мөһкәм ганад јашајыр.
Нә билим һансы ајдан,
Нә билим һансы күндән
Орда бир ад јашајыр:
Әсәд Гәһрәман оғлу.

Торпағ үмид јериди,
Гочаман бир палыдды.
Бу торпаға сарылан
Горгуда бәнзәри вар
Гыз-кәлинләр јамшанар
Мәчлисә кәлсә һачан
Әсәд Гәһрәман оғлу.

Бир көзәл атасынын
Тутар јенә тәрслији,
Бу олар сон кәлмәси;
«Лап бу дүнја дағылсын»
Гызымы вермәрәм мән
Елчилијә кәлмәсә
Әсәд Гәһрәман оғлу.

Јериши ағыр-ағыр,
Бахышлары сирлиди—
Бизим бу һәјат кими.
Саламыны пәјләјар
Һәр ушаға, бөјүјә
Ширин мукәфат кими
Әсәд Гәһрәман оғлу.

Бу обанын јолунда
Јорулмајан атыны
Сәјридиб чапасыды.
Һамынын анд јериди,
Бир кәндиң ағсаггалы,
Бир кәндиң бабасыды
Әсәд Гәһрәман оғлу.

ВАГИФ ♦

А Бәһмәнли, устадынды
Додағларда кәзән Вагиф.
Чәтин јоллар кечиб, амма
Гыз көзүндә азан Вагиф.

Јаныб бизим одумуза,
Шан кәтириб адымыза,
Чох јетишиб дадымыза
Вәзир Вагиф, озан Вагиф.

Бу нә рәја, бу нечә сирр,
Булуд пәјы галын чәтир.
Дурналары сәтир-сәтир
Вәрәгләрә дүзән Вагиф.

Вагифләрлә дүнја долу,
Һәрәсинин бир чүр һалы.
Һамысынын ағсаггалы
«Көрмәдим»и јазан Вагиф.

ГАРДАШХАН ƏЗИЗОВ

1958-чи илдə анадан олуб.
Азəрбајҹан Дəвлəт Универси-
тетинин журналистика факүл-
тəсиндə охујур.

ГОШМА ♦

Дəрд фəсил јашајыр бир анда дағлар,
Башы дүмəғ олур, ајағы көмкөј.
Гəриблик кəтирир дағ мешəлəри,
Јахыны јамјашыл, узағы көмкөј.

Дағлар—јол көзлəјən фикирли ана,
Јоллар—голларыдыр гојуб гојнуна.
Дəрə—гучағыдыр ачыб думана,
Голлары сапсары, гучағы көмкөј.

Гајнар булагдан ич, гајнасын ганын,
Бир дəли нə'рə чəк, бəс сазын ханы?
...Августда шəһəрдən кəлən оғланын
Рəнки бомбоз олуб, додағы көмкөј.

Бу лејсан ахшама сənкиди бəлкə,
Бу ахшам булагда лəнкидим бəлкə.
Дүнјанын əн көзəl рəнкиди бəлкə
Дағын əн севимли бојағы көмкөј.

ГАСЫМ АББАСӘЛИЈЕВ

1949-чу илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Универси-
тетинин журналистика факүл-
тәсини битириб.

РЕСПУБЛИКАМ ◆

Фәрәһдән дағ олуб үрәкләримиз,
Синәмиз габарыр бу күн севинчдән.
Долдуруб Күнәши гәдәһләрә биз
Сәнин сағлығына ичирик, Вәтән.

Бајрам ичиндәдир Мил дә, Муған да,
Шәнләнир Гарабағ, гәдим Нахчыван.
Бу күн һәр тәрәфдә дағда, аранда
Севинч дәрја олуб, фәрәһ асиман.

Бу күн чилчыраға дөнүбдү Бакы,
Дилләрдән дүшмәјир сөзү-сөһбәти.
Чаван Сумгајытын гәлбиндә санки
Бирә-беш артыбды шаны-шөһрәти.

Нәзәр јетирдикчә чамалына мән
Гүрурдан гуш кими чырпыныр үрәк.
Вәтәним, көр нечә чичәкләнибсән
Ленинин мүгәддәс арзулары тәк.

Дүнән илан кәзән о боз чөлләрин
Бу күн һәр гарышы ачыбдыр чичәк.
Суда шәһәр салыб инсан әлләри
Ешиг олсун зәһмәтә, јашасын әмәк!

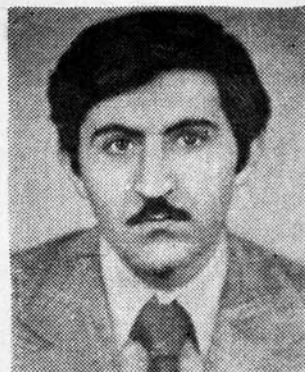
Полад ирадәли оғул-гызларын
Газыб нефт чыхарыр, памбыг јетирир.
Икид Зәкиләрин, Гызгајытларын
Сәнә зәфәр үстдән зәфәр кәтирир.

Парлајыр дөшүндә көр нечә орден,
Алгыш партијаја, алгыш бу күнә.
Үрәкдән, үрәкдән сөјләјирәм мән
Алгыш бу дөврәнин кезәллијинә.

Гышдыр, андырырсан јенә баһары,
Анам Азәрбајҹан—севимли мәкан.
Сәнин бу күнүнү көрәјди бары
Севимли Мәшәди, бөјүк Нәриман.

Доғма партијамыз һәр заман, һәр ан
Сәнә јол көстәрән мајак олубдур.
Бөјүк рус гардашын тутуб голундан
Дар күндә, кен күндә дајаг олубдур.

Он беш гардашсыныз чыхыбсыз јола,
Јетин зәфәр үстән мин-мин зәфәрә.
Бир бајраг алтында тутуб гол-гола
Чатын коммунизма—о ал сәһәрә!

ГӘШӘМ ИСАЗАДӘ

1948-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајчан Дөвләт Универси-
тетинин кеоложи - чографија
факултәсини битириб. «Азәр-
бајчанфилм» киностудијасын-
да ишләјир.

АДРИШПАХИ... ГОБУСТАН ♦

*Адришпахи Чех торпагынын
гаја галерејасыдыр.*

Үрәјиндә жүз илләрин кини, ријасы,
Гары дүшмән бу торпаға гудурду бирдән.
Адришпахи гајалары галерејасы
Чехијанын гәзәби тәк гыј вурду бирдән...

Сејр еләдим даш үсјаны, жүј-јүз даш кини,
Дујдум онун көкләри дә јашар дәриндә.
Шамлар дүшмән һүчумуна сыјрылмыш кими,
Мөһкәм дуруб гајаларын даш әлләриндә.

Гулағымы дәлиб кечән һәр дәли гыјја—
Үрәјими сыхмалајан бир ағры зәнки...
Јаралы тәк ағзы көјә дүшүб сал гаја,
Синәсиндән галхан ағач низәди санки!

Күрәјини тапдаг едиб о гәмли күндә
Нечә гаја әбәдилик гучду бу јурду...
Гәфил дүшмән үстүмүзә һүчум чәкәндә
Азәрбајчан дашлары да ајаға дурду!

О сәф чәкән ордукаһа чахнашма дүшдү,
Сүвариләр баш көтүрүб чапды керијә.
Хәбәр јайды елләринә:
—Орда дөјүшдүк,
Гызғынлыгдан аз галды ки, гылынч әријә.

«Гавалчалан даш»да дөјүш руһу кәзди ки,
Һүчумлара һарајласын онда даш дашы.
Одлар јурду көрүн нечә мүбаризди ки,
Дағлары да, дашлары да вәтәндашлашыб!

«Једди көзәл», «Јаллы рәгси», гызғын «Ов гушу»
Гәләбәләр һавасындан о күн доғулду.
Бу дашларын јағылара гаршы дөјүшү
Гобустанын әбәдилик шөһрәти олду.

Өтән күнүм—музејләрин бәри-бәзәји...
Өтән күнүм—бу күнләрә чығырым, изим
Адришпахи Гобустана нечә бәнзәјир,
Бәлкә елә тәләјимиз бир олуб бизим?!

КОСМОНАВТ АНАСЫ ♦

М. В. Жолобова итһаф

Ана—јуха үрәклә,
Оғул—полад ганада,
Учуша башладылар
Бу сирли кайнатда.

Ана-бала учушу—
Бир учуш ики чанда;
Оғулар космосдадыр,
Аналар һәјәчанда.

ГАРДАШЛЫГ МӘЗАРЫ ♦

*Совет Иттифагы Гәһрәманы
Мәмиш Абдуллајева*

Гәбристанлыг бәнзәјирми сирли дәнизә,
Сәјјаһлары әсир олуб ејни нијјәтә;
Гәбирләр дә кичик дорлу кәмијә бәнзәр,
Сүканчысы јатыб галыб әбәдијјәтә!

ЧАВАН ♦

*«Кәлмә бизим мәһләјә,
Анам далашар, оғлан!»*

Б а ј а т ы

Гоншунун евинә тутуб үзүнү,
Ахшам сәринлији дүшәндән бәри,
Оғлан охујурду күчә узуну:
—Јанырам, а чейран.
бојлан. бах бәри!

Гыз бахыб гыҗачы күләр:
—Гэләтдир!
Сонра сифәтиндән бир гәзәб асар,
Билмир гәзәби дә оғлана гәнддир.
Дөзмәз бу көзәлин, дөзмәз анасы:
— А бала, жанмаға јерми гәһәтдир.
Кәрәк гапымызда кәлиб јанасан!?

ДАШДӘМИР МУСАЗАДӘ

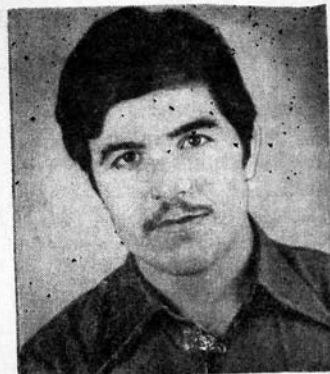
1954-чү илдә анадан олуб.
Бакы Иншаат Мүһәндисләри
Институтуну битириб.

Мән дүнјаны сеvirәм
Көјә бахын һәр ахшам!
Һәр инсана севкини
Улдузлара дөндәриб
Көјләрә пәјламышам.

Океанлар, дәнизләр
Ахан чајлар мәнимдир.
Ән уча дағлар кәмим,
Булуллар јелкәнимдир
Мән һәр јаны сеvirәм,—
Јер күрәси мәнимдир.
Мән инсаны сеvirәм,—
Дили мәним дејилсә
Сәси мәним сәсимдир.
Ганы ганымла ејни,
Нәфәси нәфәсимдир.

Мән торпағы сеvirәм,—
Торпаг бизи јашадыр.
Бизи учалдыр көјә
Севкимин сәрһәдди јох.
Мән дүнјаны сеvirәм,—
Онун һәр бучағында
Инсан јашајыр дејә!
Инсан јашајыр дејә!

ДИЛГӘМ ГУЛИЈЕВ

1951-чи илдә анадан олуб.
Бакы Електрик машинлары
заводунда (БЕМЗ) ишләмәк-
лә Азәрбајҹан Дөвләт Универ-
ситетинин ахшам шә'бәсиндә
тәһсил алыр.

73-чү ил.. паңыз кечәси...

Чилинин үстүндә гәм булудлары.

Кечәлэ күндүзүн мүбаризәси,

Хунта күллэләри, хунта топлары...

Өлүм ганадыны гарагуш кими,

О азад Чилинин кәрди үстүнә.

Боғулду јувада азадлыг гушу,

Иблис, сәадәтин дурду гәсдинә.

Ана фәрјадлары, көрпә сәсләри

Гарышды тәјјарә, күллә сәсинә.

Гочаман дағлар да шаһид олдулар

Бир азад өлкәнин фачиәсинә.

О күн үфүгләр дә гара кејинди,

Һирсиндән күнәшин рәнки бозарды.

Чајларын да рәнки дәјишди нечә,

Сулар нә биләјди нәдән гызарды.

Чошду үрәкләрдә нифрәт, гәзәб, кин.

Хунта зағ-зағ әсди һаггын өнүндә.

Учалтды сәсини мәним өлкәм дә.

Чарпышан Чилинин о дар күнүндә.

Билирик, гәфәсдә, јолдаш Корвалан,

Дөздүн чәлладларын мин әзабына.

(Гартал әјиләрми гарға өнүндә?)

Сән дөнүк чыхмадын е'тигадына.

Азадлыг уғрунда вурушдун һәр ан,

Инамла дөјүндү синәндә үрәк.

Дөздүн ағрылара, «уф» да демәдин,

Инләдин гәлбиндә «халгым» дејәрәк.

76-чы ил... паңыз сәһәри.

Хош бир хәбәр кәзди кениш гәлбләрдә.

Үфүгләр «кәл» дејә чағырды сәни,

Дүшдү јарасалар сағалмаз дәрдә.

Дүнјанын сүлһсевәр, мәрд инсанлары

Сәни азад етди зиндандан, дардан.

Сәнин тәк халгын да, инанырыг биз,

Азад олачагдыр даш буховлардан.

Одур кәнч бир фәһлә нечә дә шаддыр.

Үрәји чырпыныр, көзләри күлүр.

Алыб әмәјинин илк бәһрәсини,

Үзүндән, көзүндән севинч төкүлүр.

Дајаныб марагла бахырам она,

Дүјурам гәлбиндән кәлиб-кечәни.

О һисс, о һәјәчан танышдыр мәнә,

Мән дә дүшүнмүшәм о дүшүнәни.

Билирәм, хәјалы гарангуш кими,

Доғма кәндләринә хәбәр апарыр.

Бир һалал газанчдан оғул хәјалы

Бир әзиз анаја нәләр апарыр!

Ана алан кими оғул пајыны,

Бәлкә дә севинчдән ағлајачагдыр.

Оғлу алан шалы севинч рәмзи тәк

Фәхрлә башына бағлајачагдыр.

ЕЛВАЗ ГƏЛƏМЧƏЛИ

1937-чи илдə анадан олуб.
В. И. Ленин адына Азəрбајчан
Дəвлəт Педагожи Институту-
ну битириб. Ағстафа шəһə-
риндə əдəбијјат мұəллими иш-
лəјир.

БАҺАРДЫР ДЕДИ ♦

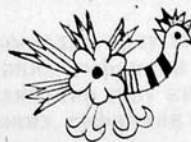
Бир јаз сəһəриндə гызыл кунəшин
Ал шəфəг сачмасы баһардыр деди.
Бағчада кəјəрən отлар ичиндə
Күллəрин ачмасы баһардыр деди.

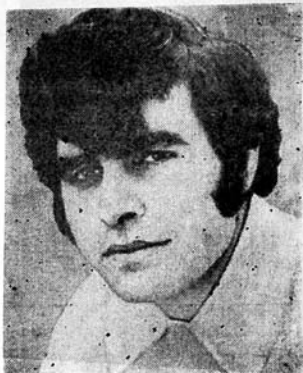
Изи дə билинмир дунənки гарын,
Гызыл тумурчуғу ачыбдыр нарын.
Алчагдан сүзəрək гарангушларын
Һəвəслə учмасы баһардыр деди.

Тəбиəт ојаныб кəлибдир чана,
«Сейримə чых» дəјир һэр бир инсана.
Көрпə гузуларын о јан-бу јана
Ојнашыб-гачмасы баһардыр деди.

Бүлбүл чəһ-чəһ вуруб өтəндə пəсдən,
Гəлбим чуша кəлди бу кəзəл сəсдən.
Бир бөлүк дурнанын, башымын үстən
Гатарла кечмəsi баһардыр деди.

Гонуб, Гəлəмчəли, гушлар будаға,
Нəғмə јағышлары јағдырыр баға.
Лај-лај булудларын арандан даға
Јығышыб кəчмəsi баһардыр деди.

ЕЛДАР ИБРАҺИМ

1953-чү илдә анадан олуб.
В. И. Ленин адына Азәрбајҗан
Дөвләт Педагожи Институту-
нун дил-әдәбијјат факултәси-
ни битириб. «Әдәбијјат вә ин-
чәсәнәт» гәзетинин әмәкдашы-
дыр.

МӘНИМ БАҺАРЫМ ◆

Јашарыг кәнчлијә илк баһар дејә,
Көврәк јолларымы өпәр шән баһар.
Мәним көзләримдә дөнәр керијә,
Бабамын өмрүндән өтүшән баһар.

Дағларын дөшүндә чәнди, думанды,
Ким сајыб тарихдә нечә фәсил вар.
Пајыз да јаланды, гыш да јаланды,
Һәјатда бир баһар—бирчә фәсил вар.

Гар дејил, шипширин ноғула дөнүб
Булудлар чијниндә баһар дашыјар.
Нәнәм сөјләдији нағыла дөнүб
Ән сојуг күндә дә јашајар баһар.

Од олар бу көрүш јоллары мәнә,
Алышар өмрүмүн сәрт гышларында.
Һардаса кизләнән баһары мәнә
Кәтирәр севкилим бахышларында.

ТУФАНДАН СОНРА ◆

Тәмиздир арзу кими
Дәниз, туфандан сонра.
Сакитдир гузу кими
Дәниз, туфандан сонра.

Сусар гәлбиндә һүнәр.
Ешәләнәр, сүрүнәр.
Улдузлара бүрүнәр
Дәниз, туфандан сонра.

Күнәш чыхар, бојланар.
Гајалар пар-пар јанар.
Динчәләр, хумарланар
Дәниз, туфандан сонра.

Туфанда бир кумандыр,
Һансы сәмт, һансы яндыр?
Нә гәдәр меһрибандыр
Дәниз, туфандан сонра.

ИНДИ ♦

Дөндү сәнин аҗрылығын гылынча,
Дәймәјәјди үрәјимә каш инди.
Бир дә бахдым һәсрәтинин далынча,
Кери дөндү, дәјди мәнә даш инди.

Еһтијачын әли дәјди үзүмә,
Ајагларым даһа бахмыр сөзүмә.
Нә дејирсән бу мәрдлијә, дөзүмә?
Башгалашыб үрәк инди, баш инди.

Бир јелкәнсән—саһилинә јан алан,
Бир овчусан—атәш ачыб јанылан.
Нә сән сәнсән—көзләринлә чан алан,
Нә дә мәнә вар ијирми јаш инди!

Итирмисән чошғун, гајнар чағыны,
Әритмисән үрәјинин јағыны,
Күндә мин јол хатирәләр дағыны
Гүнәрин вар дырман инди, аш инди.

ЕЛДАР ҺАЧЫЈЕВ

1938-чи илдә анадан олмуш-
дур. Азәрбајҗан Дөвләт Нефт
вә Кимјә Институтуну битир-
мишдир. Б. Сәрдаров адына
машынгајырма заводунда иш-
ләјир.

Мұһарибәдә оғул итирмиш аналарымыза.

Нә гәдәр көзләри јолда галан вар,
Өлүмә инанмыр аналар һәлә.
Удар нәғмәсини һәр ғыш, һәр баһар
Бурдан кәлиб кечән дурналар һәлә.

Нә гәдәр көзүндә ишыг вар, од вар,
Бахар аналарын көзү јоллара.
Күндүз көзләмәкдән безиб дојмазлар,
Кечә дә јатарлар үзү јоллара.

Әскәр аналары дағлара бәнзәр,
Күнеји үмиддир, гузеји гәмдир.
Әскәр аналары бағлара бәнзәр,
Бағбан көзләмәкдән көзләри нәмдир.

Әскәр аналары чинара дөнәр,
Битәр гатар-гатар јол ғырағында.
Јарпағ гулағлары мүдам шәкләнәр
Һәр сәһәр бир јени сәс сорағында.

Дүнја һејран галар белә дөзүмә,
Ипәк үрәкдә дә бу дөзүм олар?
Өзләри өлүмүн бахар көзүнә
Оғул өлүмүнә инанмаз онлар.

Сонра да һејкәлә дөнәр бир сәһәр
Јајылар сәдасы арана, даға.
Бүтүн јер үзүнү һараја сәсләр
Ғојмаз бу дәһшәти тәқрар олмаға.

ГЫЗЛАР... ГЫЗЛАР... ◆

Беш көзәл ғыз варды бир идәрәдә,
Елә бил бир күлдә беш јарпағдылар.
Нәғсансыз идиләр һәр бир барәдә,
Ајдан тәмиздиләр, судан пакдылар.

Јериндә данышар јериндә күләр,
Садәлик онларын бәзәкләријди,
Санки ғыз дејилди бу ајүзлүләр,
Ғыз дону кејинмиш чичәкләр иди.

Иш елә кәтирди алты олдулар,
Тәзә ғыз онлардан бир аз да гәшәнк.
Көзәлләр сајалы, саһманлы олар,
Бу она бәзәкди, о буна бәзәк.

Сәһбәтләр бир аз да тәзәләнди, бах,
Дајанды үз-үзә көзләр, бахышлар.
«Мүасир адәтләр» ачдыґча ајағ,
Көрүндү кет-кедә јени нахышлар.

Санки овсунлады бу ғыз онлары,
Хәбәрсиз-әтәрсиз тәслим олдулар.
Јаддан чыхардылар өтән анлары
Сачы кәсдирдиләр, шалвар алдылар.

Әчнәби филмләр... рәгсләр... нәләр
Ганда башдан-баша чөвлан едирди;
Ғыз јалан олмушду, бу «ајүзлүләр».
Онун өзүнә дә дәб өјрәдирди.

Сүн'илик дил ачыб чох шејләр деди
Садәлик узаға атылды мүдам.
Беш нәфәр бирини дәјишдирмәди,
Бири бешини дә дәјишди тамам.

Дәјишди... өзү дә билсән нә гәдәр
Танынмаз олдулар һәр бир барәдә.
Көрәнләр һејрәтлә көкс өтүрдүләр:
«Беш көзәл ғыз варды бир идәрәдә».

* * *

—Мәни чохму севирсән?

—Дүнја гәдәр.

—Елә бунча?

—Аздыр мәкәр?

—Мәнсә истәрдим ки,

Дүнја ешгимизә өлчү олмасын,

Үрәк тутунча сев, үрәк тутунча,

Тәки үрәјиндә бош јер галмасын.

ОҒУЛЛАРЫН КӨРҮШҮ ♦

*Волгоградда кечирилмиш Совет—АДР
кәнчләринин көрүшүндән тәэссүрат.*

Елә бил Јер күлдү
Көјләр севинди,
Кәнчләр топлашмышды нағыл-шәһәрә.
Оғулар чичәклә кәлирди инди
Аталар силаһла кәлдији јерә.

Сүкут ичиндәдир алман кәнчләри,
Тарих өз дәрсини көр нә сәрт верир.
Дүнән аталарын төрәтдикләри
Бу күн оғуллара хәчаләт верир.

Ешитсин дүнјанын бүтүн кәнчләри
Әсрин үзәриндән әсәя мейик биз.
Бу күн атдығымыз һәр аддым үчүн
Сабаһ оғуллара чавабдеһик биз.

ДӘМИРЧИ ♦

Елә бил ки, дәмир дејил,
Күнәш чыхыр күрәдән,
Дәмирчинин бахышлары
дөнүр одлу шимшәјә,
Икиси дә мөһкәмләнир
ендирилән зәрбәдән—
Дәмир дөјүлә-дөјүлә,
дәмирчи дөјә-дөјә!..

КОСМОНАВТЛАР ♦

Јаныр күнәш кими әмәлләримиз,
Учуруг, даһа да кур јанмағ үчүн.
Учуруг торпағдан узағлара биз,
Торпаға даһа чох бағланмағ үчүн.

ЕЛМАН РҮСТӘМ

1955-чи илдә анадан олуб.
Јардымлы рајонунун Алар
кәндиндә колхозчудур.

Чинар көзэл, гәшәнк ағач,
Учалыгда ондан уңа ағач һаны?
Чинар бәлкә уңа оллуб
Көрүш јери ахтаранлар
Узагдан да көрсүн ону?!

ОХУМ ГАЈЫДА ♦

Оху атдын,
јајы кизләтдин,
арзуларымы сызылдатдын.
Мән оху да атдым, јајы да,
Каш ки охум өзүмә
учунда күл гајыда.

ӘВӘЗ ШЫХЛЫ

1934-чү илдә анадан олмуш-
дур. Азәрбајчан Дөвләт Тибб
Институтунун муәличә-профи-
лактика факүлтәсини битир-
мишдир. Һазырда академик
Мир Гасымов адына республи-
ка - клиник хәстәханасында
чәрраһ-проктолог ишләјир.

Мүһарибэ гызышдыранлара

Мэн атэшэм,
атэшдэн доғулдум,
Атэшдә бәркидим,
Атэшдә јандык.
Атэшдә дә говрулдум,
иблис,
ону бил,
јандырарам!
Атәшими күнәшдән
алдым, парладым!
Андым,
ешгим,
мәсләким дә атәш!
Јандым, парладым,
Буз идим,
күнәш олдум,
атәш олдум,
сусуз сәһралара чан верән
бағбан олдум!
Күнәшлә
бәлкә дә
әкизик, бирик!
Бир доғулмушуг.
Бәс сән?
сән гуру һечсән.
Ону бил,
сөндүрмәкчүн
атәшими
һәм атәш
һәм гүввәт,
бир дә ки,
гејрәт кәрәк!
Һәр шејдән әввәл
күнәшин өзү гәдәр
бөјүк бир үрәк кәрәк.

Гадын вар ки,
гадынлыгда,
һәр ишиндә инчә, тәмиз!
Гадын вар ки,
инчәликдән
өз пајыны
бирчә
нимчә төкәммәмиш!
Гадын вар ки,
«чиј сүд әммиш»—
Дәдә-баба мисалыдыр!
Гадын вар ки,
сөзүндә,
дурушунда,
јеришиндә—
бир көзәллик,
бир тәмизлик тимсалыдыр!

ƏLİ HƏKİM

1933-чү илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Тибб Ин-
ститутуну битириб. Бақынын
Орчоникидзә рајонунун 13
нөмрәли поликлиникасында һә-
ким ишләјир.

ҒОҢ ЧАҒЛАСЫН ♦

Фәһлә гардаш, зәһмәтинә мин алгыш,
Бәнна достум, шөһрәтинлә учал сән.
Ғалибләрин јарышыдыр бу јарыш,
Әдаләтин дајағыдыр бу Вәтән.

Дәзҹаһларын динчлијини ишдә көр,
Бу јерләрдә зәһмәт олуб ешгә тән.
Бош дајанма, бир чичәјә һәјат вер,
Сәадәтин мајағыдыр бу Вәтән.

Дамланын да бир дәрјаја хејри вар:
Зәһмәт ешги ғоҗ чағласын синәдән.
Ғәлбимиздән доғур јени арзулар,
Ағ күнләрин сорағыдыр бу Вәтән.

Тохучу гыз, илмәләрин солмасын,
Халчалара көчсүн чичәк, чөл, чәмән.
Нефтчи достум, ити олсун алмазын,
Дүнјамызын чырағыдыр бу Вәтән.

ҺЕЈКӘЛ ♦

*Совет Иттифагы Ғәһрәманы
Һәзи Аслановун әзиз хатирәсинә*

Көзү көзләримә вүғарла бахыр,
Додағында донуб тәбәссүм, нәдир?
Ғајнар көзләриндән арзулар јағыр,
Һејкәл даша дөнмүш бир хатирәдир.
Елә мәғрур дуруб, мәғрур бахыр ки,
Елә бил дил ачыб данышачағдыр.
Позуб о илләрин даш сүкутуну
Санки инсанлара гарышачағдыр.
Бахырам синә даш, орденләр дә даш,
Бир өмүр көр нечә даша дөнүбдүр.
О ғалиб чыхыбдыр вурушмалардан;
Һејиф көзләриндә һәјат сөнүбдүр.

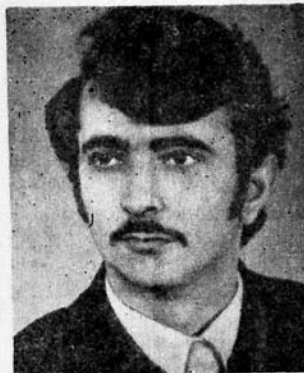
Гәләбә фишәнки атылыр көжә,
Көjlәр дә нурланыр обалар кими.
Һејкәл әзәмәтлә бахыр чаһана,
Бахыр нәвәләрә бабалар кими.
Дајаныб сәркәрдә мәтин вүғарлы,—
О доғма вәтәни јенә сејр едир.
Тәк онун көксүндә дөјүнән үрәк
Инди милјонларын синәсиндәдир.

КӘПӘЗ ◆

Дашларына хына јахыб,
Әтәјинә халы дүшүб.
Галадырмы јасты гаја,
Јохса Гырат налы дүшүб?

Күл үстә шеһ килә-килә;
Будағлары кәлир дилә.
Думан јајылыб Көј көлә,
Зирвәләрин шалы дүшүб!

Һавасында күлаб әтри,
Чығырлары ше'р сәтри.
Әзиздир һөрмәти, хәтри
Көнлүмүзә јолу дүшүб..

ЭЛӘМДАР ГУЛУЗАДӘ

1952-чи илдә анадан олмуш-
дур. В. И. Ленин адына Азәр-
бајчан Дөвләт Педагожи Инс-
титутунун Степанакерт филиа-
лыныи Азәрбајчан дили вә әдә-
бијаты факултәсини битир-
мишдир.

Һазырда ДГМВ Радио ве-
рилишләри комитәсиндә әмәк-
дашлыг едир.

НЕЧӨ АЛДЫ, БИЛМӘДИМ ◆

Чыгыр мәни дәрәләрдә итирди,
Әсән желләр түтәк сәси кәтирди.
Зирвәләрин үстүндәки чәтирди,
Җајаларда о нә халдыр, билмәдим.

Јаддашымда галды нечә дағ ады,
Гартал учуб гарагуша шығыды,
Јајлаг бирдән Чәнлибелә охшады,
Бу нә дүздүр, бу нә јалдыр, билмәдим.

Дашда чапыг җајаларда јазы вар,
Јумаг кими чөзәләнди гузулар.
Үрәјимдә кәтирдијим арзулар
Һара учду, һарда галды, билмәдим.

Бу көзәллик ғылынчы да мум едиб,
Селләр, сулар җајалары гум едиб.
Гара дашлар дәли чајы сим едиб
Дәрәләрдә нечә чалды, билмәдим.

Чешмә үстә көрдүм нечә көјчәји,
Һәр бириси бир чичәјин ләчәји.
Дағлар ғызы әлиндәки чичәји
Нијә бирдән јерә салды, билмәдим.

Дәрәләрә о узанан әлдими?
Шиш җајалар јаллы тутуб кәлдими?
Гоча дағлар, ахы, чаван гәлбими
Һачан алды, нечә алды билмәдим.

ТӘНДИРБУЛАГ ◆

Һеч билмирәм, ахы, сәнә
Тәндир дејим, булаг дејим?
Тәндирбулаг!
Бу сәнәткар тәбиәтин
Тишәсинин гаршысында

гој баш әјим!
Һәр җајада, һәр дәрәдә
бир музејлик мө'чүзә вар:
заман өтүр
Җајалара «ев» сөзүнү јазыр
сулар.

Тәндир десәм
Једди тојун чөрәјини
Диварларын тутар сәнин,
Булаг десәм
Сәрин сујун чадар-чадар
Мин додаға чатар сәнин.
Тәндирбулаг!
Бир ада бах!
Үрәјимә буз булағын
оду дүшдү.

Бу күнәчән, ахы, һарда
Од алтда су көрүнмүшдү?
Тәндир нәдир, булаг нәдир?
Бу дағларда һәгигәт дә
Мө'чүзәдир, әфсанәдир.
Бу дағларда дәрә чичәк,
зирвә гардыр.

Бу дағларын бир синәдә
Бузу вардыр, оду вардыр.
Алов битиб бу торпагда
чинар-чинар.

Суларымын
Тәндир кими истиси вар
Ғылынч кими сојуғу вар.
Вурулмушам вәтәнимин
Од дағына, буз дағына,
Од илә су гоша кәлиб
Азәрбајҗан торпағына.

БӨЛКҮ ◆

Зәриф бир чичәксән, кәл сөзүмә бах,
Көр нәдир тәмәннам, нәдир хаһишим,
А күлүм, хәтринә дәјмәсин анчаг,
Сәнин өз ишин вар, мәним өз ишим.

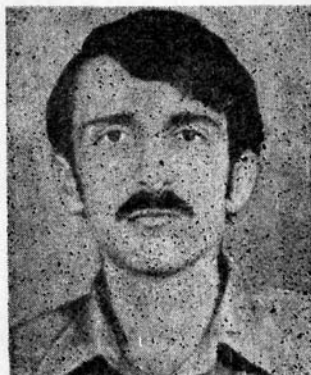
Торпаг шумлајырам, аралы јери,
Одун доғрајырам, кәлмә јахына.
Чијнимә көтүрүб ағыр ишләри
Гојмарам ајағын даша тохуна.

Севкини өһдәмә көтүрмүрәм мән,
Бөлә биләмәишәм о кимә дүшүр.
Бу елә јүкдүр ки, кәрәк биләсән,
Сәнин дә, мәним дә чијнимә дүшүр.

ХӘЧАЛӘТ ♦

Тутуб гајаларын полад голундан
Јол алыб јухары дырмандым бирбаш.
Әл атыб јапышдым зоғал колундан
Ајағымын алтдан сүрүшәндә даш.

Истәдим бир ағач доғрајам о күн,
Дағлар хәбәр тутду «сәхавәтимдән».
Бир көтүк әлимдән тутдуғу үчүн
Јанағым гызарды хәчаләтимдән.

ЗАБИЛ ПӘРВИЗ

1952-чи илдә анадан олмуш-
дур. В. И. Ленин адына Азәр-
бајчан Дөвләг Педагожи Инс-
титутунун филолокија факултә-
сини битириб. Нефтчала рајо-
нундакы Гачагкәнд орта мек-
тәбинини мүәллимидир.

Бу јерләрин јаддашында галан анчаг
 Эрән сәси, әр сәсидир,
 Нүнәрләрин нәр сәсидир.
 Далғын дашлар,
 тунч гајалар,
 Јатмыш торпаг
 Бу күн инсан һәсрәтлиси,
 бу күн инсан тәшнәсидир.
 Од бахышлы шаһин-шонгар
 Бир вахт бурда ганад чалмыш.
 Сөнүб санки нәһәнк тонгал,
 Јериндә боз күлү галмыш;
 Гара гартал гајаларын
 Синәсиндә, көксүндә көз.
 Дүнәнимдән бу күнүмә
 Бахмағамы олуб көз-көз?
 Биз кәздикчә бу јерләри
 Виранәләр кәлир чана.
 Чичәк-чичәк, лалә-лалә
 Сәпилирик Говустана.
 Бәли, дүнән туфанларын
 Пәнчәсиндә сөнмүш очаг
 Бу күн бизим ешгимизлә,
 Нәғмәмизлә одланаҗаг!

БАЈАТЫ-КҮРД ♦

Бу сәда, бу һарај нәдән јаранмыш,
 Өтән әсрләрин һекајәtimi?
 Сусдура билмәјиб ону боран, гыш,
 Јашајыр ганында Бабәк, Нәсими.

Боғуб зүлмәтләри бир дан јериндә
 Јанан үрәкләрин шөләсидирми?
 Јохса әсрләрин полад сәһриндә
 Галан үрәкләрин нәләсидирми?

Каһ динир әл-ајаг чатмајан јердә
 Сал дашлар алтындан чыхан булаг тәк.
 Каһ јаныр бир чөп дә битмәјән јердә
 Күнәшдән од тутан кимсәсиз дағ тәк.

Тарзән, елә чал гопсун үрәкдән,
 Ахы, үрәкләрин сирдашыдыр тар.
 Мизраб күлүнкүнлә Фәрһада дән сән,
 Нәғмә гајасыдыр, сирр дашыдыр тар.

Динсин «Бајаты-Күрд»—ешгим вугарым,
 Дүнәнин зәнчирли шөвгү данышсын.
 Гылынчлы, гылынчсыз мәрд бабаларын
 Әсрләр адлајан зөвгү данышсын!

Тарзән!

Аловландыр мизрабы симдә,
 Зиреһли сирләрин ач арасыны.
 Динләјим һәр халын титрәмәсиндә
 Одлар торпағынын маҷәрасыны.

УД ♦

*Унудулмаз тарзән
 Әһсән Дадашова итһаф*

Устад уд чалырды... бармагларындан
 Ахыб төкүлүрдү илләрин сөзү.
 Нычгыран халларда каһ сөкүлүр дан,
 Каһ да гаралырды күнәшин көзү.

Үрәк телләритәк сызылдашырды
 Үрәкләр одуна гызынан телләр.
 Дүнәндән бу күнә сөһбәт ачырды
 Дүнәндән бу күнә узанан телләр.

Иткин икидләрдән верирди сораг
 Бармаглар пәрдәдә, фикир булудда.
 Далғын әсрләрә һарај салараг
 Устад од муғамы чалырды удда.

Нәғмәси дүнәнин башсыз күләҗи,
Көксү жанғылардан гаралмыш очаҗ.
Мизрабы—гырылмыш гартал ләләҗи,
Динсә, зирвәләрдән сез ачар анчаҗ.

Јашадар руһунда севинч дә, гәм дә
Сазымын, тарымын улу бабасы.
Нечә күллү дәмдә, күлүшлү дәмдә
Ширин кәдәримин тахта либасы...

О бир һәгигәтдир, сәсли һәгигәт,
Нә гәдәр, нә гәдәр тилсими гырымыш.
Бәлкә дә Бабәкин голуна гүввәт,
Гәлбинә мәнәббәт ондан ахырымыш.

Мүдриг гочалар тәк санки динәндә
Нечә ачылмамыш сирләр ачаҗаҗ.
Бир әли бу күндә, бири дүнәндә,
Көзләри сабаһа дикилиб анчаҗ!

...Устад уд чалырды... гәлбиндә сораҗ...
Елә бил сакини совулмуш јурдла.
Узаҗ әсрләри һарајлајаараҗ
Устад од муғамы чалырды улда.

ШИРВАНЛЫ ДАҒЛАР ◆

Ширванын дағлары јазда күл үстдән
Ашыб-дашыб кечән селләрә бәлли.
Ширванын дағлары ғышда күлүстан.
Әтри, тәрәвәти елләрә бәлли.

Күндүзләр гәрг олар ишыға ,нура,
Кечәләр зәр гонар зирвәләринә.
Гарталлар јүксәлә билмәзләр ора,
Шимшәкләр ғыј вурар гартал јеринә.

Дағлара бахырам... дүшүр јадыма
Нәғмәли, ше'рли, дастанлы дағлар.

Хагани! Нәсими! Сејид Әзим! Сабир!
Дағлардан гүдрәтли ширванлы дағлар.

Бахырам, гаршында чанланыр мәним,
Мин шаир өвладлы бир шаир ана.
Бахырам, ачылыр ше'р јелкәним,
Бурда көј фүсункар, јер шаиранә.

Көксүмдән елә бил нәһрләр ахыр
Бахдыҗа јурдумун тәбиәтинә.
Ширванын дағлары бојланыб бахыр
Ширванлы дағларын әзәмәтинә!

ЈҮРҮШ ◆

*В. И. Ленин адына АДПИ-ни
битирмиш тәләбә достларыма*

Дөрд күнә совурду санки дөрд или
Симурҗ арзуларын ганад-јелкәни.
Сон пиллә—биринчи учуш мәнзили,
Сон пиллә—һәјатын ләпәдәјәни.

Дүнја көнлүмүзүн нурујла долмуш,
Хәзәр сәмасында сөкүлән даныҗ.
Бу күн бирчә дәстә баһар чичәји,
Сабаһ һәр биримиз бир күлүстаныҗ.

Бүтүн јер үзүнүн көзәлликләри
Бир удум шүардыр көзләримиздә.
Сән бизи арама дәрәдә, дүздә,
Бу күн нәһрдәјик, сабаһ дәһиздә!..

Дамарда ганымыз шәфәғ чөвһәри,
Вәтән гүдрәтинин бир парчасыҗыҗ.
Јарыб көксүмүзлә полад сәлләри
Үфүгдән үфүгә јол ачасыҗыҗ.

Күнәшдән нур әмсин диләкләримиз,
Јајылсын әтримиз бүтүн чаһана.
Сәпиләк арзулар гучағындан биз
Үфүгләр бојунча Азәрбајчана!

ДАҒ ЧАЈЫ ◆

Чырпынан ләпәләри ағ көпүкдән чәтирли,
Јары зирвә әтирли, јары јамач әтирли.
Дағын дағ вугарыны әзиб мума дөндәриб,
Мис кими гајалары овуб гума дөндәриб.
Истәјир ки, јол боју вуруш ола, чәнк ола,
Бәлкә она көрә дә чајнағ атыр чынғыла.
Дурғунлуға, лаллыға әзәлдән гәним олмуш,
Онун сују дағларын, гүдрәти мәним олмуш!..

СЕВКИ ДАЛҒАЛАРЫ ◆

Мәндән әсиркәмә күлүшләрини,
Сән бағлы гөнчәсән, мән илк баһарам.
Бир ан гар алтындан дүсәм әтрини
Сәнә нәфәсимлә јоллар ачарам.

Мәндән әсиркәмә бахышларыны,
Шимшәксиз, булудсуз баһар олармы?
Гара гагајы тәк гара гашларын
Туфанлы көңлүмдә ганад чалармы?

Мәндән әсиркәмә әдаларыны,
Дүјум пајызыны, севим јазыны.
Күлләри охшајан күләкләр кими
Доланым башына, чәким назыны...

Мәндән әсиркәмә һәсрәтини дә,
Һичран сәадәти учуз сатмасын.
Чырпыным... әлчатмаз көзәллијинә
Бир әлим чатса да бири чатмасын.

АЛОВ ДОНЛУ ПӘРИ ◆

Јадымдан чыхармы, сән кәлдин онда
Сәадәт кәтирән бир сәһәр кими.
Кәлдин ғыпгырмызы алов донунда,
Кәлдин әфсанәви пәриләр кими.

Кәлдин баһарла бир... ахдын, сүзүлдүн
Ғызыл мисра кими нәғмәләримә.
Сән ғызыл донунда бир ғызылкүлдүн,
Сәпдим гәдәминә нәғмәләри мән.

Бир баһар күнүјдү, лап индики тәк,
Күнәши кејмишдин әјнинә санки.
Сәадәт ичиндә јанырды үрәк,
Индисә... о гәдәр дәјишмисән ки...

Алов донлу пәри... о заман сәнә
Ким иди бу ады, бу оду верән?
...Сән демә нә кәнчлик, нә дон, нә баһар,
Сәни мәһәббәтмиш көзәлләшдирән!..

ДУЈА БИЛМӘДИН ◆

Сән өзүн билмәдин, билмәдин, күлүм,
Зирвәләрдә битән бир тәнһа күлсән.
Башына доланан башсыз күләкләр
Сәни мәһв едәчәк солуб төкүлсән.

Сән өзүн билмәдин, билмәдин, күлүм,
Сәһрада су дејиб титрәјән күлсән.
Нә дәрдим оларды, күмүш сулары
Күмүш илғымлардан ајыра билсән?

Сән өзүн билмәдин, бу сәрт һәјатда
Даш-гаја ичиндән чыхан булагсан.
Чиһарсыз, баһарсыз, ал күнүн алтда
Бүтүн өмрүн боју сызлајачагсан.

Сән өзүн билмәдин, дәннз дибиндән
Гәйнаҗыб дурулан ширин булагсан.
Сәни мәнән сонра тапалар чәтин,
Ахыб шор сулара гарышачагсан.

Сән дуҗа билмәдин...

Өтүшәр илләр,

Чатар һараҗына бу гәриб һиссим:

—Хатирә чөлләри, гудуз күләкләр

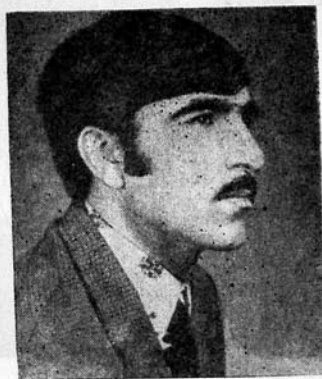
Сәни үшүтмүрмү, мәним әзизим?..

ЭТРИ КЭЛӘР ◆

Һәр ил Күр үстүнә паҗыз кәләндә
Күмүш ләпәләрдән җаз әтри кәләр.
Сизин бағчаныздан, дан сөкүләндә
Ше'р әтри кәләр, сөз әтри кәләр.

Гашларын алтында, «улдузлар» җанар,
Бу одун одуна одсузлар җанар.
Бағрымын башында од сызлар, җанар,
Алов әтри кәләр, көз әтри кәләр.

Нә дәрдим ешгиндән думан чәкилсә,
Үрәк мәнәббәтин гәдрини билсә.
Гоншу бағчалардан күл әтри кәлсә,
Сизин бағчаныздан наз әтри кәләр...

ЗҮЛФҮГАР ШАҢСЕВӘНЛИ

1950-чи илдә анадан олмуш-
дур. С. М. Киров адына АДУ-
нун журналистика факултәси-
ни битирмишди.

Бурда һарај ганад ачыб, ај гонаг,
Аста јери ајаглама сүкуту.
Сәнли, мәнли бир кечәлик јатмајаг,
Јана-јана вараглајаг сүкуту.

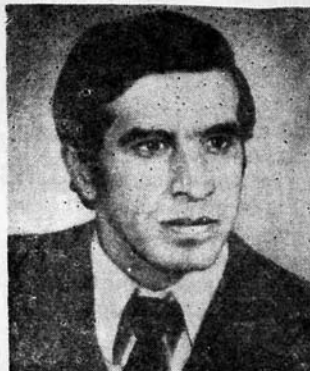
Әлим кәлмир үзәм «алов» күлләри,
Күл көзүнә ган сағылыб дејирсән.
Бир даш тулла јаддашына илләрин,
Хатын галхыб буғум-буғум көјәрсин.

Баһар кәлди бармағынын учунда,
Баһар кәлди 41—45 арасы,
Түстү удду Хатын үстә дурналар,
Түстү удду јерин-көјүн јарасы.

Ата јурду даша дөнмүш үч гајын,
Илләр кечир бу гајынлар бөјүмүр.
Оғулсанса о илләрә уч, гајыт,
Бу үч гајын үч үрәкди дөјүнүр.

Зәнк сәсләри алды мәни хәјалдан,
Сентјабр ганад ачыб учурду.
Үрәјимдә дикәлтдијим Хатыны
Бу зәнк-һарај диксиндириб учурду.

Бир аһ, гуш тәк чырпынырды синәмдә,—
Өтәнләри, кечәнләри дашлајыб.
Јатмыш кәнди саз тәк басдым синәмә,
Ојан, көрпәм, ојан, дәрсләр башлајыб.

ИЛДЫРЫМ МӘММӘДОВ

1950-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајчан Халг Тәсәррүфаты
Институтунда охујур.

СОВГАТ ◆

Байрам совгатыны алдым, ај ана,
Гэлбим бағчалары, бағлары анды.
Бир ана көндөрэн өвлад пајына
Нечә гәрибсәмиш әлләр узанды.

Бир кичик отағын севинчи мин-мин,
Чырпынан гэлбләрин севинчи бирди.
Санки бу совгатын сәсли шәһәрин
Гојнуна чичәкли кәнди кәтирди.

Даддым не'мәтиндән... елә бил бу ан
Габарлы әлини өпдүм мән сәнин.
Ахы, һәр совгатда итмәз изи вар
Ана нәвазишли о әлләрнин.

Гэлбимин јох олан һәсрәтинә бах,
Сән верән сәадәт гијмәтсиз инчи.
Билирәм, билирәм сән мәнән габаг
Дујдун үрәјимдә доған севинчи.

Динлә, көзләринин гурбаны олум,
Узаг да үрәклә бир јахын олмуш.
Мәним дә севинчим, билирәм сәнин
Әвәзсиз, гијмәтли совгатын олмуш.

НИШАНЛЫ ГЫЗЛАР ◆

Севинчи дүнјаја, чаһана сығмаз,
Гэлбинин сирри дә дилиндә олар.
Баһара нәдәнсә мејлини салмаз,
Пајызы көзләјәр нишанлы гызлар.

Каһ бахар һәсрәтлә доғма јурдуна,
Доланар тәк-тәнһа бағчаны-бағы.
Каһ да гәрибсәјәр, јад кәләр она
Ана нәвазиши, ата очағы.

Бир чыраг јандыра, бир ев исидәр,
Јашар хатирәјлә, үрәји сызлар.
Доғмаја јад олар, анчаг әбәди
Јада доғмалашар нишанлы гызлар.

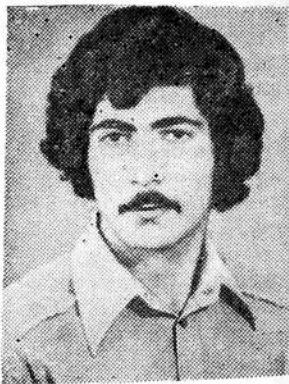
ТӘЛӘБӘ ОҒЛАНЛАР КӘНДӘ ДӨНӘНДӘ ◆

Охшајар сәрин меһ хан чинарлары
Күләр көј зәмилә, күләр чәмән дә.
Доланар бојнуна ана голлары
Тәләбә оғланлар кәндә дөнәндә.

Гызлар бәзәнәрәк чыхар јоллара
Назлана-назлана бахар, өтүшәр.
Каһ да ки бәһанә тапыб бу ара
Оғлан евләринә «ишләри» дүшәр.

Кәләр гоншулардан көзәјдынлығы,
Бачылар јарымчыг ишдән дөнәрләр.
Јығышар көмәјә гоншу гызлары,
Аналар көзалты гыз бәјәнәрләр.

ИЛҲАМ БАХЫШОВЛУ

1959-чу илдә анадан олуб.
В. И. Ленин адына Азәрбајҗан
Дөвләт Педагожи Институ-
тун филологија факултәсиндә
охујур.

БАҲАР ДУҖҖУЛАРЫ ♦

Шеһли көзләрини силиб булаглар
Јенә бәстәләјир өз нәғмәсини,
Јазылмыш нотлары алыб шәләлә,
Җушларын сәсинә гатыр сәсини.

Кејиниб әтирли баһар донуну,
Ағ ғыш палтарыны сојунуб мешә.
Бәднәзәр көзләрдән горунмағ үчүн
Колларын дибинә синиб бәнөвшә.

Дағларын үзүнә ғызыл ган дамыб,
Кәлин тәк өзүнә вуруб бәрбәзәк.
Думан јайлығыны әлиндән алыб,
Көрәсән һараја гачырыб күләк.

Јухудан ојаныб кәрнәшир күнәш,
Дағылыб үзүнә сары сачлары.
Өзүнә севкили ахтарыр, нәдир?!
Күлдән-күлә гонур вәфасыз ары.

Ил боју баһарчүн ағлајан көјләр
Көзүнүн јашыны инди силибдир.
Әлиндә күл-чичәк үч ајлыг баһар
Әбәди баһара гонағ кәлибдир.

ҮРӘК ♦

Бә'зән атәшлидир, бә'зән дә сөнүк,
О бә'зән даш олур, бәзән дә көврәк.
Бә'зән вәфалыдыр, бә'зән дә дөнүк,
Бә'зән дә күсәјән ушагдыр үрәк.

ИСА КҮРДУСТАНЛЫ

1933-чү илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына АДУ-ну
битирмишдир. Ше'рлери дөври
мәтбуатда дәрч олунур.

КУНАҢ ДИРЕКТОРДАДЫР ◆

Әјри дуруб дүз кәлән әл ки директордадыр,
Мәнбәји нөгсанларын бил ки директордадыр.

Каһ Бәшири јанлајыб «дил билән оғлан» дејир,
Каһ да ки, «јохдур тајын, адә, Далакјан» дејир.
Мүслүмә каһ чор дејир, каһ да чашыб чан дејир,
Бир сөзә мин рәнк верән дил ки директордадыр,
Мәнбәји нөгсанларын бил ки директордадыр.

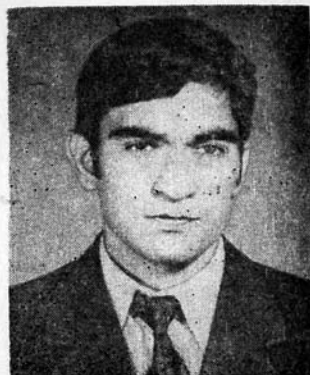
Дөврәсинә топламыш рүшвәт алан кәсләри,
Сахта сәнәд, сахта иш... боғду чәсур сәсләри,
Асды «хәсис лөвһәси», салды ора «писләри».
Лап әјилиб гозлашан бел ки директордадыр,
Тез јајылан хәстәлик бил ки, директордадыр.

Сөздә мәләкдир киши, үздә әчәб доғрудур,
Јағса јағыш, чошса сел санки буланмаз судур,
Далдадаса башгадыр,—мәтләб елә бах будур...
«Вермәсә» ким, писләјән дил ки директордадыр,
Мәнбәји нөгсанларын бил ки, директордадыр.

Рүшвәт үчүн кизли јол—мө'чүзәли досту вар,
Башга идарәләрдә көзәтчиси, посту вар,
Кет-кәли вар, ај гаға, мәчлиси вар, тосту вар...
Чохлары көз дикдији әл ки директордадыр,
Тез јајылан хәстәлик бил ки директордадыр.

Тәрбијәчи олса да ишдә, һәдәрдир, һәдәр,
Сөһбәт узансын нијә? Бурда гојаг нөгтәләр:
Пулла јујар ал ганы, партласа да баш әкәр,
'Іүнки директордур о, өз үзүнә сөз кәләр...
Бах бу гәдәр фитнә ки, фел ки директордадыр,
Тез јајылан хәстәлик бил ки, директордадыр!

Шакирд деди:—Мүәллим,
Дәрсдән олса да кәнар,
Мүмкүнсә чаваб верин,
Сизә бир суалым вар.
Дејирсән, јалтаглары
Әсла севмәјир һәјат,
Нијә филан мүәллим
Директору көрәндә,
Тамам олур икигат?
Дедим:—Һөрмәт етмәкдә
Бәзиләри нашыдыр.
Белә шеји билмәкдән,
Билмәмәк чох јахшыдыр.

ИСЛАМ ӘМӘДОВ

1950-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Университе-
тинин журналистика факулте-
сини битириб. «Јазычы» нәшриј-
јатында ишләјир.

Өмрүн о тајындан ашыб кәлмишәм,
Чыхын габағыма көрүшәк инди.
Гајғылар әлиндән гачыб кәлмишәм,
Чыхын јолларыма барышаг инди—
Ај ағ чичәкләрим, ағ чичәкләрим.

Бахырам өмрүмүн күндоғанына,
Говардым мән сизи кәпәнәк кими.
Анам ғышгырарды—јыхарсыңыз һа!—
Кимсә көтүрәрди тез гучағына,—
Алыб әлинизи ағ чичәк кими
Бахыб үзүнүзә күлүмсәјәрдим,
Ај ағ чичәкләрим, ағ чичәкләрим.

Анама баханда батардым гәмә,
Әлләр дүјүн-дүјүн, әлликдән чыхыб.
Орда нәләр, нәләр.. боран, гар, јағыш...
Чичәк әлләрини анам сән демә
Бизим ағ күнләрә бағышлајыбмыш.

О вахт әлиниздә «әлифба» идим,
Мәнимчүн әзизди голумдан тутан.
Ил өтдү бир дәфә нә исә дедим,
Јенә о әлләри тутмаг истәдим,
Күсдүнүз
Чыхмышдым әлифбалыгдан.

Һајана кетдиниз, дүзү, билмирәм,
Нағыллы дүнјамыз учду о күндән.
Кечди ајлар, илләр... Сизи билмирәм
Мәнсә арзуларын тутдум әлиндән.

...Дедиләр чичәкләр чинарлашыблар,
Кәлдим көлкәсиндә динчәләм, дајан!
Бу нәдир, гојмајын јаныр бир чинар!
Еһеј, кимдир орда очаг галајан.
Еһеј, кимдир орда очаг галајан!

Биз һачанды минмишик бу гатара,
Јолумуза бахан ајмы, мајагмы...
Бу интизар көрән нә вахт гуртарар,
Билмәјирик јол јахынмы, узагмы,—
Бу јол бизи һара чәкир көрәсән?..

Бу гатарда көз ачмышыг дүнјаја,
Бурда билет бир өмүрдән баһады.
Көр бир һарда көз ачмышыг дүнјаја,
Бәлкә дә јол бу гатардан ғысады?..
Бу јол бизи һара чәкир көрәсән?..

Јүкүмүз јох, узағыг һәр шүбһәдән,
Нәјимиз вар бир үрәкдән савајы.
Даһа вахтын сачларына дүшүр дән,
Нәсә дејир тәкәрләрин һарајы,—
Бу јол бизи һара чәкир көрәсән?..

Јухумузу оғурлајыб јатанлар,
Өмрүмүздән нә вермишик обаја...
Јолумуза күнәш јағар, гар јағар,
Атылмышыг сәрт ахына, кур чаја,
Ја кедирик... ја кәлирик дүнјаја,—
Бу јол бизи һара чәкир көрәсән?..

Бүрүнүр јашыла мешә, дағ, дәрә,
Ғыш кечән јерләрә јол алыр баһар.
Кимсә гамчысыны чәкир көјләрә,
Кишнәјир ағрыдан гара булудлар.

Тәбиәт бәзәнир, күлләр тәзә-тәр,
Алчанын чичәји јағыр гар кими.
Јоллар кәнарында ала көлкәләр
Узаныр јорулан јолчулар кими...

Бүрүжүб аләми гушларын сәси,
 Јенә тәбиәтин әли ачылыб.
 Нә вахтдыр лал олан дағ шәләләси
 Охујур, дејәсэн дили ачылыб.

Дағ јолу елә бил ашырымларын
 Асылыб чийиндән һејбәси кими.
 Јол үстә вугарла дуран чинарын
 Јувалар башында мејвәси кими.

Гузулар ајрылмыр јамачдан бир ан,
 Каһдан отлајырлар каһ мәләјирләр.
 Санки тәбиәтин «дағ» китабындан
 «Баһар» нәғмәсини әзбәрләјирләр.

ИСМАЈЫЛ ВӘЛИЈЕВ

1951-чи илдә амадан олуб.
 Азәрбајҹан Дөвләт Универси-
 тетини журналистика факул-
 тәсини битириб. «Јазычы» нәш-
 ријатында редактор вәзифә-
 синдә чалышыр.

САЛАМ, АПРЕЛ СӘҺӘРИ! ♦

Күнәш Хәзәрдән чыхыб
нурлу шәфәгләрилә
дәрдү пәнчәрәмизи.
Апрел сәһәри
бајрам шәргисилә
ојатды бизи.
Топларын курултусу кәлди
гулағыма,
ешитдим сәдасыны
ингилаб атәшинин.
Көрдүм тәнтәнәсини
һагг, әдаләт ишинин.
Һәр евдән бир нәғмә жүксәлди,
Һәр бағдан нүбар,
Һәр дағдан баһар әтри кәлди.
Јоллар боју
бир-биринә чаланды ишыглар.
Дүнјамызын јахасында
гызыл улдузлар јанды.
Јаллыја башлады
евләр күчәләр,
Хош күнләр,
чәркә-чәркә сыраланды.
Көрүндү Вәтәнимин
гызыла бүрүнмүш кәнди, шәһәри.
Кечдijимиз јолларын
әзәмәтини көстәрди апрел сәһәри...

ВӘТӘНИМ ♦

Мәһи ана лајласы
Көксүндә од битәним.
Гәрибликдә үмидим,
Һарајыма јетәним—
Вәтәним.

Бабамын шаһ әсәри,
Сөзүмүзүн кәсәри,
Гәлбиндән дәрди-сәри
Илим-илим итәним—
Вәтәним.

Чаваншир адлы-санлы,
Бабәки әр нишанлы.
Корәғлу гәһрәманы
Јурдум, дајағым мәним—
Вәтәним.

Дүшмәнләрә көз дағы,
Вугары Кәпәз дағы,
Шан-шөһрәти, сорағы
Сәрһәдләри өтәним—
Вәтәним.

КӨЗӘЛЛӘР ЈАШАЈЫР БИЗИМ ШӘҺӘРДӘ ♦

Һәр сәһәр, һәр евдән бир көзәл чыхыр,
Батыр көзәллијә бу гәдим шәһәр.
Һәр евдән көзәллик булағы ахыр,
Көзәллик чајына дөнүр күчәләр.

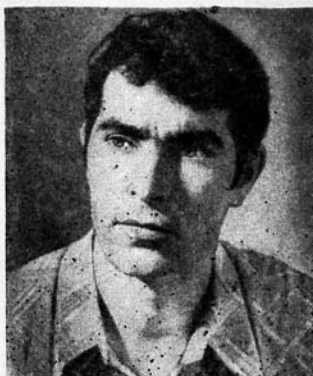
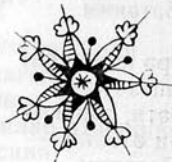
Ахшамлар евбәев фикрим сәфәрдә,
Күндүз арам тутмур отагда, ишдә.
Сәһәр тез ачылыр бизим шәһәрдә
Гызлара бојланыр доған күнәш дә.

Кедирләр, күчәләр нура бојаныр,
Мәним үрәјими апарыр онлар.
Кәлирләр, үзүмә күнәш бојланыр—
Көксүмә мәһәббәт гајтарыр онлар.

Итирир сәмтини субај оғланлар,
Һәр тиндә биринин бағры ган олур.

Көзәлләр сел кими ахыр күчәдән
Һәр дөнкә субаја бурулған олур.

Ахыр күчә боју, көзәллик ахыр,
Улдузлар нур сачыр, күлүр кечәләр.
Бәјлик палтарында оғланлар бахыр,
Тоја һазырлашыр бүтүн күчәләр.

ИСМАЈЫЛ ИМАНОВ

1945-чи илдә анадан олуб.
Һ. Зәрдаби адына Кировабад
Дөвләт Педагожи Институту-
ну битириб. Чәбрајыл рајонун-
да мұәллим ишләјир.

СЭНДЭН СӨЗ АЧЫРАМ... ◆

*Сосиалист Эмэжи Гәһрәманы
Көчәри Бабајевә*

Мүдрик бабалардан сөз галыб бизә,
Ел, оба икиди өјәр дејибләр.
Ајағы торпагда дајананларын
Башлары зирвәјә дәјәр дејибләр.

Бә'зән көзләринә јуху кәлмәјиб,
Елә бил үрәјин тәкләниб сәнин.
Вахт олуб күнләрлә үзүн күлмәјиб,
Фикринә гајғылар јүкләниб сәнин.

Сабаһлар көзүндә дөнүбдүр даға,
Кизли алышыбсан, кизли јаныбсан.
Мин не'мәт јетирән барлы торпаға
Бир дә ел күчүнә архаланыбсан...

Фикир вер бу сөзә дәриндән, дәрин,
Елдәдир әзәмәт, елдәдир гүрүр.
Һәјатда өзүнә күвәнәнләрин
Нә иши јашајыр, нә ады дурур...

МЕШӘ НОТЛАРЫ ◆

Бу јери инсанын гучар әлләри,
Дүнјамыз һәзинлик ичәр мешәдән.
Дурна һарајынын пајыз јоллары
Адлајар, мешәдән, кечәр мешәдән.

Гыш кәләр, бураја бир чуна дүшәр,
Һәр будаг бир икид биләји кими.
Сон јарпаг торпағын овчуна дүшәр
Пајызын хатирә ләләји кими...

Дујғуја говушуб, дујғуја чөкүб
Нәғмә ганадына чаланар мешә.

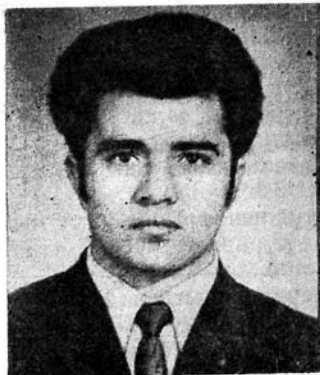
Будаг сачларыны үзүнә төкүб,
Марал бујнузујла даранар мешә...

Баһарын хәтринә чәтинә дөзәр,
Бәзәнәр хатирә нахышларыјла.
Јашыл шөһрәтини арајар кәзәр
Чығыр көзләријлә, бахышларыјла.

Арајар чичәјин күлүн изини
Јаз кәләр нәғмә тәк курлашар мешә.
Күнәшин нуруна тутуб үзүнү
Баһарын гәлбинә јерләшәр мешә...

СУБҺ ЧАҒЫНА ЈАҒЫШ ЈАҒЫР ◆

Күнәш үчүн көзләрини
Кениш ачан
Сүбһ чағына јағыш јағыр,
Чығырларын синәсинә
Ләпир-ләпир нахыш јағыр.
Јарпагларын пычылтысы
Һәзинләшиб чимир јенә.
Кәлмәчәләр гузу кими
Дизләрини јерә гојуб
Дамлалары әмир јенә.
Бүллурлашыр чичәкләрин
Бәбәкләри.
Рәнкбәрәнк гумла долур
Јал-јамачын әтәкләри.
Новалчалар әл чалдыгча
Дамлаларын аһәнкинә.
Јағыш јағыр үфүгләрин
Ал рәнкинә.
Күлүр көзү јерин, көјүн,
Сүбһ чағына јағыш јағыр.
Тәбиәтин шаһ әсәри
Азәрбајчан торпағына
Јағыш јағыр..

ЛƏТИФ ГУЛИЈЕВ

1949-чу илдə анадан олуб,
Азəрбајҗан Политехник Инс-
титутуну битириб, Азəрбајҗан
ССР Кəнд Тəсəрруфаты На-
зирлијинин нəшријат шə'бə-
синдə ишлəјир.

МЕШƏ ЛƏВНƏСИ ◆

Бурда эл елəјиб ғышың көчүнə
Ојадыр јуудан јаз ағачлары.
Кириб гуршағачан чајын ичинə
Елə бил чимишир тозағачлары.

Јумру тумурчуглар гара хал кими
Дүзүлүб чөкəнин будагларына.
Чај ахмыр, сүзүлүр тəзə бал кими,
Тохунур саһилин додагларына.

Говаглар ујумуш көрпəјə бəнзəр,
Нəлə күлүмсəмир пучур-көзлəри...
Бир аздан алəми јашыллыг бəзəр,
Əлван баһар түлү тутар һər јери.

Нəлə ојанмајыб гузеј-јамачлар,
Сəпилиб күнəјə новрузкүллəри.
Де, нечə охусун инди ағачлар?!
Ахы, ачылмајыб јарпаг диллəри...

БУ ЈЕРЛƏРДƏ ◆

Бу јерлəрин булудлары ипəкдəп,
Бу јерлəрин ғајалары зəһмли.
Бу јерлəрдə јағыш кечər əлəкдəп,
Бу јерлəрдə јеллэр үлви, рəһмли.

Бу јерлəрдə јашыллыг һər аддымда,
Бу јерлəрдə дашлары да гучарам.
Бу јерлəрдə јашым чыхар јадымдан,
Бу јерлəрдə пəрвазланыб учарам.

Бу јерлəрдə ғызлар мəним јашыдым,
Бу јерлəрдə оғланлара дајыјам.
Бу јерлəрдə илк əзабы дашыдым,
Бу јерлəрдə ашиглəрин тајыјам.

Сән истәсэн бу јерләри мәним тәк,
Охшајасан, гохлајасан, дујасан;
Онда кәрәк булаг кими ахасан,
Үрәјими үрәјинә гојасан,
Көзләримлә бу јерләрә бахасан.

МААРИФ СОЛТАН

1956-чы илдә анадан олуб.
Бакы метро тикинтисиндә фәһ-
лә ишләјир.

Гајытмышам, гајытмышам...
 Дағлар бојда һәсрәтими
 Бир дағ чајына атмышам.
 Баһам дағлар севинчиндән
 Сандым, һөнкүрәчәк инди
 Јериндән тәрпәнмәди дә
 Бу дағлар дәлидир, нәдир?
 Дүнән әкдијим пәһрәләр
 Бу күн будағ голларыјла
 Јолларыжы кәсибдиләр,
 Будағлар дәлидир, нәдир?
 Булағлар сафлығы илә
 Үрәјимә көчүбдүләр,
 Көзләримә чөкүбдүләр.
 Бир вахт күндә нечә кәрә
 Шәклими дә чәкибдиләр,—
 Бу залымлар бирчәсини
 Јадикар да сахламајыб,
 Булағлар дәлидир, нәдир?
 Узағлардан гајытмышам,
 Дағлар бојда һәсрәтими
 Бир дағ чајына атмышам,
 Јенидән кери сәсләјир,
 Узағлар чағырыр мәни,
 Узағлар дәлидир, нәдир?

МАҺИРӘ АБДУЛЛАЈЕВА

1952-чи илдә анадан олуб.
 Азәрбајҹан Дөвләт Универси-
 тетиниң журналистика факул-
 тәсини битириб. Сумгајыт
 Кимја Мүәссисәләри Истәһса-
 лат Бирлијиниң чохтиражлы
 «Кимјачы» гәзетиниң редакто-
 рудур.

ЭЛИ ҮРЭЈИНДЭ ГАЛАН ДҮНЈАМ... ♦

Нејтрон адында өлүм чэнкэли,
Һэдэ чајнагыјла мәни диндирир.
Дәһшәт аддым-аддым кедир ирәли,
Өлүм сәрһәддини кенишләндирир.

Белә амансызлыг көрмәјиб заман,
Нәһәнк јумруғуну гәзәблә сыхыб.
Нечә өз јолундан чыхыбса инсан
Инди бешијини һәдәјә галхыб.

Ағлын бәһрәсини көр нечә дәрир,
Бәлкә јүксәлишдә көрәк күнаһы?
Өлкәләр фәрәһлә әлборчу верир
Алаг отлары тәк артан силаһы.

Әсәби әсримдә һөвсәләјә бах,
Өз нәһәнк сәбрини зәһәр тәк удур.
Јенә дә гаралыр нечә од-очаг,
Күндә бир силаһын адгојдусудур.

Сојуг мүһарибә дирчәлир һәр ан,
Алову индидән гарсыр дүнјамы.
Бәһсәбәһс ев тикиб, көрпү салмагдан
Әли үрәјиндә галыбдыр һамы.

Садә һәгигәтә биз көз јумуруг,
Евләрдә һәлә дә оғул јасыдыр.
Динчлијин үстүнә гычанан јумруг
Гајыдыб дашлара чырпыласыдыр.

ИНАНЫРАМ ♦

Бәлкә јүзә кими сајасан јенә,
Өтән хатирәләр дил ачанадәк.
Кор кими гарана учачаг үрәк,
Тутуб әлләримдән, јол көстәрсәнә!

Бир бах, пөһрәләнән бу истәјә сән,
Нијә биканәлик гәддини әјир.
Сән ки даш дејилсән, сал буз дејилсән,
Даш да парчаланыр, буз да әријир.

Артыг арзулар да көч едиб кедир,
Күнләрим бүрүнүб севдә јасына.
Үрәјим бир гәриб дурна кимидир,—
Кери дөнмәлисән чығыртысына.

МАҲИР РƏФИЗАДƏ

1940-чы илдə анадан олуб.
С. М. Киров адына Азəрбајчан
Дəвлəт Университетини бити-
риб. Һүгүг сәһəсиндə чалышыр.

ЛЕНИН ◆

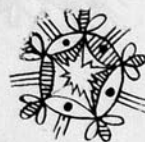
Јаздын ағ қағыза өз əллəринлə
Гардашлыг, сəадəт, достлуг сөзүнү.
Чаһана сəс салан əмəллəринлə
Күлдүрдүн əбəди əсрин үзүнү.

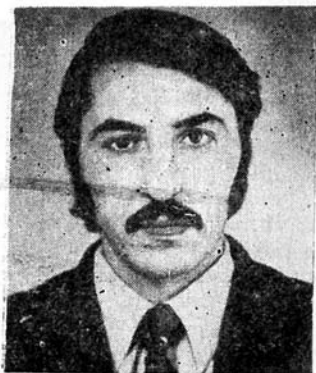
Олдун Вəтəнимин əзми, вугары,
Достлуг бајрағыны учалтдын көјə.
Бəхтијар көрмэкчүн һәр бир дијары
Чаһаны чағырдын мұбаризəјə.

Һəјатын ајнасы, өмрүн ајнасы,—
Гызыл китабларын əлимиздəдир.
Сəнсəн фикримизин гызыл зијасы,
Һәр кəлмən, һәр сөзүн дилимиздəдир.

Јашыл тарлаларын, јашыл дүзлəрин
Кениш синəсини ал-əлван етдин.
Һəр доған күнəшин, кəлən сəһəрин
Јолуну-изини чырағбан етдин.

Фираван көрмэкчүн бүтүн еллəри
Чаһаны сəслəдин мұбаризəјə.
Олдун Вəтəнимин əзми, һүнəри,
Достлуг бајрағыны галдырдын көјə.

МАҲМУД УМИД

1944-чү илдә анадан олуб.
М. Ф. Ахундов адына Азәр-
бајчан Педагожи Рус дили вә
Әдәбијаты Институтуну бити-
риб. Бакынын Октябр рајо-
нунда мүәллим ишләјир.

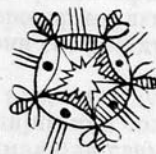
МӘН ФӘҲЛӘЈӘМ ♦

Мән ади фәһләјәм—мәним бәхтимә
Гызылы чәкичлә ораг дүшүбдүр.
Бу ана торпағын һәр гарышында
Мәним үрәјимдән булаг дүшүбдүр.

Мән ади фәһләјәм—нијјәтим тәмиз
Истәмәм бир гәлбин пахыллығыны.
Гызыл гијмәтини итирә биләр
Көрсә әлләримин гызыллығыны.

Мән ади фәһләјәм—фәһләјәм, бәли!
Мин пешә ичиндән сечиләр пешәм.
Әмәли күл ачан әмәлләримлә
Мән бүтүн дүнјаны әтирләмишәм.

Мән ади фәһләјәм—сүр'әтим ишыг...
Торпағын дузу вар алын тәримдә
Зәһмәтдән күч алдым,
Елдән јарашыг
Көјләри сахларам чижинләримдә.

МӘММӘД АЛИМ

1949-чу илдә анадан олуб.
Г. Зәрдаби адын: Кировабад
Дөвләт Педагожи Институту-
ну битириб. «Кировабад ком-
мунисти» гәзетинин әмәкдашы-
дыр.

ДҮШДҮ ▲

Мәһәббәтдән јаза-јаза
Мизраб вурдум телли саза.
Ала көзлү гоншу гыза
Гара көз дүшдү, көз дүшдү.

Ағ үзүндә гара хал вар,
Арамызда гејлү-гал вар.
Сән кејиндин ипәк палтар,
Мәнә без дүшдү, без дүшдү.

Бах күлләрин сачағына,
Јығ, дәстәлә гучағына.
Дағда чобан очағына
Јенә көз дүшдү, кез дүшдү.

Доғру јолдан јад дашынар,
Һәдәф олма јад дашына.
Өмрүмүн гыш јаддашына
Кәлиб јаз дүшдү, јаз дүшдү.

Чыхаг вүсал сорағына,
Күвән үмид чырағына.
Хатирәләр варағына
Ширин сөз дүшдү, сөз дүшдү.

Күн иди, ил олду вә'дән,
Дәрдијим күл солду нәдән?
Дүшмәлијди сачыма дән,
Һејиф, тез дүшдү, тез дүшдү.

ГОВУША БИЛМИРИК... ◆

Дағларын башына күн дүшүр һәр күн,
Гартал да ајрылмыр галхдығы јердән.
Ләпәләр саһиллә көрүшүр һәр күн,
Биз нијә көрүшә билмирик көрән?!

Мэн гəриб бир жолчу, сэн эрижэн чэн,
Белə доланарыг, белə кəзэрик.
Бир кəкүн үстүндə нəгмэлэр ətən
Ики говушмајан телə бэнзэрик.

Јанарсан үфүгдə ағ шамлар олуб,
Сэн мəни боғарсан гəһэрлэр кими.
Мэн сэнə чатдыгча ахшамлар олуб,
Сэн мəндэн гачарсан сəһэрлэр кими.

Көрүшə билмирик ајла күн кими,
Бир торпагда битэн, вэтəндə битэн
Ики доғма чичək, доғма күл кими,
Ики доғма санил, ики жол кими...

МИСИР ƏЛƏСКƏР

1939-чу илдə акчдан олуб.
Кировабaд Гидромелиорасија
техникумуну битириб. Газах
рајонунун Ашагы Кəјчəли кəн-
диндə ишлəјир.

Учалмаг арзусу ширин олса да,
Учалмаг истәсән инам кәрәкдир.
Чәтинә дүшәндә, бәркә дүшәндә,
Енишә, жохуша давам кәрәкдир.

Палыд бој атанда, чинар галханда
Һәмишә күчүнү торпагдан алыр.
Селләр күкрәјәндә, чошуб аханда
Һөкмүнү чешмәдән, булагдан алыр.

Гартал өзбашына жүксәлә билмәз,—
Дајағы мөһтәшәм гајалардадыр.
Шаир илһамынын, шаир сөзүнүн
Һајасы елләрдә, обалардадыр.

КҮЛ АРАСЫНДА ◆

Де нәјә кәрәкдир јазылан әсәр
Әкәр јайылмаса ел арасында?
Дејин исинәрми шүмшад бармаглар
Һәрдән ојнамаса тел арасында?

Үрәјин гәм жүкү дағылыб кедәр,
Һәсрәт дә, һичран да боғулуб кедәр,
Кәдәр өз-өзүнә соғулуб кедәр
Өмүр чичәк ачса күл арасында.

Јайылсын елләрә көнлүмүн сәси,
Вәтәндир, Вәтәндир ешги, һәвәси.
Алова бәнзәјән шаир нәфәси
Галмаз бирча ан да күл арасында.

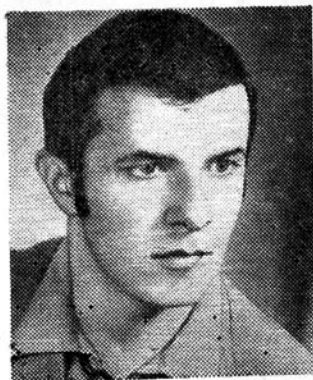
Үзләри охшајан сәһәр күләји,
Гәлбләрә руһ верән чобан түтәји,
Тәнһа инсанлара ата үрәји,
Гочалан дағлара дајағ олајдым.

Чајлара, селләрә үмид бағлајан,
Көзүндә дурулуг, сафлыг сахлајан,
Инсанлар јолунда чошуб чағлајан
Дашлардан сүзүлән булаг олајдым.

От көкү үстүндә битәр әзәлдән,
Инсан зөвг алармы гуру көзәлдән...
Әдавәт сахлајыб, өмүр көдәлдән
Хаин үрәкләрә бычаг олајдым.

Зүлмәт кечәләрдә елләрә һајан,
Һәр евә, ејвана даим нур јајан,
Гызыл шөләсиндән ишыг пајлајан
Әбәди сөнмәјән чыраг олајдым.

МӨВЛУД ТЕЈМУР

1951-чи илдә анадач олмуш-
дур. В. И. Ленин адына Азәр-
бајчан Дөвләт Педагожи Инс-
титутунун филологија факул-
тәсини битирмишдир. Исма-
йыллы рајонунун Бровдал кән-
диндә мүәллим ишләјир.

ЛЕНИН ЈОЛУ ♦

Зәһмәт илә учалачаг
Һәр бир јердә инсан оғлу.
Әгидәмиз, мәсләкимиз
Бөјүк, даһи Ленин јолу.

Бу јолла аддымлајырыг
Биз Күнәшә, үзү Аја.
Учалырыг, жүксәлирик
Күндән-күнә, ајдан-аја.

Ленин јолу—тәмиз, парлаг,
Ленин јолу—һүнәр јолу...
Биз бу јолун јолчусујуг,
Ленин јолу—зәфәр јолу!

ПАРТИЈАМ ♦

Сәадәт бәхш едир дүнја үзүнә,
Һәгигәт чарчысы олуб нә вахтды;
Тәк бирчә јолу вар—о да һагг јолу,
Тарихи, заманы һагга ојатды.

Гәлбиндә Ленинин вәсијјәтләри,
Сәадәт јолунда даим ојагды.
Парлады әмәли, ешги, диләји,
Бәшәр дәнизиндә о бир мајакды.

ОЛДУ ♦

Һәр гаја дашындан
даман дамчылар
Дәрин дәрәләрә сәрин пәј олду.
Ана тәбиәтин гүдрәтини
бах,
Дамчылар бирләшиб
ахар чај олду!

НИЗАМИ САРАЧЛЫ

1950-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Универси-
тетини битириб. Азәрбајҹан Су-
ларда Хиласетмә Чәмијјәтиндә
ишләјир.

ВӘТӘН ♦

Көзүмә гор доллар, көзүм одланар,
Бир күн ајры дүшсәм көзүндән, Вәтән.
Јолум фикрим кими долашыг дүшәр
Кечмәсә чөлүндән, дүзүндән, Вәтән.

Елләр чәләнкісән, өлкәләр тачы,
Кимијә анасан, кимијә бачы...
Үчајаг үстүндә көзәрән сачы
Көрсәм, таныјарам көзүндән, Вәтән.

Јада көз дағысан, доста дуз-чөрәк,
Әзәл не'мәтиндир һалал, дүз чөрәк.
Бир гызыл бајраг тәк сәни биз кәрәк
Асаг гәлбимизин көзүндән, Вәтән!

МӘНИМ ГАНУНУМ ♦

Сәнин һифз етдијин о бөјүк мә'на
Гәлбими охшајан чичәкли јазды.
Ону китабларда ахтармаг азды,
Ону Вәтәнинин сәмаларына
Дурналар сөјләди, шимшәкләр јазды!

Һәр кимин гәлбимдән јохса хәбәри,
Јурдумун чөлүнә, дүзүнә бахсын.
Ше'римин, сөзүмүн өзүнә бахсын,
Ја да бизим елли бир гәһрәманын
Шәфәгләр сәјрышан көзүнә бахсын...

О көзләр сөјләјәр, әзиз ганунум,
Ким үчүн, нә үчүн доғулдуғуну.
Һагдан һәгигәтдән јоғрулдуғуну.
О көзләр сөјләјәр кечдијин јолун
Нечә бир ишыглы јол олдуғуну.

Еј варым, варлығым, сөһбәтим, сөзүм,
Сән бағлы көйләрә илк ачарымсан.
Һәр заман җанында ағ олуб үзүм,
Уғурлу јолунда бәркијиб дизим,
Инамым, әгидәм, дағ вүғарымсан!

Гартал ганадында, бүлбүл сәсиндә,
Палыд пөһрәсиндә јетириб сәни.
Баһам диләјиндә, атам ишиндә,
Балам нәғмәсиндә јетириб сәни.

Алим зәкасында,
Шаир сөзүндә,
Бағбан сүфрәсиндә јетириб сәни.

Фәһлә чәкичиндә,
Кәндли хышында,
Торпағ бәһрәсиндә јетириб сәни.

Полад сәртлијиндә,
Ел мәрдлијиндә,
Заман күрәсиндә јетириб сәни.

Сәп доғма үфүгдә доған күнәшим,
Гәлбимә ган верән шаһ дамарымсан.
Адылла бағлыдыр әмәлим, ишим,
Адылла бағлыдыр һәр јүксәлишим,—
Јашајыб јаратмағ ихтијарымсан!..

БАҲАР НӘҒМӘСИ ◆

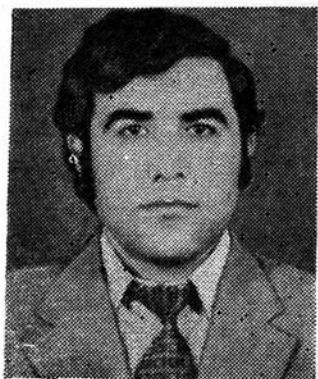
Дәчәл чајым, көһлән атым сүзәнди,
Һәр јохуша, һәр енишә дөзәнди.
Јер-јемийшлә бәј хончасы бәзәнди;
Алча-бадам тәзә тојлу кәлинди,
Чапар достум, мејданыма кәл инди.

Дағ дөшүндә гузуја бах, гузуја,
Өвкә олар гојма кетсин јухуја.

Мән кедирәм јара чәләнк тохујам,
Шеһдән чыхыр чичәк инди, күл инди.
Чобан достум, мејданыма кәл инди.

Күләк әсир, ағ өрпәкләр јелләнир,
Көј јамачлар күлүмсүнүр, күлләнир.
Дәли көнүл тел-тел олур, телләнир...
Нәғмәм кими үрәјим дә елинди,
Шаир достум, мејданыма кәл инди!..

НУРӘДДИН ӘЛИЈЕВ

1945-чи илдә анадан олуб.
Азәрбајҹан Дөвләт Нефт вә
Кимја Институтуну битириб.
Сумгајыт компрессор заводун-
да ишләјир.

ШӘҺӘРӘ ЈОЛЛАНЫР КӘНД УШАГЛАРЫ ♦

Јетәр ушағлығын сонунчу күнү,
Шәһәр магнит кими чәкәр онлары.
Чыхарыб гајғысыз кәнд орбитиндән
Талеләр јоллара төкәр онлары.

Аналар евләрдә јемәз дојунча,
Кәндләрдән шәһәрә совгат јолланар.
Кедәрләр, кедәрләр, доггаз бојунча,
Бир кәндин үрәји сызлар, бојланар,
Бахар, оғрун-оғрун гызлар бојланар.

Јолларда бир јашыл үмид јаначаг,
Думана бүрүнәр кәнд ахшамлары.
Архада кәрилмиш үфүг галачаг,
Јајындан чыхачаг кәнд ушағлары.

Сечиб бирчә-бирчә, сечиб адбаад,
Онлары овчуна јығар бу шәһәр.
Өтәр, һисс олунмаз кәнчлик илләри,
Гочалыг гапыны дөјәр бир сәһәр.

О вахтдан күнләри кечәр бир тәһәр,
Онларын гәлбини сыхар бу шәһәр.
Мәрмәр мејданларын кенишлијиндә,
Јол азыб јаманча карыхачағлар.
Јорғун јухуларын ширинлијиндә,
Кәнд үчүн, ев үчүн дарыхачағлар.

Дөнәр хатирәјә кәнд ахшамлары,
Әријиб шам кими алышачағлар.
Говрула-говрула кәнд адамлары
Шәһәрдә өмр едиб јашајачағлар.

..Башларда бир дәли севда доланар,
Беләчә елә һеј күн сајачағлар.
Бөјүјә-бөјүјә кәнд ушағлары
Јығыб сәбәт-сәбәт арзуларыны
Илләрлә шәһәрә дашыјачағлар.

РАЗИЈƏ МУРАДОВА

1942-чи илдə анадан олуб. Јереван Дəвлəт Педагожи Институтуну битириб. «Кəнчлик» нəшријатында ишлəјир.

КƏНЧЛИЈИН СƏСИЈƏМ ♦

Гыш кетсə, баһар кəлсə,
Баһарын өзүјəм мən.
Чағлајан булаг кəрсən,
Булагын сөзүјəм мən.
Шeһли чəмənə кирсən,
Чичeклəрин шəбнəми,
Отларын шeһијəм мən.
Јаз күнү, јаз ашамы
Чыхсан дүзə, чəллəрə,
Чəллəрин мeһијəм мən.
Күнəш батса, ај чыхса,
Улдузлар шəфəг сачса,
Əн парлаг улдузам мən!
Вəтəнимин, елимин
садə бир гызыјам мən!
Мən торпағын нəфəси!
Мən һəјат тəрəнəси!
Мən—кəнчлијин сəсијəм,
Бу күнүн нəғмəсијəм!

* * *

Комсомолум! Јашым артыб, партијалы олсам белə,
Кəнчлијинин о түкəнмəз ешги һəлə ганымдадыр.
Бу дүнјадə нə газансам, вəзифəјə чатсам белə,
Сəнин адын, сəнин санын өз адымда, санымдадыр.

РАҒИЛӘ ИСМАЈЫЛЛЫ

1955-чи илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына АДУ-нун
философија факултәсини бити-
риб. Һазырда Азәрбајҗан
ЛККИ Бәрдә район комитәси-
нин катибидир.

ДАҒА АРХАЛАНМА ♦

Бир мөһтәшәм дағ гојнуна ғысылыб
«Архамда дағ дурур мәним,
Тәбиәтин сәхавәти әвәзсиздир», деди тәпә.
Күләк, туфан Һопан заман
Күвәндији уҗа дағдан
башына јаған дашлары
мүкафат тәк једи тәпә.

Дөврәсиндә тәзә-тәзә
отлар, ағачлар учалды, учалмады.
Һәммин тәпә иди тәпә.

Әсил үрәк учалығы һәдијјә тәк
Һоһумдан, ја достдан уммаз.
Кәрәк көзәл арзуларла
көнүл өзү зирвәләнсин.
Даға күвәнмәклә дағ олмаз олмаз...

БӘЛКӘЛӘР ♦

Үрәк бахышларда
Севкисинә җаваб кәзән ахтарыш;
Илк мәһәббәт үмидинә
дүшән титрәк көлкәләр.
Сабаһдан севинч уман,
Горха-горха кәдәрә мејл едән
күман,
Гадын әлләринин титрәјишиндә,
Киши бахышларынын сәртлијиндә
«Һә» илә «јох» арасында
учулаҗаг бир чәпәр—
бәлкәләр... бәлкәләр...

РƏШАД БƏДƏМИРЛИ

1952-чи илдə анадан олуб.
М. Горки адына Москва Əд-
бијат Институтунун тələбəси-
дир.

АЗƏРБАЈЧАН ТОРПАҒЫ ♦

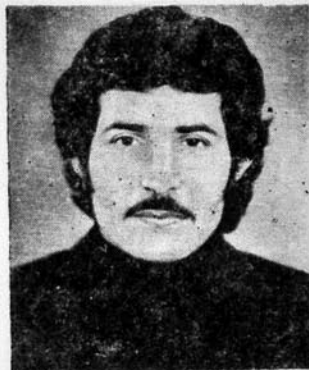
Азəрбајчан торпагынын
Гүдрəтиндən јаранмышам.
Бары илə бəјүмүшəм, барынмышам.

Бу дијара бəхш етмэкчүн
Мən нечə јол
 өз өмрүмдən бар уммушам.
Азəрбајчан торпагында
Дағ галхандыр, гаја гылынч.
Полад голлу икидлэр тэк
Дүшмəнлэрə кəриб синə.
Бу торпаға кэлən гонаг
Чəтин бурда гəрибсинə.
Севинч јүклү, əзаб јүклү,
Карван-карван иллэр кечиб
 јолларындан.
Дили һəзин бајатылы
Еллэр кечиб јолларындан.
Анам кими тутуб
 онун голларындан,
Мən кəзирəm
Бу дүнјаны дијар-дијар.
Торпаг дејил,
Торпаглашмыш инсанлардыр
Көзлəримдə һеј узанан
Дүзлэр, дағлар.

ПИРГУЛУ ДАҒЛАРЫНДА ♦

Гузəјиндə хал дүшмəјиб
 гарына.
Мən һејранам ана јурдун
Пајызына, баһарына.
Тəбиəтин нə гəрибə гануну вар.
Бу торпагда гоншу олуб
Гышла баһар.

Дағлар гартал көзү илэ
 Бурда бахар.
 Чаван гартал
 Сәмалары доланар hej.
 Гоча гартал јурда бахар.
 Дәли чајлар өз өмрүнү
 Зирвэләрдән алыб ахар.
 Дағлар үчүн бир симфонија
 Чалыб ахар.
 Бурда торпаг, бурда сәма,
 Бурда һәр јан әтирлидир.
 Буз булаглар
 Ағачларла чәтирлидир.
 Нәғмәсини динләмәкдән
 дојмајырам
 Јарпагларын, будагларын.
 Өмрүм боју әлләрини сыхам мән дә,
 Үрәјинә ахам мән дә
 бу дағларын.

РӘШИД ИСКӘНДЭРОВ

1952-чи илдә анадан олуб.
 Сумгајыт бору-прокат заво-
 дунда ишләјир. Азәрбајчан
 Дөвләт Университетиндә оху-
 јур.

ӘСКӘР КЕДӘН ВАР ♦

Аналар бир аз да көврәкләшәрләр,
Аталар атадыр, алнында вугар.
Гызлар ај парчасы көзәлләшәрләр,—
Әскәр кедән вар.

Гызларын јухусу гачар о кечә.
Севинәр, гәмләнәр, јоллара бахар.
Јоллар нәгмәләнәр арзулар кими,—
Әскәр кедән вар.

Јанар сүбһә кими чыраглар елә,
Бир евин шәнлији—бир евин олар.
Барышар күсәнләр, итәр гәм, кәдәр,—
Әскәр кедән вар.

Кирәр гылыгына гардашларынын
бачылар нечә сирр, нечә сөз ачар,
Тәмәли гојулар нечә севкиннн,—
Әскәр кедән вар.

Ушаг идин дүнән, бојуна гурбан,
Бу күн кишиләшдин—илләрә нә вар..
Еһ, кетсин, кәлмәсин, ағыр заманлар,
Әскәр кедән вар,
Әскәр кедән вар.

ЈОЛДӘЈИШӘН ♦

Сачлары ағарыб
дүмағ гар кими,
Әлләри дәстәкдән
кән дүшмәјибдир.
Нечә гатар јолу
дәјишән атам
Өз инам јолуну
дәјишмәјибдир.

САБИР МУСТАФАЈЕВ

1939-чу илдә анадан олуб.
1964-чү илдә М. Ф. Ахундов
адына Азәрбајҗан Педагожи
Дилләр Институтуну битир-
мишдир. «Јазычы» нәшријја-
тында ишләјир.

Кәзир, доланыр ел-ел
Бакынын күләкләри.
Гарангушдур елә бил
Бакынын күләкләри.

Бир сәјҗаһдыр, изи јох,
Бир һәмдәмдир, өзү јох,
Бир нәғмәдир, сөзү јох
Бакынын күләкләри.

Көј өрпәкдир көј Хәзәр,
Она мави күл дүзәр.
Шылтаг бир гыза бәнзәр
Бакынын күләкләри.

Һараја, дејин, әсир?
Нечә дә јејин әсир.
Муштулуға тәләсир
Бакынын күләкләри.
Назлыдыр, гәмзәлидир,
Ешгимин өзәлидир.
Күләкләр көзәлидир
Бакынын күләкләри.

* * *

Чәпәрләрин дибиндән,
чајларын саһилиндән
көрпә-көрпә от чыхыб.
Гөнчәнин додағындан,
Лаләнин јанағындан
од чыхыб.
Бәнөвшә башыны
әјиб көксүнә
јорғун, аргын
јолчулар кими.

Елә бил чијиндә
илк баһар кәтириб
мүждә кими, нүбар кими.

Баһар кәлир
бәләдчи мейин әлиндән тута-тута,
чајларда гача-гача,
көлләрдә јата-јата.

Баһар кәлир
күллү көјнәк тикир јамачлара,
нәғмә верир турачлара.

Шәләләләр
гәһ-гәһ чәкиб күлүшүр,
Баһарын гәдәмләриндән
чәмәнләрә күл дүшүр,—
Һәр јан кејир ал-хара.
Ағачлар ачыб пучур көзүнү
бојланыр јоллара.

ТОҒАЛАР ♦

Јаһ хәләр јәһ хәләр
Ихләһ хәләр хәләр
Һәрдаһ хәләр хәләр
Орда хәләр хәләр
Кәһ хәләр хәләр
Бәһ хәләр хәләр
Чәһ хәләр хәләр
Дәһ хәләр хәләр

САИБ АХУНДОВ

1952-чи илдә анадан олуб.
Кировабад Дөвләт Педаго-
жи Институтунун дил-әдәбиј-
јат факултәсини битириб. Учар
рајонунда мұәллим ишләјир,
Азәрб. ССР ЕА Низами ады-
на Әдәбијјат Институтунун
аспирантыдыр.

ӘМӘК НӘГМӘСИ ♦

О, әсил һүнәрди, алгыш һүнәрә,
Һәр чәтин сынагдан газаныр вүгар.
Су олуб баш алар сусуз чөлләрә,
Көчәр илк пөһрәјә галхар, бој атар.

Јашајар әлләрдә никаран тәки,
Чан атар гојнуна һарајын, сәсин.
Овучда габарлар салар, салар ки,
Габарлар үстүндә јата билмәсин.

Зәһминдән әријәр һәр гаја, дәмир,
Үрәјә јол тапар сәссиз-сәмирсиз.
Дајанын! Јенә дә чәкич сәсләнир,
О сәслә јохлајын саатлары сиз!

Әмәк үнван олсун өтән һәр илә,
Өмрүнү узадаг јазын, баһарын.
Дүнјада өлкә вар, иш һәсрәтилә
Зәнчири көјәрир бағлы голларын.

Һәјат көзәлләшәр зәһмәт гатылса,
Дүзүләр јан-јана тәзә кәнд, шәһәр.
Нә вахтса сонунчу күллә атылса,
Лүләләр өзү дә сүнбүл битирәр.

ГОЧАЛАР ♦

Јаш кәлир јаш үстә, бунунчүн нә гәм,
Илләрин гатары керижә дөнмәз.
Һарда ки гочалар јохдур дејирәм,
Орда мүдриклијин изи көрүнмәз.

Кизлинчә јанарлар өтүшән вахта,
Бә'зән сәрт оларлар, бә'зән дә көврәк.
Һеј тәсбәһ чәкәрләр сон ајагда да,
Чәкәрләр бир өмрүн һагг-һесабы тәк.

Јахшыны, јаманы онлар тез дујар,
Саларлар мүшкүлү јөнө, низама.
Елө бир чибләри түтүн гохујар,
Бири нөвө үчүн сахланан алма.

Дүшөр јаддашлары нечө јол дүјүн.
Үрөкдө мин нағыл кизлөнөр, галар.
Торпағын јүкүнү азалтмаг үчүн
Дүнјанын дәрдини чөкөр гочалар.

АҒ КӨЛ САҢИЛИНДӨ ДҮШҮНЧӨЛӨР ◆

Јағышмы чиләниб булуд өтөндө,
Јердәнми гајнајыб о саф бәнизли?!
Бәлкә јаз бир заман көчүб кедөндө
Бурда ағлајыбдыр һамыдан кизли.

Шәффафлыг әләниб чичәјә, күлә,
Мән дө шәффафлыгдә јујум әлими.
Будағын көлкәси дүшүбдүр көлә,
Көрүнүр ағачын көкләри кими.

Санки ачылачаг баһар сәркиси,
Саһил башдан-баша нахышдыр, рәнқдир.
Нә вахтса о сонсуз лалә чәркәси,
Гырмызы лент кими кәсиләчәкдир.

Көзәллик көнлүмү еләјиб әсир,
Бахышым дурулур көлә баханда.
Сулар һалғаланыр, күләкми әсир,
Бир марал төјшүјүр бәлкә јахында.

Јарпаглар төкүлүр јашыл күзкүјә,
Бачарсан саһили чәмөндән ајыр.
Мешә лајласыјла ујујур дејә
Ағ көл бир дөфә дө далғаланмајыр.

ГЫЗЛАР ЈАЛЛЫ КЕДИРЛӨР... ◆

Бу дәрә хәлвәтдир, дәрә дәриндир,
Гартал көлкәси дө дүшмәз дашына.
Ај субај гардашым, сәнин јериндир.
Гызлар јығылыблар булаг башына,
Јаллы кедирлөр.

Сәһәнкләр ағына су алыбды, су,
Лаләләр билмир ки, батыблар гана.
Јетирсә өзүнү гоча горугчу
Гымышыб әлини чөкөр бығына.

О гулач сачлыја бахыммы оғрун,
Көзләрин одуна көнлүм ширникәр.
Бахмаг да чәтинмиш, дағлы оғлунун
Бирчә биләјини гатламаг гәдәр.

Дағларын башына доланар думан,
Јел әсәр, күлләрин үзү дөјүләр.
Шимшәк-ноһурлардан төкүләр лејсан,
Инди сел Сараны кәтирәр кәләр.

Нә јахшы чәмән дө көј халы сәрәр,
Ајаглар алтында торпаг гызынар.
«Јаллы» һавасында әл-әлә верәр,
Анчаг «Вағзалы»јла ајрылар гызлар.

СƏЛАВУШ ИСМАЈЫЛОВ

1950-чи илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына Азәрбајҹан
Дөвләт Университетинин һү-
гүг факултәсиндә охујур.

КƏЛƏНДƏ ЈАЗ ♦

Чискин јаллы кедәр јашыл јамачда,
Күләкләр охшајар дәрәни, дүзү.
Ал-јашыл кејинәр кол да, ағач да,
Булаг төк гајнајар дурнанын көзү.
Чыхар көјнәјиндән мин сәдәfli саз
Кәлэндә јаз.

Ачар сүфрәсини мейрибан Шаһдағ.
Каман зилә галхар, тар бәмә енәр.
Дәрин нәфәс алыб буғланар торпағ.
Дирчәлән бағларда нар дүјмәләнәр.
Көлүн саһилиндә тумарланар газ
Кәлэндә јаз.

Кәпәз хына гојар бармағларына,
Түрјанчај көкләјәр шәләләсини.
Гаја сығал верәр јанағларына,
Дәрә әкс еләјәр гартал сәсини.
Гарангуш тел үстә охујар, сусмаз
Кәлэндә јаз.

Нә гәдәр үрәкләр кәмәндә дүшәр,
Булаға јолланар тәзә чығырлар.
Гызлар булаг үстә кәләр көрүшә.
Бир сатыл су да ки, бәһанә олар.
Јоллара сығышмаз мин ишвә, мин наз
Кәлэндә јаз.

Хәзәрә узанар Күрүмүн әли,
Ширван көз ејләјәр Муров дағына.
Фәрәһдән синәси габарар Милин,
Араз да сығышмаз өз јатағына.
Дағларын гәлбиндә бир нискил галмаз
Кәлэндә јаз.

Аловлу көзләрдән дашар арзулар,
Дујғулар үрәјә дүшәр из кими.
Зәриф көнүлләрдә чошар арзулар.
Чошар кур далғалы бир дәннз кими
Санки инсан оғлу дүнјаја сығмаз
Кәлэндә јаз.

СУЛИДДИН ГАСЫМЛЫ

1948-чи илдә анадан олмуш-
дур. С. М. Киров адына АДУ-
нун журналистика факултәсини
битириб. Һазырда «Азәрбајчан
тәбиәти» журналында ишләјир.

НОВРУЗКУЛУ ♦

Јаз нәғмә охујар һардаса пәсдән,
Сел килејли јатар бәнд-бәрәсиндән.
Зәрифлик дикәлиб, пәнчәси үстдән
Бојланар боз ајын пәнчәрәсиндән.

Һәјат—гөнчәсиндән елә дашар ки,
Ачар көзләрини сазаға гәфил.
Туфан бу кәлишдән елә чашар ки,
Баш көтүрүб гачар узаға гәфил.

Булудлар сәмтинә ачанда ајаг,
Алачалпов сәпәр башына һәрдән.
Үстә ноғул јаған кәлинләрсајаг
Бүкүлүб ләчәјә јашынар һәрдән.

Бирдән пејда олар
көзү јол чәкән
Торпағын баһара муштулуғу тәк.
Никаран чичәкләр көндәрәр бәлкә
Бир сораг кәтирсин—кәләк, кәлмәјәк.

Чичәк чәсарәти, гөнчә тәпәри,
Торпағын илк титрәк тәбәссүмү күл.
Чырпынан күлләрин илкин хәбәри
Олар новрузкүлү гәдәми јүнкүл.

* * *

Нејнирәм гајтарам сәни бу јолдан,
Шириним ачыма гарыша бир дә.
Бир јад очағында чырпына гәлбин,
Дүшә бу мәнәббәт гарғыша бир дә.

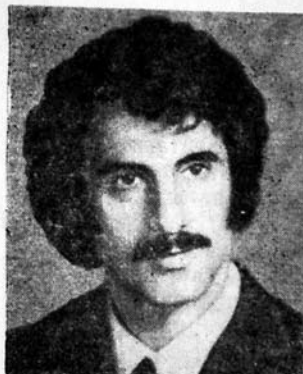
Бизи о күнләрдә кәзәр бу севки,
Көнлүмү чичәк тәк үзәр бу севки,
Гурумуш нәркизә бәнзәр бу севки,
Таб етмәз лејсана, јағыша бир дә.

Суларын бу сәмтә ахан идими,
 Үфүрмә көзүмә күл үмидими.
 Бир ешгә јаланчы муштулуг кими
 Гајыда билмәрик о јаша бир дә.

Нә сән көзләјәнсән, нә мән кәләнәм,
 Нә сән севинәнсән, нә мән күләнәм,
 Нә сән јалварансан, нә мән өләнәм.
 Чәти: улдузумуз барыша бир дә.

* * *

СУЛТАН МӘРЗИЛИ

1948-чи илдә анадан олуб.
 С. М. Киров адына Азәрбајчан
 Дөвләт Университетини бити-
 риб. һазырда Москва Мәркәзи
 Конструктор Техноложы Бүрө-
 сунда мүһәндис ишләјир.

БИР ОВУЧ ТОРПАГ ◆

Сәйяхлар дејир ки, дүшсэн гүрбәтә
Орда гәрибләр вар—һәсрәт дустағы.
Дөнәр зијарәтә, дөнәр түрбәтә
Апарсан бир овуч вәтән торпағы.

Апар, әвәзини мин гат аларсан,
Кими гызыл верәр, кими дә даш-гаш.
«Бир овуч» сөјләмәк дилиндә асан,
Вәтәнин торпағы ағырдыр, гардаш...

Бир овуч көтүрдүм, әлләрим әсди,
Торпаг заман кими ахды, төкүлдү.
Овчумдан Күр кечди, Араз тәләсди,
Көзүмдә Савалан, Кәпәз дикәлди.

Көрдүм бир дүнјадыр; сығмајыр әлә
Онундур һәр арзум, үмидим, барым.
Мән өзүм бир овуч борчлујам һәлә
Мән ондан бир овуч нечә апарым?!

41-дә АТЫЛАН КҮЛЛӘЛӘР ◆

Анам «гардаш» дејир арабир бизә,
Гардашсызмы галыб, инана билмир.
Илләр гырыш-гырыш төкүлүб үзә,
Илләр саја кәлмир, саһмана кәлмир.

Гардаш јола салыб, нәр кими гардаш,
Бир парча әзилмиш кағызы кәлиб.
Бүрүјүб јоллары ағ даш, гара даш,
Дашла чиликләнмиш бир арзу кәлиб.

Еһ, гәфил гуш кими учду ағыздан,
Мәни пешманчылыг алды, сүрүдү.
Бир кәлмә сөз салдым гара кағыздан
Анамы бир дүнја кәдәр бүрүдү.

Көјнәди көксүндә јенә дүјүн, дағ,
Гаралыр бахышы, гаралыр көзү,
Күлләләр 41-дә атылыб, анчаг
Күлләләр һәлә дә јаралар бизи.

ТОРПАҒЫН ВҮГАРЫ ◆

Бу дағлар нә вугарлыдыр,
Нәр оғлунун дағы кими!
Гарталлары зәһмлидир
Короғлунун бығы кими.

Күнәш өпәр, чискин дөјәр,
Гушгонмаздыр гајалары.
Гајаларын «лајласыдыр»
Шимшәкләрин һарајлары.

Дидим-дидим, парча-парча,
Чығырлары кәлмәз саја.
Зирвәләрә ајаг бассан
Әлин јетәр күнә, аја.

Көзләрә бах, зирвә үстә.
Үрәјә бах, чәмәндәди.
Сылдырымдан атылан чај
Хан Ејвазын кәмәнди ми?

Бу торпагда битән от да
Јад көзүндә оха дөнүб.
Бәлкә елә дәлиләр дә
Вугарындан даға дөнүб.

СҮЛЕЙМАН ОСМАНЗАДӘ

1952-чи илдә анадан олуб.
В. И. Ленин адына Азәрбајҗан
Дөвләт Педагожи Институту-
нун филологија факултәсини
битириб.

Ф. Көчәрли адына Респуб-
лика Дөвләт Ушаг китабхана-
сында ишләјир.

БАҺАР ДУҖҖУЛАРЫ ♦

Чөлләрдә әтирли баһар мейи вар,
Бу мейи тәбиәтин мусигисими?!
Лаләләр нечә дә шән ојнајырлар
Гардаш тојундакы бачылар кими.

Шадлыг ичиндәдир һәр тәрәф, һәр јан
Тәбиәт нә көзәл мәчлис гурубдур.
Чичәкчүн чөлләрә сәпилән гызлар
Өзләри чөлләрдә чичәк олубдур.

Сүздүм һәр бирини мән оғрун-оғрун
Көзәлләр нә јаман көзәлләшибдир.
Ај ана, көзләрин ајдын, оғлунун
Бу баһар бир гызә көзү дүшүбдур.

ДАВАДАН СӨЗ ДҮШӘНДӘ ♦

Үфүгүн көксүндән илдырым гопар,
Елә бил һардаса бир очаг сөнәр.
Узаг чәбһәләрә јолланар јоллар,
Јоллар чәбһәләрдән јаралы дөнәр
Давадан сөз дүшәндә.

Синәси аловлу сәнкәрләр кими
Үрәк һәдәф олар әзаба, дәрдә.
Дәјишәр дүнјанын санки көркәми,
Топлар курулдајар хатирәләрдә
Давадан сөз дүшәндә.

Күнаһкар сајылар чығырлар изләр,
Һәсрәт синәләрдә бузлајар, донар,
Күндоған тәрәфә зилләнәр көзләр,
Күнбатан тәрәфдә бир үмид јанар
Давадан сөз дүшәндә.

Бир доггаз башында мин фәрјад гопар,
Көзә јаш әләнәр, һөрүкләрә дән.
Үзләрә долашыг гырышлар һопар
«Гара қағыз»ларын сәтирләриндән
Давадан сөз дүшәндә.

Үз тутуб мәнзилә тәләсәр гатар.
Һарајы бүрүјәр сәманы, јери.
Од олуб чәбһәдә галан оғуллар
Шөһрәт зиреһиндә гајыдар кери
Давадан сөз дүшәндә.

О накам өмүрләр говушсун бары,
Нәғмә үнванына, сөз үнванына!
Бәд хәбәр кәтирән «бәд қағызлары»
Гајтараг даванын өз үнванына
Давадан сөз дүшәндә.

БУ ДАҒЛАР ◆

Кәлдим көрүшүнә бир баһар чағы,
Думанды бу дағлар, чәнди бу дағлар.
Өпдүм булағларын бүллүр көзүндән,
«Сарытел» үстүндә динди бу дағлар.

Бурда дүјғуларым азад чапарды,
Галхыб зирвәләрдән һикмәт тапарды.
Бир көзәл фикрими чәкиб апарды,
Көзүмдә севдаја дөндү бу дағлар.

Һәр чығыр башында ајаг сахладым,
Гошулуб сулара мән дә чағладым.
Јалчын гајаларла үлфәт бағладым,
Гәлбимдә арана енди бу дағлар.

ГАНЛЫ БИЛЕТ ◆

*(Новороссијск уҗрунда кедән вуруш-
маларда гәһрәманлыгга һәлак олмуш
икид комсомолчу Сирач Хәлиловун
ганлы комсомол билети музејдә сах-
ланылыр.)*

Кемаскада бир мазар вар,—
Торпағында ган гохусу.
Бурда дөнүб торпаг олуб
Бир үрәјин мин дүјғусу.

Вәтән дејиб, ана дејиб,
Шимшәк олуб чахыб бурда.
Бир комсомол үрәјинин
Гызыл ганы ахыб бурда.

Оғул кедиб әбәдилик
Үмманлара гарышмаға.
Билет кәлиб әвәзиндә
Чәбһәләрдән данышмаға.

Заман олуб, һарајындан
Гәзәб гопуб, нифрәт гопуб.
Ган чиләнмиш варағлара,
Нечә дилсиз диләк һопуб.

Башдашыны гүчүрам мән,
Синәм үстә дәрәд әләнир.
Новороссијск чөлләриндән
Бир «Кәрәми» пәрдәләнир.

Арзуларын ганадында
Зәфәрләри ашыб-дашыб.
Бурда мазар чичәк ачыб,
Бурда арзу мазарлашыб.

Дилә кәлсә дүнја бојда,
Инилтидир бу тәк мазар.
Бир ананын даша дөнмүш
Үмидидир бу тәк мазар.

ТАПДЫГ СҮЛЕЈМАНОВ

1950-чи илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына Азәрбајжан
Дөвләт Университетиндә оху-
јур.

БИР КЕЧӘНИН РОМАНТИКАСЫ ◆

Кечәдир...
Әсәбләр тарым чәкиләрәк,
Үмидләри бағламыш
Гранит дөзүмлү голлара.
Кимсәсиз, јетим ушағлар кими
Кечәнин јухусу атылмыш
Үсјан гохујан јоллара—
Гәзәбли көзләрдә
Олмадығындан сығынчағ јери.
Питер фәһләсинин инадындан асылыб
Ингилабын сон сынағ дәгигәләри.

Кечәдир...
Гыш сарајынын ишыгсыз хәстә истәкләри.
Гаралмыш кечәнин бағры тәк
Бир аздан
«Аврора» крејсеринин атәш сәси
Гурғушун долдурулмуш
гулағлары дөләчәк.
Бир аздан
Питер фәһләсинин габарлы әлләриндән
Бәшәријјетин әсрләрлә арзуладығы
Күнәш бојланачағ.
Дүнја бир кечәнин ағрысындан доған
Күнәшин октјабр шәфәғләринә бојланачағ.
Бир аздан...
ачылачағ сәһәр.
һәләлик кечәдир,
һәләлик бу гәдәр.

* * *

Нижә бахышларын сојугдур сәнин,
Севәнин гәлбиндә од-алов олар.
Бир вахт мәнән өтрү јанан көзләрин
Инди ондан өтрү јашарар, долар.

Көрүнүб ојатма хатирэлери,
Жаман нарајлыдыр хатирэ сәси.
Сәнэ баһардырса онун кәлиши,
Мәнэ севкимизин һәсрәт нәғмәси.

Мәним үрәјимдән алмышдын оду,
Де кимләр сәдд чәкди күл мәнәббәтә.
О мәним одумла гызыңыр инди,
Мәнсә сығынмышам сојуг һәсрәтә.

Үз-үзә кәләндә сусуруг лал тәк,
Сусмағын көјнәдир додагларымы.
Мәни үшүтмәјир сојуглар, анчаг
Сәнсизлик үшүдүр бармагларымы.

Нијә бахышларын сојугдур сәнин,
Севин, әлләринә гојмусан хына.
Күнаһы нәдир ки, хатирәләрин
Дүшүб бахышларын сојуглуғуна.

Долуб көзләринә хатирәләрим,
Јохса көзләриндә көзү галыбдыр.
Гојма сәнә бахсын, ахы, үзүндә
Мәним бахышмын изи галыбдыр.

Нә сәндә күнаһ вар, нә дә ки мәндә,
Кәрәк гынамајаг биз севкимизи.
О вахт көзү бағлы кетдијимиздән
Бу күн итирмишик чығыры, изи.

Күнләр, ајлар өтүр хатирәләр тәк,
Демә сојумушам, мән бузам, сујам.
Онун әлләрини сыхачағам ки
Бәлкә сачларынын әтрини дујам.

Гардан палтар бичәр о ағачлара
Ағачлар сојугдан үшүјәр дејә.

Гышда әләдији јағышы, гары
Тохум тәк торпағын гојнуна әкәр.
Јазда сүд гохулу сүд пәһрәләрин
Сачына јашылы бир сығал чәкәр.

Ана тәк бәсләјәр гојнунда бизи,
Тәбиәт анадыр—сүдү јағыш, гар.
Бачым, гардашымдыр, ағач да, от да
Ахы тәбиәт тәк бир анамыз вар.

ТӘБИӘТ АНАДЫР ◆

О гәдәр гајғыкеш, һәссасдыр ки, о
Истәмәз һеч кәсин хәтринә дәјә.

ТАРИЈЕЛ ҮМИД

1945-чи илдә анадан олуб.
Иран Азәрбајҹанындандыр.

АНА—ВӘТӘН ♦

Бу дағлары таныјырам,
Бу дағларын һәр дашына
Кәкликләрин ајағындан
Хына дүшүб.
Шәләләси дәрәләрлә пәнчәләшиб
Бүлбүл диниб, күл өпүшүб.
Бу дағлара јағыш јағыб
Нарын-нарын.
Биздән узаг улдузларын
Тәбәссүмү дејим она.
Бу һәјаты дәрк етмәдән,
Јашамағын мә'насы нә?
Ахы сәнин күл ачмајан
диләкләрин
«Үч гардаш»ын мешәсиндән
Сых олубдур, чох олубдур.
Сәнин ағыр әмәјинин
бәһрәсини вермәјибләр,
Јенә көзүн тох олубдур.
Сәнин һаггын, азадлығын
Үмид олуб—
Бахышларын үмид јолу.
Өвладларын икид олуб.
Өвладына дөшләриндән сүд вермисән,
Көзләриндән од вермисән.
Вәтәнә дә ана дејиб,
Бир мүгәддәс ад вермисән.

ӘБӘДИ ШӨЛӘ ♦

Мәним пионерә кечдијим күндән,
Өтүб нечә фәсил, өтүб нечә ил.
Ушағлыг достларым бәлкә сизсиниз?
Мән дә пионерәм инди елә бил!

О күн күнәшдән дә тез оҗанмышдым,
О күн тәслим олду севинчә дәрдим.
Чох вахт дәрсләримдән «3», «4» алардым,
О күндән дәрсләри ә'ла өрәндим.

Һардасан, пионер олдуғум илләр,
Сиз фәрәһ җашыдым, арзу җашыдым.
Бир ширин нағыла дөнүб галдыныз,
Көврәк арзуларла сизи җашадым.

Һардасан, узаныб ше'р җаздығым,
Аҗ җемликли җамач, гузулу дәрә.
Һардасан, көрпәлик мәнәббәтиҗлә
Дүнҗаҗа бахдығым җашыл пәнчәрә.

Һардасан бабамын кәһриз гуҗусу,
Кәндирли ведрәси, долама чархы.
Һардасан, суалты үзүб кечдиҗим
«Пионер көрпүсү», «Комсомол» архы.

Һардасан, ушагкән бөҗүклүк едиб
Тарла шумламағым, одун җармағым.
Һардасан, соҗугдан өлмәсин деҗә,
Бир гуша беш җердә җува гурмағым.

Һардасан, ушаглыг—инди кәнчлиҗим
Гара сачларыма ағ чығыр салыб.
Беш ил бағладығым галстукумун
Гәлбимдә әбәди шө'ләси галыб.

УШАГЛЫГ КҮНЛӘРИМИН НӘҖМӘСИ ◆

Күнәшлә чыхардыг, аҗла батардыг,
Бир күчә сәс идик, һараҗ идик биз.
Белә һаҗда, күйдә лап унудардыг—
Нечә кизли-кизли өтүр илимиз.

Һәрдән күсмәҗимиз далашмағымыз
Сәни кәлинчиксиз, евсиз гоҗарды.
Сонра барышардыг, вердиҗим будаг
Сәнин әлләриндә җарпаглаҗарды.

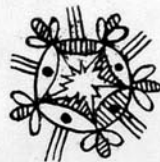
Инди мән чағырсам кәлә билмәзсән,
Мәфтил сыраларын итиб деҗәсән.
Тапмаг чәтин олар, ахтарсан, кәзсән...
Ахтарма, горхурам өзүн итәрсән.

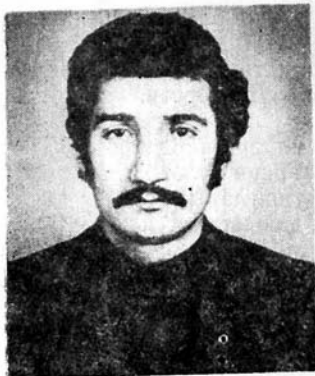
Ширин гәһ-гәһәни илләр апарды,
Бары нәфәсини кәтирсин күләк.
Ахы биз мәнрибан ушагларыдыг,
Кәл җенә көрүшәк, данышаг, күләк.

Јолларын үстүнә булуддур енән,
Јохса көзләримдә тозду, думанды?
Бәлкә тоза дөнән, думана дөнән
Сәнин ишылдаҗан боҗунбағынды.

Јада салырмысан, ачыг синәми
Кичиткан нечә дә дидиб даларды.
Гара шалварымы, ағ көјнәҗими
Бөҗүрткән коллары шырыглаҗарды.

Дағдан дағ аҗрылып, дәрәдән дәрә,
Даһа сөзүн ағыр, бахышын ағыр.
Бир вахтлар җелләнчәк асдығын җерә
Һәзин хатирәләр җағышы җағыр.

ТАҢИР АСЛАНЛЫ

1951-чи илдә анадан олуб.
Үмүмиттифаг радиосунун штат-
данкәнар мұхбиридир.

ЧЫҒЫРЛАР ◆

Јоллардан чығырлар ажрылыр;
Чығырлар јоллардан сыжрылыр.

Јоллардан чығырлар
од алыб кедәрләр.

Чығырлар јоллардан
ад алыб кедәрләр.

Һардаса зәнчир тәк
гырылыб-төкүләр чығырлар.

Һардаса дивар тәк
көһнәлиб сөкүләр чығырлар.

Дүзләри кечәрәк, дағлара дырмашар
чығырлар.

Коллары бичәрәк
дағлара сармашар чығырлар.

Истидә бүзүшүб донарлар,
Шахтада алышыб јанарлар

чығырлар.

Бүдрәјәр, јыхылар
Бә'зән дә, бир кибрит чөпү тәк

алышыб сөнәрләр;
чығырлар, јоллардан ажрылыб
өзләри јоллара дөнәрләр...

Бир думанлы севки кәзәр синәмдә,
Илдырым тәк һазырам ки, чахмаға.
Дағлар кәлиб лап ашағы синәндә,
Нә галыр ки, зирвәләрә чыхмаға.

Һара кетдин, нијә кетдин, нә үчүн,
«Бәлкәләрим» јығылмајыр бир јерә,
Ачылырам сәһәр кими сәнинчүн,
Улдуз олуб чәкилирсән көјләрә.

Күл ағачы дејиләм ки, әјәсән,
Вүгарсызлар әјилмәјә үз тапыр.

Ахтаранлар кечикирлэр дејесэн,
«Хала хэтрин галмасын»лар тез тапыр.
Үрәјими гыздыран да одумдур,
Инди мәнә јахын олуб узаг да.
Сәнин елә өз һалалча адындыр,
Мәним һәлә Сәадәтим узагда.

ДӨРДЛҮКЛӘР ◆

КЕЧЭЛӘР

Күнәш көзләримдән доғар чаһана,
Ај да көзләримдә батар кечәләр.
Күндүзләр көзүмдән гачан севкилим
Кәлиб көзләримдә јатар кечәләр.

ШАҢ ДАҒЫ

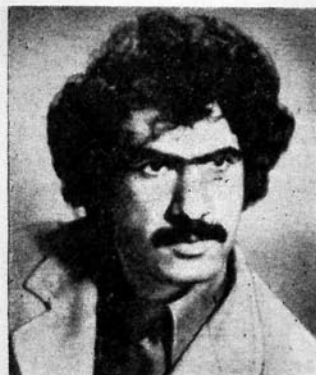
Шаһ дағы, вугарын шаһ вугарымы?
Ким билир, дағларын шаһысан бәлкә.
Бир гәриб севкинин, бир дәнмәз ешгин
Дөнүб бир дағ олмуш аһысан бәлкә?

8 МАРТ КҮНҮ

Учала билсәјдим бу күн көјләрә,
Күнәши овчумда тутуб кәзәрдим.
Ахшам улдузлары јығыб бир јерә,
Бир «сәккиз» рәгәмли бүрч дүзәлдәрдим.

ЕШИТДИМ ХӘСТӘСӘН

Үрәк дә, арзу да, гәлб дә сәниндир;
Сәнинчүн чичәктәк дәстәләнәрдим.
Билсәјдим ајрылыг белә чәтиндир,
Мән сәндән дә габаг хәстәләнәрдим.

ТОФИГ НУРӘЛИ

1953-чү илдә анадан олмуш-
дур. Н. Нәриманов адына Азәр-
бајчан Дөвләт Тибб Институ-
туну битирмишдир.

Сөзә кәлмәз бу дағларын чалалы,
Ше'р-сәнәт бу гүдрәтдән керидир.
Нашы јолчу, бурдан өтмә һавалы,
Бура ғартал оланларын јеридир.

Нәғмәләниб јенә шыр-шыр булаглар,
Ашығ ғардаш, бу һаваны чал көрүм.
Көнлүн дилбәр ғадасыны тез алар,
Чичәкләрин ғадасыны ал көрүм.

Нәркизләрин јанағына из дүшүб,
Дил чыхарыр човдарларын сүнбүлү.
Лаләләрдән очағына көз дүшүб,
Бивәфалар јандырыбды бүлбүлү.

Чинчилими, кичитканы, чирчәнки
Чобан ејләр дүрмәјинә јаванлығ.
Булудлардан ғопунанда бир чәнки
Гулун һүркәр, әлик чашар бир анлығ.

Өмрү боју көзү јашлы думан да,
Мәчнун олуб бу дағлары доланар.
Сөјкәнәрәк лығ дәјәјә бабам да
Хәјалында о чағлары доланар.

Сөзә кәлмәз бу дағларын чалалы,
Ше'р-сәнәт бу гүдрәтдән керидир.
Еј үрәксиз, бурдан өтмә һавалы,
Бура дујан көнүлләрин јеридир.

ФИРИДУН РӘНИМ

1948-чи илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына Азәрбајҗан
Дөвләт Университетинин жур-
налистика факултәсинин бити-
риб. Бақы Али Партија мәктә-
биндә тәһсил алыр.

САЛАМ,
ДОҒМА КОМСОМОЛУМ! ◆

Салам, доғма комсомолум,
Салам сәнә!
Салам сәнин јенилмәјән
Ирадәнә, әгидәнә.
Сән ағ күнләр чарчысысан,
Јолун нурлу, ешгин бөјүк.
Јува гуруб үрәјиндә
Хош арзулар бөлүк-бөлүк.
Нечә сирри ашкар едән
Чәсарәтин, чүр'әтин вар.
Голларында әсримизин
Дағлар јаран гүдрәти вар.
Јенилмәјән, бүкүлмәјән
Кәнчлик билир елләр сәни,
Полад кими бәркидибдир
О сыннанмыш илләр сәни.
Ағыр-ағыр дөјүшләрдә
Мәтинләшиб од олмусан.
Јер үзүндә һүнәринлә
Әбәдилик ад алмысан.
Кетдијин јол—
Сүлһүн јолу
Сүбһүн јолу,
Һәмин јолун һәр гарышы
Ишыг долу, уғур долу!
Мәгсәдин нур, амалын нур,
Үрәјиндә инам вурур.
Мин вугарла, ифтихарла
Јолланырсан ағ күнләрә!
Еј шөһрәти көјә, јерә
Сығышмајан комсомолум,
Салам сәнә!
Салам сәнин јенилмәјән
Ирадәнә, әгидәнә.

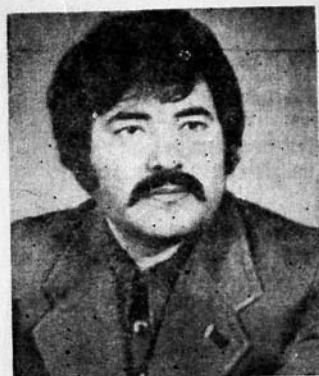
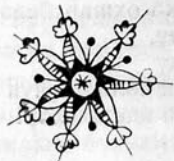
ШӘЛАЛӘЛӘР ◆

Баһар кәләр,
Ашар-дашар шәләләләр.
Сәдасыјла әфсунлајар тәбиәти,
Нағыллашар шәләләләр.
Шәләләләр—бир ағ нәғмә,
Раһатлыгдан узаг нәғмә,
Һеј охујар, һеј чағлајар,
Зирвәләрдән атылараг
Дәрәләри гучаглајар.
Сычрајышда—
Бир пәләнкә охшар белә шәләләләр.
Кур өмрүнү,
Нур өмрүнү
сусуз галан чөлләр үчүн
Јашар белә шәләләләр!

«КОРОҒЛУ УВЕРТУРАСЫ» ◆

Бир мусиги һарај салыб
гулағымда нә замандыр.
Бу сәһркар сәс аләми
азад, ајдын асимандыр.
Динләјирәм,
мәнә елә кәлир, орда
Гајалара кәмәнд олан
шәләләләр іәһ-гәһ чәкир.
Јох, јох, демә мешәләрдә
бәнөвшәләр бојун бүкүр.
Бир ғарталын ғыј сәсими,
Қороғлунун һај сәсими?
Башы ғарли дағмы учур,
Бу нә сәсдир, нә сәдадыр?
Демә гәриб бир дурнанын
Сәсиндәки әлвидадыр.
«Увертүра» јазана бах,
«Увертүра» чалана бах.
Торпағымын шөһрәтини,

гәзәбини, нифрәтини,
 нотлар үстә салана бах.
 Динләдикчә бу е'чазкар мусигини.
 Ашыб-дашыр үрәјимин
 булаг ешги үмман кими.
 Бирдән сусур, битир һәр шеј.
 Ајрылырам гәһрәмандыг дүнјасындан.
 Говушараг бир-биринә
 әбәдијјәт олур о ан
 ики дәниз: ура! ура!
 Үзејирбәј, «Увертүра!»

ХАСАЈ МЕҢДИЈЕВ

1945-чи илдә анадан олуб.
 С. М. Киров адына Азәрбајжан
 Дөвләт Университетинин жур-
 налистика факултәсини бити-
 риб. Бәрдә районунда чыхан
 «Коммунизм јолу» гәзетиндә
 ишләјир.

БАХА-БАХА ♦

Гулач јоллар дүјүн-дүјүн,
Чәкәр сола-саға мәни.
Гулач јоллар јелләнчәјим —
Атар дағдан-даға мәни.

Ары күлә бүкүлүдү,
Овчуна бал төкүлүдү.
Икиси дә мүркүлүдү:
«Тәрпәтмәјин, бах һа, мәни...»

Һәр бәнөвшә бир һычгырыг,
Көнлү көврәк, бојнубуруг,
Килејләһир ғырыг-ғырыг:
«Үздү һәсрәт, говға мәни...»

От үстә шеһ пучур-пучур,
От үстә шеһ јарпаг ачыр.
Мән дурмушам, гәлбим учур,
Чәкир јүз сораға мәни.

Бир балача «сәһв» еләјин:
Күлләри сәф-сәф еләјин,
Бир гөнчәдә дәфн еләјин
Көзүм баха-баха мәни...

БӘС НИЈӘ? ♦

Итирдим нәмишли бир күндә сәни,
Из тутуб изини көтүрәчәкләр.
Бәлкә дә көзүмүн өнүндә сәни
Бу голдан о гола өтүрәчәкләр.

Нә билим һајандан әсди бу күләк,
Синәм алов-алов оддур, очагдыр.
Нә билим, бәлкә дә үзүнү көрмәк
Бир дә һеч һисмәтим олмајачагдыр.

Ајрылыг! Ајлары јашар бир анда,
Сабаһ дүнәниннә јад дејәчәксән.
Кетди бахышларым јанагларында,
Гајтар бахышымы, нејләјәчәксән?

Гајтар, гајыдармы ешгим, һәвәсим?—
Мән ону зиндана салмаг истәрәм.
Бир заман сәсинә ғарышыб сәсим,
Даныш, сәс пајымы алмаг истәрәм!

Хәјаллар гәлбимдә долашды јенә,
Күнләрим нә јаман узаг, узагдыр.
Мән ганад да тахсам чатмарам сәнә,
Киминсә кирпији чатдырачагдыр...

Бир көврәк ганадлы гарангуш идин,
Үфүгдән-үфүгә кечдин, өтүшдүн.
Дунјада мәһимчүн јаранмыш идин,
Бәс нијә өзкәнин пајына дүшдүн?

ИНАНМАЗ ИДИМ... ♦

Нечә дә ғәрибә бир јола дүшдүк,
Сән ајры, мән ајры... сәссиз-сәмирсиз.
Дүшүнә-дүшүнә дост олмамышдыг,
Дүшүнә-дүшүнә јад олуруг биз...

Севинчим, гәһим дә үрәјимә јүк,
Бизи јахшы дујур бахышларымыз.
Пајыза јеријән күнәш кимијик,
Сојујур, сојујур бахышларымыз...

Демәдик, күлмәдик, кәзмәдик гоша,
Нә суалымыз олду, нә чавабымыз.
Бизә елә кәлди вериб баш-баша
Һардаса көрүшдүк, данышдыг да биз?
Һардаса ајларла сөзүмүз олду,
Һардаса умумуз-күсүмүз олду.

Күч вердик бир ешгин гәдәмләринә,
Кимсә өз гәлбини әсиркәмәди.

Елэ бил нэ исэ бош галды јенэ,
Бизэ бир мѣһѣбѣт бѣс елѣмѣди?

Дујмадым үрѣјим истѣдијини
Дејирѣм, нечѣ дѣ јолуму азым.
Мѣнѣ десѣјдилѣр бир заман сѣни
Белѣчѣ, адичѣ унудасыјам,
Дүнјѣ дағылса да инанмаз идим...

ЈУХУМА КѢЛ... ◆

Бу јол ки вар, кедиш-кѣлиш уммурам,
Ширин сѣһбѣт, шѣкѣр кѣлѣш уммурам,
Мѣн ки сѣндѣн ачыг кѣрѣш уммурам,—
Бир кечѣјѣ һичран һѣкмѣ охума,
Јухума кѣл, јухума кѣл, јухума.

Кечѣ солғун, хѣјал эршѣ чѣкили,
Кирпиклѣрим улдузлара дикили...
Ајпарасы интизардан бѣкѣлѣ,
Пѣнчѣрѣдѣн нур сѣзѣлѣр јѣхама,
Јухума кѣл, јухума кѣл, јухума.

Нијјѣтини пѣрдѣлѣјѣн мѣрд дејил,
Дѣзмѣдијим мѣһѣбѣтди, дѣрд дејил,
Кѣнд ичиндѣ үз чевирмѣк шѣрт дејил,—
Дѣзѣммѣзсѣн һѣсрѣт адлы охума,—
Јухума кѣл, јухума кѣл, јухума.

Бир каманым, бир кѣманым, бир атым,
Бир излѣјим, бир кѣзлѣјим, бир атым,
Бир дүнјамды бир ѣзѣмѣм, бир адым,—
Сѣндѣн ајры умачағым јох, умам,
Јухума кѣл, јухума кѣл, јухума...

ХУДАГУЛУ ЧАЧЫЈЕВ

1936-чы илдѣ анадан олуб.
С. М. Киров адына Азѣрбај-
чан Дѣвлѣт Университетинин
журналистика фѣкултѣсини би-
тирмишдир. Лѣнкѣран рајонун-
дакы Сѣпаради кѣнд орта мѣк-
тебиндѣ мѣуллим ишлѣјир.

ЈАҒЫШДАН СОНРА ♦

Булудларын додағындан
Севинч гопду ләпә-ләпә,
Јерин одлу синәсинә
Јағыш сели сәпә-сәпә.

Мави, дәрин сәмаларда
Кан бошалды, долду булуд.
Сачаг-сачаг, бөлүк-бөлүк
Кур шәләлә олду булуд.

Тутгун көјүн јахасындан
Булуд кетди, сәма күлдү.
Јашыл, титрәк будаглардан
Шәфәг долу шәһ сүзүлдү.

Үрәјинә нур әләнди,
Сакитләшди чошан дәниз.
Сулар үстә сәпәләнди
Севинч долу һәр нәғмәмиз.

Тәләтүмлү јерләр, көјләр
Илһамланды гәлбим кими.
Мави дәниз, күкрәјән чај
Јерин чошан үрәјими?

КОМСОМОЛ ♦

Сән Ленинин јенилмәз
Дүһасындан доғулдун.
Адын гәләбә рәмзи—
Өзүн мин зәфәр олдун.
Фыртынада, дөјүшдә
Сән азмадын јолуну,
Бир сүнкүјә чевирдин
Бүкүлмәјән голуну.
Вурушлар сәнкәриндә
Дајандын мөһкәм, мәтин.

Сән чәтиндә, сән дарда
Вугарыны әјмәдин.
Полад чәркәләриндә
Од үрәкли бу кәнчлик
Мәтинләшди, учалды.
Чәсарәти, һүнәри
Нәсилләр сәндән алды.
Сән өз одлу көксүнү
Бир мәш'әлә чевириб
Даим кетдин ирәли.
Шәһрәтини тарихә
Гызыл ганыјла јазды
Нечә голсуз гәһрәман,
Нечә партизан Әли...
Чәбһәдә—аловларда
Һәзи вугарлы олдун,
Мәһди үрәкли олдун.
Сән Шамама һәвәсли,
Севил диләкли олдун.
Башын үстә учалыр
Күнәш нурлу бајрағын.
Кәзир ана торпағы
Зәфәр долу сорағын.
Еј нәғмәли кәнчлијим,
Еј мәним зәфәр јолум.
Чәсарәтим, вугарым,
Орденли комсомолум...

ЧАВАНШИР ЕЛОФЛУ

1954-чү илдә анадан олуб.
С. М. Киров адына Азәрбајҗан
Дөвләт Университетинин фило-
логија факултәсиндә охујур.

БИБИМИН МАҢНЫСЫ ◆

*Бу күн нечә үнван дүшдү јадыма,
Нечә итик куман дүшдү јадыма.*

М. Араз

«Көчәри» чал, кечән јурду јад едим,
Көчән гыза күн варды ки, јад идим.
Көрән нијә ел-күнүмә јад дедим,
«Көчәри» чал, «Көчәри» чал, «Көчәри».

Көклә сазы дәрдли сими динләјим,
Кечән ајы, кечән күнү динләјим.
Сән ки, јохсан инди кими динләјим,
«Көчәри» чал, «Көчәри» чал, «Көчәри».

Гыз атланды, чапар нәмәр истәди,
Елчи кетдик, гыз еви көч үстәди.
Халам гызы күмүш кәмәр истәди,
«Көчәри» чал, «Көчәри» чал, «Көчәри»!

Чаваншир, дүш көчән дурна изинә,
Көч бу јердән, гошул гоншу гызына,—
Бәлкә гәлбин бу атәшдә гызына.
«Көчәри» чал, «Көчәри» чал, «Көчәри»!

СӘН ЈАЗДА КӨЧДҮН... ◆

Бу ахшам гошулуб күлә, чичәјә,
Тојуна кәлмишдим, илк мәһәббәтим.
Ичәришәһәрдән көчән күләјә
Јүјүрдүм, јүјүрдүм чата билмәдим.

Сән баһар өмрүмдә бир әсим күләк,
Сачымы охшадын ағаппаг олду.
Көксүндә нә дејиб дејүндү үрәк,
Көзүн кими көрүб беләчә долду?

Јағар бахышынын гары, жағышы,
Амандыр өрпәжә бүрүнмә, күлүм.
Нә дејир көзүнүн сон јалварышы?
Кет, даһа көзүмә көрүнмә, күлүм.

Гој дејим, јериди... бу нә кәдәрди,
Сән ки, «Кәрәми»јлә бир сазда көчдүн.
Адәтди дурна гыз пәјыз көчәрди,
Бәс нијә, ај сонам, сән јазда көчдүн?

ДАҒЛАР ШАИРМИШ ДЕМӘ... ♦

Бу шеһли јамачлар јашыл вәрәгим,
Чығырлар мисра тәк јазылыб ора.
Инди бу јерләрә шаир кәрәкми,
Дағын ки һәр дашы бир ше'р олар.

Кимин јолу дүшсә бизим дағлара,
Зирвэләр, јамачлар нәгмә охујар.
Дағларын шәнинә сөз гош баһарда,
Онда фикирләр дә әтир гохујар.

Дағлар зирвәсијлә шаир сәбатлы,
Көрүб тәбиәтин һәр сынағыны.
Шимшәкләр онунчүн дәлисов атлы,
Чох дујуб көјләрин шылтаглығыны.

Һачанса гајалар зирвәдән дүшүб,
Сәрбәст ше'р кими парчаланыбдыр.
Бә'зән дә дөшләрә думан, чән дүшүб,
Елә бил фикирләр һачаланыбдыр.

Булудлар аланда ајын үзүнү,
Онда улдузлар пәнаһ кәтирәр.
Дағлар шаир кими дејиб сөзүнү
Гојнунда чичәк тәк чығыр битирәр.

ЧАМУЛЛА ҺӘСӘНОВ

1948-чи илдә анадан олуб,
Сијәзән шәһәриндә фотограф
ишләјир.

Өз ишинин тапды чөмин гардашым,
Амма чөкир инди гөмин гардашым.

Кирди дөдөм бир кэрэ дондан-дона,
Тапды ахыр жахшыча бир иш она.
Голларыны салды онун бојнуна,
Өпдү үзүндөн дөдөмин гардашым,
Өз ишинин тапды чөмин гардашым.

Чохлары көрдү ону батды гөмө,
Фикрини онлар охујубмуш демө.
Дөбдөбөли, шүбһөли бир алөмө
Атды биринчи гөдөмин гардашым,
Өз ишинин тапды чөмин гардашым.

Мүфтө јөмөкдөн деди шишмөк дө вар,
Һәр чүрө јол варса, киришмөк дө вар.
Мөн дедим, ахырда илишмөк дө вар,
Дүз сөзүмө олмур өмин гардашым,
Өз ишинин тапды чөмин гардашым.

«Рүшвөтин алөмдө шининдир дады»,
Амма ки, дагдан да ағырдыр ады...
Көлдү мүфөттин өзү һесаблады,
Билди чохун, билди көмин гардашым,
Өз ишинин тапды чөмин гардашым,
Амма чөкир инди гөмин гардашым,
...Дамда јатыр чүнки һөмин гардашым.

ДОЛАНДЫР МӨНИ ◆

Сөј үзүмө, ај мүдир, јах мөни, јандыр мөни.
Инчимөрөм нејләсөн, амма доландыр мөни.

Һәр нө гөдөр адөтим олса да тәрк ејләрәм,
Бир бахышындан сөнин фикрини дөрк ејләрәм,
Олду ки, бирдөн чашыб мөн сөнө әрк ејләрәм,

Сән мөни ганмаз билиб, бир кэрэ гандыр мөни,
Инчимөрөм нејләсөн, амма доландыр мөни.

Һеч дө узагдан бахан гөј мөни хам билмөсин,
Сиррини тәк мән билим, өзкө адам билмөсин.
Кимсө мөним фикримди дамбадарам билмөсин,
Дөрдим едиб кичбөсәр хөјли замандыр мөни,
Инчимөрөм нејләсөн, амма доландыр мөни.

Лөззөти һәр рүтбөнин гөдрини билмөклөдир,
Тәк елө билмөклө јох, һәм дө әјилмөклөдир.
Һәр сөзүн, һәр сөһбөтин фәрги дејилмөклөдир,
Јох даһа артыг сөбөб, варса инандыр мөни,
Инчимөрөм нејләсөн, амма доландыр мөни.

КӨЗҮНДӨН КӨЛСИН ◆

Сөхдө вердим сөнө иш мүфтө, көзүндөн көлсин!
Кечирирсән күнүнү кефдө, көзүндөн көлсин!

Кечөләр һеч јығышылмыр күчөлөрдөн ајағын,
Ахы, бир јердө башы бөјлө гарышмаз ајағын,
Сән кириб чөллөјинө күндө зөһримар арағын
Чыхмајырсан ишө бир һөфтө көзүндөн көлсин,
Кечирирсән, күнүнү кефдө, көзүндөн көлсин.

Һөлө бир вөдө верирсән дө јаландан-јалана,
Рүсвај етдин мөни дө далда галандан-галана.
Чүнки ајларла көзиб, бир пул аландан-алана
Көрүнүрсән ики күн сөхдө, көзүндөн көлсин,
Кечирирсән күнүнү кефдө, көзүндөн көлсин.

Мән демишдим ки, исит бир кэрэ истиндө мөни,
Көзөриб инди боғурсан ачы түстүндө мөни.
Јаланын бир јана, лап инди дүрүстүн дө мөни
Верөчөкдир күдаза һеч нөјин үстүндө мөни,
Көлмисән чүнки мөнө көф дө, көзүндөн көлсин,
Кечирирсән күнүнү кефдө, көзүндөн көлсин.

АЗ ГАЛЫР... ♦

Аз галыр һирсим мәни лап партдада,
Һеч јаза һазырлыг олар мартда да?

Гар тәпәләрдән сүзүлүб кәлмәмиш,
Чөлдәки отлар һәлә дирчәлмәмиш,
Чирмә дејирләр голуну чат дада,
Аз галыр һирсим мәни лап партдада,
Һеч јаза һазырлыг олар мартда да?

Башла дејирләр бу сәһәрдән шума,
Онда дөнүр даг кими көвдәм мума.
Һәр белә сөз санки дөнүр зәггума,
Истәјир һәрдән башымы чатдада,
Аз галыр һирсим мәни лап партдада,
Һеч јаза һазырлыг олар мартда да?

Чөл һәлә башдан-баша гардыр, бахын,
Ағлы олан торпаға кетмәз јахын.
Инди дејир јахшы сәдр торпағын
Газдырыб архын, алағын артдада,
Аз галыр һирсим мәни лап партдада,
Һеч јаза һазырлыг олар мартда да?

Чәһд едирәм мән дә ағарсын үзүм,
Амма ки, тәнгиддән ачылмыр көзүм.
Достдан умум, јохса гоһумдан күсүм?
Јохдур о гејрәт бу саат јадда да,
Аз галыр һирсим мәни лап партдада,
Һеч јаза һазырлыг олар мартда да?

КИШИ ОЛДУМ ♦

Тапдым көмәк, арвад, елә ки, сәндә өзүмчүн,
Мән дә киши олдум даһа сәјәндә өзүмчүн.

Вахт варды: «сәни салмалыјам бәндә» демишдим,
Мән онда һәлә: шир күчү вар, сәндә,—демишдим.

Фикримдә бу нөв чүр'әтә «әһсән» дә демишдим.
Онда доланырдым башына күндә өзүмчүн,
Мән дә киши олдум даһа сәјәндә өзүмчүн.

Әввәл башыма кен-бол олан дүнја дар иди,
Бу индики һөрмәт мәнә, де, һарда вар иди.
Онда пешәм ички, сәнәтимсә гумар иди,
Јер тутмуш идим даими бир тиндә өзүмчүн,
Мән дә киши олдум даһа сәјәндә өзүмчүн.

Бајрамда мәнимчүн елә ки, пул-мул алырсан,
Дүшсәм чәтинә, сән мәнә тез арха олурсан.
Јандыгда мәним үстүмә сән көлкә салырсан,
Бу ләззәт илә өмр едирәм мән дә өзүмчүн,
Арвад, киши олдум даһа сәјәндә өзүмчүн.

ШАИГ ВЭЛИЈЕВ

1950-чи илдэ анадан олуб.
Сумгајыт бору-прокат заво-
дунда фəһлэ ишлəјир.

ОДЛАР ЈУРДУ ◆

Бу торпаг мүгəддэс, бу торпаг улу,
Бу јурда архалан кəнлүн учунса.
Бу торпаг од олуб, јаныб-јахылыб
Бу јурддан од алыб күнəш начанса.

Бахдыгча исинир елэ кəз-кəнүл,
Уча зирвэлэрэ нур əлəнибдир.
Атəш чынгысыдыр һэр чичək, һэр күл
Чəмənлэр гојнуна сəпəлəнибдир.

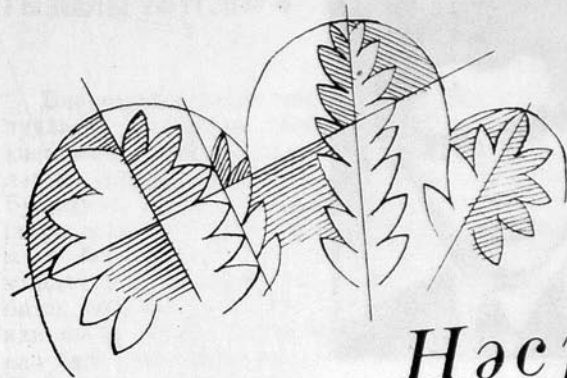
Сазында, сөзүндə Дилгəм оду вар,
Овудар гəлбини бир кəврək сөзлə.
Ешгиндə, кəзүндə Кəрəм оду вар,
Дəлиганлы чаван, өзүнү кəзлə.

Бахма кəзəллэрэ кəзүн гарсыјар,
Кəзəллэр кəзүндə од дашыјандыр.
Одлу нəфəсиндən дənэр гар суја,
Одлу бахышлара тут, дашы јандыр.

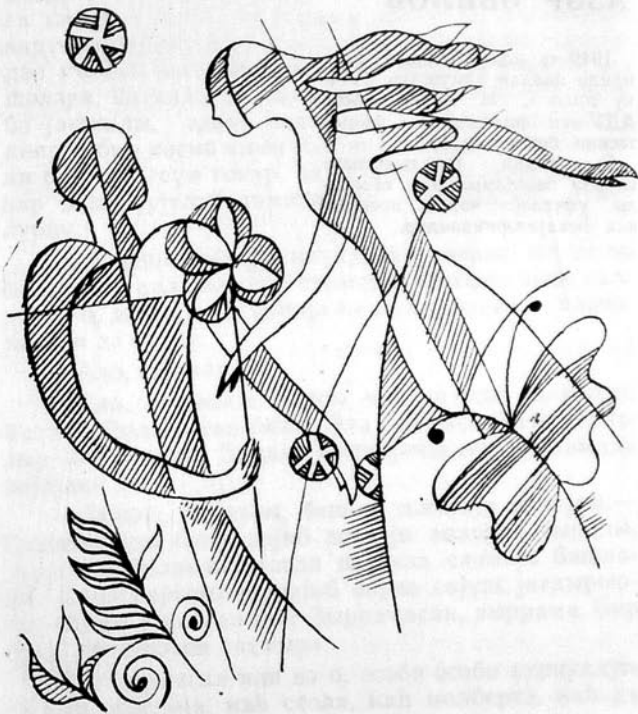
Дəли кəнүллəрин марагы јазда,
Јағар бу торпаға јағыша дөнүб.
Ахар од селидир Күр дə, Араз да
Ахыр кечэлэрэ ишыға дөнүб.

Чалар, елэ чалар ујујуб чобан
Һиссини, дујғуну əридэр нејдə.
Дејирəм бəлкə дə оду бир заман
Бурдан оғурлајыб Прометей дə.

Фикриндә шимшәкләр чахар, елә һеј...
 Шаны-шөһрәти дә оддур бу јурдун.
 Гәлбини јандырыб јахыр: елә һеј
 Елә һәсәрти дә оддур бу јурдун.

Нәср

АЗАР АБИЛОВ

1949-чу илдә Балакан районунда анадан олмушдур. 1974-чү илдә С. М. Киров адына АДУ-нун филология факультетини битирмишдир.

О, бәдин жаратычылыга шәһрлә башламышдыр. «Гызылы үфүгләр» чаван насирин илк һекајәләриндәндир.

ГЫЗЫЛЫ ҮФҮГЛӘР ♦

Бир гәрибә јағыш чисәләјирди. Көј үзүнчүн булудлары агаппагды. Булудлар күнүн габагыны кәсмәмишдиләр, бу пајыз күнәшинә јол вермишдиләр ки, шәфәгини, нуруну јер үзүндән әсиркәмәсин. Бу хырда, нарын јағышла биркә торпага күнәш шәфәгләри дә сәпәленирди. Ағачларын гызыллашамаға башламыш јарпаглары гүссәли-гүссәли чимирдиләр бу јағышда. Күчә боју узанан хијабанын бәзәк коллары, јамачлыглары исә һәлә јамјашыл иди вә бу гәрибә јағыш бу јашыллыға төкүлдүкчә елә бил алышыб-јанырды. Јухудан јеничә дурмуш Елдәниз бу гәрибә сәһәрә пәнчәрәсини ачанда отаға тәмиз, әтирли дағ һавасы долду. О, пәнчәрәдән көрүнән әсрарәнкиз мәнзәрәни—дамларын далындан учалан дағлары, дағ чајы бојунча узанан мешәләри, бағлары ләззәтлә сәјр едирди вә бу гәрибә јағышлы, әлван нахышлы сәһәрин көзәллији көврәк бир нәғмә кими гәлбинә долурду; үзүнә сирли бир тәбәссүм гонур, бахышлары гызылы јарпаглар кими јујулуб тәмизләнир, ајдынланыр, дурулурду.

Елдәнизин пәнчәрә өнүндәки көврәк, һәзин вә һәрарәтли аңлары узун сүрмәди; телефон зәнк чалды вә о, дәстәји көтүрмәјә кедәндә, нәдәнсә, пәнчәрәләри дә өртдү.

— Ало, ешидирәм!

— Ало, Елдәниз! Һансы чәһәннәмдә галмысан балам? Доламысан бизи? Әлә салмысан? Ики саатдыр көзләјирик. Балам, кәлмәјәчәкдин, ахшамдан дејәјдин дә!

— Јахшы, кәлирәм, беш-он дәгигәјә ордајам.— Елдәниз елә буну дејиб дәстәји апарата чырпды, дуруб әсәбиликлә отагда вар-кәл еләмәјә башлады. Додагларыны чәјнәјиб өзүнә сөјүш јағдырды: «Адам дејилсән сән! Зыррамасан, зыррама. Бир грам да гејрәтин чатмыр».

Отаг дарысгал иди вә о, әсәби-әсәби вурнухдугча кәһ креслоја, кәһ стола, кәһ молбертә, кәһ да торшерә илиширди.

Сигарет жандырды. Эсэбиликлэ сүмүрдү. Сонра бир гэдэр сакитлашди вэ чарпайда эйләшди. Көзү дөшәмәжә дагытдыгы рәнкләрә саташды. Ахшамдан һазырладыгы рәнкләри зај етмишди. «Гејрәтин чатмады ки, гәти чаваб верәсэн. Кечә јорған-дөшәјин ичиндә асыб-кәсмәклә дејил ки? Эфәлсэн, эфәл. Көрүм бу эфәлликинән һара кедиб чыхырсан?»

Сонра о, сигарети күлғабыја басыб рәфә јахынлашды. Кичик кәтан чәрчивәләри көтүрүб, һачанса чәкдији рәсмләрә бахды, бахды... көтүрүб туллады отағын бир күнчүнә: «Сәндән рәссам олмајачаг!»

Елдәниз креслонун үстүнә атдыгы «чинси» шалварыны, көдәкчәсини тәләсик кејиниб күчәжә чыхды. Јағыш лап азалмышды, көзә көрүнмәз олмушду. Бу гәрибә сәһәрин бу гәрибә јағышы Елдәнизин һирсини јујуб апарды вә о, кинотеатрын габағында өз достлары илә көрүшәндә никбин иди.

— Сән нә тәһәр адамсан, адә? Бәс биз шәһәрә кетмәјәчәкдик?—Муртуз Елдәнизин әлини сыхасыа сәсини галдырды. Тофиг илә Әһмәд күчәнин о тәрәфијлә кедән сарышын ғыза бахырдылар.

— Ди кедәк дә.. Нә дајанмышыг?—Елдәниз елә бу сөзләри дедији мәгамда баша дүшдү сәһвини. Чүнки даһа кеч иди вә онлар јүз километрликдә јерләшән шәһәрә кедиб гајыда билмәздиләр.

Муртуз сағ әлинин архасыны Елдәнизин алнына дирәди:

— Балам, дејән, бунун ғыздырмасы вар? Саат он бирдир еј... јатмысан фил гулағында.

Тофиглә Әһмәд шит-шит күлдүләр. Елдәниз тулмушду. Бу вахт јағыш азча күчләнди. Муртуз килиб кедиб Әһмәдин «Жигули»синә кирдиләр. Елдәниз исә јахынлыгдакы ағачын алтына чәкилди.

Муртуз кил «Жигули»нин ичәрисиндә раһатча әјләшиб тез-тез Елдәнизә бахырдылар. Тофиг лопа бығларыны тумарлаја-тумарлаја нәсә данышыр, онлар да күлүрдүләр.

Мави «Жигули» беш-он аддымлыгда иди, Елдәниз онларын нә данышығыны ешидирди, нә дә күлүшләрини; машынын ајналарыны бәрк-бәрк бағламышдылар. Амма һисс едирди ки, ондан данышырлар, ону араја гојуб һырылдашырлар. Лап дүнән ресторанда олдуғу кими.

Дүнән онлар јенә дә гәсәбәнин ән јахшы рестораныда идиләр, јемәк-ичмәк дә боғаздан. Достлар ичдикчә сәс-күјләри артырды. Муртуз кил сүфрә башында Елдәнизә саташыр, ону чыриатмаға чалышырдылар вә бу азғын сәрбәстлијин ахыры хошакәлмәз олду. Кефләринин кәлләчарха вурдуғу бир вахтда, сәс-күјләринин, бајағы зарафатларынын һәддини ашдығы вахтда гоншу столда әјләшмиш јашлы киши е’тиразыны билдириб деди:

— Ај ушағлар, бу нәди, сәсиниз аләми башына көтүрүб, бир аз јаваш олмаз?!

Онлар бу адамы јахшы таныјырдылар. Мүһарибә ветераны, рајонда һамынын һөрмәт бәсләдији, дөшү орден-медаллы Аббас киши иди. Муртуз кил Аббас кишинин ирадына мәнәл гојмајыб даһа да һарынлашдылар. Бу е’тинасызлыг Аббас кишини эсәбиләшдирсә дә о, өзүндән чыхмады, ајаға галхыб чаванларын столуна јахынлашды:

— Балаларым, ахы белә олмаз?! Бурада сиздән башга адам јохдурму? Сәс-күјүнүз аләми башына көтүрүб, ағзыныздан ала да чыхыр, гара да. Бизи сајмырсыз, бары өзүнүзә һөрмәт еләјин.

— Киши, баш-бејнимизи апарма—дејә Муртуз бозарды. Бир-ики дәм-дүмүрү тахмысан дөшүнә, елә билирләр керәјсан. Биз сәнин шәхси ишләринә гарышмырыг ки? Зәһмәт чәк, сән дә башыны һәр јерә сохма.

Аббас киши Муртузун јахасындан јапышыб бәрк-бәрк силкәләди, ашыб-дашан гәзәбини күчлә боғду. Көзләнилмәз һадисәдән өзүнү итирмиш Елдәнизә елә кәлди ки, Аббас киши истәсә Муртузу көтүрүб дөшәмәжә чырпа биләр. Лакин о, Муртузун јахасыны бурахыб ағыр, үзүнүлү аддымларла буфетә кечди, орадакы телефонда нөмрә јығды.

Тофиг чәлд ајаға дуруб буфетчи Тарывердијә ишарә еләди ки, кишини гојма милисә зәнк едәр бирдән.

Буфетчи Тарыверди биринчи чәһдиндә милиси ала билмәјән Аббас кишијә јалварыб-јахарды ки, бәс, Аббас дајы, ағын алым, башына дөнүм милис чағырма, бунлар чәһәннәмә мәнә јазығын кәлсин. Бу саат һамысыны говачағам чөлә...

— Чәкил, ишиндә ол! Сәнин атан да чәбһәчи олуб, еләми? Амма бунларын дәдәләри...—Аббас киши сөзүнүн далыны кәтирә билмәжиб тәзәдән телефона әл атды.

Муртузкил Тарывердинин иланы јувасындан чыхаран дилинә бел бағлајыб әкилмәји гәрара алдылар. Әһмәд кедиб «Жигули»ни ишә салды. Елдәниз исә отурдуғу јердән тәрпәнмирди, уғулдајан башыны әлләри арасына алмышды. Тофиглә Муртуз онун кефләндијини зәнн етдиләр вә голларын-дан јапышыб машына сүрүкләдиләр...

...Јағыш бир аз да күчләнди. Муртузкил Елдәнизә ишарә еләдиләр ки, кәлсин машына.

Елдәниз ишарәјлә баша салды ки бура јахшыдыр.

Тофиг әлләрини өлчә-өлчә билдирди ки, кәлиб отурмаса, сүрүб кедәчәкләр. Әһмәд доғрудан да «Жигули»ни ишә салыб узун бир сигнал верди.

Елдәниз ишарәјлә гандырды ки, о кетмәк истәмир, бурда галыр.

Муртуз «Жигули»нин ајнасыны ашағы ендириб ғышгырды:

— Адә, доламысан бизи? Сән өл, сәни гојуб кедәрик, сонра дүшүб архамызча јүз ил јалвармалы оларсан.

Елдәнизин синәси һәјәчан гарышыг бир гәзәблә галхыб енди. Амма, һеч нә дејә билмәди. Һисс еләди ки, Муртуздан горхур. Муртуз азғынын, вәһшинин биридир. О, ајагларыны сүрүкләјә-сүрүкләјә машына тәрәф кетди.

Әһмәд газы басыб сүр'әти артырды. Елдәниз о ки вар данладылар, башына ағыл гојдулар. Бу вахт јағыш да кәсди.

— Көрүрсән дә, бунун нәслијини,—Муртуз Елдәнизин пејсәринә бир шапалаг салды,—машына минмәсәјди јағыш ахырымыза чыхмышды.

Бу зарафатын ағырлығындан Елдәнизин көзләри гаралды вә о, јәгин еләди ки, Муртуз һеч онун досту-зады дејил, елә Әһмәд дә, Тофиг дә. Бәс кимдир онун досту? Бу чох мүрәккәб суал иди; бу суал Елдәниз фикир бурулғанына салды вә она елә кәлди ки, өмрү боју чаваб тапа билмәјәчәк.

«Жигули» гәсәбәни бир нечә дәфә доланды. Достлар машынын јумшаг отурачагларына јажаныб зарафатлашдылар, анекдот данышдылар, өтән күнләрин сәркүзәштләрини хатырлајыб нәш'әләндиләр. Бу күн, сабаһ көрәчәкләри «ишләри» көтүр-гој етдиләр. Гәрара кәлдиләр ки, бу күн рестораны дәјишсинләр. Әввәлә она көрә ки, дүнәнки һадисәдән сонра «Дружба»ја кетмәк горхулу иди. Әһмәд тәклиф еләди ки, бу күн гоншу рајона кетсинләр, орада тәзә ачылмыш «Күләк» ресторанында отурсунлар.

— Ә'ла фикирдир,—дејә Муртуз Елдәнизин күрәкләрини шаппылдатды—гонаглыг да ки кимдәдир? Елдәниз балада. Елдәниз бала, бәлкә буну да унутмусан?

— Јох, унутмамышам,—дејә Елдәниз күчлә чаваб верди. Әслиндә башга чүр чаваб вермәк, бојундан атмаг истәјирди, лакин чәсарәти чатмады. Пула көрә јох, әлбәттә. Пулу чатмаса завмаг әминсидән, анбардар халасы оғлундан да көтүрә биләрди. Лакин Елдәнизин һәр шејдән зәһләси кетмишди, пулдан да, бу ғырсагғыз достлардан да, елә өзүндән дә...

Наһардан сонра белә гәрара кәлдиләр ки вахты өлдүрмәк үчүн киноја кетсинләр. Клубда ики сәријалы һинд филми көстәрилирди.

Онлар киноја бахыб чыханда саат алтыја ишләмишди. Клубун габағындакы говаг ағачына вурулмуш афиша Әһмәдин диггәтиндән јајынмады:

— Адә, адә, бүјүн футбол вармыш ки?

— Нә футбол, Әһмәд?—Муртуз сәснинн галын јеринә салды.—Футбола вахт јохдур. Кечикирик.

— Јох, мән өлүм, кедиб һеч олмаса јарым саат бахмалыјыг. Футболун بازیјам. بازی јох еј, өлүсүјәм.—Әһмәд әл-голуну өлчдү.

— Балам, бүјүн нолуб сизә еј, һәрәниз бир чүрә чығаллајырсыз? Тфу... лә'нәт шејтана.—Муртуз кремпилин пенчәјинин јахалығыны дартышдыра-дартышдыра донгулданды.—Бүјүн сәһәрдән ишимиз нәс кәтирир. Күн ки, нәс башлады, даһа ондан һеч нә көзләмә. Адә, футболнан гарын дојар?

Машын саһиби дедиңдән дөнмәди вә стадиона кетмәли олдулар.

Һәлә ојун башламамышды. Мин метрлик мәсәфәгә гачыш жарышы кечирилирди. Јерли команда илә гоншу рајонун идманчылары жарышырдылар. Старт хәттиндә атәш ачылан кими атлетләр ирәли чумдулар.

Муртузла Тофиг сигарет чәкиб дилхорлуғларыны өлдүрмәк истәјирдиләр. Әһмәд дејирди ки, һөсәләниз олсун, беш дәгигәјә футбол башлајыр, биринчи тајма бахыб кедирик.

Елдәниз исә диггәтлә атлетләрин жарышыны изләјирди. О, илк дөфәјди ки, гачыш жарышына бахырды. Идманчылар биринчи дөврәдән сонра сүрәти азалтдылар. Јерли атлетләрдән икиси габагда кедирди вә стадион әл чалыб онлары алгышлајырды. Рәгиб команданын ики идманчысы архада галмышды вә стадион онлары фитә басырды. Ән архада кәлән јашыл мајкалы арғаз оғлан ајағларына баха-баха гачырды. Назик гылчалары, чәлимсиз бәдәни ону идманчыја бәнзәтмәк имканы вермирди. Елдәнизин бирдән-бирә она јазығы кәлди. Елә өзүнә дә: «Лап мәним күнүмдәдир јазыг. Һәмишә архада галыр».

Дәгигәләр ағыр-ағыр өтүрдү. Елә бил, һәр дәгигәнин ајағындан узун бир күн асылмышды. Чәлимсиз оғлан јенә архада иди. Елдәниз үрәјиндә ону данлады: «Адам кәрәк бачармадығы ишин гулпундан јапышмаја. Сәни мәчбур едән варды, чыхыб гачасан?»

Чәлимсиз оғлан санки һамыдан архада галмаг үчүн жарыша бурахылмышды. «Еһ гардаш, мән дә сәнин күнүндәјәм. Тај-тушларымын чохусу кедиб адам олуб. Мән исә... Университетдән чыхдым ки, бәс арзуларым вар, рәссам олмаг истәјирәм. Амма гошулдум бу аваралара. Лап елә сәнин кими бош-бошуна гачырам арзуларымын архасынча. Бәлкә дә әксинә, арзуларыма арха чевириб һараса бош-бошуна гачырам. Лап елә сәнин кими, ајағларыма баха-баха...»

Елдәнизин бу дүшүнчәләри мүәјјән бир нөгтәјә кәлиб чыхмамыш стадионда елә бил мөчүзә баш верди. Сонунчу дөврәдә идманчылар сүрәти артыр-

дылар. Бүтүн дөврәләри архада галан һәмин чәлимсиз оғлан да сүрәти артырды вә өзүндән ирәлидәкиләри бир-бир өтүб кечмәјә башлады. Инди о, ајағларына бахмырды, башыны дик тутуб дүз ирәли бахырды. Чәлимсиз идманчы бир-бир һамыны өтдү, һамыны архада гојду, нә гәдәр күч сәрф еләсәләр дә она чата билмәдиләр. О, финишә биринчи чатды.

Елдәниз мат-мәттәтлә олуб галмышды бу ишә. Көр һа... Бу сысга оғлан һамыдан күчлүјүмүш, һамыдан ирадәлијмиш. Бир нечә дост-танышы ону дөврәјә алыб тәбрик едирди. Оғлан бәдәнинә долашмыш гырмызы финиш лентини ача-ача күлүмсәди. Вә нечә күлүмсәдисә Елдәнизә елә кәлди ки, о истәсәјди, гача-гача лап үфүгләрә чата биләрди, көј гуршағыны финиш ленти кими белинә долаја биләрди...

Батмагда олан күнәш үфүгләри гызылы рәнкә бојамышды. Үфүгдәки булуд парчалары да гызылы рәнкдә иди. Елдәниз гәлбиндә сирли бир чырпынты дүјдү. Она елә кәлди ки, гызылы үфүгләр бешчә аддымлыгдадыр вә әлини узатса бир гызылы булуд парчасы көтүрүб бајрам көјнәји кими әјинә кејә биләр.

Елдәнизин јериндән галхыб сүрәтлә стадионун чыхыш гапысына доғру кетдијини әввәлчә Әһмәд көрдү:

— Адә, Елдәниз гачыр ки... Бу һара кедир, адә? Муртузун көзләри бәрәлди:

— Залым оғлунун башына һава кәлибди, нәди? Онлар Елдәнизин архасынча гачдылар. Һеј гышгырырдылар:

— Елдәниз, һара кедирсән ә..., бир дајан кәрәк. Елдәниз исә дајанмадан, архаја бахмадан ити аддымларла кедирди. Муртузкил ону кениш күчәнин тининдә һағладылар.

Муртуз Елдәнизин голундан јапышыб сәрт бир һәрәкәтлә өзүнә сары дөндәрди вә дишләрини гычајыб дил-додағы әсә-әсә асыб-кәсди:

— Адә, ај ипләмә, башына һава кәлиб? Әлә салмысан бизи? Ја өзүнү кичбәсәрлијә гојмусан?!

Елдәниз динмәди. Анчаг үзүнүн чизкиләриндән көрүнүрдү ки, бәрк әсәбиләшиб.

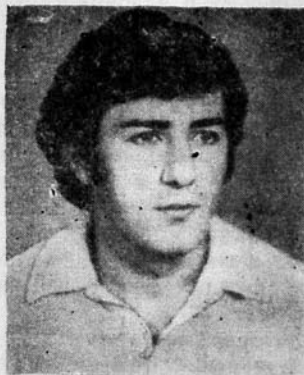
Муртуз даһа да чошду:

— Ёејвэрэнин бири, ёејвэрэ, чамаат сәнин иғрушканды? Һара гачырсан? Ресторан хәрчинә пулуғ жохдур дејнән пулум жохдур, даһа бу нә һоггадыр чыхарырсан, ит көпәј оғлу!? Оғ...

Бу вахт Елдәнизин күчлү шапалағы онун сифәтиндә шаппылдады, сөзүнүн далыны кәтирмәјә гојмады. Гәфил вә күчлү зәрбә Муртузун бүтүн әдасыны, гүррәсини, дикбашлығыны чилик-чилик еләјиб төкдү Елдәнизин ајағлары алтына. Әһмәдкил мат-мат Муртуза бахдылар, Муртуз да күт-күт онлара бахды.

Елдәниз исә дөнүб јолуна давам етди. Онлар Елдәнизин архасынча бахырдылар вә билмирдиләр ки, нә етмәк лазымдыр. Ән гәрибәси исә бујду ки, Елдәниз онлардан узаглашдыгча балачалашмағ әвәзинә даһа да бөјүјүрдү, ириләнирди, нәһәнкләнирди... Елдәнизин өзүнә дә белә кәлирди.

О, гызылы үфүгләрә доғру аддымлајырды. Бу гызылы үфүгләр гызылы булуд парчалары илә бирликдә әлван бир палитрајды Елдәнизин көзләриндә. Бу ајдын, тәмиз сәма мави бир кәтаныјды санки вә Елдәнизин ајдын, тәмиз бахышы тәптәзә бир фырча кими үфүг-палитраја тушланмышды...

АЛҲҮСЕЈН ЧАВАДОҒЛУ

1956-чы илдә анадан олуб.
Һазырда АДУ-нун кеолокија
факултәсинин V курсунда охујур.

Дирсәкләринин агрысы башына вурду, пәнчәрә-алты ики јердән чөкәлмишди. Сағ әли илә сол, сол әли илә сағ дирсәјини өвкәләди. Чәһәннәм олсун, үрәји бундан бетәр агрыјыр. Пәнчәрәни өртмәмиш чаја, чайдан Чан дәрәсинә узанан јола, јолун сағ-солундакы бомбоз бағлара бахды, үшүдү.

Столун үстүндәки кағыз-куғузлары хышмала-јыб, гат-гарышыг шкафын көзүнә дүртдү. «Дин-чәлмәк лазымдыр, динчәлмәк».

Ахшам дүшүрдү. Пајыз торанлығы сазаглы кү-ләјә гарышыб идарәнин отагларына, Османоглунун кабинетиңә долур, кишинин үрәјинә гаршысалын-маз бир сәксәкә, нараһатлыг кәтирирди.

Ики-үч күндү Османоглу алагаранлыгдан ида-рәјә кәләр, бир дә шәр гарышанда, әл-ајаг јығы-шанда келәрди. Ја бу кағызларда, ја да тај вуру-луб анбара јығылан түтүндә бир долашыглыг вар иди. Белә кетсә планы күчлә долдурачагды. Илин әввәлиндә рајкомдакы чыхышыны хатырлады. — «Јекәхана-јекәхана сөз дә вердим ки, јүз әлли фа-из өдәјәчәјәм».

Османоглу өмрүндә биринчи дәфә дедијини елә-мәјчәк. Нијә, ахы нијә? Ил јахшы кечмишди, вах-тында јағарлыг, вахтында гураглыг олмушду.

Һесабдар Мәһәт чәлијинә дирәнә-дирәнә ичәри кирди. Һәмишәки стулунда отурду, тәзә гәзетләри вәрәгләди.

Османоглу көзләди Мәһәтин стулу чырылда-сын, Мәһәт јериндә силкәләнсин. Бу, о демәкди ки, гәзетдә кишинин марагына сәбәб нәсә вар.

— Паһ атоннан, суткада бир һәб, јемәјин әвәзи-нә... Бура бах, Османоглу, дүнјада ишләр олур, ба-шымызы кола сохмушуг...

— Стулун чырылдамамыш өтүрсән бу дәфә... хе-јир ола?

Османоглу күлдү, сонра бир дә сорушду:

— Гәзетин биринчи үзүндә нә охунасы шејди елә?—Јахынлашыб, көзучу бахды.

Космонавт әлиндә башағрысы дәрманы бојда балача һәб тутуб күлүмсәјирди.

Османоглу пәнчәрәнин лап ағзына кәлди. «Бир сутканың јемәјини бирчә дәфәјә удмаг олар?»—Нәсә ағлы кәсмирди.

— Ә, Мәһәт о көјә галхан машында јә'ни чәрәк гојмаға јер јохду?

— А рәһмәтлијин оғлу,—Мәһәт синәси атлана-атлана күлдү—чамаат көјә иш көрмәјә чыхыр, чө-рәк кәвәләмәјә јох...

— Чөрәји тәкчә јемәкдән өтрүмү көтүрүрләр?

— Өзкә нәјә лазымдыр ки?..

— Һәр шејә... Һәр шејә лазымдыр чөрәк. Чөрәк-сиз евдә инам, е'тибар олмаз.

Османоглу Чан дәрәсини, онун јан-јөрәсиндәки тахыл зәмиләрини көзү өнүнә кәтирди, ағлына сы-ғышдырмады ки, белә сачаг-сачаг, әтирли зәминин тахылыны балача һәбә сығышдырмаг олар.

«Әши, мәнә нә вар е., космонавтын һеч ағлына да кәлмир ки, о һәби нәдән дүзәлдирләр» Мәһәт бир дә күлдү. Јетмишә јахын јашы вар иди, ушаг кими лап үрәкдән күлүрдү.

— Нә чох күлүрсән, ә, бүјүн?—јахынлашыб гәзе-тә бир дә бахды. Рүшвәтхор идарә мүдиринин ка-рикатурасыны чәкмишдиләр.

— Мән өлүм, бир бура бах Османоглу, бунун гарнына дүз бир сүрү гојун јерләшәр.

«Һағг-һесабы долашдыраны тапсам, беләчә гә-зетә вурдуардым, һәр јетән бир дәфә үзүнә түпү-рәрди. Бәлкә Һәмиди, Иманы да чағырым, нарјад-лара бир дә бахаг, онлар ишин ичиндәдиләр. Бу Мәһәт дә ары јејиб, намусу гуршагына бағлајыб, дүнја вечинә дөјүл».

— Ә, Мәһәт, нә диндә-донда адамсан сән?

Бирдән сәси јавашыды, јумшалды.

— Чағырым кишиләри, бир сөһбәт еләјәк, кағыз-куғузлары бир дә јохлајаг, анбардакы тајлары саяг.

— Нә киши, ә? Кишиләр давада галды.

Онун зарафатларына алышмышдылар.

Мәһәтин стулу һәлә дә чырылдајырды.

Сонра да шәкиллә данышмаға башлады.

— Күндә бирчә дәфә бу тај гылчамла идарәјә кәлиб-кедирәм, бүтүн кечәни агрысыны чәкирәм. Бирини дә вермишәм сәнин кими ахмагларын јо-

лунда. Сән дә јашајырсан јахшы адамларын ачы-
гына...

Ашағыдан сәс кәлди:

— Османоглу әми, ај Османоглу әми...

Пәнчәрә ачылды:

— Нәди, а бала?

— Һәмид гағам дејир, ајагүстү бир бизә дәјсин.

— Хејирдимми?

— Хејир олмамыш нә вар, гардашым әскәрлик-
дән кәлиб.

— Һәмидин сәхавәт әлини ачмағы өмрүндә ики-
үч дәфә олачаг. Итирмә фүрсәти,—керидән Мәһә-
тин сәси кәлди.

— Јахшы а бала, кәләрик.

Пәнчәрә бағланды.

— Кимнән кедирсән, ә?

— Сәннән...

— Мән кетмирәм.

— Нејнәк, өзүм кедәрәм.

...Ешикдә Һәмидин арвады чығырды, оғлуну
дүмсүкләди, «әдә гојма, әдә» деди. Ушаг јәгин ки,
тәрпәнмәди. Арвад додагалты мызылдана-мызыл-
дана өзү јүјүрдү: «Күллән ити олсун, а белә ушаг,
сәни көрүм әркәнләр чийиндә кедәсән».

Гарғыш Османоглунун дүз сүмүкләринә ишлә-
ди. «Күллә көрүбсәнми, а гарајығвал, биләсән нә
сојуг үзү вар онун».

Һәмидин балача оғлу әлиндә конфет, ширнис
сучуглана-сучуглана ичәри кирди, чәкилиб шкафа
сөјкәнди.

Османоглу әли илә ону чағырды, ушаг дартын-
ды. Һәмид онун күрәјиндән итәләди.

— Әмиси, јахшы оғландыр бу, өзү кәләчәк.

Ушағын көзләри сәмимијјәтлә парлады, бирдән
јүјүрүб өзүнү Османоглунун гучағына салды. Ки-
ши онун башыны сығаллады. Ушағын көзләри Нә-
риман кишини јадына салды.

— Адын нәди, а бала?

— Нәјиман...

— Нечә јашын вар, а Нәриман бала?

— Ушаг бармагларыны гатлады, о бири әли илә
сајды, тәзәдән сајды, бир шеј чыхмады, конфети
ағзына алды.

«Нәриман кишинин адыны гојуб Һәмид. Торпа-
ғы саны јашајасан, а Нәриман, а бала Нәриман».
Османоглуна елә кәлди ки, инсанлар өлмүр, тор-
паға басдырандан нечә ил сонра елә беләчә, көр-
пә ушаг тәки тәзәдән дүнјаја кәлирләр, тәзәдән бир
өмүр јашајыб сонра дүнјаја бир дә кәлирләр...

— Ә, јашыны сорушмураммы, ағрын алым?

— Билир әмиси, өзү дејәчәк.

Ушаг бармагларыны инди дә тәрсинә сајды. Јә-
гин дүнјада онунчүн бундан бөјүк рәгәм јох иди,
ахыр ки, тапды:

— Дөјд.

— Ај машаллаһ, әмәлли кишисән ки... көр нә
чох конфедин вар!

— Ахшам әми мәнә чохлу-чохлу, бах биј белә—
әлләрини гошалады,—конфет вејди.

— Әми кимди, а Нәриман бала?—әввәл уша-
ғын, сонра да елә-белә Һәмидин үзүнә бахды. Ачыг-
ча көрүнүрдү ки, Нәриман адыны тәзәдән дилиндә
јашатмаг кишини хејли күмраһлашдырыр, өзүнү
јахшы һисс еләјир.

Балача Нәриманын гулағынын дибиндә елә бил
тапанча ачылды. Ушаг јыхылды, ағзынын-бурну-
нун ганы бир-биринә гарышды.

Османоглу диң атылды:

— Нијә вурурсан а Һәмид, ә сәнин инсафын да-
ша дөнсүн, ушағы да белә вурарлармы?

Һәмидин рәнкинин бирдән-бирә дәјишмәјинә,
әлләринин титрәмәјинә Османоглу елә мәнә вер-
мәди.

Һәмид ушағын голундан јапышыб гапыја тәрәф
туллады:

— Аз, кәл, чәһәннәм елә бу күчүјүнү, һамысы
өзүнә охшайыб ағыздан јава ит ушагларынын...

Сонра да Османоглуна үзүнү тутду, әлләри һә-
— **Бөјүк кичијин јерини билсәләр јахшыдыр,
лә дә титрәјирди:**

күчүјү дешикдә, ушағы бешикдә...

Мәчлис кечә јары дағылды. Кәндин тәк-тәк ев-
ләриндән ишыг кәлирди.

Османоғлуну чәпәрин башындан өтүрдүләр. сәндәләжә-сәндәләжә жеријирди, арабир додагалты охујурду:

Тутулур мәчлисдә икидин јасы
Кар көрмүр ғылынчы, полад либасы.

Һәрдәнбир ичирди, бу ахшам да о тәсадүфләрин биријди. «Кәнә јахшы ки, кәнд јеридир, истәјирсән чәпәрин дибиндә ағна сабаһа кими. Ким нә биләчәк, мклиснонер јох, диндириб-сөјләдән јох. Бу сәрбәстликдән кефи ачылды. Бир дә сәндәләжәндә чәпәрин пажасындан јапышды. Лап гулағынын дибиндә ит һүрдү, киши азча диксинди, пажаны чыхарыб сағ әлиһә алды. «Кәл, көрүм, кәл—деди—мән Нитлер кими итләр көрмүшәм, сән нәсән онун јанында? Дүнјаны јола салмышам, мәнә Османоғлу дејәрләр». Пажаны итин башына вурду, кәсик бир зинкилти гаранлығда әријиб итди. «Һәмидин сөзүнә һаһаг бахмадым. Кәрәк өтүрәјди мәни».

Чајын о тајындан, Чан дәрәси тәрәфдән бир чүт ағ ишыг золағы көјә милләнди, сонра дүәлиб кәндә тушланды.

Османоғлу истәди өзүнү таразласын. Ишыг золағыны көрдү. «Мәним көзүмә ишыг салырсан? Мәни кор еләмәк истәјирсән? Ону көрмәјәчәксән». Бир чүт золаг тәзәдән көјә милләнди. Османоғлу да јухары голајланды. «Бах белә һа, белә һа, белә учурдарам сәни көјүн једди гатына». Она елә кәлди ки, үлдузлары да јердән бир аз аралады, дәриндән нәфәс алды. «Һаны мәним үлдузум?» Узагдакы солғун үлдүз көзүнә саташды. «Сән оларсан, гочалыбсан дост, јаман гочалыбсан».

Евләринә аз галмышды Кәнд ширин јухуда иди. Чајын үстүндә балача көрпү вар иди, машын инди чә о көрпүнү кечәчәкди.

«Партлајана кими ичәрәм, өзүмү итирмәрәм. Мәнә Османоғлу дејәрләр». Сол әлини дөшүнә вурду. Чәпәрин дибиндәки дикдирдә отурду. «Һәмид ушағы вурду, һаһаг вурду. Елә бил о рәһмәтлији вурду. Әлини көзләринә чәкди, көзләри нәмләнмишди.—Нијә вурду ахы ушағы? Дајан, дајан, ушағын дедији әми кимдир? Аһа, буну кәрәк Һәмиддән сорушајдым. Һәмидин әлләри титрәјирди,

рәнки гачмышды, елә бил биринчи дәфә ушаг вурур. Ушаг нә деди, нә хәбәр верди ки? Әши, чәһәннәм олсун һамысы».

Дурмаг истәди, инди әмәлли-башлы сәндәләјирди. «Аз галыб—дүшүндү—бу балача тәпәни дә чыхсам».

Бир аз да кетди. Јенә јадына Һәмид дүшдү. Ахыр вахтлар Һәмиддән хошу кәлмирди, јаман јалтаг олмушду, кинајәли дә көзләри варды. Османоғлуну көрәндә бу кинајә пәрдәсини силмәјә чалышырды. Османоғлу да ушаг-мушаг дејилди. Јенә отурду. «Һәмид ушағы вурду. Әмијә көрә. Бу әми кимдисә, онда бир иш вар, јохса Һәмид ушағы елә вурмазды. Онун кәлиши кизли олуб».

«Бәлкә итән түтүнүн бу вахтсыз гонагла бир әлагәси вар?»

Тамам ајылды. «Нанкорлуға бах, нанәчиблијә бах, евиндә чәрәк кәсмишәм».

Османоғлунун јадына Нәриманын чан вердији гарлы ғыш күнү дүшдү: «Оғлум әманәти, елоғлу, көзүн үстүндә олсун». Беләчә Нәриман кечинмишди. Инди әманәтә пис көзнән бахмаға нә һаггы варды?

Дүнән ахшам нахырчы Дадашын дедији дә тәрәс кими јадына дүшдү. Зил гаранлыг кечә иди. Машын јанымдан јел кими өтдү, түтүн тајы илә долуду, бирчә нөмрәсини көрдүм, о да јадымда галмады. Билирсән, јаддашым писдир ону билдим ки, нөмрә белә гуртарды: «ГРР».

Хәфиф јел әсди, Османоғлу пенчәјинин јахасыны бағлады.

Бир чүт ишыг золағы чаја ениб, көрүнмәз олду. Кишини шүбһә көтүрдү. «Бу нә машындыр? Кечәнин бу вахты дүз-әмәлли адамын о чөллү-бијабанда нә иши вар?» Елә билди јенә давададыр. Лап јекәпәр бир алманла үз-үзә кәлиб вә гәләбә илк вуранындыр, азча кечиксә, даһа јашамајачаг.

Чајын о тәрәфиндә түтүнлә долу анбар таралырды. Јан тәрәфдән диварларынын бәзи јери учуб-төкүлән бу көһнә бина чамаатын чаны иди, чәрәји иди. Онун ичиндәки түтүн халгындыр, һөкумәтиндир. «Халг кимдир? Һөкумәт кимдир? Мәнәм, оду, о бириди, кәндин чамаатыды, балача Нәри-

манды, һәмидди. Јох, һәмиддән һөкүмәт олмаз. На-
нәчибдир һәмид. Бу һөкүмәти биз јашатмышыг,
јашадачагыг. Һәрәмиз бир чөпү әјсәк, онда нә һән-
камә гопар. Нәриманы Крым дүзләриндә гојуб кәл-
дим, өләндә дә киши кими өлдү. Сән онун оғлуна
бах... Атасына чәкмәди һејвәрә».

Машынын ишығы сөндү, кәндә тәрәф ирәлилә-
ди. Бајаг Османоглунун чыхдыгы евин јанында ал-
чагдан, кәсик-кәсик сигнал верди. Кишинин даһа
һеч нәјә шүбһәси галмады. Көзүнүн габагына өм-
рүнү түтүн саһәләриндә чүрүдән, гардан-гар, күн-
дән-күн вуран, кәнчилијини бу јолда итирән гызлар,
кәлииләр кәлди. Башы фырланды. «Көстәрәчәм сә-
нә, саман алтындан су јеридән, нанкор һәмид. Сә-
ни атана да бағышламајачам. Сәнин бу ишләклә-
рини фаш еләсәм, о рәһмәтлијин руһу шад олачаг.
Очағында, јурдунда белә оғул галдығыны билсә,
даваја кедәндә сәни өз әлләрилә боғарды, валлаһ
боғарды. Инди көстәрәчәм сәнә. Сәнинлә кәсдији-
миз о дуз-чөрәји дә вурачағам јерә, чүнки һарам-
дыр сәнин чөрәјин. Сиз дә оғру көпәјушағы, әлимдән
гуртармајачагысыңыз». О, чәлд евә кирди, гошалүлә
түфәнки көтүрдү. Чајын о тајына, көһнә анбара
тәләсди.

* * *

...Машын кәндарасы јолла чаја тәрәф ирәлилә-
јиб көрпүнү икинчи дөфә кечди, анбара үз тутду.
Маторун арамсыз сәси кечәнин сүкутуну позурду.
Машын далы-далы анбарын гапысына јанашыб да-
јанды.

Кабинәдән дүшән гаралтыларын бири анбарын
гапысыны ачды. Икиси дә ичәри кирди. Бир мүд-
дәт сәс-күј ешидилмәди, бир аздан киб фәнәринин
солгун, зәиф ишығы анбары ишыгландырды. Јары-
ја кими түтүн тајы илә долуду. Үчүнчү гаралты да
машындан дүшүб, онлара јахынлашды.

— Киросу отуздан, аллаһ хејир версин.

— Нә данышдығынды, а киши? Ағлын дүнәнки-
ләрә кетмәсин. Буннар гов кими јүнкүлдүр, һәлә
нәмли-нәмли беләди, гурујанда бунун һалы нола-
чаг? Ијирми бешдән әл вер.

Узун бир мүбаһисә башланды. Адәтән бири сәр-
хош, бири ајыг ики адамын арасында белә гәрибә
сөвдәләшмә кедир.

— Тез олун, ијирми бешдән барышын.—А ба-
лам, алчаг сортлусу вар, јаныгы вар, јүнкүлү вар.

— Јахшы сиз дејән олсун,—«ев саһиби» разы-
лашды. Башыны јухары галдырды—тез олун бир
аз, көјдә дә улдуз-улдузу чағырыр.

Она елә кәлди ки, кәндин башынын үстүндәки
улдузлар да ахышыб анбарын үстүнә топланды.
Ваһимәләнди.

Тајлары машина јүкләдиләр. Гаралтынын би-
ри кабинетән кәндир чыхартды, јәгин шофер иди.
Бир учуну әлиндә дәстәләди, галаныны хышмала-
јыб машинын үстүндән туллады. «Һәр шеј һазыр-
дыр».

— Кетдик,—икинчи, јоғунараг гаралты пычыл-
дады.—Вахт тапанда кәләрсән, һагг-һесабы чүрү-
дәрик.

Гаралтылар баш-баша кәлди.

— Гырх тај олду, һә?

— Һә, дүппәдүз гырх,—дүнәнки гијмәтә. Јадын-
дан чыхмасын, гаровулчунун—нәди онун ады,—ағ-
зыны шириннәјәрсән.

— Архајын ол әши, биринчи дөфәди?

— Олду, һәләлик, саламат гал.

Машынын солгун, гырмызымтыл арха ишыгла-
ры Чан дәрәсиндәки тахыл бичәнәкләрини ашыб
көрүнмәз оlanda, анбарын гапысы ағзында ики га-
ралты туташмышды.

Гаралтыларын бири чәлд иди, күчлү иди, баш-
лычасы исә түфәнкин дәстәји онун әлинә кечмишди.

Османоглу ај ишығында һәмидин сифәтини ани
олараг көрдү, бу көзләр таныш кәлмәди, бу көз-
ләрдә рәһм, мәрһәмәт јох иди. Бејниндән, мүһари-
бәдән өзү илә кәтирдиди вә дөфәләрлә хатырланма-
сы лазым кәлән бир фикир кечди: «Гәләбә илк
вуранындыр».

Сонра Османоглунун башы кичәлләнди, һисс
етди ки, һушуну итирир. «Түфәнкин күпү илә вур-
ду дејәсән». Һәмид араланды вә тәзәдән кери дөн-
дү. Онун бу кечәки ишләкләринин јеканә шаһиди

архасыүстө жыжылмышды, өлмөмөји төкчө эл-голунун эиф һәрәкәтләриндән билинирди.

Күллә сәси кәлди. Сәсин боғуглуғундан күлләнин этә дәјдијини билмәк оларды.

Османоғлуна елә кәлди ки, дамарларындан һансыса кәсилди, ганы јерә ахыр. **Белә кетсә бир аздан бәдәниндә ган галмајачаг.**

Көјдә улдузлар сајрышырды. «Һаны мәним улдузум?» Инди о солғун улдузу сечә билмирди. «Инсанлар өлмүр, торпаға басдырыландан сонра тәзәдән дүңјаја кәлир, бир өмүр јашајыб, сонра бир дә доғулурлар»... Әввәл дөрд јашында олурлар вә сонра Крым дүзләриндә чан верирләр. Көзләриндә һәмидин ај ишығында горхдугу, мәһз горхдугу көзләри донду. «Һәјат нәдир? Инсана нә лазымдыр? Јашамаг үчүнмү өлүрүк, өлмәк үчүнмү јашајырыг?».

Күллә сәсинә биринчи јетишән Мәһәт олду. Османоғлунун торпаға јапышмыш, ганлы сачларыны сығаллады, башыны кәсик дизинин үстүнә гојду. Чијинләриндән икиәлли јапышыб силкәләди. Бүтүн бир кечәнин һесабатыны, идарәдә ајрылдыглары андан, инди Османоғлунун чан вердији ана гәдәр олуб-кечәни билмәк арзусу ону боғурду. Һәтта, бу арзу бир инсанын өлүмүнә доған тәәссүфдән дә күчлү иди.

Османоғлунун көзләриндә о, өмрүндә көрмәдији бир ифадә көрүрдү. Мәһәтин, бу гәмсиз, гүссәсиз инсанын јанагларындан ики дамчы јаш сүзүлүб Османоғлунун донуг сифәтинә дүшдү: «Кишиләрин һамысы давада галмајыбмыш».

АТАШ ЧӘБРАЈЫЛОВ

1950-чи илдә анадан олмуш-дур.

1976-чы илдә С. М. Киров адына АДҮ-нун журналистика факултәсини битирмишдир. 1975-чи илдән өз бәднн јазылары илә мәтбуатда чыхыш едир.

Кәндимизә кәлмишдим. Јај тәтилини дајым-килдә кечирәчәкдим. Атамкилин дедијинә көрә мән бурада анадан олмушдум. Анчаг чохдан шәһәрә көчдүјүмзә көрә һеч нә јадыма дүшмүрдү. Елә билирдим ки, кәндимизә биринчи дәфәдир кәли-рәм.

Кәндимиз мәни һејран етмишди. Ағачлар зүм-руд бојунбағы кими кәнди бүрүмүшдү. Әсән меһ галын мејвә бағларыны дәниз кими далғаланды-рырды. Кәһриздән гајыдан гыз-кәлиндәрин сәслә-ри әтрафа јајылырды.

Ахшамүстү иди. Күнәш гызылы шәфәгләрини чәкиб, дағларын архасында кизләнирди. Әл-ајаг јығышылырды. Ејванда отуруб гүрүба тамаша едирдим.

Бирдән гулағыма һәзин бир сәс дәјди. Бу сәсдә елә бир инилти, елә бир сызылты вар иди ки, мән һеч вахт белә инилти, белә сызылты ешитмәмиш-дим. Шүшәбәнддән бојландым. Гоншу евин ајна-бәндиндә гоча бир гадын ағлајырды.

Бибим дәһлизә чыхды. О да сәси ешитмишди, көксүнү өтүрдү.

— Еһ, ај бала! О, һүрү нәнәдир. Оун дәрди је-рә-көјә сыған дејил. Бир оғлу варды, дағ кими... Гарагаш, гаракөз, һүндүр, шүмшад бојлу. Бахан дејәрди, бир дә бахым... Ады Мәсир иди бәхтигара-нын. Он сәккиз јашы варды. Мүһарибә башлады...

Һүрү нәнәнин сәси кәлирди:

Хоруз бан верәндә кәл,
Јарам ган верәндә кәл,
Сағлығымда кәлмәдин,
Бары чан верәндә кәл.

Бибим бир анлыға сусду.—Еһ, ај оғул,—дејә сонра давам етди—јаманды бала дәрди, аллаһ һеч кәсә көстөрмәсин, јазығын оғлу давадан гајытма-ды... Гара кағызы кәлди... Һүрү нәнә о гара кағыза инанмады ки, инанмады... Көзүнүн он јериндән әлә-ди ки, «мән дағ бојда оғул јола салмышам, инди әл бојда кағыз алачам?»

Һәммин күндән һүрү нәнәнин сәси гулағымдан кетмәди ки, кетмәди. Һара јолландымса гулағым-да чинкилдәди. О сәсин габағында өзүмү ачиз һисс едирдим. Һисс едирдим ки, тәк мән јох, бүтүн кәнд адамлары о сәс гаршысында ачиздир. Һеч кәс о на-ләни, фәрјады фәрәһлә әвәз едә билмәјәчәк. Һеч кәс Һүрү нәнәнин евинә шадлыг кәтирә билмәјә-чәк... Һеч кәс! Һүрү нәнәнин аһы, нәләси евин да-шына, диварына һопуб, о сусса даш-дивар инилдә-јәчәк.

Бир күн дәһлиздә отурмушдум. Бибимлә сөһбәт едирдим. Бибим оғлу һараса кетмишди. Бирдән ону чағырдылар. Кәллә гапыја јахынлашдым. Һүрү нә-нә әввәлчә мәним, сонра да бибимин үзүнә бахды. Бибим дилләнди:

— Һүрү, гардашым оғлуду еј, гонаг кәлиб.

Һүрү нәнә үзүнү мәнә чевирди. Оун чөһрәсинә шадлыг чөкдү. Елә севиндим ки... Илк дәфә иди ки, ону белә күләрүз көрүрдүм. Елә билирдим ки, һеч вахт Һүрү нәнәнин үзүндә белә шадлыг көрмәјәчә-јәм, онун үзүндән анчаг кәдәр-гәм јағмалыдыр.

— Бој, сәнин башына дөнүм! Хош кәлмисән, га-дан алым! Лап јахшы еләјирсән! Доғма јүрд белә-ди еј, һарда олсан дартыр кәтир! Нәнән-дәдән нә тәһәрди, бала? Јахшыдылармы?

— Чох сағ олун, Һүрү нәнә, јахшыдылар!

О, үзүнү һәјәтә чевирди:

— Башына дөнүм, сәни бир балача ишә бујура-чам. Дүздү, гонағы бујурмазлар, анчаг көрәк ки, бу гоча нәнәјин сөзүнү јерә салмазсан.

Тез дилләндим:

— О нә сөздү, Һүрү нәнә? Тәки сиз бујурун, нә десәниз, мән һазыр!

Бөјрүндәки гарғыны мәнә варди.

— Гурбанын олум, о шәли көрүрсәнми?

Һүрү нәнәкилин пилләкәнинин јанында бир тут ағачы варды. Тута тәнәк сармашмышды. Ики зог шәлдән ајрылыб салланмышды.

— Һә, көрүрәм!

О салланан зоглары шәлин үстүнә галдыр!

Һүрү нәнәнин бујурачағы иш бу имиш.

Гарғыны ондан алдым. Зоглары галдырыб, шә-лин үстүнә атдым.

— Јаваш, ај бала, јаваш, зоғ гирылар!

О бу сөзлэри елэ деди ки, санки шэлин үстүнэ зоғу јох, онун үрэјини атырдым. Тәнэји һүрү нәнэнин белэ эзизләмэси мэни һејрэтләндирди.

— Гирыланда нэ олар ај һүрү нәнэ?

— Бој, нэ данышырсан, ај бала? О үзүмү Нэсир әкиб! Анасы өлмүш, барыны да дадмады! Пајыны һәмишэ сахлајырам... О зоғлар јерэ саллананда елэ билирәм голларымды... гирылыб јаныма дүшүр. Бирчэ жарпағы гопанда... елэ бил үрэјим јериндән дүшүр... Мән һәр күн она баханда Нэсир кэлиб дурур көзүмүн габағында... Еһ, ајағынын алтында өлүм, башына дөнүм, јаман чох данышдым, гочалыгданды.

Мән дөнүб јенидән шэлэ бахдым. Шэл олдугча голлу-будаглы иди. Ону һүрү нәнэ белэ бечәрмишди.

...Башым јаман гарышмышды. Ушагларла елэ һеј ојнајырдым. Евэ-ешијэ јығышмырдым. Чох вахт јемәјэ дэ кэлмирдим.

Бир күн јенэ ојнамаға кетмэк истәјирдим. Бирдән бибим тәнкнәфәс, рәнки авазымыш һалда ичәри кирди:

Тәәччүблэндим:

— Нэ олуб, биби?

— Һүрү нәнэ чан верир!

— Нә?—Чашыб галдым... Голларым бошалды.

Гәһәрләндим. ...Ону ағачын алтында узатмышдылар. Үзү көјәрмишди. Нәфәси тәнкијир, сәси хырылдајырды. Гирыг-гырыг данышырды. Бирдән сусду. Гәфләтән дикәлди, әлләрини габаға узатды.

— Бој, башына дөнүм... Нэсир сәнсэн? Кәл... сәнэ бу нәнән гурбан кәл... Көрүрсүнүзмү... ону, мәнэ сары кәлир. Бахын, елэ ушаглығындакы кими гымышыр... Аллаһ мәни өлдүрсүн, елэ бил кәдә... арыглајыф... Нијә... һејлә... јазыг-јазыг бахырсан, гурбанын олум?! Бала нијэ бә инди кәлирсән? Бә.. адам да анасынын көзүнү бу гәдәр дэ јолда гојармы?! Кәл... сәнин тојуну да елијәчәјәм... мурадым көзүмдә галмасын ај бала? Кәл ај оғул... кәл һәлә... сәнэ гыз да сечмишәм...

Һамы гәһәрләнди. Онун сөзлэри һамыны тә'сирләндирмишди. Һамынын гәдди әјилмишди.

Һүрү нәнэнин сәси кет-кәдә эифләјирди:

— Башына дөнүм, оғул, һәр шеји... сән кәдән күндән һазырламышам. Кәл, бала, кәл, илләрлә одсуз-ожахсыз... оддан-аловдан күждү јанан бу үрәјимә су чилә!.. Јахын кәл гадан мәнә! Нијә... орда дурмусан?.. Ај иман јијәлэри... гираға чәкилин, балам сиздән утаныр. Илләрлә мәннән... көрүшмәјэ кәлмәдијинә көрә... сиздән утаныр. Башыныза дөнүм, кери дурун! Мән онун күнаһындан кечирәм. Кәл, бала, кәл!.. Көзүмүн ишығы! Кәл, бары бирчэ дәфә о чөкөк јанағындан өпүм. Ахы сән мәним бирчэ баламсан!

Һүрү нәнэ даһа даныша билмәди, нәфәси дајанды. Көзлэри бир нөгтәјэ зилләниб галды. Арвадлардан бири ирәли јеријиб онун көзләрини гапады.

Бүтүн кәнд адамлары төкүлүб кәлмишдиләр. Күн әјиләндә Һүрү нәнэнин табутуну көтүрдүләр.

Күләк галхмышды. Чамаат гәбристанлыгдан дөнүрдү. Дәфидән дөнәнләрин һамысы Һүрү нәнэнин һәјәтини бахырды. Күләк шэлин зоғларыны ашағы салмышды. Зоғлаб саһибсиз галдыгларыны санки дүјмүшдулар. Күләк әсликчә онлар о јана-бу јана јелләнир, эзизини итирмиш адамлар кими гүввәтлә бир-биринә сарынырдылар.

БАБА ВЭЗИРЗАДЭ

1954-чү илдэ анадан олуб.
1975-чи илдэ илк һекајәсини
јазмышдыр.
Совет Ордусу сыраларында
гуллуғ едир.

КИНО ПУЛУ ♦

Дүнјада чүрбәчүр кинолар варды, онларын чүрбәчүр адлары варды вә о кинолар чүрбәчүр адларла дүз-дүнјаны доланыб кәлиб бизим кәндә чыханда ја «давалы кино» олурду, ја һөкмән «футболдан данышырды», ја лап узағы, «ики кәнчин накам мәһәббәтиндән» бәһс еләјирди. Амма кәндә дәли һәсәндән башга һамы јахшы билирди ки, киномеханик Гасым белә-белә адлары јағлы гоғал еләјиб һалә кинодан јахшы баш чыхартмајан ушағларла једиздирир вә она көрә дә давадан данышан кино әмин-аманлыгла башлајанда, футбол көрсәдәси кино бир совет гадынынын јүксәлишиндән бәһс еләјәндә, накам мәһәббәт шад-хүррәмликлә, тојла гуртаранда һеч кәс Гасымдан инчимирди. Бирчә дәли һәсән һеч вахт киноја кәлмирди вә елә билирди ки, јер үзүндәки бүтүн киноларын үч ады вар.

Бу күн дә белә бир кинонун кәлишини колхоз һәјәтиндәки узун шалбанын башына бәнд олунмуш радиодан Јармәммедин чыр сәси чар чәкәндә, ондан сонра Гасымын патефону өз хырылтылы сәсијлә кәнди башына көтүрәндә, мән атамын үстүнә чумдум.

Атам ишдән јорғун-арғын гајыдыб тәзәчә узанмышды. Сәсими ешидән кими јериндә гурчухду. Сонра дирсәкләниб гызармыш көзләрини үзүмә зилләди вә о саат анлады ки, мәсәлә нә јердәди.

— А бала, бу күн кенә кино вар, бә «Рам-Шам»ы исрејин кәтирмәмишдиләр?

— Гасымы өз көзләримлә көрдүм, лентләри машындан дүшүрәндә. Валлаһ, ај гағаш, бу кино «Рам вә Шам»дан да јахшыды. Одеј, Әләмдар бир саатды келиб. Онун пулу варды.

— А бала бә бир ијирми көпүк тапаммадын ки, мәни јухудан дурғуздун? Анондан алыб кедәјдин дә.

— Мәнә чох лазымды, ај гағаш, јолдашларыма да билет алачам. Кечән сәфәр онлар мәнимчүн алмышды.

Атам сорушмады—чох, јә'ни нә гәдәр? Јәгин билирди ки, бүтүн кәнди билет пулуна тәнағ еләмәјә-

чәјәм, чох олса, үч-дөрд нәфәр олачагыг. О бири бөјрү үстә чеврилди, элини шалвар чибинә салыб бир манатлыг чыхартды. Сонра...

Сонра мән манатлыгы алыб гапыдан күллә ки-ми чыхдым. Доггазын ағзында әлләриндә ведрә бу-лагдан гајыдан анамла растлашдым. Анам һәми-шәки кими мәни көзләримдән охуду:

— А бала, елә кет, Бәбиш көрмәсин, гырсаггыз олуб жапышачаг јахандан. Билирәм, ушагнан кет-мәк әл вермәз сәнә.

Һисс еләдим ки, көзүм бич-бич гыјылды, јә'ни ајагла јеримирәм һа, учурам. Бәбиш гој чатыр, чатсын.

Амма мағазанын габагына чатанда көрдүм јох, учмагын хејри јохду, Көтүк бирчә јүјүрмәдә мәни һаглады. Нә гәдәр «ај ит, гајыт» еләднмсә гајыт-мады. «Мырр...» еләјиб дишләрини ағарданда бил-дим ки, дар ајагда мәни танымаз. Итин үрәјини гырмаг истәмәдим. Һәр һалда Көтүклә киноја кет-мәк, Бәбишлә кетмәкдән јахшыјды.

Клуба чатан кими лај гапыја бахдым. Дивара вурулмуш кағызда мә'лум мәсәләјди ки, «давалы кино» јазылмышды. Онун ашағысында «журнал футболдан данышыр» сөзләрини әләвә еләмәк дә јаддан чыхмамышды.—Башланыр: 6-30-да.

Евдә атамы тәләсдиридим, амма инди јәгин билирдим ки, саат ән азы, доггуза галыр, Гасым һәлә гапынын ағзындан чәкилмәјиб. Он гәпиклә киноја кәләнләри евдән пул кәтирмәјә тәләсдирир, бир дә белә «давалы кино олмајачагына» дәнә-дәнә анд ичирди. Бир шеј дә варды ки, Гасым лап кино-нун јарысындан да кечикәнләрә «һәлә журнал ке-дир» дејирди вә бә'зән бүтүн кино, Гасымын деди-јинә галса, анчаг елә журналдан ибарәт олурду.

Дедијим кимијди. Пилләкәнләрлә клубун ејва-нына галханда киномеханик Гасымын сәси һәлә гапынын ағзындан кәлирди.

— Јох, јох, чанымчүн бурахмарам. Ә, он көпү-јә кино олар? Нә гәдәр кеч дөјүл, јүјүр евә. Бир дә белә давалы кино әлә дүшмәјәчәк.

Ејвана чыхыб нәфәсими дәрдим. Әлими чибим-дәки «Аврора»ја атдым. Амма јерсиз кишилијимин

мәнә баһа баша кәләчәјиндән, гоһум-гардашын кө-рәчәјиндән чәкиндим.

Көтүк елә пилләкәнин ағзындача өз ишини би-либ даһа јухары галхмаға чүр'әт еләмәди вә көрү-нүр, һеч бундан инчимәди дә. Чүнки мәнимлә елә бураја кими кәлмәк дә, көрүнүр, она ләззәт елә-јирди.

Оғрун-оғрун әтрафа бахмаг истәдим. Амма көр-дүм јох, бу дәфә вәзијјәтим башга чүрдүр. Оғрун-оғрун нијә, мәрди-мәрдәнә бахмаг лазымды. «Ким-дән әскијәм? Пулум чибимдә, ағлым башымда. Бәс елә киноја Гызылкүлә көрә кәлмәмишәм?!». Сонра тезчә дә јәгин еләдим ки, дүнјада Гызылкүл адын-да бир гыз олмасадјы вә күнләрин бир күнү мән она вурулмасадјым, јенә «давалы кино»ну әлдән вермәздим. Амма атамдан манатлыгы Гызылкүлә көрә алмағым мә'лум мәсәләјди.

Фикирләшдим вә мәрди-мәрдәнә бахмағымын нәтичәси бу олду ки, көрдүм «јарым» ејванын бир күнчүндә үч-дөрд чичи-бачысыјла дајаныб вә шүб-һәсиз ки, Гасымын нә вахт гапынын ағзындан чә-килиб кино апаратына тәрәф кәдәчәјини, өз мәс'у-лијјәтли јерини сәдагәтли әвәзедичиси почталјон Чавада верәчәјини көзләјир.

Гасым ариф адамды. Ким киминлә киноја кир-ди, кимин пулуну ким верди—белә шејләрин мары-ғында јатан адамды. Амма Чавадын нә вечинә. Хавајы киносунә бахыр ичәри кирәнләрлә гаранлыг-да бирә-беш һагг-һесаб чәкир. Һәр кечә бачысы Күллүнүн пулуну тракторчу Муртуз она гаранлыг-да манат узаданда, о да куја көзү сечмәјиб, она әлли гәпик јеринә беш гәпик гајтарыр. Чавад да бу чүр башыны сахлајыр. Нәһајәт, Гасымын сәси кино апаратынын јанындан кәләндә гызларын ичинә чахнашма дүшдү. Бајагдан бәри әлләриндә он гә-пикләри «давалы кинонун» марагы илә фағыр-фа-ғыр дуран ушагларын үзүнә кинодан алачаглары ләззәтдән дә бәлкә бөјүк бир севинч гонду. Онлара көрә, он беш-ијirmi аддымлыгдә ешидилән Гасы-мын сәси елә бил дүнјанын о башындан кәлирди. Әсил иш о иди ки, Гасым гапындан чәкилиб кетмиш-ди вә ону үрәјијумшаг, меһрибан көмәкчиси поч-талјон Чавад әвәз еләмишди.

— Һә, кәлин көрәк, әввәлчә он көпүҗү оланлар кирсинләр, беш көпүклә кәләнләри кинонун жарысында бураха чагам.

Ушаглар гапыја тәрәф чумду. Сонра ушаглардан ејванда һеч кәс галмајанда мәлүм олду ки, беш гәпиклә кәләнләр о бириләриндән тез кириб.

Нөвбә мәнә чатмышды. Буну тәкчә синәмдә арамсыз, тез-тез чырпынан үрәјим демирди, һәм дә она көрә ки, артыг гызлар бир-бирини итәләјә-итәләјә гапыја јахынлашырды вә Чавад да чох бөјүк ләззәтлә бир әлини ачыб, о бириси илә гызлары сажырды:

— Бир, ики, үч, дөрд, беш...

Аман аллаһ, беш! Демәли. чибимдәки манатлыгын һамысыны гызлар үчүн верәчәјәм. Бәс мән? Ахы, мән ушаг дејиләм ки, Чавадын үрәјијумшагына, меһрибанлыгына бел баглајым, јалвар-јалвар ичәри кирип. Бәлкә мән кирмәјим?—дејә фикирләшдим. Елә бу дәм афишадакы «давалы кино» сөзләри јадыма дүшдү вә һәр дәфә олдуғу кими, бу дәфә дә кинонун мүтләг давалы олачагына бир аз инандым.

Вахт кечирди. Јәгин бир аз да јубансајдым, Гызылкүлүн «чичи-бачысы» Јагут чарғатынын учунда дүјүнләдији манаты Чавадын ачылмыш әлләринин ихтијарына верәчәкди.

— Чавад, бунлары бурах ичәри!—Манатлыгы Чавадын ачылмыш әлине басды.

Гызлар ичәри кечди. Тәк-тәһһа чөлдә галдым. Һарадаса чырчырамалар севинә-севинә охујурду. Амма онларын сәси дә бу сүкуту поза билмирди, даһа да јалгызлык кәтиирди. Бары Чавад да мәнимлә дејилди. Онун да јарысы ичәридәјди, јарысы чөлдә. Јарысы дејәндә, тәкчә һәр дәгигә һәвәслә ачылмаға һазыр олан хырда, арыг әли јаз кечәсинин бу чырчырама севинчли сакитлијиндә мәнимлә јалгыз галмышды.

Журнал кедирди, сәсини ешидирдим. Доғрусу, арада футбол сөз-сөһбәти јохдуса да, нәсә ушагларын хошуна кәлән бир шеј варды. Һарај-һәшир салмышдылар вә јәгин ки, онларын сәс-күјү Гасымын бүтүн күнаһларыны јујурду.

«Јох, балам. дејәсән, журнал пис башламады.

кино давалы олмаса да, һәр һалда, мәһәббәтдән-заддан бир шеј олачаг. Кирмәк ләзимды»—дејә фикирләшдим.

Бирдән јадыма балача гардашым Әләмдар дүшдү вә бирдән Чавадын чөлдә галан хырда, арыг әлине баха-баха Әләмдары көрдүм, бу саат габаг сырада ајагыны-ајагы үстә гојуб һај-һәширлә киноја бахдыгыны, онун күрән үзүндәки чилләрин кинонун ләззәтиндән нечә сәјридијини көрдүм вә елә бил чибиндәки хырда пулларын нечә чинкилдәдијини ешитдим.

«Јох, балам, бу күрәндән пул әскик олмур» дејә гапыја јанашдым.

Чавад о саат ләззәтлә әлини ачды. Амма башыны дөндәриб мәни көрәндә әли јанына дүшдү, дили ачылды:

— Һә, һагверди, кәл кеч, Гасым хәбәр тутмаз.

Мән бир нечә ајдан сонра орта мәктәби гуртарырдым, демәк олар ки, јекә кишијдим, она көрә дә Чавадын сәдәгәси мәнә ләзим дејилди.

— Јох, сағ ол, кирмирәм, Әләмдары кәзирәм. Балам, кәдә јоха чыхыб да. Атам ахтарыр, көрүм бәлкә бурдадыр.

Башымы ичәри салдым, хошбәхтликдән о дәм Әләмдарын күрән үзү кино апаратынын ишығында габаг сырада парылдады... Ајры аләм иди Әләмдар.

Әләмдары ејвана чәкдим. Билмирдим бу нә хасијјәтди онда—мәни көрән кими дишләрини ағардырды. Күрән үзүндәки чилләр елә бил һамысы көз олуб бич-бич гыјылырды. Үчүнчү синифдә охујурду, амма кәндин башбиләнләрилә һагг-саламы варды. Она көрә дә габагладым ону:

— Јанында пулун олмамыш олмаз,—дедим.— Бир кино пулуну бәри дүш көрәк!

— Јахшы, кәл. Чавады мән көрәрәм, сән кир,—дејә гапыја јөнәләндә Әләмдары гамарладым.

— Әдә, јох е, мәнә вер, сән кет отур јериндә. Мән сонра кирәчәјәм.

Әввәл бич-бич күлдү, сонра чибиндән јайлыгыны чыхарыб, бүрмәләјиб-бүкдүјү хырда пуллардан ијirmi гәпик мәнә верди. Пулу аланда үзүнә бахмадым.

Элэмдар ичәри кечәндән бир аз сонра мән фүр-сәти фотә вермәдим. Элэмдарын «дар күн үчүн» жыгыб сахладыгы ийрми гәпији Чавадын бөжүк ләззәтлә, амма мәнә көрә куја утанчыглыгла ачылан элинә тулладым.

—Балам, јахшы киноја охшајыр. Бир аз бахым, сонра Элэмдары да көтүрүб тәрпәнәрәм евә.

Чавад иришди:

—Канечна, евә кедиб нејнијәчәксән? Гасымын кәтирдији киноларын ичиндә һәлә беләси олмајыб.

Мән дә Элэмдар кими әјилә-әјилә гаранлыгда өз һәмишәки јеримә тәрәф кетдим. Һәмишәки јерим, јәни Гызылкүл вә онун чичи-бачылары отуран чәркәнин архасы. Мән һәмишә тај-тушларымла бурда отурурдум. Надир һалларда киноја кәлә билмәјәндә дә ушаглар бу јери мәнимчүн сахлајырды.

—Ә, һагверди, бурдајыг.—Чағыран синиф јолдашым Хејријди.

Онлара јахынлашдым. Амма бахыб көрдүм ки, һәмишәки јеримдә Фәтиш отуруб, Гызылкүлүн архасында.

«Бу күн һеч ишләрим дүз кәтирмир,—дејә фикирләшдим.—Әввәл филан гәдәр гал чөлдә, сонра да кәл көр ки, јериндә мағазинчи Дадашын оғлу отуруб».

—Һагверди, биз киноја кәләндә Фәтиши сәнин јериндә көрдүк, та бир сөз дәјәммәдик. Чәркәмин о бири башында бир стул бошду, отур орда.

Динмәз-сөјләмәз кедиб отурдум орада. Инди Гызылкүллә мәним арамда мағазинчи Дадашын оғлу Фәтиш варды. Фәтулла гызыл дишләрини парылдада-парылдада Гызылкүлүн јанында отуран бачысы Суғраја нәсә дејирди, о да әјилиб Гызылкүлүн гулағына нәсә пычылдајырды. Бундан сонра Гызылкүлүн күлүшү ешидилирди. Фәтулланын ешшәкарысы вызылтысына бәнзәр күлүшүнә гарышырды.

«Јох, балам, бу күн мәнимки һеч кәтирмир». Чибимдән бир сигарет чыхарыб одладым, даһа гоһум-гардашдан еһтијат еләмәк јадыма дүшмүрдү. Габаг сырада ушаглар сәс-күј галдырмышды. Клубун сарымтыл диварларында франсыз артист-

ләри ушагларә мәзә верирди. Дал чәркәләрдә бир сакитлик варды.

«Јох балам, белә олмаз». «Балам» сөзү анбаан фикримдә бөјүјүрдү. Елә бил бүтүн ничатым бу сөзүн архасында кизләнмишди. Елә билирдим «Балам» адлы бу мәхлуг бу саат Фәтиши мәним көһнә, доғма јеримдән галдырыб вар күчүјлә ачыг-сачыг франсыз гадынларынын ојнашдыгы дивара тәрәф туллајачаг вә апаратын ишығындан кечәндә һөкмән Фәтишин гызыл дишләри гурд көзү кими парылдајачаг.

«Јох, балам, белә олмаз. Бәс Фәтиш билмир ки, мән Гызылкүлү чоҳдан севирәм. Билмәмиш олмаз, мағазинчи Дадашын оғлу белә шејләри јахшы биләр. Сәһәрдән-ахшама кими иши-күчү белә-белә сәһбәтләрә гулаг вермәкди. Кинода о гыза, бу гыза билет алыр. Истәсә бүтүн кәнди бурахдырар ичәри, мағазинчи Дадашын оғлу. Јох, балам...»

«Балам» көмәјә кәлмирди, әфсанәви күчүнү көстәрмирди. Мәнимсә «балам»ы әвәз еләмәјә һејим јохду. Бајаг елә үрәјимә дамышды, ахы, Гызылкүллә Суғранын нә јахынлығы?! Өмрүндә мағазинчи Дадаш гызыны киноја бурахмазды. Бу кечә ај һардан доғмушду ки, Суғра кәсдирмишди Гызылкүлүн бөјрүнү?

—Иш беләди!—Хејри бир анлыг көзүнү дивардакы ачыг-сачыг гадынлардан чәкиб мәнә тәрәф әјилди.—Сабаһ Фәтишкилдән Гызылкүлә елчи кәдәчәкләр.

—Балам, белә дә олмалыјмыш да.—Мәнә елә кәлди ки, ајры чүр чаваб версәјдим, һөкмән ағлајачагдым. «Балам» көзүмдә дүнјанын ән ачиз, мискин мәхлуғуна дөндү вә өзүмүн дә «балам»дан һеч дә ачизликдә кери галмајан мәхлуг олдуғуму дүшүнүб ајаға галхдым. Хејри голумдан тутду.

—Һагверди, һара кетдин, кино да елә бу саат гуртарар, бир јердә кедәрик.

—Јох, гагаш евдә көзләјир, тез кетмәлијәм.—Тәләсик арадан чыхмаг истәдим. Гапыја сары кәдәндә јан-јөрәдән сәс-күј галхды:

—Ә, һагверди, әјилсәнә, кинонун аләм јерләрини көрәммәдик.

Һәҗәтә дүшдүм. Сәрин җаҗ кечәсинин һавасын-
дан доҗунча синәмә чәкдим. Јахшы ки, тәбиәт дә
Әләмдар кими хәсис деҗилди, варыны-јохуну сәха-
вәтлә пайламышды дүз-дүнјаја.. Ноһур тәрәфдән
сәрин меһ әсди, Чаныма бу сәринликдән хош бир
јорғунлуг јаҗылды вә бирдән һисс еләдим ки, дүн-
јада мәним чох шејим вар. Бах, бу аҗ ишығында го-
ша күмүшү арх кими парылдајан јол да мәнимди,
ноһур сәмтдән кәлән меһ дә, дүз-дүнјаны долдуран
әтирли от гохусу да. Бирчә Гызылкүл мәнимки
дејил, Фәтишинди, мағазинчи Дадашын оғлу Фә-
тишин. Амма мәним көјдә улдузларым вар, лап о
аҗ да мәнимди...

Көјә бахдым вә бахан кими дә бирдән һисс елә-
дим ки, дүнјада һеч нә мәнимки дејил, һәр шеј Фә-
тишинди. Гызылкүл дә, ноһурдан кәлән меһ дә, от
гохусу да, лап аҗ да...

Евә тәрәф јол алдым, елә бу вахт архадан тә-
ләсик мәни һаглајан Әләмдарын сәсини ешитдим:

— Гагаш, пулуму нә вахт җајтарачагсан?

Бир хејли сакит-сакит Әләмдарын үзүнә бах-
дым вә бирдән нечә олдуса, өзүмү күнәшә бәнзәт-
дим. Бәлкә дә о елә ан иди ки, мәним күнәш олма-
ғым лазым иди вә бүтүн мүшкүл мәсәләләри һәлл
еләмәк үчүн, һәр шејә галиб кәлмәк үчүн чох гүд-
рәтли олмалыјдым. Бәли, күнәш олмаг истәдим вә
истәдим ки, мәнә ришхәнд еләјән һәр шеји дағы-
дам, сөндүрәм. Әләмдарын чил-чил үзүнә бәнзәјән
аҗ мәним ишығымда кәлкәдә галсын, мәним гүдрә-
тимин ишығы Гызылкүлкилин ејванында јанан
лампанын гызартысыны көрүнмәз еләсин. Вә елә
буна көрә дә һәр шеји Әләмдардан башладым:

— Нә гәдәр борчум вар сәнә?

— Нә гәдәр олачаг ки, бир кино пулу, ијирми
көпүк.

— Ијирми көпүк нә пулдур ки? Ијирми мин дә
олса сабаһ җајтарарам.

Әләмдар динмәди. Динсәјди бундан јахшыјды.
Иришә-иришә гачыб узаглашды. Јәгин үрәјинин ән
дәрин кушәләриндә мөһкәм әминди ки, сабаһ онун
ијирми гәпијини җајтара билмәјәчәјәм.

Јенә тәк галдым. Һисс еләдим ки, күнәш ола
билмәјәчәјәм. Һәлә габагда узун бир кечә варды.

Һәлә нечә саат гоша, күмүшү арх бәнзәјән јол ајын
ишығында парылдајачаг, Гызылкүлкилин ејваны-
дакы лампа Фәтишин гызыл дишләри кими парыл-
дајачагды.

Архадан гычларыма јумшаг бир шеј тохунду,
сонра Көтүјүн мырылтысыны ешитдим. Итә јазы-
ғым кәлди. Јазыг һејван ики саат јад јердә дуруб
мәни көзләмишди. Јәгин мәни тәк чыханда көрмә-
јиб, елә зәнн еләјиб чамаатла бир јердә чыхача-
гам. Сонра көрүб јох, көрүнмүрәм, далымча чумуб.
Вә мән дә Көтүјүн бүтүн бу сәдагәтини лазы-
мынча гижмәтләндириб әлими еһмалча онун ипәк
кими јумшаг белинә сүртдүм. Бир вахт Гызылкү-
лүн сачлары белә јумшаг иди. Үрәк ағрысыјла дү-
шүндүм ки, нијә Көтүјү ичәри—киноја бахмаға
апармадым. Бәс.. кино пулу? Јох, јәгин ит үчүн пул
истәмәздиләр, јох, јәгин итдән пул алмаздылар...

Бундан сонра јадыма сәһәрки чәтин дәрсләр
дүшдү, бир нечә ајдан сонра олачаг бурахылыш
имтаһанлары дағ кими бөјүдү көзләримин габа-
ғында.

Вә ертәдән јатмаг үчүн евә тәләсдим...

БӨЛҮКХАН БАҒЫРОВ

1947-чи илдә Чәлилабад районунун Аллар кәндиндә андан олмушдур.

1966-чы илдә С. М. Киров адына Азәрбајҗан Дөвләт Университетинин журналистика факултәсини битирмишир.

Ҳазырда Чәлилабад районунда чыхан «Тахылчы» гәзетиндә редактор мұавини вәзифәсиндә чалышыр.

НӘДИҖӘ ♦

«Муған» колхозунун памбыгысы, гснум-гоншунун дили илә десәк «јыхылы евин дирәји» Ханым-ғыз шама бораныплов һазырламышды. Өзү дәуласындан. О, јүз фәиз әминди ки, әри хәрәји тәрифләјәчәк, иштаһла јејә-јејә: «Бәһ-бәһ, әлләрин вар олсун белә арвад. Сәнин пловундан олмаз»—дејәчәкди. Амма ди кәл, јенә дә үрәји ғызмады. Нимчәләри сүфрәјә дүзәндә чаванлығында олдуғу ки-ми бир балача һәјәчанланды.

Гурбан Әсәдов, јәни ушағларын атасы ишдән јорғун ғајытмышды (о, тикинти идарәсиндә рәнк-саз ишләјирди), һәм дә бир аз дилхорду. Күнорта чағы иш ичрачысы илә бекара бир шеј үстүндә сөзләшмишиди. Мәсәлә бурасындадыр ки, прораба дејилмәли јағлы сөзләр инди јадына дүшүрдү. Устаны әсас јандырыб төкән елә бу иди.

О, арвадынын тәкиди илә ғашығы көтүрүб хәрәк јемәјә башлады вә бирдән тәәччүблә:

— Јәни бу күн шәнбә күнүдүр,—дејә арвадына бахды.—Һеч ола билмәз.

—Одеј, гәлендара бах да. Шәнбә деј бә нәди?—Ханымғыз дивардан асылмыш тәғвими көстәрди.

—О сәһвди.

—Һеч гәлендар сәһв еләјәр? Ону бөјүк адамлар јазыб.

О бири отагда ушағлар пыггылдашдылар. Ханымғыз шүбһәләнди:

—Әдә, һарамзадалар, јохса кенә о дәфәки кимн гәлендарын күнүн ғабагдан чырыбсыз?

Евин сонбешији, 9-чу синфә кедән Рәфигә ана-сынын тәрәфинә кечиб деди ки, тәғвими плова көрә ортанчыл ғардашы Ариф чырыб атыб.

Мәсәлә беләдир. Бу евдә ушағлар көзләрини ачандан бәри көрүбләр ки, нәдәнсә аналары һәфтәнин шәнбә күнләри плов биширир. (Әлбәттә, истисна һаллар да олурду. «Одур ки, плов јемәк үчүн онлар тәғвимдә балача «әмәлијат» апармышдылар. Галды ки, бу бораныплов мәсәләсинә. Онун инчә бир тарихи вар.

..Гурбан Әсәдовун касыб вахты иди. Үч ај олар-

ды ки, эскэрликдэн гајытмышды. Дүнјанын мал-дөвләтиндән бир фотоапараты вар иди ки, ону да Воронеж шәһәриндә Марусја адлы бир гыз бағыш-ламышды. Озу демишкән Гурбан елә бу апаратла чаггачук еләјиб бир тәһәр доланырды. Ата-анасын-дан она нә галмышды? Неч нә. Бир ики көһнә па-лаз, мис габ-гачаг, учуг дахма вәссалам. Нә исә, бу ајры сөһбәтдир.

Шәкил чәкмәк иши дә сонралар Гурбаны ачма-ды. Она көрә ки, мұһарибәдән сонракы илләрди. Чамаатын әли ашағы иди. Бәзән Гурбан һәфтәләр-лә нисјә ишләмәли олурду. Кәнд јери иди.

Һәрә бир чүр бәһанә илә онун һаггыны кәсирди. Бир күн белә, ики күн белә, Гурбан көрдү ки, јох һәнанын јери дејил, бу чүр кетсә әли чөрәјә чата билмәз. Авара—сәркәрдан галар. Одур ки, өзүнү верди тикинти идарәләриндән биринә. Эскәр-ликдә өјрәндији рәнксазлыг сәнәти әмәлли башлы бурада карына кәлди.

Гурбанкилин бригадасы Әһмәд ғышлағы кән-диндә ониллик мәктәб бинасы тикирди. Ијун ајы-нын орталарында демәк олар ки, бина һазыр олду. Тәкчә бәзәк ишләри галмышды. О да Гурбанкилә аид ишди. Һагг үчүн Гурбан чани-дилдән ишләјир-ди. Иш јолдашы рәһмәтлик уста Мәһәррәм она де-јәрди ки, дүнјада елә белә шәјләр галачаг.

Бир дәфә шәнбә күнү Гурбан мәктәбин арха-сындакы ири тут ағачынын шәбәкәли көлкәсиндә әјләшиб сүфрә ачды. Тәзә шору тәндир чөрәјинә јахыб иштаһла јемәјә башлады. О, нашүкүр адам дејилди. Јашы аз олса да һәјатын һәр үзүнү көр-мүшдү. Аза да гане олурду. О тәрәфдә, сармашыг-лы чәпәрдә чалынан тарын сәси онун хәјалыны да-һа да ганадландырыр, бејниндә тәзә дүјгулар әмәлә кәтирди. Дүздүр, тарчы сән дејән уста дејилди. Амма бәзи халлары Гурбаны јериндән ој-надырды. Мусиги Гурбаны биртәһәр еләмишди. Одур ки, өзүндән ики аддым аралы дајанмыш 7—8 јашлы кәкилли оғланын сәсини ешитмәди. Ахырда ушаг начар галыб әлини Гурбанын күрәјинә тохун-дурду.

— Әми, ал бу пажы,—О, бораныплов нимчәсини бачысынын дедији фағыр адама узатды.

— Ај пажын чох олсун,—дејә Гурбан ушағын кә-килини гарышдырды.—Көрүрсән дә, әмин сәнин үчүн мәктәб тикир. Нечәдә охујурсан?

— Биринчидә.

Гурбан кәкилли оғланын бахдығы сәмтә чөнәндә көрдү ки, гаршыдакы чәпәрин о бири тәрәфиндә гарајаныз, кирдәсифәт, бәстәбој бир гыз дајаныб. О, мәсәләннн нә јердә олдуғуну инди анлады. Гызә камал-еһтирамыны билдирди.

— Халагызы, бу нә әзијјәтдир, ахы.

Гыз гызара-гызара:

— Нә олар еј, нә бөјүк ишди ки,—деди.

Бу, кирдәсифәт, гарајаныз гыз Ханымгызды. О О Ханымгыз ки, нечә күнү оғрун-оғрун бағчадан бу шүвәрәк оғлана бахыр, сонралар онун һәр бир һәрәкәтини хәјалында чанландырыр вә бунунла јә-шајырды...

Күнләрин бир күнү Гурбан јенә һәммин тут аға-чынын көлкәсиндә әјләшиб һаһар едирди. Јенә сар-машыглы һәјәтдә чалынан тар сәси онун хәјалыны чәкиб һараса апармышды. Гурбан бир дә көрдү ки, һәммин гыз чәпәрин о бири үзүндән бу тәрәфә ба-хыр.

Гурбан ајаға дуруб әдәб-әрканла салам верди.

— Амма гоншу тәрәфдән, халагызы, бәхтиниз кәтириб һа,—дејә тарчалан һәјәтә ишарә еләди.

— Вәлиши дејирсиз? Јазыг дәррдән чалыр. Чи-чәк хәстәлији ики көзүнү шикәст еләјиб. Тар чал-мағы да дајысы она өјрәдиб. Дејиб ки, кәләчәкдә әлиндә сәнәтин олсун. Тардыр, чалыр да,—Ханым-гыз голларыны кениш ачыб чәпәрин пажасындан јапшыды. Санки чәпәрин о бири тәрәфиндән бәри учачагды.

Бирдән-бирә Гурбанын да һалы дәјишди. Ха-нымгызын одлу бахышлары ону бир тәһәр еләди. Белә бир бахышы Гурбан эскәрлијә кетмәмишдән әввәл јухуда көрмүшдү... Нә исә, бир сөз демәк ла-зымды. Һарданса јадына елә дүнәнки плов дүшдү. Елә сөһбәти дә ондан салды.

— О плову ким биширмишди? Јаман ләззәтли иди!

— Өзүм биширмишдим.—Ханымгыз утаныб ба-шыны ашағы салды.

— Елэ исэ бэхтэвэр башына.
— Кимин бэхтэвэр башына?
— О адамын ки, белэ плов биширәни олачаг.
— Бура бах еј, дејесән јолуву аздын һа.—Әс-
линдә Гурбанын сөзләри Ханымгыза ләззәт верди.
Хош бир һисс бәдәнини чулғалады. Дамарларын-
да ган ојнады. Чәпәрдән араланмајыб, Гурбандан
даһа ширин вә чидди бир сөз көзләди...

..Ушагларын сәси Гурбаны фикирдән ајырды.
Габағында сојујан плова, бир дә аһыллашмыш
Ханымгыза бахды. Бүтүн бунлар она јуху кими
кәлди. «О бир нимчә бораныплов олмасајды, ким
билир бәлкә дә тамам башга чүр оларды.»—дејә ба-
шыны гамарлајыб дүшүндү. Ону кәдәрли бир һисс
бүрүдү. Мә'сум бахышлары мизин үстүнә сәрил-
миш мүшәмбәнин нахышларына дирәнди вә бир-
дән ијirmi ил бундан әввәлки Ханымгызын тәра-
вәтли үзү, мүшәмбәнин нахышларындан бојланды:

— Нечә доланырсыныз?—чәпәрә сөјкәнмиш је-
нијетмә Ханымгыз сорушду.

— Көрүсән дә, аллаһа шүкүр, пис доланмы-
рыг.—Гурбан чаваб верди.

— Мән һарадан көрүрәм. Елэ билирсән, мән сә-
нә гошулуб гачан Ханымгызам? Јох, һәлә јанында-
кы Ханымгыз да ајры адамдыр.

Гурбан көзләрини мүшәмбәдән чәкди. Диггәтлә
Ханымгыза бахды. Доғрудан да бу тамамилә ајры
Ханымгыз иди. Өтән ијirmi ил, фәсиләсиз колхоз
иши, бир-биринин ардынча дүнјаја кәлән ушаглар-
аилә гајғысы көр ону нечә дәјишдириб.

— Бојј, башыма хејир, киши, мәнә нијә елэ ба-
хырсан?—Ханымгыз диқсинән кими олду.—Ираг
сәндән, дәли адамлар кими көзләрин бөјүјүб.

— Неч, чөрәјини је, Ханы,—дејә Гурбан ону
сакитләшдирди. Сонра хәрәкдән бир гашыг көтү-
рүб чәнәсинин бәрабәриндә һавада сахлады. Әкәр
кендән бахан олсајды, елэ баша дүшәрди ки, сән
өлмә, бу киши гашыгда милчәк вә башга үрәк бу-
ландыран бир шеј көрүб. Әлбәттә, белә дејилди.
Нәдәнсә, узаг-узаг илләрин әлчәтмаз мәнзәрәләри
тәзәдән онун көзләри өнүндә чанланды:

— Гурбан, билирсән дә сабаһ јох, о бириси күн...

Гурбан арвадынын сөзүнү јарымчыг кәсиб:

— Билирәм, ад күнүндүр,—деди.

— Көрүм дә нә һәдијјә алачагсан. Дүзү бу ијир-
ми илдә сәндән елэ бир фәрли-башлы һәдијјә көр-
мәмишәм. Мәсәлә һәдијјәдә дејил вә дејирәм гој
гонум-гоншу көрсүн дә биз нечәјик.

Гурбанын маашына һәлә бир һәфтә галырды.
Фикрә кетди. Ајаға дуруб вар-кәл еләди. Бирдән
сифәти ишыгланды. Күлүмсәди. Јадына нәсә дүшдү.

— Сәнә бир һәдијјә верәчәјәм ки,—деди—ба-
ханда, валлаһ үрәјин кедәчәк. Дүздүр, гијмәти елэ
бир шеј деј, амма өзү әвәзсизди.

Ханымгыз чох дил төкүб деди ки, о нәмәнә шеј-
дир ки, һәм учуз, һәм јахшы.

Гурбан:

— Дај, нә алдығымы десәм онда ләззәти олмаз
ки. Вахт кәләр көрәрсән. Инди јахшысы будур, мән
ним палтарымы саһмана сал, сәһәр тез галха-
чағам.

Ханымгыз о бири отаға кечди. Гурбан да ишы-
ғы сөндүрүб јатды.

* * *

Сәһәр Ханымгыз јатагдан галханда Гурбаны
евдә көрмәдим. Чај-чөрәјини јејиб кетмишди. Ха-
нымгыз әл-үзүнү јујуб јыр-јығыш еләди. Ушагла-
ры једиздириб мәктәбә јола салды. Сәһәрин гач-
гов ишләрини көрәндән сонра бир балача динчини
алды. Сонра јенә дә өзүнә бир мәшғулијјәт тапды.
Евдә бә'зи шејләрич јерини дәјишди. Сонра әри
илә өзүнүн пал-палтарларыны чыхарыб ејванда
шоткалады. Нимдаш пенчәкләрдән бирини чырпан-
да Гурбанын мешин портманаты јерә дүшдү. Әв-
вәлләр, јә'ни чаванлығында бу портманат пулла
долу оларды. Амма елэ ки, јаваш-јаваш ушаглар
артды, аиләнин гајғысы чоһалды, даһа бу «һөрмәт-
ли» мешин портманат аз-аз көрүндү. Демәк олар
ки, јаваш-јаваш унутулду. Гурбан алдығы маашы-
ны пенчәјинин голтуг чибиңә гојарды... Нә исә, де-
мәк һәммин портманат јерә дүшәндә Ханымгыз әһә-
мијјәтсиз бир шеј кими ону көтүрүб мәнәччәрин
үстүнә гојду. Сонра исә фикирләшиб арасына бах-

ды. Портманатын арасында бир-ици көһнэ мэк-туб, бир дэ көһнэ фото-шәкилләр варды. Ханымгыз кағыз-куғузу јеринэ гојуб шәкилләрэ диггәтлә бах-ды. Шәкилләрин арасындакы чаван гыз шәкли хү-суси кағызга бүкүлмүшдү. Ону таныја билмәди. Өзү дэ бир аз узагдан чәкилмишди. «Башыма хејир, бу кимдир белә?—дејә Ханымгыз әлинин ишини бура-хыб хејли шәкилә тамаша еләди. Шәкилин арха-сында карандашла бу сөзләр јазылмышды; «Бу дүнја күл-чичәксиз олмајачаг, биз солсаг да, бу шәкил солмајачаг». Ханымгыз хәтти о дегигә таны-ды. Гурбанын хәтти иди. Одур ки, үрәјинә ајры шеј кәлди вә тамамилә һөвсәләдән чыхды. «Сағ ол Гур-бан, сәнин белә зибилни дэ вармыш,—дејә Ханым-гыз шәкли портманатын арасына гојуб сүбүт үчүн бир тәрәфдә кизләтди. Сонра отуруб әмәлли башлы фикирләшди. Әринин јеришини-дурушуну, ев-ешијә нечә бахдыгыны көзүнүн габагына кәтирди вә ин-сафән онда бир кәм-кәсир тапа билмәди. Мәәттәл галмалы ишди. Јад кишидә чаван гызын шәкли нә кәзир?—дејә фикирләшди. Кенә шәкилбөјүдән зад олсајды, дејәрдим јери вар. Әлгәрәз, башына мин бир фикир кәлди. На истәди ки, өзүнү тох тута, ба-чармады. Бајагкы шәкли Гурбанын әлиндә тәсәв-вүр еләјәндә, лап чин бејнинә вурду. Ев-ешик она бир тәһәр кәлди. Үрәји сыхылды. Гапы-бачаны ба-лајыб гоншуја деди ки, гардашымкилә кедирәм.

Һәммин күн.. Гурбан евә күнорта чагы гајытды. Сәбәби дэ бу иди ки, тикинти идарәсиндә рәнк ма-териалы гуртармышды. О ејвана чыхыб Ханымгы-зы сәсләди. Ичәридән һај верән олмады. Бу ара гоншудан бир ушаг кәлиб деди ки, хала гардашы-килә кедиб.

«Ханымгыз бирдән-икијә күнүн ву вахты гарда-шыкилә кедән дејил,—дејә Гурбан фикирләшди.—Бәлкә бир һадисә баш вериб». Хејли көтүр-гојдан сонра о да гајныкилә јолланды.

Гурбан көһнә күнләри хатырлаја-хатырлаја јолу бурулуб, гајныкилин һәјәтини кирди. Ајаг сах-лајыб мәктәб тәрәфә бојланды. Вурдугу рәнкләр һәлә солмамышды. Сонра көлкәсиндә чөрәк једи-ји тут ағачына бахды. Рәһмәтлик уста Мәһәррә-мин мәктәбич үстүндә димдикләшән тахта көјәр-

чинләринә бахды. Уста бу көјәрчинләрин үстүндә чох әлләшмишди. Гурбан тәәссүфлә башыны бу-лајыб евә тәрәф јериди. Гајныкилин һәјәтиндә сакигликди. Ханымгыз стол чәкиб ејванда отур-мушду. Ондан башга һәјәт-бачада неч кәс көрүн-мүрдү. Гајны да онун јолдашы да мүәллимди. Јә-гин ки, инди һәр икиси дәрәдә иди.

—Хејир олсун белә,—дејә Гурбан Ханымгыздан кәлишинин сәбәбини сорушду, дәсмалы чыхарыб үз-көзүнүн тәрини силди.

Ханымгыз үзүнү кәнара чевирди. Гаршыдан дү-шән күн ишыгы онун сифәтинин бир һиссәсини ишыгландырды вә бу күн ишыгы Ханымгызын үзү-нүн гирышларыны һәддиндән артыг Гурбана һисс еләтдирди.

Гурбан кәлиб арвадынын јанында әјләшди. Гы-рымындан көрдү ки, диндириләси дејил. Елә бу вахт гоншу һәјәтдә тар чалынды. Дәрһал, кор тарчы Вәлиш јадына дүшдү. Хејли вахтды ки, бу адамы унутмушду.

—Јазыг Вәлиш!—дејә Гурбан дәриндән көкс өтүрдү. Кечән күнләри хатырлады. Тут ағачы, гә-зетдән салдыгы сүфрә, тар сәси, бир нимчә бораны-плов...

Дејәсән, тарын сәси Ханымгызы да бир тәһәр еләмишди. О, әлинин архасы илә көзүнү силиб Гурбана бахмадан сорушду:

—Кимди јазыг?

—Вәлиши дејирәм дэ.

—Јазыг нијә олур, аллаһа шүкүр онун икимәр-тәбәли еви, күлүзлү балалары, әлиндә сәнәти. Мә-дәнијәт евинин үзвүдүр. Дејирләр һәр ај һөкүмәт-дән филан гәдәр пул алыр. Сән Вәлишин неһрәсини чалхалама, өзүндән даныш. Бөјүк оғлун, гызын, утанмырсан, чибиндә шәкил дэ кәздирирсән? Го-чалдыгча хәрифләјирсән. Тәзә ешгә дүшмүсән!

Сөз Гурбаны бәрк тутду. Ајаға дуруб вар-кәл еләди. Дашын она һарадан атылдыгыны дүшүндү. Бирдән бармагыны дишләди. Мәсәләнин нә јердә олдуғуну аңлады.

—Мәлумун олсун ки, дедијин шәкил елә сә-нин өзүнүкүдүр. Ачыглы башда ағыл олмаз. Јах-шы бахсајдын, таныјардын. Кечән ахшам сәнин ад

күнүнә һәдијјә дејирдим, һа, бах, онда мән елә бу шикли фикримдә тутмушдум да, ону бу јахынларда көһнә қағыз-куғузун ичиндән тапмышам.

— Нечә?—Ханымғыз тәәччүблә әринә бахды. Санки ону илк дөфә көрүрдү.

— Бәли. Јадува кәлирсә, ахы, бир вахтлар мән өзүм шәкилчәкән олмушам. Һәмин о шәклини чәкәндә, бах о мәктәбин архасындакы тут ағачынын далында кизләнмишдим. Неч нәдән хәбәрин јохду... Әлгәрәз, узун сөһбәтдир.—Гурбан сигарет чыхарыб јандырды. Ејванда вар-кәл еләди. Сонра үзүнү арвадына тутуб деди:

— Јахшысы будур, гардашынкил кәлмәмиш сүрүшәк бурдан. Јохса кәлиб сахлајарлар бизи. Ушағларын да евдә неч нәдән хәбәрләри јохдур. Галды ки, бу шәкил мәсәләсинә, бах, бу барәдә нәбадә биринә бир сөз дејәсән. Јохса гонум-гоншу би-зи лаға гојар.

Бу сөз-сөһбәтдән сонра онлар јола дүшдүләр. Јолу лал-динмәз јеридиләр. Евә чатан ки ми Ханымғыз һәмин мешин портманаты көтүрүб арасындакы шәклә бахды... Көзләри јашарды. Илаһи, доғрудан да шәкил онунку иди. Бахдыгча јаныб-јахылды. «Ај аллаһ, јәни мән беләјмишәм?—дејә әлдән кедән чаванлығына һејфсләнди. Јаман һејфсләнди. Бирдән көзү дивардакы тәгвимә саташды. Јадына дүшдү ки, бу күн һәгигәтән шәнбә күнүдүр. Плов, биширмәк лазымдыр. Елә бу ара әри шадхүррәм ичәри кирди, әлиндәки телеграмы арвадына көстәриб деди:

— Мәни сизин кәнддәки мәктәбин ијирми илли-јинә чағырыблар. Сағ олсунлар, унутмајыблар.

ВАЛЕҺ МУСАЈЕВ

1940-чы илдә анадан олмушдур.

1962-чи илдә В. И. Ленин адына Азәрбајҗан Дөвләт Педагожи Институтунун тарих-филолокија факултәсини битирмишдир.

Мәтубат сәһифәләриндә 1960-чы илдән чыхыш едир. Һазырда «Коммунист» гәзетинин әмәкдашыдыр.

Эзим ичәри кирәндә атасы һәлә жатырды. «Ож-дыб кетмишдим, бу киши тәзәдән јухулајыб ки?!» — дејә атасынын гарасына дејинди. «Мән һарәмзада-ја дејирләр ки, һәр шејин үстүндә һирсләнирсән. Бах инди нејләјим?! Мәнә дејән кәрәк, исти јерини нијә сојуг еләјирсән?»

Эзим атасындан тез дурмушду, ала-торанлыг иди. Ити гурддан күчлә сечмәк олурду. Сәһәр тездән гышын шахтасында әлләрини һовхура-һовхура өкүзләри төвләдән чыхарыб арабаја гошмушду. Узун кәндири балтаја долајыб арабанын чағына кечирмишди. Јола көтүрдүјү пендир-чөрәји дә тор-баја гојуб чагдан асмышды. Эзим истәјирди ки, сәһәр чајы кечиб мешәјә кирсинләр. Атасы исә ши-рин јухуда иди.

Јахынлашыб ону силкәләди. Јорғанын алтын-дан Мехбалы кишинин кал сәси ешидилди:

— Һәлә һеч ишыглашмајыб ки.. Гојсана бир аз јатаг. Арабаны да гошмајыбсан.

— Гошмушам. Тез ол галх. Нәзәр чохдан Күрүн гырағыны кәсдириб.

Нәзәрин адыны ешидәндә Мехбалы кишинин ју-хусу гачды, галхыб јериндә отурду. Чөл-бајыр ишыглашса да ичәри гаранлыг иди. Һеч нә сечил-мирди. Тәкчә Эзими көрүрдү.

Мехбалы киши сејрәк түклү арыг ајагларыны тахтдан ашағы саллады. Бир әли илә јорғаны гар-нынын үстүндә тутуб, о бири әли илә шалварыны ахтарды, тапыб кејинди. Сучлу адамлар кими до-дағынын алтында Эзимә деди:

— Нә вахт дурубсан, һеч билмәмишәм.

Анчаг Эзим атасынын дедикләрини ешитмәди. Ичәридә јох иди. Арабанын јанында көзләјирди.

Мехбалы киши пенчәјини арабада кејинди. Өзү дә баша дүшмүшдү ки, кечикибләр. Һәрдән көз-алты оғлуна бахыр, онун додагларынын сыхылды-ғыны көрүб дилләнмирди, билирди ки, һирсләниб, диндирмәсә јахшыдыр.

Эзим атасына бахмырды. Елә бил Мехбалы ки-ши һеч бурада јох имиш. Арабанын ичиндә ајәг

үстә дуруб зоғал чубугу илә өкүзләри дөјәчләјир-ди, арабаны Күрә тәрәф говурду. Өкүзләрин бурун пәрәләриндән чыхан буг сәһәрин шахталы һавасы-на гарышыб јоха чыхырды.

Мехбалы киши өзүнү сахлаја билмәди:

— А бала, өкүзләри нијә говурсан? Тәрләјәчәк-ләр, чаја дүшәндә дә буз кими сојуг су онлары кә-сәчәк.

— Һеч олмаса ишыглашмамыш мешәјә кирә биләк.

Эзим һүндүрдән белә деди. Үрәјиндә исә атасы-ны јаманлады: «Гоча кишидир, билмирәм јатмаг-да нә көрүб?»

Мехбалы киши көрдү сөһбәт тутмур. «Аллаһ хасијјәтини кәссин, бозаранда үзүнү көрмә» — дејә үрәјиндән кечирди. Сонра да өз-өзүнү данлады: «Бир јана баханда, јазыг дүз дејир, дејәсән кечик-мишик ахы?». Башыны галдырыб мешәјә тәрәф бахды. Сујун ојуб јарған еләдији о тајда сыра илә дүзүлмүш говаг ағачларынын шүмшад бојлары ағарышырды. Сәһәр ачылырды...

Һәлә дүнән күнорта сөзләшмишдиләр ки, сабаһ тездән мешәјә одун гырмага кетсинләр. Өзү дә мешәбәји Нәзәр бәри тәрәфләрә, Күрүн гәншәринә чыхмамыш чајы кечиб мешәјә кирсинләр. Эзим де-јирди ки, Нәзәрин јериндә күләк јыхмыш бир па-лыд көрүб, үч-дөрд араба одуну вар. Колхоздан алдығы өкүз арабасыны да кечә һәјәтдә сахламыш-ды. Өкүзләри дә төвләјә салыб инәјә, бузова боғаз ортағы еләмишди. Дүздүр, бригадир әввәлчә разы олмамышды, демишди нијә тәләсирсән, кәлиб са-баһ апарарсан. Анчаг Эзим нечә дејә иди ки, ај бригадир. Нәзәрин јериндә күләк јыхан гуру бир палыд вар.

Эзим бунлары демәмишди. Дејә дә билмәзди. Анчаг чыхыш јолу тапмышды: онун әли бригади-рин нимдаш пәнчәјинин чибини тәрпәдәндә о мы-зылдамышды: билән олмасын. Эзим үчүнсә нә фәр-ги вар иди. Өкүз арабасыны һарада кизләтмәк оларды?

Араба Күрүн гырағына чатанда һава лап ишыг-лашмышды. Эзим арабанын үстүндә ајага галхыб Күр боју ашағы тәрәфләрә бојланды. О, Нәзәри

ахтарырды. Инанмырды Нэзэр јатмыш ола, белә тездән бураларда башы өтмәжә, Нэзэр һәмишә ашағылардан, мешәдәки вәһши һејванлар совхозунун бәрәбәриндән чајын саһилинә чыхырды. Әзим буна Нэзәрин түлкүлүјү дејирди. Чүнки о һеч вахт өз јериндә һәрләнмәзди. Өз јерләринә узагдан-узаға көз гојарды, одун гырмаға кәләнләрин башынын үстүнү бирдән аларды.

Әзимин зәнни дүз чыхмышды. Арабанын үстүндә ајаға галхыб Күрүн ахары боју бојлананда Нэзәри көрмүшдү. Атындан танымышды. Гышын шәффаф кими сәһәр һавасында ағ атын рәнки лап күмүшә чалырды, елә бил парылдајырды. «Еви башына учмушун јухусу јохду, нәди? Аллаһын ајысы, чанавары да раст кәлмир, буну парчалаја!».

Әзим үрәјиндә Нэзәри беләчә јаманлајырды. Анчаг бачысынын көрпә ушаглаарына гыјмырды, бу ушаглар кәлиб дурурду көзүнүн габағында. Онда өзү-өзүнә тәскинлик верирди, елә бил дедијинә пешиман олурду вә үрәјиндә сөзүнү кері көтүрүрдү.

Анчаг инди, Нэзәрин тәмиз, дуп-дуру сәһәр һавасында парылдајан ағ атыны көрөндән сонра Әзимин көзүнә һеч нә көрүнмүрдү: нә Нэзәр, нә онун ағ аты, нә ушаглары, нә дә арабанын тарына дир-сәкләниб сојугдан бүзүшмүш атасы. Әзимин фикри-зикри күләјин вуруб јыхдығы гоча палыд ағачынын јанында иди. «Дүз үч-дөрд араба одуну вар»—десә дә сакитләшә билмирди, елә бил үрәјинә даммышды ки, палыдын үзүнү көрмәјәчәк.

Өкүзләр чаја кириб дајандылар. Гујругларыны галдырыб су ичмәјә башладылар. Ики јердә сујун рәнки саралды. Чајын көз јашы кими дуп-дуру сују елә бил дајанмышды, ахмырды. Сујун дибиндә дашлары сажмаг оларды. Тәкчә саһил боју ләпәләрин торпаға сығал чәкдији јердә назик буз бағламышды.

Әзим һәр өкүзә бир-ики ағач чәкди. Мехбалы киши өзүнү сахлаја билмәди:

— А бала, су ичәнә һеч илан да дәјмир. Сән нә језид адамсан?!

Әзим елә бил буна бәнд имиш:

— Одур еј, көјүн кәлиб ашағыда ағачын дадын—да сәни пусур. Инсафындан бир аз да она версәнә...

Мешәјә кирмәјини көзләјир, дәрһал башынын үстүнү кәсдирәчәк...

Әзим сөзүнүн дадыны кәтирмәди. Нәсә демәк истәјирди, анчаг демәди, дилини дишләди.

Араба чајын ортасында иди. Су өкүзләрә күч кәлирди, арабаны апарырды. Елә бил өкүзләрә дә бу лазым имиш, арабаны чәкмәк истәмирдиләр. Белә кетсә иди, араба о тајда мешәјә кирән јола чыха билмәјәчәкди. Мешә тәрәфдә Күр чајы јарған боју ахырды, мешәјә чыхмаға тәк бир јол вар иди. Әкәр араба о јола чыхмаса кәрәк дүнјадан әлини үзәсән.

Су арабанын тарына галхмышды. Әзимлә атасы һәр ајағыны бир тарын үстүнә гојуб ајаг үстә дурмушдулар. Чөрәк торбасы Мехбалы кишинин әлиндә иди.

Бирдән Әзимин бәдәниндән үшүтмә кечди. Ағлына кәлән фикирдән горхду: атасы үзмәк билмирди. Чајдан кечдикләри јер дајаз олса да ашағылар дәрин иди. Лап үзмәк билсә дә, бу гыш күнүндә сојуг суја дүшмәкми оларды? Әкәр араба јолундан чыхыб үздүрмәјә дүшсә һамысы батарды. Өкүзләр дә бада кедәрди.

Әзим горхулу-грхулу өкүзләрин үстүнә гышгырды. Әлиндәки зоғал чубуғу илә һәр икисини дөјәч-ләмәјә башлады. Ирәли узаныб үст тәрәфдәки өкүзүн бурнуна бир-ики чубуг илишдирди, о кері чәкиләндә алт тәрәфдәки өкүз ирәли дартынды, арабанын сәмти Әзимин истәдији тәрәфә дүзәлди.

Өкүзләр зоғал чубугундан чох Әзимин зәһминдән горхдулар. О, атасынын да, Нэзәрин дә ачығыны дилсиз-ағызсыз һејванлардан чыхырды. Арабанын аха биләчәји горхусу да үстәлик Әзимин көзүнү дөрд еләмишди.

Араба јалһыз гаршыдакы јеканә јола, үмид, һәјат јолуна чыханда Әзимин рәнки үстүнә кәлди. Тәһлүкәнин совушдуғуну көрүб елә бил онун дили тәзәдән ачылды. Үзүнү атасына тутмаса да сөзүнү атасына деди:

— Нэзәр бизи көрүб. Бир вар утана, намуса боғула, јахына кәлмәјә. Кәлсә, бах, бәри башдан дејирәм, атдан салыб әзишдирәчәм. Ишин олмасын, сән гарышма.

Мехбалы киши дилләнмәди. Көзүнү оғлунун ели күрәжиндән чәкиб чыллаг говаг ағачларынын башында кәздирди. Елә бил бунула һирсини сојутмаг, фикрини јаындырмаг истәјирди. Ешидән-билән олса нә дејәр?! Сорушан олмаздымы, бир чүрүк палыддан өтәри језнә-гајын нијә үз-көз олублар?!

Мехбалы киши ики сујун арасында галмышды. Нә оғлундан кечә билирди, нә дә күрәкәниндән. Дүздү, бир пайыз күнү Нәзәр Әсмәти көгүрүб гачмышды, кишинин папағыны јерә вурмушду. Мехбалы киши буну унуда билмирди. Мехбалы кишини арвады өлөндән сонра евин чырағыны Әсмәт јандырырды. Анчаг иш ишдән кечмишди.

Мехбалы киши олуб-кечәнләрлә барышса да, Әзим бачысыны тапмајыб дүз бир һәфтә ағзы үстә јатдығыны јаддан чыхара билмирди. Арадан нечә илләр өтсә дә Нәзәри көрмәјә көзү јох иди. Әзим бачысынын гачырылдығыны ики күн сонра ешитмишди. Кәнддә дејилди, колхозун узаг даг јериндә тахыл саһәсини шумлајырды. Кәнддә олсајды апара биләрди? Нәзәр дә елә онун кәнддә олмадығыны билирди вә кәсарәтә кәлмишди. Мехбалы киши буну јадына саланда Әзими ғынамырды. Анчаг Нәзәрин үч ушағы вар иди. Мехбалы кишинин үч нәвәси. Көрпәләри көзү өнүнә кәтирәндә исә оғлуна һагг газандыра билмирди.

Әзим арабаны мешә јолуна салыб јенидән өкүзләри говмаға башлады. Елә бил Нәзәрдән гачырды, онун индичә һараданса чин шәјәтин кими пејда олачағыны дүјмушду.

Кечәнин сазағындан бәркимиш јолун тозу тәкәрин алтында галыб әзилер, јумшалырды. Тәкәрин изиндә тәкәрин топундан сүзүлән сујун зеһи галырды.

Бирдән Әзимин гулағынын дибиндә Нәзәрин сәси ешидилди:

— Еһеј, дајан...

Әзим әввәлчә инанмады. Елә күман еләди ки, ону гара басыр, гулағына сәс кәлир. Фикир вермәди, өкүзләри јенә говмаға оашлады. Анчаг Мехбалы киши Нәзәрин сәсини дә ешитмишди, өзүнү дә

көрмүшдү. Арабаны сахлатмаг истәди, анчаг кечикди. Нәзәр ону габагламышды.

— Ә, Әзим, сәннән дејләм? Сахла арабаны!— Әзимин үстүнә ғышгырды.

Әзим арабанын үстүндә кери чеврилди. Әзим елә һала дүшдү ки, әлачы олсајды Нәзәрин ганыны ичәрди. Оғлунун сифәтинин гәфләтән дејишиб ағармасы, Нәзәрә ганлы-ганлы бахмасы Мехбалы кишинин көзүндән гачмады. Әзимә нәсә демәк истәди, анчаг онун сәси кишинин сөзүнү ағзында гојду:

— Ә, алчаг гурумсаг, нә истәјирсән, нә итини алыглајыб дүшмүсән далымызча?

Мехбалы кишинин шилләсинин ачылмасы илә Әзимин арабадан јерә јыхылмасы бир олду. Шиллә Нәзәрин күлләсиндән бетәр сәсләнди, Әзим аллаһа јалварырды ки, каш Нәзәр күлләни онун башына чахајды, Тәкчә атасы Нәзәрин көзүнүн габағында ону вурмајајды. Дејәсән Мехбалы киши дә тутду-ғу ишдән пешиман иди. Тәгсирли адамлар кими јалныз буну дејә билди:

— Јекәбаш!

Сонра да арабадан дүшүб өкүзләри кери гајтарды. Әзими чағырды, чубуғу она узадыб деди:

— Сүр!

Онлар кәлдикләри јолла да кери гајытдылар. Бычаг вурсан Әзимин ганы чыхмазды. Арабаны чаја салды, инди өкүзләрә чубуг көстәрмәк лазым кәлмирди. Мешәдән кәләндә чајдан кечән араба јолу горхулу дејилди. Үзү ашағы иди, чајын ахары боју иди. Өкүзләр дә арабаны горхусуз-үркүсүз, чәтинлик чәкмәдән дартыб апарырдылар. Өкүзләри һајламаға Әзимин һеји јох иди. Елә бил голла-лары сыныб јанына дүшмүшдү. Атасыны езу илә кәтирдијинә бәрк пешиман олмушду. «Аллаһын алтында јанымда олмајајды, о да мәни јолдан гајтарајды». Фикирли һалда арабанын бојнунда отуруб зогал чубуғуну суја саллады. Су арабанын тарына чыханда Әзим јенә дә трәпәнмәди. Буз кими су онун дизләринә гәдәр галхды.

Мехбалы киши дә өз дүңјасына гапылмышды. Үрәјиндә оғлуну да данлајырды. Нәзәри дә. Сонра да фикирләширди ки, икиси дә дүз еләјир. Бир дә

фикирләширди ки, бири дүз иш көрүр, о бир сәһв. Анчаг һансы дүз иш көрүрдү, һансы сәһв? Неч өзү дә билмирди. Тәкчә ону билирди ки, кәрәк белә ол-мајајды, ахы буларын нәји ортаг дүшүб?

Әскәр чәкмәсинин ичинә долан сојуг су Мехба-лы кишини диксиндирди. Тез тарын үстүнә чыхды. Көрдү оғлу тарын үстүндә отуруб, ајаглары да су-јун ичиндә. Истәди дилләсин, десин, а бала, ајаг-ларыны јухары галдыр, ја да тарын үстүнә чых. Анчаг көрдү кечикиб, Әзимин ајаглары онсуз да исланыб. Көзү чаға кечирилмиш чөрәк торбасына саташды. Ичинә су долмушду. Тез көтүрдү. Тор-бадан су сүзүлүрдү.

Араба чајдан чыханда Әзим чеврилиб архаја бахды. Бәлкә дә үрәјиндән кечирди ки, Нәзәр тут-дуғу ишдән утаныб онлары кери чағырачаг. Күлә-јин вуруб јыхдығы палыд ағачы Әзимин јадындан чыхмырды. Анчаг Нәзәр онларын чыхыб кетмәси-ни көзләјирди, елә бил јериндә донмушду. Тәкчә ағ-ат тез-тез баш-гујругуну тәрпәдир, ајагларыны кө-түрүб гојурду.

Әзим тез үзүнү чевирди. Елә бил нәдәнсә ијрән-ди. Додагынын алтында сөјүш сөјдү. Буну Мехба-лы киши һисс етди. Анчаг билмәди Әзим кимин да-лынча дејинир, онунму, јохса Нәзәрнинми?

...Ата илә оғул јемәк столунун архасында үзбә-үз отурмушдулар. Неч бири данышмырды. Мешәдә Нәзәрдән ајрылдыглары вахтдан кәлмә дә кәсмә-мишдиләр. Тәкчә бошгаблара дәјән гашыгларын сә-си вә ағызларынын марчылтысы ешидилирди.

Бирдән гапы ачылды. Нәзәр ичәри кирди. Әзим көзләринә инанмады. Әли һавада галды, ағзына апармаг истәдији долу гашығы гајтарыб бошгаба атды вә ону кәнара итәләди. Бу, Нәзәрин көзүндән гачмады. Мехбалы киши күрәкәнинә јер көстәрди:

— Гапынын ағзында нијә дурубсан? Ичәри кеч, отур.

Нәзәр столун ашағы тәрәфиндә тахтын үстүндә отурду. Сөзлү адама охшајырды. Столун үстүндә-ки бош стәканы әлинә көтүрүб о үзүнә, бу үзүнә бахыб нәлбәкијә гојду. Мехбалы киши дә диллән-мирди, истәјирди Нәзәр данышсын. Онсуз да гоча-нын, (лап елә Әзимин дә) демәјә сөзү јох иди.

Јенә дә Әзим өзүнү сахлаја билмәди, көнтөј-көнтөј сорушду:

— Нијә кәлибсан? Өзүн көрдүн ки, одун кәтир-мәмишик.

Мехбалы киши тәрс-тәрс оғлуна бахды. Әзим атасына чаваб гајтармагдан өзүнү күчлә сахлады, чөлә чыхды. Пенчәјинин голу Нәзәрин нәлбәкијә гојдуғу стәкана илишди. Стәкан дүшүб сынды. Нә Әзим, нә дә Нәзәр елә бил буну көрмәдиләр. Стә-канын сындығына тәкчә Мехбалы киши севинди.

Әзим јары ачыг гапынын ағзында чөл тәрәфдә дајанмышды. Нәзәрин сәсини ешидиб ајаг сахла-мышды. Нәзәр торпаг дөшәмәдән көзүнү чәкмәдән дејирди:

— Мән одун далынча кәлмәмишәм.

Нәзәр сусду. Мехбалы киши дујмушду ки, күрә-кәни сөзүнү гуртармајыб. Көзләди. Нәзәр дә чәти-нә дүшмүшдү. Дејәсән о да гајнатасыны көзләјирди. Кишинин дилләнмәдијини көрән Нәзәр чәсарәтә кәлди:

— Мехбалы дајы, унумуз гуртарыб, бир аз буғ-да мүмкүн елә, дәјирмана апарым.

Мехбалы кишијә елә кәлди ки, Нәзәр һарадаса узаглардадыр, сәси елә бил гутудан кәлир. Тез ја-дына дүшдү ки, јәгин о бүтүн күнү мешәдә дола-шыб, онларын евә гајытмасыны көзләјиб ачындан лап бир тәһәр олуб. Үрәји дурмады. Она чај-чөрәк тәклиф етди.

Нәзәр елә билди ки, гајынатасы она ришхәнд еләјир. Өзүнү тәмизә чыхартмаға чалышды.

— Мехбалы дајы, дүзү, неч јахшы олмады. Ан-чаг нејләјим? Горхурам. Ишимдән горхурам. Гану-ну поза билмәрәм. Гоһум олмасаг јенә дәрд јары иди. О гәдәр ағзы көјчәк вар ки...

Нәзәр сөзүнү јарымчыг гојду. Гәсдән даныш-мады. Үмиди гајынатасына иди. Фикирләшди ки, Мехбалы киши она һагг газандырачаг. Лакин о дилләнмирди. Сүкут чох узун чәкди. Мехбалы ки-ши билмирди нә етсин. Арада бир истәди десин: бу хасијјәт ки, сәндә вар, өмрүн боју бир парча чө-рәји күчлә тапачагсан. Ә, адам ол адамлара гарыш дә. Нә јапышмысан бу ганунун гујругундан?! Мү-һарибәдән гајыдан кими, шикәст адам идин, сәни

гојдулар тахыдын үстүнө, чамаата көз вериб, ишыг вермэдин, бичин гуртармамыш көтүрүб атдылар чөлө. Үзүмө гаровулчу гојдулар, неч он күн дуруш кәтирә билмэдин. Бәхтини колхозун бағында сындын, орада да жола кетмэдин. Әлин ишдән тутанда башлајырсан чамаатла үз-көз олмага? Баша дүш-мүрсән ки, дава вахтыды, доланмаг чәтинди, кәрәк жола верәсән.

Анчаг Мейбалы киши Нәзәрә неч нә демәди. Додағыны дишләди, «лә'нәт шейтана»—дејиб бајыр тәрәфдә гапынын ағында дуран оглуну чағырды. Әзим ичәри кирәндә она деди:

— Чувалын үстүндәки хурчуну долдур, Нәзәрә вер. Дәјирмана кедәчәк. Унлары гуртарыб.

Әзим дилләнмәди. Хурчуну көтүрүб чувалын ағыны ачмаға башлады. Нәзәр отурмағы өзүнә сығышдырмады, јериндән галхыб она көмәјә кетди. Нәзәр хурчунун ағыны тутмушду, Әзим тахта чанагла ону долдурурду. Онларын башлары аз галырды бир-биринә дәјсин. Әзим кәсик-кәсик нәфәс алырды, лап фысылдајырды. Нәзәр исә чынгырыны ичинә салмышды, елә бил јериндә донмушду. Јалныз һәрдән боғазыны арытлајырды. Хурчундан галхан тахыл тозу боғазына долуб ону өскүрдүрдү.

Һәрәси хурчунун бир көзүндән тутуб бајыра чыхартдылар. Атын белинә ашырдылар. Нәзәр Әзимин үзүнә бахмаға чәсарәт еләмирди, утанырды. Әзим исә она тәрәф бахмаг белә истәмирди.

Нәзәр динмәз-сөјләмәз, ағ атыны миниб дағ кәндинә кедән жола дүзәлди. Әзимин неч ағлына кәлмәзди ки, Нәзәр белә бивахт дәјирмана кедәчәк. Көјүн үзү тәр-тәмиз олдуғундан һава мөһкәм шахта иди. Күнәш батмаға аз галырды. Онун бирдән Нәзәрә јазығы кәлди: дејәсән о бүзүшмүшдү, сәһәрки эзәмәти јох иди. Ағ атын парылтысы да јоха чыхмышды, башыны мешәдәки кими дик тутмурду.

ӘНВӘР ҺАЧЫЈЕВ

1956-чы илдә В. И. Ленин адына Азәрбајҗан Дөвләт Педагожи институтунун дил вә әдәбијат фәкүлтәсини битирмишдир.

Ә. Һачыјев 1958-чи илдән республика мәтбуатында вә Азәрбајҗан радиосунда бәдии публисистик јазыларла чыхыш едир.

Ә. Һачыјев һазырда Азәрбајҗан ССР Назирләр Советинин Дөвләт Телевизија вә Радио Верилишләри Комитәсиндә баш редактор вәзифәсиндә чалышыр.

Бибимкилэ тээчэ көчмүшдүм. Һәр ахшамчагы күнөш гүрүбә еһәндә гоншу евин пәнчәрәсиндән үрәк охшајан маһнылр пәрдә-пәрдә әтрафа јајылрды. Әввәлләр бу маһнылар диггәтими о гәдәр дә чәлб етмирди. Анчаг сонралар һәммин евдән маһны ешитмәјә, мусиги динләмәјә өзүмдә еһтијач һисс етдим...

Бир дәфә гоншу евдә пәнчәрәнин габағында га-
рабуғдајы, гыврымсачлы бир гызы дајанан көрдүм.
«Олмаја пиано чалан бу гыздыр?» Мән она бах-
дым, о да мәнә. Гыз күлүмсәди, тез пәнчәрәдән чә-
килди. Бир аздан јенә дә пианонун шаграг сәси
ешидилди. Сонра мусиги кәсилди. Гыврымсачлы
гыз јенә пәнчәрә габағында көрүндү—јенә о мәнә
бахды, мән она. О данышмырды, анчаг мән елә
зәнн едирдим ки, сорушур: мусиги хошуна кәлир-
ми? Онун суал долу бахышларына тәбәссүмлә ча-
ваб вердим. Үрәјимдә «Сағ ол, әлләрин јорулма-
сын», дедим.

Бакынын гышы сәрт кәлмишди. Һава сојуг иди.
Тез-тез јағыш чиләјир, гар сәпәләјирди. Шахтадан
јол-риз буз бағламышды. Бир сәһәр гыш имтаһан
сессиясына кедирдим. Гапыдан чыханда о гызла
үз-үзә кәлдим. Онун утандығынданмы, нәдәнсә ја-
нағлары ағланды. Мән буз бағламыш күчәдә гызла
јол вермәк истәдим, ајағым сүрүшдү. Өзүмү күчлә
сахладым. О, аһ чәкиб голумдан тутду, анчаг өзү
дә сүрүшдү. Бу дәфә мән ону јыхылмаға гојмадым:

- Бу тездән хејир ола, ханым гыз!
- Хејирдир, имтаһана кедирәм. Бәс сән?
- Мән дә имтаһана.
- Уғур олсун...
- Сәнә дә мүвәффегијјәт.

Ајрылыб һәрәмиз бир сәмтә дөндүк. Бир гәдәр
кетмишдим дөнүб архасынча бахдым. О да дөнүб
бахырды. Бу бизим илк көрүшүмүз, илк сөһбәти-
миз иди.

Атамы чох еркән итирмишдим. Института дахил
олан или анам да вәфат етди. Анчаг институтда
гајгыкеш јолдашларла әһатә олунмушдүм. Мәним
башга бир һәмкарым да варды, о да китаблар
иди. Китаб вургуну идим. Китаблара һәјат ешги
кими бахырдым. Охујанда јорулмаг билмирдим.
Бә'зән јолдашларым бунун үстүндә мәни данла-
јардылар да: «Өзүнә башга бир мәшғулијјәт тапа
билмирсәнми?» Сонралар һәммин адамлар дедиклә-
ри сөзләр үчүн хәчаләт чәкдиләр. Мән китабхана-
да ән јахын гоһумум бибими тапдым. Ону анамын
вахтилә вердији үнванла тапдым. Анам о заман де-
мишди ки, «Бибин шәһәрдә Чәмбәрәкәнддә јаша-
јыр. Ону тапсан сәнә көмәји дәјәр. Нә гәдәр олса
гоһумду, јад дејил ки...

Бир ахшам паркдан кәлирдим. Јашлы бир ки-
ши илә һәмсөһбәт олдум. Анамын вердији үнван
јадыма дүшдү. Кишидән сорушдум:

— Дајычан, Бақыда Чәмбәрәкәнд һардадыр?

— Ајағынын алты елә Чәмбәрәкәндди дә.

— Ола билмәз, бура ки кәнд дејил, шәһәрди.
Анам дејәрди ки, Чәмбәрәкәнддә евләрин һамысы
јапалаға охшајыр, алчагды дамлалары. Инди бур-
да...

— Бәли, инди бурда бир-бириндән уча, бир-би-
риндән көзәл имарәтләр учалыр.

— Белә имарәтләр гојнунда мән ону һардан та-
па биләрәм?

Киши хејли фикрә кетди. Сонра һандан-һана
дилләнди:

— Ахтаран тапар. Кәрәк өзүнү зәһмәтә сала-
сан. Бурда јашајанларын чоху тәзә микрорајон-
ларда ев алыблар. Сораглашсан бәлкә дә тапарсан.

Чәмбәрәкәнддә бибими тапмалығыма тәәсүф-
ләндимсә дә, Бакыны тикилән, бөјүјән, чичәкләнән
көрәндә севинчим гәлбимдә үммана дөнүрдү.

Күнләр дә гәрибәди. Јаман тез кечиб хатирәјә
дөнүр. Бакыја кәлдијим букүнкү кими јадымда-

дыр. Инди о вахтдан дүз беш ил кечир. Беш илдэ адам нечэ яша долур, тээссулаты артыр, досту, танышы чохалыр. Биринчи күнлэр университетэ горха-горха, утана-утана кэлирдим. Инди елэ билирэм ки, бүтүн институт мэнимди, бүтүн шөһәр мэним архамды. Гаҕыларым артыбмы, аксилибми—дејэ билмэрэм. Бирчэ ону билирэм ки, иш јерим мә'лумду. Та'јинаты алмышам, гәзетдә мүхбир ишләјәчәјәм. Инди мәни дүшүндүрән әлимдәки диплом ишини јазыб баша чатдырмаг иди. Бош вахтларымы, истираһәт күнләрим и анчаг бу мәсәләјә һәср етмишдим.

Шөһәрдә тәзә китабхана ачылмышды. Мараг-ландым. Мән дә ора кетдим. Тәләбә вәсигәми вериб китаб исгәјирдим. Библиограф көзү ејнәкли јашлы гадын иди. Вәсигәмә бахыб дурухду. Көзләрини мәнә зилләди. Онун үзүндә хош бир тәбәссүм көрүндү. Шөһадәт бармағы илә ишарә едиб мәни јан отаға дә'вәт етди. Әлиндә бәрк-бәрк тутдуғу вәсигәјә нәзәр салды:

— Сән Фирудин мүәллимин оғлусан?

— Бәли.

О даһа һеч нә демәди. Голларыны ачыб мәни гучаглады. Ана кими үз-көзүмдән өлдү. Севинч-дәнми, кәдәрдәнми көзләри јашарды. Сакитләшәндә деди:

— Таныдын? Мән сәнин бибинәм.

Донуб јеримдә галмышдым. Даһа дејә билмәдм ки: «Еһ биби, үрәјимә даммышды һарда олсан мән сәни тапачагдым. Бәхтим кәтирди, елә бурада-ча растлашдыг...»

Һандан-һана дилләндим:

— Һарда олурсунуз?

— Кедәндә көрәрсән.

Бибимин меһрибанлығындан мүтәәссир олдум. Көзләри санки нә исә дејирди. Сонра о бахышларда атамы хатырладым. Бир евдән бибимин кағыза јазыб вердији үнвана бахдым.—Јахындадыр,—деди,—ахшам саат једдидә көзләјирәм. Отуруб сөһбәт едәрик.

Јол боју өз-өзүмә көтүр-гој едирдим. Бибимә нә дејим, нә данышым? Мән ону лап әвәлләр бир дәфә

өз кәндимиздә көрмүшдүм. О вахтдан илләр кечиб. Бу илләр онун көркәмини елә дәјишиб ки.

«Бәс јахын гоһум белә узаг олармы?» Гәлбимдә нараһәтчылыг һисс етдим.

5

...Гапынын дүјмәсини басдым, зәнк чалды Бибим ешијә чыхды. Мәни евә дә'вәт етди. Тез чајники апарыб газын үстүнә гојду. Өтәри евә нәзәр салдым. Көһнә илә тәзә үз-үзә дајанмышды. Гәдим мебел, сервиз вә фигурлар арасында тәзә, рәнкли телевизор, тавандан асылмыш чилчыраг даһа јахшы көрүнүрдү. Әлбәттә, отагда ән хоша кәлән китаб рәфләри иди. Елә бил ки, бибим китабхананы евә көчүрмүшдү. Анчаг бурадакы китаблар даһа јахшы иди. Чүнки тәзә иди. Сәлигәли сахланырды. Бибим отаға кәләндә мәни китаблара бахан көрдү:

— Дејәсән сән дә мәним кими китаб һәвәскарысан?

— Бәли, охумағы чох севирәм.

— Бахма јашымын өтдүјүнә. Мән дә китабсыз дарыхырам.

Үрәјимдә дедим: «Бибим савадлыды, һәјаты билир. Бу күнү дә көрүр, сабаһы да». Бибимә бир дә диггәтлә бахдым. Үзүндә хош тәбәссүм көрдүм. Мәнә меһрибанлыгла деди:

— Чох шад олдум ки, сәндә китаба мараг вар. Мән бу китабхананы бөјүк мәмнунијјәтлә сәнин ихтијарына верирәм. Бу јазы масасы да ишләмәк үчүн раһатдыр.

— Сағ ол,—дедим,—Биби, мән бош вахтларымда китабханаларда мәшғул олурам.

— Анчаг ај оғул, истәдијин китаблар, бир дә раһатлыг оландан сонра китабханаја нијә кедәсән. Бурда галыб һазырлашарсан. Нә дә лазым олса тапыб кәтирәрәм.

— Нијә зәһмәт чәкирсән, биби.

— Нә данышырсан, оғлум.

Бибим стола тәзә сүфрә салды, ики чүр мүрәббә кәтирди. Мәним алдығым тарту да ачды. Сонра деди:

— Бир аздан хөрәк дә һазыр олачаг.

— Мән ач дежиләм, зәһмәт чәкмә.

— Сәнин зәһмәтини чәкмәжә борчлујам, оғлум. Ади бир тәсадүф олмасајды бәлкә биз һеч заман бир-биримизи көрмәздик. Бибим дәрдли адама охшајырды. Синәси үмман кими долу иди.

О өзү дилләнди:

— Билирәм, дејәчәксән ки, бу узун илләр бибим һардајды, бир сәс-сәмир чыхмырды. Инди мәни көрүб әзизләјир. Еһ ај оғул, үрәк сандыг дејил ки, ачыб төкәсән орталыға. Әрим дөрд ил одлу чәһәләрдә алманларла вурушду. Гајыдандан сонра да дөрд ил дүшмән күлләсинин ағрысын чәкди. О бу дүнјадан көчәндә бир оғул јадикар гојуб кетди. Мән ону бөјүдүб боја-баша чатдыра билмәдим. Өлүм ону да әлимдән алды. О вахтдан башым елә гарышды ки, дүнја јадымдан чыхды. Һеч нә, Һеч ким көзүмә көрүнмәди, јадыма дүшмәди. Еһ, ај оғул, башыма кәләнләри јазсан бир китаб бағланар. Һеч өзүм дә билмәдим бунлар јенә һардан јадыма дүшдү. Нә јахшы һәјат үзүмә күлдү. Сәни тапдым, бурахан дејиләм, бүкүн-сабаһлығам, мән дә карванымы сүрүб кедәчәјәм, бу ев-ешик, хошуна кәлән китабхана сәнинди, оғлум!

Мән ағзымы ачыб дилләнмәк истәјирдим, бибим деди:

— Данышма, Һеч нә демә, Һеч нә ешитмәк истәмирәм. Чајыны ич, сојујар.

6

Мән дарыхмырдым. Бибим дә фикир еләмирди. Бир-биримизә тез өјрәндик. Бибим дејирди ки, нечә олса ган чәкир.

Базарлығы мән едирдим. Хәрәји бибим һазырлајырды. Бир сәһәр мағазая кетмәк үчүн бајыра чыхдым. Јенә дә гоншу пәнчәрәдән мусиги тәрәнәләри пәрдә-пәрдә әтрафа јайылды. Гыврым сачлы гызы пәнчәрәдә көрәндә өзүмү сахлаја билмәдим. Әл еләдим, тез дүшүб кәлди. Истәдим она килеј едәм. Дејәм: «Јахшы, нечә вахтдыр нијә чалмырсан?» Онун мәһзун сифәтинә бахдым, хәтринә дәјмәк истәмәдим.

— Јахшы чалырсан, лап адамын гәлбини дилә кәтирирсән—дедим.

Гызын үзү алланды. Елә бил дағларын лаләләриндән рәнк алды. Сәси титрәјә-титрәјә:

— Тәшәккүр едирәм, Камил.

— Адымы билирсән? Амма мән...

— Һеч адымы да өјрәнмәмисән һә? Бәс сәнин үрәјин...

— Үрәјим вар. Анчаг. фәрасәтим јохду. Инан мәнә. Сәһвими дүзәлдәрәм. Нә олар инди де адын нәди?

— Сәнубәр.

— Јанылмырамса консерваторияда охујурсан, һә, Сәнубәр?

— Јох, мән тибб институтунда тәһсил алырам,

— Доғрудан!—дејә мән тәәччүб етдим. Сонра зарафатла:

— Сән китаб охумагдан чоһ пиано чалырсан, јәгин хәстәләри мусиги илә мүаличә едәчәксән.

— Нә билим, һәлә гуртарым сонра. Сән уни-верситетдә, журналистика факултәсиндә охујурсан һә?

— Буну һардан билирсән?

— Буну билмәжә нә вар, Камил. Елә бир һәфтә бундан габаг сәнин гәзетдә «Бизим кәнддә бир чинар вар» адлы һекајән чыхмышды, елә дејилми?

— Бәли.

Хәјалым гуш кими пәрвазланды. Мәни чәкиб узағлара—доғма кәндимизә апарды. Башы гарлы дағлар, јашыл орманлар, бол мејвәли бағлар чилвәләниб көзүмүн габағында дурду. Хатирәләрлә долу ушағлыг илләрим јадыма дүшдү.

— Тәзә нә јазмысан?—дејә Сәнубәр сорушду.

Хәјалдан ајрылдым. О, суалыны бир дә тәкрат еләди. Чаваб вердим:

— Бизим бу танышлығымыз һекајә дејилми?

7

...Биз даһа тез-тез көрүшүрдүк. Һәјәтдә, бағда, дәниз саһилиндә. Сәнубәрлә кәзмәжә јери, данышмаға сөзү асанлыгла тапырдым. Дарыхмаг сөзүнү фикримизә белә кәтирмирдик. О, мәним јазыла-

рымла чох марагланырды. Бир күн һәјәтдә һеч ким олмајанда отуруб хејли сөһбәт еләдик. Сөзүмү гур-таранда өзүмдән гондардығым, куја јазачағым бир-ики һадисә данышдым. Мән евини, аиләсини дағыдыб пис күнә дүшән бир сәрхошун сәркүзәш-тини гәләмә алмаг истәдијими дедим. Әһвалаты данышдыгча Сәнубәрин сифәтиндә дәјишикликләр көрүрдүм. Әввәлчә мәнә марагла гулаг асан бу гыз, һисс едирдим ки, әсәбиләшир, јанаглары сәј-ријир. Мән һадисәни ахырадәк данышмадым, сө-зүмү јарымчыг кәсдим.

Сәнубәр көз јашыны силмәк үчүн әл дәсмалы-ны чыхартды.

Сәнә нә олду?—дејә сорушдум.

О, наразы һалда ајаға галхды:

— Сән бизим аилә һәјатымызы гәләмә алырсан.

— Бу һардан ағлына кәлди?!

— Өзкә аиләләрин ишинә гарышмаг јакшы дејил.

8

Кечән һәфтә һәјәтимизә гоча бир киши кәлмиш-ди.

О, јенә кәлди. Башыны гапыдан ичәри салан кими ғышгырды.

— «Стары веш покупају». Кимин нәји вар кә-тирсин.

Сәнубәр ону көрән ким аһ чәкиб евләринә гач-ды. Мән онун далынча кетмәк истәдим. Ајаға гал-ханда гоча илә гаршылашдым. О, һәрәкәтсиз дајанмышды. Тунчдан төкүлмүш һејкәлә бәнзәјир-ди. Чухура дүшмүш көзләрини ғырпмадан икинчи мәртәбәјә бахырды. Онун бахышларында чәсарәт-лә јазыглыг, гәзәблә мәһәббәт ифадә олунмушду. Мәним нитгим тутулмушду. Гоча да бир кәлмә да-нышмады, кәлдијинә пешиман олмуш кими башы-ны ашағы салыб динмәз-сөјләмәз чыхыб кетди...

9

Сәнубәр нә үчүн дуруб кетди? Мәкәр мән баш-гасынын аилә һәјатына гарышырам. Бу гоча ким-ди? О нијә суал кими кәлиб кетди? Мән гочанын

далынча кетдим. О, јаваш-јаваш аддымларыны атыр, додагалты нә исә данышырды. Гәрибә һәрә-кәтләр едир, әл гол атырды. Гоча һара кетдијини, нә еләдијини билмирди. Мән тез кери гајытдым. Архадан библимин сәсини ешитдим:

— Гоча бу һәјәтдән чыхды?

— Бәли, чыр-чындыр алмаг истәјирди.

Бибим үз-көзүнү туршутду, һеч нә демәди. Тәәччүбүм даһа да артды. Ахы бу гоча кимди? Онун кәлиши нә үчүн белә нараһатчылыға сәбәб олур? Мәндә бир јығын суала чаваб алмаг марағы доғду. Әввәлчә библимә јакынлашыб, ондан өјрән-мәк истәдим. Тез фикримдән ваз кечдим. Билир-дим ки, библимдән сөз алмаг чәтинди. Јенә нечә ол-са Сәнубәр јакшыдыр. Пилләканлары галханда отагда Сәнубәрин һычгырығыны ешитдим. Кери га-јытмаг истәдим, Сәнубәр гапыны ачды. Ағ ипәк дәсмалы илә көзләринин јашыны силди. Мәни ичә-ри дә'вәт етди. Кечмәдим.

— Мән о гочаны бир дә бураја гојмајачағам— дедим.

Мән гәсдән гочанын адыны чәкдим.

— Сакит ол, бу барәдә бир кәлмә дә данышма... Сәндән рича едирәм...

Мән сусдум.

10

...Ахшам елә бил јеримә гор долмушду, јата билмирдим. Каһ гоча, каһ Сәнубәр, каһ да ки, библим кәлиб көзүмүн габағында дурурду. Сәһарин алагаранлығында палтарымы кејиниб еһмалча отагдан чыхдым. Һара кетдијими өзүм дә билмир-дим. Университетин јатагханасынын габағындан кечәндә сүпүркәчи Муса дајыны көрдүм. Универ-ситетә дахил олан күндән һәр сәһәр мән ону өз иши илә мәшғул олан көрүрәм. О, садә пешәсинә чидди јанашырды. Һәтта бир дәфә бу барәдә сөһбәт дү-шәндә демишди ки, истәр евдә, истәрсә дә чөлдә мәдәнијјәт тәмизликдән башланыр. Муса дајы өз тәмизлији, сәлигәлији илә һамынын, бүтүн тәләбә-ләрин рәғбәтини газанмышды. О, чох гајыкеш адамды, һамыја «оғлум» дејә мүрачиәт едир. Тәлә-

бэлэр исэ она «Муса дајы» вэ јахуд садэчэ олараг «дајы» дејердилэр. Мэн дэ адэтим үзрэ Муса кишијэ дедим:

— Сабаһыңыз хејир, дајы.

— Агибэтин хејир олсун, оғлум. Нэ эчэб белэ тездэн дурмусан?

— Јата билмирэм, дајы. Ешијэ чыхдым ки, бир аз тэмиз нава алым.

— Јахшы еләмисэн. Сəһəрин һавасы лап сизин кəндин ғаймағы кими тəмиз олур. Анчаг... чаван оғлансан, сəнин нијə јухун кəлмəсин? Бəлкə бир ишин вар. Сəн Муса дајынын əлиндə сүпүркə тутмасына бахма, оғлум, нə дərдин вар де. Əлимдэн кəлəни əсиркəмэрэм.

— Сағлығыны көрүм, һеч нə олмайыб, Муса дајы. Бирчə шејдə бəлкə кəмəјин дəјди.

— Бујур, бала... амма үрəјиндэн кечəнлəri ачыг-ајдын де ки, мэн дэ бир шеј баша дүшүм.

— Ики-үч ајды бибимкилə кəчмүшəм. Евимиз үч тин јатагханадан јухарыды. Дүнəн ахшам тэрəфи һəјəтдə отурмушдум. Чыр-чындыр алан арыг гоча бир киши кəлди. О, кəлди-кəлмəди һəјəтдə бир чакнашма дүшдү. Бəлкə о кишини таныјасан?

Муса дајы сүпүркəни дивара сəјкəјиб чибиндэн папирос чыхарыб јандырды. Бир-ики гуллаб вуруб, сəкидə отурду. Көрүнүр јорулуб, јорғунлуғуну алмаг истəјир. Доғрусу, Муса дајыја вердијим суала өзүм утандым. Ахы Бакы бəјүк шəһəрди, бурда о гəдэр адам вар ки, нə билəсэн гоча, арыг киши кимдир?

Муса дајы папиросдан бир-ики гуллаб вурандан сонра арамла башыны галдырды:

— Сəнин дедијин о арыг гоча, көзү бир балача тыйыг, алчагбој киши дејил ки?

— Боју алчаг иди. Чүнки биз ғабаг-ғаршы дуранда көрдүм ки, онун боју мəндэн кəдəкди. Анчаг көзү... Доғрусу, онун көзлəринə диггəтлə баха билмəдим. Онун бир нишанəсини дə дејим, гəдди бир балача əјилмишди.

— Өзүдү ки, вар, таныдым. Вахт вар иди өзүнү дағ кими чəкирди. Инди гəдди əјилиб, һм... Пис əмəллəр əввəл-ахыр адамын гəддини əјир.

— Ахы, о киши кимди? Əввəллəр һансы сəнəтин саһиби олуб?

— Бу узун гəзавү-гəдəрдир. Данышсам чох чəкəр. Бир азча сəбр елə, гој бу зир-зибили тəмизлəјиб тиндəки о јешијə долдурум, сонра кəдəрик бизə, чəј-чəрəк јејиб, онун сəркүзəштиндэн данышарам.

II

Биз евə кəлдик. Əвлад һəсрəтилə алышыб јанан Муса дајынын көзүнүн ағы-ғарасы бир оғлу варды, о да мұһарибədə һəлак олмушду. Инди гоча јатагханада олан јүзлəрлə оғлан вə гызлара мєһрибанлыг кəстəрир, онларын һамысыны өзүнə əвлад һесаб едирди. Муса дајынын арвады Күлсүм хала да бизим јатагханада хадимə ишлəјирди. Онун да əри кими хош хасијјəти варды. Күлсүм хала мəни көрчəк бир ана нəвазиши илə деди:

— Лап вахтында кəлмисиниз, чəј-чəрəк һазырдыр, кечин сүфрə башына.

Иштаһам јох иди, чəрəк јемəдим. Гурумуш боғазымы бир стəкан чəј ичиб ислатдым. Муса дајы санки гəлбимдэн кечəнлəri дујурду. О, буфетин сијирмəсини ачыб рəнки солмуш бир албом чыхартды. Вэрəглəјиб ордан бир шəкил кəтүрүб кəстəрди:

— Сəн бу кишини сорушурсан?—дејə суал долу көзлəрини мənə зиллəди.

Шəклə диггəтлə бахдым. Доғруданмы, əјиндə гара костјум, ағ кəјнəк, бојнунда шабалыд рəнкли галстук, ити бахышлы, сағлам вүчудду бир адам—мəним көрдүјүм арыг гочадыр. Мəһул гочанын симасы јенидэн көзлəримин өнүндə чанланды. Рабитəсиз фикирлəр, дəрин дүшүнчəлэр мəни чəкиб узағлара апарса да, нəзэрлəрими бир ан да олсун шəкилдэн чəкмирдим. Өтəри көрдүјүм гоча санки ғаршыма дајаныб мənə бахыр, бахырды.

Муса дајынын диллəнмəsi мəни хəјалымдан ајырды.

— Зəнним мəни алдатмырса, сəнин көрдүјүн бу адамды.

— Һə, Һə, өзүдүр ки, вар.

— Гулаг ас данышым. Онда сən ону даһа јахшы

таныячагсан. О гочанын ады Һүсејидир. Вахтилә онун чаһ-чәлалы, вар-дөвләти, нечә дејәрләр, ајаг тутуб јеријәрди. Өзүнүн дә фәрасәтинә сөз ола билмәзди. Охумуш, тәһсил көрмүш адамды. Һәмишә јахшы јерләрдә ишләјиб, кәтир-көтүрү башындан ашыб. Јахшы бир јердән Күлханым адлы бир гыз алды. Гызын гара шәвә сачлары топуғуна дәјирди. Өзү дә дилли-дилавар, ағыллы-камаллы гыз иди. Тој гурулуб бүсат оlanda бүтүн шәһәр Һүсејнин евинә ахышыб кәлмишди. Бала, бә’зән кәлир адамы һәрисләшдирир, азғынлашдырыр. Пулу хәзәл кими газанан Һүсејн хәзәл кими дә саға-сола хәрчләди. Күнләрини ејш-ишрәтдә кечирирди. Һәр ахшам евә лүл-атәш кәлди. Евә-ешијә бахмады, һеч нәјә мәһәл гојмады, арвады диниб-данышанда јумруғуну дүјүнләјиб, башына ендирди. Гонум-гоншу илә үз-көз олду. Дост-таныш јығылды, мәсләһәт верди. Һүсејн һеч кими саја салмады. Јүздү, бири әскик дејил,—дејиб өз билдији јолла кетди. Бу јолла о гәдәр кетди ки, ахырда дүшдү гујуја. Өтәк-әтәк пул хәрчләдији адамлардан бири дә онун дадына чатмады. Мән дә ушағлыгдан ифлич олмуш адамам. Бу сүпүркәдән тутмуш адамын сөзүнү кимди ешидән.

— Бәс ахыры нә олду?—дејә мән сорушдум.

— Һүсејн ев-ешији дағытды, арвадыны бошады. Көрпә ушағы дамын алтда гојуб кетди. Дедиләр кишинин башына һава кәлиб. Һүсејн јухары галхдығы кими, ашағы дүшдү. О гәдәр дүшдү ки, ахырда чыр-чындыр сатан олду.

Муса дајы сөһбәтини тамамлады.

Дедим:—Сән ону нә јахындан таныјырсан?

Муса дајы ачы-ачы күлүмсәди:

— О бәдбәхт мән бәдбәхтин гардашыдыр.

12

Мән Муса дајы вә Күлсүм хала илә худаһафизләшиб гапыдан чыхдым. Һара кедәчәјими, нә едәчәјими билмирдим... Бир хејли беләмә фикирли-фикирли күчәләри долашдым. Сонра пилләләри галхдым, зәнки басдым. Сәнубәр гаршымда дајанды. Ону көрмәјимә севиндим. Анчаг Сәнубәр көрү-

нүр бу көрүшдән разы дејилди. Тәәччүблә бахырды.

Голундан тутдум:

— Сәнубәр!..

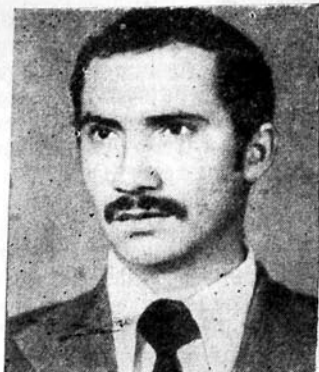
Гызын рәнки дәјишди: јанагларына хәфиф бир гызарты чөкдү. Башыны галдырыб үзүмә бахмадан деди:

— Ешидирәм.

— Сәни көрмәјә шадам.

...О, башыны синәмә сөјкәмишди. Мән илк дәфә иди ки, севдијим гызын гыврым сачларыны сығаллајырдым.

ЗИЯД ШӘФИЈЕВ

1950-чи илдә анадан олуб.
Һазырда Кировабаддакы 3
нөмрәли тикинти-гурашдырма
трестиндә чилинкәр ишләмәк-
лә жанашы, Һ. Зәрдаби адына
Дөвләт Педагожи Институту-
нун әдәбијјат факултәсиндә ги-
јаби тәһсил алып.

ДОҒМАЛЫГ ◆

Јухары Гарасаггал кәндинин колхоз сәдри Чә-
фәргулу Иманов евә бу ахшам һәмишәкиндән тез
гајытмышды. Һәјәтин тән ортасына, тут ағачынын
алтына чатанда боз, лавсан көјнәјинин дүјмәләри-
ни ача-ача үзүнү һүндүр, чилчыраглы евинә тутуб:

— Ај ушаг!..— деди.

Кишисинин сәсини ешидән Сәлминаз арвад шү-
шәбәндин түл пәрдәсини јана чәкиб һәјәтә бојлан-
ды, әрини тут ағачынын алтында көрүб шифонер-
дән тәмиз бир гәтфә көтүрдү, мәхсуси шухлугла
пилләкәнләри ашағы енди, кранын јанындакы, ах-
шамдан бәри долдуруб гојдуғу ики ведрә, һавасы
алынмыш сују көтүрүб әринин јанына кәлди.

Чәфәргулу гуршагдан јухары ләззәтлә јујундуг-
дан сонра гәтфәни Сәлминаздан алыб гуруланды
вә арвадына разылығыны билдирди.

Сәлминаз јалныз бу заман гәрара алды ки, оғ-
лунун мүвәффегијјәтиндән әрини хәбәрдар еләсин:

— Нә бојун олурсан, а киши, сәнә бир шад хә-
бәр дејим?

Чәфәргулу арвадынын чийни үстүндән шүшә-
бәндә бојланды. Лакин бу «шад хәбәр»ин хырдача
бир нишанәсини белә көрмәдикдә, разылашмағы
үстүн тутду:

— Борч олсун, де көрүм, нә шад хәбәрди о?

Сәлминаз бәхтијарчасына күлүмсүндү:

— Азадхан бу күн аттестатыны алыб.

Кеч-тез белә бир хәбәри ешидәчәјини билсә дә
Чәфәргулу үрәкдән севинди.

Азадхан евин сон бешији иди вә о, дүнјаја беш
ғыздан сонра кәлмишди. Икинчиси, Чәфәргулу
Иманов јеканә оғлуна мұһарибәдә, Севастопол мү-
дафиәсиндә һәлак олмуш кичик гардашынын ады-
ны гојмушду. Чағыранда Азадхан «гагаш» дејә
чағырырды. Оғлунун хырдача бир мүвәффегијјәти
она һәјат гәдәр әзиз иди. Бир дә, Чәфәргулу илләр-
дән бәри иди ки, бу күнү көзләјирди. Көзләјирди
ки, Азадхан мәктәби битириб әлиндә аттестаты евә
гајытсын. Керисини атасы билирди нә едәчәк.

Әслиндә өвлад сарыдан онун ајры никаранчы-

лығы да јох иди. Бөјүк гызла ондан кичији тибб институтуну битирмишдилер вә инди һәр икиси ев-ли-ешикли иди. Ортанчыл гыз педагожи институ-туту јенә дә Бақыда гуртармышды, пайызда тоју олачагды. Галанлары исә университетдә тәһсил алырдылар.

Сәдр масанын архасына кечиб мәғрурчасына өзүнү раһатладыгдан сонра:

— Гагаш...—дејә Азадханы сәсләди. — Ағрын алым, аттестатыны да көтүр јаныма кәл!

Бу заман Азадхан отағында чарпајыја узаныб хәјал адлы боз кәһәриндә чапдыгча чапырды. Ата-сынын курултулу сәси ону бу сәадәтдән белә тез ајырдыгда о, һәвәссиз, чох һәвәссиз чарпајыдан је-рә енди.

Чәфәргулу оғлунун «јахшы» вә «ә'ла» гijмәтләр-лә бәзәнмиш аттестатына нәзәр салдыгдан сонра ајаға галхыб оғлуну көксүнә сыхды, әлләрини онун ипәк сачларында, һәлә енләнмәмиш күрәјиндә кәз-дирди. Шүбһәсиз, мәғрур ата бу вахт өмрүнүн сә-адәтлә долу дәгигәләрини јашајырды. О, сәадәтини бир аз да артырмаг мәгсәди илә оғлуна мүрачиәт етди:

— Гагаш, бары бундан белә нә едәчәјини мүј-јәнләшдирибсәнми?

Азадхан астадан, лакин инамла:

— Бәли,—деди.

Бу вахт Сәлминаз кәтирдији әтирли чајы, тәзә-чә биширдији килас мүрәббәсини вә мүхтәлиф нөв-лү конфети падноsgарышыг столун үстүнә гојду. Ата илә оғлу арасында кедән мараглы сөһбәтә их-тијарсыз гулаг кәсилди.

— Чох күман ки, мәгсәдини ачыб бизә сөјләмәк истәмирсән?

Атасынын сәсиндәки јүнкүл зарафаты дујан Азадхан:

— Нијә сөјләмәк истәмирәм—деди—онсуз да биләчәксиз да... тибб техникумуна кедәчәм, дәдә, фелдшер олмаг истәјирәм.

Оғлунун бу сөзләринә һавајы сөһбәт кими гулаг асан ата ејни аһәнклә:

— Гагаш, бәс бу фикрә нә вахтдан дүшүбсән ки, бизим хәбәримиз олмајыб, һә?—дејә сорушду.

— Лап чохдан. Муса дајынын оғлу Кәрәмәтлә бирликдә бу гәрара кәлмишик.

Оғлунун инамлы данышығындан алныны сојуг тәр басмыш Чәфәргулу әсәбләрини күчлә чилов-лаја билди.

— Тәбабәт ишчиси олмаг истәјирсән, даһа тех-никума нијә кедирсән, нијә бунун институна кет-мәк истәмирсән?

— Дәдә, һәтәм мүәллим дејир ки, јорғаныныза бахын, ајағынызы узадын, чохдан аз умунча, аздан чох умун ки, ахырда әлиниз боша чыхмасын. Бир дә, дејир ки, пешәнин бөјүјү, кичији јохдур. Инсти-тутларын мәшһур факултәләрини белә гуртарса-ныз, савадыныз олмаса, һәр јанда дилиниз кәдәк олачаг, саја салмајачаглар сизи.

Чәфәргулу гәзәблә:

— Һансы һәтәмди о елә?

— Тарих мүәллими.

— «Тарих һәтәм» гој кетсин. Сәдр бир истәди һәтәм мүәллимә, Сучу Мусаја вә онун оғлу Кәрә-мәтә дишинин дибиндән чыханы десин, амма демә-ди. Чүнки масанын үстәки «Казбек» гутусу аз да олса күчүнү көстәрмишиди.

— Камаллы ол, бала, һәр дејилән сөзә бир о гә-дәр дә гулаг асма. Икинчиси, Муса кишинин оғлу илә сәнин нә алыш-веришин, нијә сән өзүнү она тај тутурсан. Аллаһа шүкүр, Бақынын јарысы гоһум-әгрәбамыздыр. Һәмишә сөз дүшәндә дејирләр ки, ај Чәфәргулу оғлун гуртаран кими кәтир Бақыја...

— Јох, дәдә, бачыларыма бахма, мән институтда охуја билмәрәм. Бир дә Кәрәмәтлә биз, бир-бири-мизә сөз вермишик, икимиздә...

Чәфәргулу киши бу јердә әсәбләрини чиловла-ја билмәди!

— Сән она чох һаһаг сөз вермисән! Башыны је-кә бир даша дөјмүсән! Сән бир бунун өзбашыналы-ғына бах! Итил көзүмдән!

Азадханын тәһсили һаггында сөһбәти бир нечә күн анасы давам етдирмәли олду. Сәлминаз јорул-мадан оғлунун гәлбинә јол арады, ону дилә тутма-ға чалышды. Јалвара-јалвара охшады, охшаја-ох-шаја јалварды. Лакин бүтүн бунлар әбәс јерә иди. Дилә тутмаг, јалварыш, һәтта бә'зән ағыллы кәс-

тәришин өзү дә дахили сәси сусдура билмирди. Елә буна көрә дә үч күндән сонра кәнддә мә'лум олду ки, Азадханла Кәрәмәт изинсиз-хәбәрсиз Кировабада кедибләр.

Азадхан Кировабада кедәндән биринчи дэфә иди ки, Чәфәргулу аиләси илә үз-үзә отурмушду. Шам јемәјиндән сонра, чәтинликлә дә олса Сәлминәз үзүнү әринә тутду:

— Сабаһ гызлардан бирини јаныма алыб Кировабада кетмәк истәјирәм.

Чәфәргулу тәрс-тәрс арвадына бахды.

— Нијә, нә итирибсиз орада?

— Муса кишинин оғлу бу күн гајыдыб кәлиб.

Дејир икинчи имтаһаныны верә билмәјиб. Бизим-ки исә дөрд алыб. Сабаһ ахырынчы имтаһаныдыр.

Чәфәргулунун дүнја башына һәрләнди. Елә бил бир удумлуг нәфәс үчүн бу бөјүклүкдә дүнја она азлыг еләди. Амма бу, узун чәкмәди. Чәфәргулуја елә кәлди ки, сабаһ тибб мәктәбиндә сон имтаһаныны верәчәк адам онун оғлу дејил, кичик гардашыдыр вә сон имтаһана јох, сон дөјүшә кедәчәк. Ејни заманда елә бил јалына инди дүшлү ки, Азадхан әмисинә чох чәкиб. Бир вахтлар сәдрин гардашы Азадхан Иманов да кәнддә һаһыдан хәбәрсиз, көнүллү кетмишди даваја.

Сәдр долухсунду. Күчлә дә олса арвадына:

— Неч јана кетмәјәчәксиз—деди.

О, јатаг отағына кечиб үзү үстә чарпајыја дүшлү.

Ејни заманда анлады ки, дахилиндә нә исә бир шеј гырылыб, өзү дә бу гырылан нә идисә она јүн-күллүк кәтирмишди...

Тибб мәктәбинин гаршысында јәј күнәшинин јанғысына мәнәл гојмадан бир јығын адам дајанмышды. Онлар сон имтаһанларыны верән абитуријентларин ата-анасы, гоһум-әгрәбасы иди. Бурада ағсачлы, ағыр көвдәли бир киши дә варды. О, бир јердә гәрар тута билмәдији үчүн о баш-бу баша вар-кәл едир, папиросу-папироса чалајырды. Бу адам Јухары Гарасаггал кәндинин колхоз сәдри Чәфәргулу Иманов иди.

Гарајаныз, сујуширин бир кәнчи дөврәјә алмышдылар.

— Нечә алдын?

— Һансы группансан?

— Чохму адам галыб?

— ...?

Сәдр дөврәјә алынмыш һәмин кәнчи көрдүкдә гуш кими ирәли јериди.

— Нә тәһәр олду, оғул?!

Гулагларына инамаса да бу сәс Азадханы диксиндирди. Атасынын интизар вә суал долу бахышлары илә растлашдыгда исә гәһәр ону боғду. Чәтинликлә:

— Беш алдым, дәдә, беш—деди.

Чәфәргулу Иманов оғлуну бәрк-бәрк синәсинә сыхды, онун бәдәни титрәјирди һисс еләди ки, өм-рүндә, неч белә севинмәјиб.

МƏНЗƏР ЕЙНУЛЛАЈЕВА

1950-чи илдə анадан олмуш-
дур.

АДУ-нун филологија факул-
тəсини битириб. Некајлэри
«Азэрбајчан», «Улдуз» журнал-
ларында, «Эдэбијат вэ инчэ-
сэнэт», «Азэрбајчан кэнчлэри»
гэзетлэриндэ чап олунуб. На-
зырда Азэрбајчан ССР Ел-
лэр Академијасында ишлэјир.

ИЈИРМИ КҮНДƏН СОНРА ♦

Дүз ијирми күн иди. Ијирми күн иди ки, ону көрмүрдү. Ијирми күн иди башы рəфигэлəринə, имтаһана, валидејилэр үчүн һазырладығлары кон-
сертə гарышмышды. Һəтта мөһрибан чөһрəли, са-
кит тəбиəтли атасынын вəфат етмəсини дэ унут-
мушду. Ахыр ки, имтаһанларыны гуртарды. Үрək
сыхынтылы, һəјəчанлы күнлэр дэ онунла эријиб
јоха чыхды вэ елэ јоха чыхан күнүн сəһəриси ана-
сыны мэтбəхдэ вурнухан көрдү. Бөјүк гардашы
Таһир ишдэ, бачысы Һəмидэ исə институтда иди.
Атасынын бүтүн күнү узандығы диван бош гал-
мышды. Сəидəнин үрəји сыхылды. Елэ о дөгигэ дэ
атасынын зарафатчыл досту, тəһһа јашајан Исма-
јыл əми јадына дүшдү.

Исмајыл əми Сəидəнин атасы Сəмэд дајынын əн
јахын вэ ејни заманда əн көһнə достларындан сајы-
лырды. Онлары Һəминшə бир јердэ кəзэн көрəрди-
лэр. Икиси дэ микрорајонун кичик паркындакы
архасы сөјкөнəчəkли скамјаја əјлəшэр, ја да ағач-
ларын көлкəси алтында кəзишэрək ширин-ширин
сөһбət едəрдилэр. Исмајыл əми парка јахын ол-
дуғу үчүн күлəkли һавада галхыб евə кедəрдилэр.
Наһар вахты исə мүтлэг Сəмэд дајы достуну евинə
апарарды. Əлбəттə, гадын əлилэ биширилэн хөрə-
јин лəззəти башга чүр олур. Гумру хала онлары
күлэр үзлэ гаршыларды:

— Ај киши, көлин чыхын да. Көзлэмəкдэн көзү-
мүзүн көкү саралды ки... Исмајыл гардаш, сən ал-
лаһ, чыхартма ајаггабыны. Кеч јухары баша.

Һэр күн дејилэн сөзлэр. Сонра лəззəтлэ јеји-
лэн наһар. Наһардан сонра чај, дузлу-дузлу сөһ-
бəтлэр, атмачалар...

Сəидə һеч вахт атасыны өлүмлэ бир араја сы-
ғышдырмазды. Она елэ кəлəрди ки, атасыны үзүб
əлдэн салан хəстəлијинин о гэдэр дэ горхусу јох-
дур. Һəким исə Һэр күн онлара үрək-дирək верəр-
ди. Гызда Һəкимə, онун дəрманларына бир инам ја-
ранмышды.

Анчаг јох. Гышын декабр ајында Сəмэд дајы
јенидэн өзүнү мөһкəм сојуға верди. Өзүнү сојуға

вермәсиңлә вәфат етмәјинин арасы бир һәфтә чәкмәди. Сәмәд кишинин өлүмү Исмајыл әмијә јаман тә'сир етмишди. Достунун өлүмүндән сонра Исмајыл әми бир даһа Сәидәкилә ајаг гојмаға үрәк етмәди: «Үз вурмајын,—деди,—кишини евдә көрмәјәндә үрәјим биртәһәр олур. Анчаг гызым, сән кет, унутма, Исмајыл әмини унутма».

Сәидә јериндән галхыб мәтбәхә гачды вә анасына деди ки, бу күн Исмајыл әминин јанына кедәчәк.

Гумру хала күнорта биширдији хәрәкдән Исмајыл әминин пајыны чәкиб мис газанчаја төкдү:—о дәфә дә дәрманларыны алыб апардын,—деди,—даһа кедиб билмәдин нә тәһәр олду кишинин вәзијәти.

Кедә-кедә башыны бир шејлә гатмаг истәди. Ушагларла бәрәбәр јахын күнләрдә һазырладыглары тамашаны јадына салыб күлүмсәди. Әдәбијат мүәллимләри һеч көзләмирди о чүр тамашаны. Һамысыны данышачагды Исмајыл әмијә. Нечә узун туман кејдикләрини, ала-була, күллү шалдан јашмаг тутдугларыны, зүлүм-зүлүм аһу-зар етдикләрини она да көстәрәчәкди. «Нә билирдик, нә зәһримарды китаб! Биз олан евдә һачан варды китаб! Бүсбүтүн күл кими...». Анчаг јахшыча күлдүрәчәкди Исмајыл әмини. Күлмәкдән јашармыш көзләрини силә-силә дејәчәкди: «Бәһ-бәһ, гијамәт чыхармысыңыз ки, балам, һардан ағлыныза кәлди белә тамаша?» Сонра да бешләрини сәјачагды. Иманһаны бешлә вермәк, әлбәттә, бөјүк шејдир. Аддымларыны при-при атыр, санки јеримир, гачырды, әлиндәки кичик, мис газанча исә аддымларынын аһәнки илә рәгсә башлајырды. Бир, ики, үч, дөрд... Јүзә гәдәр сәјды. Нечә аддым олду? Үч дәфә де белә сәјачаг, бир дә көрәчәкди, буду һа, Исмајыл әминин бағчасындадыр. Исмајыл әми ону көрән кими,—Быј, сәнсэн, гызым, кәлмисән?—дејәчәк.

Исмајыл әминин ики отаглы еви паслы мәфтиллә һасарланмыш балача бир бағчаја ачылырды. Бурада нәркиз, јасәмәң, гызылкүл коллары әкилмишди. Пәнчәрәнин јухары тахталарына гәдәр гә-

дәр узанан сармашыгларын күлләри сапа дүзүлүш мунчуға бәнзәјирди. Һәм евин ичиндә, Һәм дә чөлүндә чүрүмәкдә олан көһнә тахтадан дүзәлдилмиш нәрдиван пәрдәсиз пәнчәрәјә дајаг верилмишди. Јетмиш јашлы Исмајыл әми бу нәрдиванларла евдән бағчаја, бағчадан да евә чыхыб дүшәрди. Исти һаваларда гочанын кефи дуруларды. Елә бүтүн күнүнү бағчада—ачыг һавада кечирәрди. Бә'зи вахтлар исә ја һаваларын сојуг кечдијиндәнми, ја да нәрдиванларла чыхыб дүшмәјә тагәти олмадығынданмы пәнчәрәнин чиркли, ләкәли шүшәсиндән гүссәли-гүссәли бојланарды. Гоншулар демишкән тәклик доғрудан да Исмајыл әминин белини әјмишди. Бу әлдән дүшмүш гоча һәмишә дә тәнһалығын дашыны атмаг үчүн чыхыш јолу ахтарарды, шаһматла, домино илә биртәһәр вахтыны өлдүрмәк истәјирди. Ахшам дејирди: сәһәр олсун, сәһәр дејирди ахшам. Күнләрини елә бил борча алмышды. Бир-бир кеңиб кедирди. О, евдә вар-кәл етмәкдән, нечә ил габаг чәкилмиш шәкилләрә бахмагдан, ја да онларын тозуну силмәкдән јорулар вә көһнә чарпајысына јыхыларды. Ән чох да ону јоран рабтәсиз фикирләри иди. Иш һеч кәсә хәләл кәтирмәз, анчаг ишсизлик адамы јорар да, һәтта истәсән хәстәлијә дә салар. Һеч олмаса Сәидә кәлсәјди онун үрәјә јатан, ширин суалларына нечә дәфәләрлә тәқрар етдији сөһбәтләри илә чаваб верәр, ејни ачыларды.

Елә бу вахтларда Сәидә әлиндә мис газанча бағчанын алчаг, јөндәмсиз гапысындан ичәријә доғру бојланыб ону сәсләјәрди:

— Исмајыл әми, ај Исмајыл әми!

Јухары мәртәбәдә јашајан гоншулардан икиси пәнчәрәдән башларыны чыхарар вә дејәрдиһәр.

— Гызым, бәркдән чагыр. Әлбәт јатыб Исмајыл киши. Сонра да гоншу гадынлар арасында пычһапыч башларды.

— Нәвәсидир Исмајыл кишинин?!

— Јох а, јә'ни онун о бојда нәвәси вар? Исмајыл кишинин бир досту варды һа? Бир јердә фәһләлик еләјибләр. Елә бир кәзәрдиһәр. Јахшы киши иди, торпағы саны јашасын. Һә, онун гызыдыр дә.

— Быј, дејирәм ахы көзүмә таныш кәлир. Тез-тез бу гызы көрүрәм бурда. Јахшы, ај Төһфә хала, Исмајыл әминин кәлинини көрмәмисән ки? Бир финтигурушну арвадды ки...

— Һә, өтәри көрмүшәм. О дәфә әријнән кәлиб-ләр. Һеч машындан дүшмәди. Јајханыб галмышды машында. Исмајыл кишинин учмаға ганады јох иди. Ағасәфаја дејирәм ки, көр һа, оғул јеринә гыз олсајды, атаны әл үстүндә кәздирәрди, палтарларыны јујарды, ев-ешијини тәмизләрди. Көр Ағасәфа мәнә нә дејир. Дејир Исмајылын гызы вар.

— Һә, мән дә билирәм. Исмајыл әминин гызы да вар. Анчаг ја гыз, ја да оғлан Һеч тафоту јохдур. Бирчә гәдирбилән олсулар. Јахшы, оғул бахмыр атасына бахмасын, бәс гыза нә олуб? Дејирләр, әри һаранынса мүдиридир. Өзләринә лајиг билмир-ләр дә кишини. Сәидәнин онлара маддым-маддым бахдығыны көрүб сөзләрини дәјишәрдиләр. Анчаг бағчадан олмаз һа. Елә бил чәннәтдир, чәннәт... Өзү дә, валлаһ, гызыл кими адамдыр О дәфә, көр-рәм, бир дәстә күл бағлајыб вериб бизим ушағын әлине.

Сәидә фикрини онлардан јајындырыб, јенидән Исмајыл әмини сәсләјәрди. Гочанын елә бил гују дибиндән кәлән кал, меһрибан сәси ешидиләрди:

— Кәлдим, бала, кәлдим!

Һәлә чарпајыдан галхмамыш Сәидә наүминд га-јытмасын дејә елә узандығы јердә һај верәрди вә ајаға галхыб пәнчәрәјә сары аддымлајарды.—Бу саат, бала, бу саат—тәнһа јашајан Исмајыл әмини көзләринә санки ишыг кәләрди.

— Бағчадан кечиб кәлирсән, гызым, ја гапы-дан?

— Һәјәтә дүшмә, кечирәм о үзә. Гапыны ачар-сан.

Сәидә ја нәрдиванларла пәнчәрәдән, ја да га-пыдан ичәри кечәрди.

— Үрәјимә даммышды. Билирдим елә инди кәлә-чәксән.

— Исмајыл әми, сәнә долма кәтирмишәм. Анам деди ки, долма биширмәјин әзијјәти чохдур. Сәб-рин чатмаз белә хәрәји биширмәјә, Отаға көз кәз-дирәндә одун үстүндә чызылдајан гәһвәданын сә-

266

сини вә галын, тифтикли дәсмалла бәрк-бәрк бас-дырылмыш исти дәм чајникинин учуну көрәрди.

— Пәһ, пәһ, гызым, бир чај дәмләмишәм сәнин-чүн, бир чај дәмләмишәм ки, кәл көрәсән!

— Јаман чох чај ичирсән һа, Исмајыл әми.

— Дедим гој елә исти галсын. Балача гонағыма пүррәнки бир чај верим.

Столун үстүндә тәгаүдлә алдығы кишмиш, гоз ичи, ноғул елә кағыз торбада өз јерини тутарды. Күнч тәрәфдә көһнә чарпајы, онун да үстүндә нимдаш јорған-дөшәји көрүнәрди. Көһнә, Нух әјжамындан галма камоддан вә бу јахында алдығы столдан савајы, көзә дәјән Һеч нә јох иди. Камодун үстүнә Исмајыл әминин рәнки солғун, бөјүдүл-мүш шәкли манли олараг дивара сөјкәдилмиш-ди. Кичик јашларында чәкилмиш оғлу илә гызы-нын шәклини исә чарпајынын јахын јериндән— дивардан асмышды. Һәмин оғлу ки, инди бөјүк вәзифә, аилә саһиби иди. Гызынын еви исә Ис-мајыл әминин евиндән узаг иди. Исмајыл әми чох олса, ја бир, ја да ики дәфә гызынын евиндә ол-мушду. Сәидә бирчә-бирчә онун өзүндән бунлары сорушмушду. Бу шәкилдәки кимдир? Бәс бу? Бәс нијә көрүнмүрләр еј, олар?—Исмајыл әми киш-мишдән, гоз ичиндән овуч-овуч Сәидәнин габағына төкүб һәвәслә дејәрди:—Бирчә буну је, һә. Бир буну да, гызым, кәрәк бир дәфә сәни апарам оғлу-мун евинә. Көзәл ев-ешији вар. Дүз үч дәнә дә нә-вәм. Бөјүк нәвәм сәндән бир азча кичикдир.

— Бәс сән нә үчүн онларнан јашамырсан?

Исмајыл әми елә бу суалдан тутуларды. Һәр сөзүн башында зарафаты унутмајан бу гоча көв-рәлсә дә үзә вурмазды. Сәидә дә сәһвини дүзәлт-мәк үчүн дили долаша-долаша мызылданарды:

— Јох еј, дејирәм нијә кәлмирләр бура, сәнин јанына.

Исмајыл әминин көврәлдијини һисс едәндә өзү дә көврәләрди. Онун оғлуну да, кәлинини дә, гызы-ны да унударды. Сөзүнү дәјишиб Исмајыл әмини гочаја сөнүк бир јуху кими кәлән кечмишә апарар-ды. Исмајыл әми кечмишин ағыр-эзаблы һәјатын-дан чәтинликләриндән данышарды. Әһмәд ханын она вә башга фәһләләрә етдији зүлмкарлығыны,

эл илэ газылмыш үфунэтли нефт гујуларыны јадына саларды. Гоча бу заман арам-арам нэфэс алар, санки о иллэрин мазутуну нэфэсинэ чэкирмиш кими үз-көзүнү гырышдырарды. Сонра да Әһмэд хан-лара лә'нэт јағдырыб дејәрди:—Сағ олсун Шура һөкүмәти, бәји, ханы арадан көтүрдү, бизэ ев дә верилди, ишимиз дә јүнкүлләшди. Ушағларымызы да боја-баша чатдырдыг, охутдуг. Даһа нә лазым иди бизэ.

Бу көврәк үрәкли, сөһбәтчил гоча данышдыгча Сәидә елә билирди ки, атасы јашајыр. Зарафатлары да атасынын зарафатлары иди, тәбәссүмү дә. Сәидәнин көзләри долларды. Гоча өз тәклијинин гүссәсини, көврәклијини кизләтдији кими гызын көзләриндәки нәмлији көрүб өзүнү билмәмәзлијә вурарды.

— Һә, гызым, де көрүм бу күн шахмат ојнајырыг, јохса...

— Јох, јох, шахмат, шахмат!

— Нә дејирәм ки, ојнајаг дејирсэн, ојнајаг да. Јахшы, сән фигурлары дүз көрүм. Мән дә бир газда бахым.

— Анчаг дүнән уддум а сәни.

— Јох, дејәсэн, мән уддум, ахы?

— Мән уддум. Јадыннан чыхыб. Елә тәзә башламышдыг ки, вәзирин курумкумбаз кетди. Исмајыл әми доғрудан да ушаглашар вә ачиз-ачиз дејәрди.

— Мән дә сәни удмушам а. Бир фикирләш, фикирләш, бала. Сән Исмајыл әминни ачиз билмә.

— Елә бирчә дәфә. Дүнән јох, о бири күн дә јох, о бири күн.

Гоча елә бил гывраглашарды.—Дејирәм ахы, дејирәм ахы, удузмусан мәнә. Бәс нечә? Әши, Исмајыл әминә чата билмәзсэн еј, чата билмәзсэн!

• • •

Ахыр ки, кәлиб чатды. Мис газанчаны јерә гојду, чәпәрдән чөлә салланан гурумуш сөјүд ағачынын будағыны јана итәләјиб бағчаны көздән кечиртди. Бир ајдан чох иди ки, әл дәјмәјән күлләрин диби сусузлугдан чат-чат олмушду. Исмајыл

әми күлләри суламаг үчүн истифадә етдији ведрә бөјрү үстә ашмышды.

— Исмајыл әми, ај Исмајыл әми!

Һај верән јох иди. Көзләрини пәнчәрәјә сары дикди. Пәнчәрәнин тахталары гырмызымтыл рәнклә рәнкләнмиш, гочанын әли илә доланмыш сармашығларын арасындан күчлә көрүнән пәнчәрәдән ағ түл пәрдә асылмышды. Газанчаны көтүрүб евин габағына кечди. Гапыны тапды. Шүбһәсини дағытмаг үчүн гапынын үстүндән Исмајыл әминин адыны вә фамилијасыны охуду. Гапыја зәнчир кечирилдијиндән јарымчыг иди. Ичәридән һај-күј, гармағаршыг сәсләр кәлирди.

— Ааз, Тамара, ахшам дејирләр вур-чаттасын иди бурда. Куја, балдызынла сөzlәшмисән, балдызынын да үрәји кедиб. Нә мәсәлә иди, елә?

Үзү пәнчәрәјә сары отурмуш көк гадынын јоргун, әсәби сәси ешидилди:

— Гадам онун үрәјинә. Кәлиб мәннән бурда кишинин давасыны едир. Дејир атамы сиз чәррәдиб өлдүрдүз. Куја, ики күн өлүмүндән хәбәр тутан олмајыб. Инсан дејилсиниз, вәһши дә белә етмәз. Неч кишинин једдис чыхмајыб, тамаһкарлығыны салыб еви мәнән кизлин салдырыбсыз ушағынызын адына. Фикрәт дә бачысына дишинин дибиндән кәләни дөшәди. Деди кишини белә чох истәјирдинсә, бәс һарада галмышдын.—Гадын нэфәсини дәрмәдән дөшәмәдә машыныны сүрән оғлуна тәпинди—Ај Гарик, көрүм кар оласан сәни. Гулағымыз-башымыз кетди. Динч отур да. Һә, ону дејирдим ахы, онда о адама охшамаз әринин башына фырланырды. Инди-инди пешманлајыб. Мән јад гызы-јам еј, мәнә нә.

Гапынын арасындан арыг сифәти көрүнән гадын зил сәслә деди:

— Һә, срағакүн көрдүм Сараны. Јаман арыглајыб. Елә бил атасынын дәрдини чәкир.—Зил сәсли гадын бу чансыхычы сөһбәти дәјишмәјә чалышды.—Јахшы, дедин нә вахт кечирибсиз евләри Еличканын адына?

Ев адыны ешидән кими балдызынын архасынча үјүдүб төкән гадынын санки көзләринә ишыг кәлди вә тәләсик чаваб верди:

— Бу жахынларда. Фикрэт көрдү ки, кишинин һај-һајы кедиб, вај-вајы галыб, эл-ајаға дүшдү. Ора-бура дэјди. Нечэ јерэ зэнк еләди. Ахыр ки, јаз-дылар. Валлаһ ушағларымызын өлмүшү үчүн элдән кетмишик ону дүзэлдәнэ гэдэр.

Мэтбэх гапысына јахын јердә отурмуш киши сәси һејрәтлә;

— Балам, Фикрэт киши адамдыр. Елладанын адыны евә пастајанны јаздырыбса, бөјүк шејдир. Јохса, өзүм өлүм, евләр динмәз-сөјләмәз кетмиш-ди элдән.

Зил сәсли гадын:

— Анчаг һајыф ки, шәһәрдән узагдыр,—деди,—дејирәм, Тамара, бу ев евләринә јахын олсајды нә јахшы оларды.

— Эши, Мәшәди Ибад демишкән, о сонранын ишидир. Фикрәтә дејерәм, сораглашар дәјишәрик еви шәһәрә. Чох олса, чох олса, беш-алты јүз хәрчимиз чыхачаг.

Бу гармагарышыг суал-чавабдан бир шеј анла-мајан Сәидә зэнки чалмаға һазырлашдыгы вахт пилләкәнләрлә јухары чыхан гара кејимли, көк га-дын додагалты мызылдана-мызылдана гапыја ја-хынлашды вә Сәидәјә көзүчү белә бахмадан әсәби һалда гапыны дөјөчләди. Бир аз кечмәди ки, га-пынын арасындан балача оғлан ушағынын башы көрүндү:

— Сара биби кәлди.—Гадын ушаға фикир вер-мәдән отаға кечди. Ушаг Сәидәни көрүб гапыја зәнчири кечирә-кечирә она мүрачиәт етди:—Кими истәјирсән?

— Исмајыл әмини.

Гапынын далындан јоргун, әсәби сәсли гадын ушағы сәсләди:

— Гарик, кими истәјирләр орда?

— Мама, бабаны истәјир бир гыз.

— Бабаны?... Денән өлүб, јохду.

— Ушаг бабасыны өлүмлә бир араја сығышдыр-мадығындан долухсунду вә Сәидәјә сары чеврилди.

— Бабам өлүб еј.

— Өлүб?

— Һә, өлүб дә. Өлүб.

Гыз Исмајыл әминин. өлүмүнү илк дәгигәдә

дәрж етмәди. Газанчаны көтүрүб јаваш-јаваш пил-ләкәнләри дүшдү, һәјәтә чыхды. «О нә деди? Исма-јыл әми нечә олуб, өлүб? Демәли, Исмајыл әми јохдур, олмајачаг да?» Әлләри титрәди. Көзүндән сүзүлән јашы сахламаг үчүн бир-ики дәфә удгунду вә өзү дә һисс етмәдән мис газанчаны титрәк әлин-дән салды. Исмајыл әминин бозбаш пајы сәкинин үстүнә дағылды. Сәидә дағылмыш хәрәјә, сонра да чеврилиб Исмајыл әминин евинә бахды. Һисс етди ки, она исти, раһат, доғма көрүнән бу евә бир даһа ајаг басмајачаг. Јарым саата кими күнүн ис-тисиндән од тутуб јанан сәкинин үстүндә отурду. Бирдән нә дүшүндүсә ајаға галхды. Гајытды. Јени-дән гапыны дөјдү. Гапыја Гарики сәсләјән гадын чыхды.

— Исмајыл әминин шәклини верин.

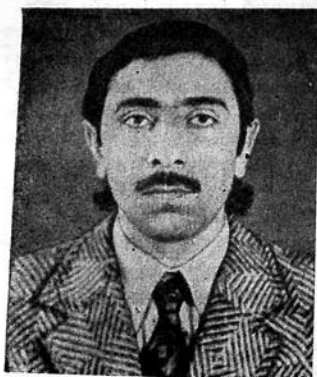
— Кимсән ааз? Нә шәкил?

Елә бил гызә һараданса чәсарәт кәлди. Тәклиф көзләмәдән отаға кечиб евә көз кәздирди. Камодун үстүндән шәкил көтүрүлмүшдү. Гыз Исмајыл әми-нин шәклини, онун меһрибан симасыны јердә, ка-модун архасына сөјкәдилмиш көрдү. Бу, тәзәчә отаға дахил олан гара палтарлы гадынын көзүндән јајынмады. Көрүнүр, шәклин јерә атылмасы онун һирсини башына вурду вә о гардашы арвадына са-ры атылды.

— Һеч һәјан, абырын јохдур? Ај һәјасыз. Шәк-ли нијә атмысан, һә? Јә'ни кишини өз евинә дә ла-јиг көрмүрсән? Һеч утаныб гызармырсан?

— Һәјасыз да варсан!.. Һеч сағлығында евинин јерини дә билмирдин. Инди нә олуб белә? Үрәји јанан чыхмысан?

Сәидә бир-бирилә сөзләшән бу ики гадынын арасындан сивишиб шәклә сары чумду вә әјилиб ону јердән көтүрдү, гочанын нә кәлининә, нә дә гызына көзүчү белә бахмадан отағы тәрк едәрәк архасынча гапыны чырпды. Сонра тоза булашмыш шәклә—Исмајыл әмијә бир дә бахды вә көкс өтү-рәрәк шәкли синәсинә сыхды. Севинирди. Исмајыл әми онун иди. О, Исмајыл әмини евләринә апарыр-ды. Һәмишәлик апарырды.

МƏММƏД НƏМƏЗ

1942-чи илдə анадан олуб.
1969-чу илдə С. М. Киров
адына АДУ-ну битирмишдир.
Һекајəлəri «Əдəбијјат вə
инчəсэнəт», «Азəрбајчан пио-
нери», «Азəрбајчан кəнчлəri»,
гəзетлəриндə; «Азəрбајчан га-
дыны», «Пионер» журналла-
рында дəрч олунмушдур.
«Кəнчлик» нəшријјатында
редактор ишлəјир.

АНАЛАР КӨВРӘК ОЛУР ◆

Һәр дəфə кəндə кедəндə истəјирəm ки, анамын
јанына əлибош кетмəјим...

Һәр дəфə дə...

Мən балачајкən амам бојуму охшар, башымы
сығаллајыб дəјєрди:

— Балам бəјүјəндə анасына јахшы бир донлуг
алачаг. Гој бир оғлум киши олсун!

Орта мəктəби гуртарыб шəһəрлəрин гапысыны
дəјдүм. Али мəктəбə гəбул олундум. Анамын сөз-
лəri гулағымдан кетмирди:

«Гој бир оғлум киши олсун! Анасына јахшы бир
донлуг алачаг...»

Һəмишə дə тəгаүдүмү аланда амама јахшы пар-
чадан палтарлыг алмаг истəјирдим... Амма, һəми-
шə дə кəндə кедəндə анамын јанына чохлу китаб-
дəфтер апарырдым.

Анам она донлуг ала билмəдијим үчүн утанды-
ғымы дүјуб дəјирди:

— Анан əлсүн, сəндən һеч нə истəмирəm. Бəјү,
мəктəбини битир, əлин чөрəјə чатсын. Онда мənə
донлуг аларсан. Гачмырам һа!

Али мəктəби битирдим. Əзүмə сөз вердим ки,
илк маашымдан амама һəдијјə алачағам. Јадыма
анамын ушаг вахты бојнуму охшаја-охшаја деди-
ји сөзлэр дүшүрдү:

«Гој бир балам киши олсун...»

Илк маашымы да алдым... Анам көзлəрим өнүн-
дə дəјаныб санки дəјирди:

— А бала, һələ тəлəсмə, өз еһтијачын чохдур.
Јатагханада галырсан. Əзүнə фикир вер. Исти пал-
тар ал, сојугдан горун. Мən гачмырам ки...

Кəндə кетмишдим. Анам бојуму охшады. Үзүм-
дən өпдү:

— Анан əлсүн, əллəрин габар олуб... бунун үчүн-
му охујурдун?

Анамын ағ сачларына баха-баха көксүмү өтүр-
дүм. Јенə дə амама палтарлыг алмағы унутдугум
јадыма дүшдү. Ондан үз истəдим.

Анам шалынын этәји илә севинчдән јашармыш көзләрини силди:

— А бала, гачмырам һа... гој элин чөрәјә чатсын о гәдәр палтар аларсан ки...

Әлим чөрәјә чатды—евләндим. Оғуллу-ушаглы олдум.

Бу дәфә кәндә кәдәндә анама дөрд нәвә апардым. Анам нәвәләрини бир-бир гучачглады. Сандығы ачыб онлара гоз, алма, нар пајлады. Севинчи евимизә сығмады—гоншулары да чағырыб гурбан дедији тоғлусуну кәсдирди.

Мәнә дә исти көјнәк тохумушду. Көјнәји кејән дә деди:

— Буну әјниндән чыхарма һа! Сојугдан горхансан! Кәлининкини дә тохујурам. Нәвәләримә дә тохујачағам.

Анам лап балача нәвәсини гучағына алыб атыб-тутду.

— Гој бир балам киши олсун... Гој бир балам киши олсун! Нәнәсинә бир көр нәләр алачағ.

Нәнәсинин гучағында күлә-күлә әлләрини ојнадан оғлума бахырам. Мәнә елә кәлир ки, о мәнәм...

Бир дә ананын нечә ил әввәл дедији сөzlәр јадыма дүшүр: «Гој бир оғлум киши олсун...»

ТУТ АҒАЧЫ◆

Анам балта сәси ешидиб ғышгырды:

— А бала, нејләјирсән?! Кәсмә ағачы!

Лакин артыг кеч иди. Анам дејинә-дејинә јаныма кәлинчә гоча тут ағачы хырылты илә јерә сәрилди. Балтаны көтүјә санчыб ағачын көвдәсинин үстүндә отурдум.

— А бала, нијә кәсдин бу ағачы? Онун бизә зијаны нәјди? Нијә кәсдин ахы?!

— Гочалыб. Гуру көлкәси галыб.

Анам көврәлди.

— Һә... гочалар даһа лазым дејил... онда мән дә

гочалмышам. Гој мәни дә өлдүрсүнләр... неч јахшы иш тутмадын...

Анамын үрәјинә јаманча тохунмушдум. Анчағ билмирдим ки, бу гоча тут ағачы анама нијә бу гәдәр әзиздир? Ахы, анам һәр ишдән өтрү үзүмә кәлмәзди...

— Нә чоҳдур чаван тут ағачларымыз,—дедим.— Мејвәси дә бал кими. Бу гочалыб-гартыјыб. Нәјә лазымдыр?

Анам көксүнү өтүрдү:

— Еһ, а бала,—деди,—чаван тут ағачларынын будағлары тәпик көрмәјиб... онлары неч сәја салан да јохдур...

Анам јерә сәрилмиш ағачы көстәрди:

— Бунун будағлары тәпик алтында бөјүјүб... Јаман пис күнләр көрә-көрә бөјүјүб бу тут ағачы... јаман...

Көтүкдән ахан ширәни көстәриб деди:

— Бах, ағач ағлајыр. Јашамағ онун үчүн дә әзиздир, а бала...

Қаш бу ағачын кәсилдијини көрмәјәјдим.

— Ахы, ај ана!

— Бу ағачы атан чаламышды... дилим гурусун, сәнә вахтында демәдим... атанын јадикарына әл галдырдын...

Күнаһкар әлләрим әсди, јаныма дүшдү.

— Көр нә пис иш олду...

— Даванын ғытлыг илләриндә бу ағач бүтүн кәнди доландырыб.

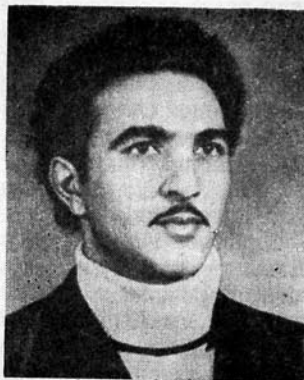
Ушағлар онун мејвәсини кал-кал јејәрдиләр... онун будағлары тәпикләр алтында бөјүјүб... ағач бүтүн мејвәләрини ачлара пајларды... нечәсинә ата-анасы гәдәр әзиз иди бу ағач...

Анамын көзләри долмушду. Мән дә тутулмушдум.

— Атан әһд етмишди ки, бу ағачын көлкәсиндә мағар гуруб сәнә тој едәчәк... Бу ағача бахыб тәскинлик тапырдым... Бу көтүк өзү бојда од олуб һәмишә үрәјими јандырачағ... Көр бир нејләдин?! Адам да мејвә ағачына әл галдырармы? О да ола тут ағачы... ахы, өзүн дә онун мејвәләри илә бөјүмүсән!!

Анам шалынын этәји илә көзләрини силә-силә
евә доғру кетди. Балтаны көтүкдән чыхарыб вар
күчүмлә кәнара атдым. Даша дәјиб чинкилдәди.
Елә бил ки, дејирди «ахы, мәним нә күнаһым?»

О күнләр чоҳдан кечиб. О вахтдан бәри бир дә-
фә дә олсун тут ағачларына әл галдырмарам...
Горхурам... горхурам ки, аналарын көнлүнә дәјәм,
јарасына тохунам.

МУСТАФА ЧӘМӘНЛИ

1947-чи илдә анадан олмуш-
дур.

1977-чи илдә АДУ-нун жур-
налистика факултәсини битир-
мишдир.

1970-чи илдән мәтбуатда
чыхыш едир. Јазылары «Мин-
кәчевир ишығлары», «Ленин
јолу», «Бакы», «Азәрбајҗан
кәнчләри», «Әдәбијјат вә ин-
чәсәнәт» гәзетләриндә, «Мәдә-
ни маариф иши» журналында
дәрҗ едилмишдир.

О, машины чох сүр'этлэ сүрүрдү. Отуз ил иди ки, сүрүчү ишлэјирди, һәлә машины бу ахшамкы кими говмамышды. Күчәдән өтәнләр башларыны булајыр, гәзәблэ әлләрини јелләјирдиләр. Мәләл киши өзү дә, аз гала ганадланыб учан «ЗИЛ-130»-ун сүр'әтиндән наразы иди. Анчаг бу сүр'әт үрәјини дәјүнтүсүнү, нараһатлығыны тамамлајыр, «дәмир атын» чилувуну дартмаға үрәји кәлмирди. Тәләсирди. Бир һәфтә иди ки, евдән чыхмышды, ни-каранды. Заводдан көндәрмишдиләр. Машины јүк-ләјиб јола чыханда сон заманлар айләсиндә тез-тез тәкпар олуан сөһбәти хатырлады:

— Ана, атама де ки, мән әрә кетмәк истәмирәм. Ики илдир ки, гәбул имтаһанларындан кәсилирәм, икичә ил дә мөһләт версин.

— Еһ, гыз јүкү, дуз јүкү!—дејиб Мәләл киши үрәјиндән кечирди. Папағы башындан көтүрүб јан отурачаға туллады. Сүр'әти артырды.

— Елчиләр дә мәни тәнкә кәтирибләр. «Јох» демәкдән дилим габар чалыб. Валлаһ, бу елчиләр дә чүрбәчүр олу. О күнү Хејбәр мүәллим елчи кәлмишди, «јох» кәлмәсини ешидәндә тапанча кими ачылды:

— Баб кәлмирик, нәди?! Нијә гызы бизим уша-ға вермирсиниз?!

— Гыз охумаг истәјир.

— Биз охударыг. Верин гызы бизә, тојуну елә-јәк. Сонра көрәрсиниз, мәктәбә адам дүзәлтмәк бизим әлимиздә...

— Елчилијә кәлмисиниз, Хејбәр мүәллим, јохса алвер еләмәјә? Сөзүнүз вар, сөз данышын! Мән өм-рүмдә һеч кәсин голтуғуна гысылмамышам. Ешит-динизми? Хош кетдиниз!..

Сүканы сәрт һәрәкәтлә саға-сола һәрләди.

— Еһ, һәр шеји корлајан, мәним Нишанәми һә-јатда кечикдирән елә бу «адамлар» дејилми? Һә-јатда кечикмәкдән горхулу һеч нә јохду. Елә ки, дүнјаја кәлдин, ағлын сөз кәсдими, чалыш өмрүнү заја вермә. Мејвәни вәдәсиндә дәр, је, ону гыша го-рујуб сахласан да әтрини, тәмини итирәчәк. Кечик-

мәк ја тәнбәлликдән олу, ја да кимсә өз адамыны итәләјир габағына, галырсан бојлана-бојлана. Их-тијарым олса о адамлары саларам «Зил»ин алты-на, мөһүрләрәм асвалта. Ахы мәним гызым орта мәктәбдә охујанда јолдашларынын чохундан фәрг-ләнирди. Нә исә, көрәк сонрасы нә олу...».

Сүр'әти азалтды. Габагда јол даралырды. Шәр говушурду. Узагдан, Боз дағын үстүндән гарпыз дилиминә охшајан ај көјүн гүббәсинә доғру јувар-ланырды. Мәләл киши һәрдән күзкүјә баханда ајын әксини дә орада көрүрдү вә севинирди. Севинирди ки, тәк дејил, о ирәлиләдикчә ај да онун ар-хасынча гачыр... һәрдән машинлар кәлиб кечир-ди. О, јенә көзләрини узанан јола дикмишди. Јенә фикри Нишанәнин јанында иди.

«Бәлкә, гызын көзалтысы вар, мәним хәбәрим јохдур? Јох, мән билмәсәм дә анасы биләр. Мәләк мәндән сирр сахламаз. Бәс, арада бир иш јохса Мә-ләк нијә хәлвәти чәһиз дүзәлдир? Әлинә дүшән гә-пик-гурушу өтүрүр алверчиләрин чибинә. Бүллур габ-гачагдан евдә тәрпәнмәк олмур. Еһ, а киши, дәдә-бабамыз гәбирдән хортлајыб чыхса көзләри бәрәлә галар. Дејәр, а балам, бу нә алгы-сатгыды, бу нә верһаверди? Әши, валлаһ, биз белә гәләт елә-мәмишик! Чаным бу нә тојду, нә чәһизди, сојулуб таландыныз ки? Борч алтында бүкүлдү белимиз. Аллаһ сәнә инсаф версин, а бу көһнә базара тәзә ныхр гојан. Лап гәрибә олмушам еј...».

Бәли, Мәләл киши гызы тәрәфдән чох никаран иди. Онун һаггында дүшүндүкләринин һамысыны дилинә кәтирә биләрди, тәк бир кәлмәдән башга; Нишанә гәнирсиз көзәлдир.

Мәләл киши гызынын ала, казибәли, туташ кир-пикләрлә дөврәләнмиш көзләринә, лалә кими алышыб јанан јанагларына, зәнахданында гәрар тутмуш гара халына баханда тез дә нәзәрләрини чәкәрди.

«Бирдән бу көзәллик хәта төрәдәр һа? Атасы-нын күрәјин јерә вуран гызлар аздырмы? Бирдән, гыз мәни... Јох, әлли иллик өмрүмдә һәлә башым синәмә әјилмәјиб, һәмишә достун, дүшмәнин көзлә-ринә шах бахмышам. Ағыллы, камаллы бир адама чыхыб әрә кетсәјди, гәлбим раһат оларды. Аһ, гыз

атасы олмаг хэзинадар олмаг кими бир шејди, кэрэк аыг оласан. Гызын көзэллијиндэн горхурам, көзэллијиндэн. Архасынча дүшөн чохдур. Дејесэн, Нишанэ дэ еhtiјат едир. Јохса бармагына гесдэн нишан үзүјү тахмаз... Нэ исэ. Бирдэн ахмагын би-риси папагымы сохар јерэ?!».

О, ағлына гэфил кэлэн фикирдэн диксинди, тез элини башына чэкди. Сачы сејрэлмишди, анчаг лопа бығлары өз јарашығыны сахламышды. Папагыны көтүрүб башына гојду. Фикир-хәјалдан хилас олмаг үчүн фышдырыгда «Чобан бајаты»сы чалмаға башлады. Хошу кәлирди «Чобан бајатысы»ндан, амма бәхтиндән, елә бил ки, ханәндәләр «Чобан бајаты»сыны унутмушдулар. Керәсән, нијә? Бу «нијә»нин чавабыны Мәләл киши тапмырды. «Бәлкә, билмирләр «Чобан бајаты»сыны?.. Кәлсинләр шо-фер Мәләлын јанына, өјрәдим онлара, охусунлар, руһумуз шад олсун».

О, шөвглә чалырды. Муғамын дахили тәканын-дан ганадланыб сүр'әти бир аз да артырды. Мәнзил башына лап аз галмышды. Узагдан шәһәрин ишығлары көј үзүнә сәпәләнмиш улдузлар кими сәјрышырды. Мәләл киши јашадығы күчәјә дәнән-дә кечәдән хејли кечмишди. Күчәнин бир тәрәфин-дә евләр сыраланмышды, бир тәрәфдә хијабан са-лынмышды. О, доғма јерләрә өтәри нәзәр салды вә бирдән сәрт һәрәкәтлә әјләчи басды. Тәкәрләр ач чанавар кими «улады». Јахынлыгдыкы бинанын гапы-пәнчәрәләри бир анда ачылыб өртүлдү. Мәләл кишинин көзләри гаралды, голлары сүстләшиб ја-нына дүшдү.

«Икисини дэ машинын алтына салачағам, ики-сини дэ! Эрә кетмәк лазым иди. дејәјди, верәјдим истәдији оғлана чыхыб кедәјди. Јох, мән белә демә-мишәм. Күчәләрдә, чамаатын көзү габағында, та-нымадығым кәдә-күдәләрлә гол-бојун кәзмәк де-мәмишәм».

О, мүһәрики ишә салды. Машины ирәлидә, чи-нар ағачынын алтында голбојун олмуш, этрафдан хәбәрсиз, мәнәббәт аләминин тәсвирә кәлмәз анла-рыны јашајан кәнчләрин үстүнә доғру сүрдү. Ла-кин Мәләл киши нә гәдәр чалышды сүр'әти арты-ра билмәди, сахлады.

«Бәлкә мәни гара басыр, һеч Нишанә дејил. Јох, одур! Башындакы о күллү кәлағајыны Кәнчә-дән онун үчүн мән алмышам, әјниндәки... Тәкчә үзүнү көрә билмирәм. Бој-бухуну... Өзүдүр! Мәним гызымдыр. Папагымы јерә вурду, сүдү лә'нәтә кәлмиш!».

Башындан папагыны алыб кабинәјә туллады:

«Сизин икинизи дэ торпаға гатачағам. Үзүн га-ра олсун, белә өвлад! Мән она чәрәк вердим, боја-баша чатдырдым, о, мәнә үрәк ағрысы. Инди нә едим? Өвлад гатилими олум?».

Машины һирслә чинар ағачына тәрәф сүрдү. Чаванлара чатар-чатмазда, нечә олдуса, сүканы һәрләди вә өзү дэ билмәдән һәјәтләринә кәлди.

Машины һәрләјиб евин гаршысында сахлады. Чох чәтинликлә кабинетән дүшдү. Бели бир анда бүкүлмүшдү. Һүркәк нәзәрләрлә гаршыдакы ејва-на, пәнчәрәләрә бахды. Евләрдән ишыг кәлирди. Өмрүндә илк дәфә ишыгдан горхду. «Каш бүтүн ишығлар сөнәјди, зүлмәт олајды, ону көрмәјәјди-ләр». Әлләри илә үзүнү өртдү. Лап јахынлығында һөрмәтлә ајаға галхан кәнчи көрмәди. Ағыр-ағыр пилләләри галхды. Дизләри әсир, ајағлары кетмир-ди. Гапынын өнүндә дајанды, үрәји човғуна дүш-мүш јарпаг кими титрәди. «Нишанә, Нишанә! Сән нијә мәни көзү көлкәли етдин, ај гызым, нијә?».

Хејли беләчә, даш кими гапы өнүндә дајанды. Гоншу евдә бүлбүл өтдү. Көрүнүр, кечәнин бир аләминдә бүлбүлә гәфәс дар кәлмишди. Гызылкүл үчүн, азадлыг үчүн дарыхмышды бүлбүл! Һәмишә бүлбүлүн чәһ-чәһиндән ләззәт алан Мәләл киши ин-ди бу сәсдән, бу сәсдәки үлви, сирли мәнәнадан гә-һәрләнмишди. Көзләри долмуш Мәләл киши гапы-нын зәнкини басды. Ичәридән ајаг сәсләри кәлир-ди. Амма, Мәләл кишијә елә кәлирди ки, бу ајаг сәсләри әсрләрин архасындан кәлир. Сәбри түкә-нирди. Енли көксү галхыб-енир, пырпыз гашлары сәјријир, көзләри алов сачырды.

Гапы ачылды.

— Ата!

Мәләл киши гапыны үзүнә ачмыш гызыны кө-рәндә бир ан донуб галды, көзләринә инанмады.

Сонра догма баласыны багына басды. О, өмрүндө агламамышды, анчаг бу дөм о, сәссизчә аглайырды.

— Нә олуб ата, бир һадисәми баш вермишдир?

О, динмәзчә дајанмышды. Мәләл кишинин арвады Мәләк, гызы Нишанә, балачалар тәшвиш ичәрисиндә аилә башчысына бахырдылар. Мәләл киши онлара һеч нә демәдән ејвана чыхды. Бајаг, оғланла гызын гол-бојун олдуғу сәмтә бахды. Онлар јенә үз-үзә идиләр. Гыз күрәјини чинар ағачына сөјкәмишди. Ај да лап чинарын башы үстүндә иди.

Мәләл киши мәфтун нәзәрләрини севишән кәнчләрә дикди. О инди тамамилә башга чүр дүшүнүрдү:

Нә јахшы әлимдән хәта чыхмады. Күнаһа батардым. Нә јахшы онлар мәним нијјәтимни билмәдиләр. Хошбәхт олуи, балалар. Мурадыныза чатын. Мәһәббәтсиз јашамаг олмаз.

Бир чүт одлу көз пәнчәрәләринә зилләнмишди, лакин Мәләл киши онлары көрмәди.

Гоншу евдә јенә бүлбүл өгдү.

ОГТАЈ ҺАЧЫЈЕВ

1935-чи илдә Фүзули шәһәриндә анадан олмушдур. 1957-чи илдә В. И. Ленин адына Азәрбајҗан Дөвләт Педагожи Институтунун физика-ријазижат фәкүлтәсини битирмиш вә һәмин илдән дә Губа рајонунда мүәллим ишләјир.

Институтда охујан заман һамы Элаббасы бачарыглы, ичтимайјэтчи тэлэбэ кими таныјырды. Институтун «Әсәрләр»индә елми мәгаләләри дә чыхмышды. Мәктәби гуртарана јахын аспирантурада галмаға даир әризә дә вермишди. Анчаг ону мүсабигә имтаһанларына белә бурахмадылар. һамы чох тәәччүб етди:

— Лап ректорун јанына кет,—дејә јолдашлары мәсләһәт верди,—бәлкә, әризән һеч кедиб чатмајыб.

Элаббас нөвбә тутуб ректорун јанына кетди.

— Гәбул мүсабигәсинә бурахыланлар арасында мәним адым јохдур,—дејә о, сөзә башлады.—Елми шура да мәним һаггымда јахшы зәманәт вериб. Јәгин бурада нә исә бир долашыглыг вар.

— Әлбәттә, елми шура сәнин һаггында чох дүзкүн олараг мүсбәт рәј вермишди,—дејә ректор Элаббасы меһрибанлыгга гаршылады.—Елә мән өзүм дә сәнин хәтрини чох истәјирәм. Дајына да бөјүк һөрмәтим вар. Киши илә дослуг да. Анчаг билирсән, Элаббас, мән сәни гуртаран кими институтда сахласам, деди-году чыхар. Дејәрләр куја назирликдә ишләјән адамлара јалтаглыг едирәм. Мәсләһәт көрүрәм кет кәндә. Лазым оlanda өзүмүз сәни чағыарыг.

Элаббас инад оғлан дејилди. Евләри шәһәрдә олса да, лап узаг бир дағ кәндиңә мүәллим кетди. Алјанаг бир дағ гызы илә евләниб, аилә дә гурду. Тотуг-тотуг ушаглары олду. Элаббас кәнд адамлары, мүәллим јолдашлары арасында бөјүк һөрмәт газанмышды. Хејрдә-шәрдә ону лап јухары башда әјләшдиридиләр. Даһа ректорун чағырышыны көзләмирди. Дајысы инди назир мүавини олмушду.

Бир күн директорларыны башга јерә дәјишдириләр. Мәктәб галды директорсуз. Бүтүн мүәллимләр бирағыдан Элаббасын намизәдлјини ирәли сүрдүләр. О исә директор олмаг истәмирди. Јолдашлары она гулаг асмајыб, кедиб фикирләрини рајон маариф шө'бәсинә билдирдиләр. Инспектор-

лар да Элаббасын директор олмасына разылыг вердиләр. Мүдир исә:

— Элаббас олмаз. Башга намизәдиниз варса, лејин,—дејә онлара е'тираз етди. Рајона кедәнләр кор-пешман кери гајытдылар. Элаббас директор олмаг истәмирди. Анчаг мүдирин «Элаббас олмаз» демәси она јаман јер еләмишди. Сәһәриси күн бир-баш рајон мәркәзинә кетди. Нөвбә тутуб мүдирин јанына кирди.

— Мән һеч өзүм директор олмаг истәмирәм,—дејә сөзә башлады,—анчаг нә үчүн «Элаббас олмаз» демәјинизин сәбәбини билмәк истәјирәм. Бәлкә...

— Нә данышырсыныз, чаным,—дејә мүдир онун сөзүнү јарымчыг кәсди.—Мән гәтијјән сизин һаггынызда пис фикирдә дејиләм. Әксинә, бачарыглы, ичтимайјәтчи бир мүәллим кими сизә бөјүк һөрмәтим вар. Бу јахынларда назир мүавинин гәбулуңда идим, дајынызы дејирәм, сизи сорушду. О гәдәр тә'рифләдим ки, кәл көрәсән. Дајыныз: «Әһсән, бачыоғлу башынызы уча едир»—дејә шадлығыны билдирди. Билирсәнми, Элаббас, инди мән сәни директор гојсам, биртәһәр чыхар. Дејәрләр ки, дајына јалтагланырам. Адамлары өзүн билирсән дә. һамынын ағзыны јуммаг олмаз ки. Сағлыг олсун, кет ишлә. Вахт кәләр, әмрини кәндә мән өзүм кәтирәрәм.

Элаббас вәзифәпәрәст дејилди. Башыны ашағы салыб мүәллимлјини едирди. Тәзә директорлары да онун хәтирини чох истәјирди. Бүтүн мүшавирәләрдә биринчи ону тә'рифләјирди.

Јухарыдан рајондакы габагчыл мүәллимләрин сијаһысыны истәмишдиләр. Бајрам мүнәсибәтилә тәлтифләр олачагды. Элаббаскилин мәктәбиндән дә онун адыны вермишдиләр. Элаббас е'тираз етсә дә јолдашлары: «Тәлтиф дә, мұкафат да биринчи нөвбәдә Элаббаса дүшүр»—дејә онун јахшы ишләриндән о гәдәр данышмышдылар ки, Элаббасын чарәси кәснлиб, сусуб јериндә отурмушду. Елә бу вахтларда Элаббас ешитди ки, дајысынын иш јерини дәјишдирибләр. Анчаг һәлә билмирди ки, дајысыны бөјүдүбләр, јахуд, кичилдибләр.

Газетларин бајрам нөмрөсіндә тәлтиф олунаң мўәллимларин сијаһысы верилмишди. Әлаббасын јолдашлары јаман пәрт олдулар. Онларын намизәдинин бу сијаһыда ады јох иди. Әлаббас шөһрәтпәрәст дејилди. Анчаг адыны газетдә көрмәјәндә бир-тәһәр олду. Јолдашларынын сә'ји боша чыхдығы үчүн хәчаләт чәкирди. Јолдашлары лап мат галмышдылар.

— Елә бу күн мүдирин јанына кет,—дејирдиләр,—бунун сәбәбини өјрәнмәк лазымдыр. Јәгин бурада нә исә бир долашыгы вар.

Онлар Әлаббасы биртәһәр дилә тутуб рајона көндәрдиләр. Әлаббас нөвбә тутуб сыхыла-сыхыла мүдирин јанына кирди.

— Билирсинизми... Мән өзүм дә е'тираз етмишдим. Анчаг нәдәнсә мәним адым тәлтиф олунаңларын сијаһысында јохдур. Дејирәм бәлкә...

— Нә данышырсан. Әлаббас мўәллим, һеч бир бәлкәси-зады јохдур. Сән рајонумузун ән јахшы мўәллимлариндәнсән. Мүкафатын да, тәлтифин дә ән јахшысы сизә дүшүр. О сијаһыда лап башдан кәрәк сизин адыныз олајды. Анчаг мән билирәм ки, сизи мүкафатла ширникләндирмәјә дәјмәз. Мүкафат олса да, олмаса да сиз һәмишә вичданла ишләјирсиниз. Она көрә дә сизи сијаһыдан мән өзүм силмишәм. Бир дә ки, дедим бирдән тәзә назир мүавини буна биртәһәр бахар, дејәр јәгин кечмиш назир мүавининә јалтагланырмышам. Өзүн билирсән дә. Адамдыр, бирдән үрәјинә кәлди.

Мүдир столундан галхыб, әлини Әлаббасын чижиннә гојарар:

— Сағлыг олсун, Әлаббас мўәллим, сағлыг олсун. Бир күн кәләр ки, сәнин синәндә лап орден парлајар. Өзү дә һәмин ордени дөшүнә кәрәк бах, бу әлләримлә тахам. Сән кет, ишиндә ол. Биз һеч заман сәни унутмарыг.

Әлаббас мўәллим өз ишиндә иди. Ишләри дә һеч пис кетмирди. Анчаг бир хәбәрдән билмирди севинсин, ја кәдәрләнсин. Дајысынын вәзифәсини лаһа да бөјүтмүшдүләр.

НЕЧӘ ОЛДУ КИ, ДИРЕКТОРУМ МӘНИ ТӘ'РИФЛӘДИ ♦

(новелла)

Бизим директорун ичласа јаман һәвәси вар. Ичласда сәдр, ја да мәрүзәчи олдуму, дөнәр нәрә. Јаланчылар демишкән дүз он ил чаванлашар. Амма башгасы да данышдымы, әһвалы олар бир тәһәр. Көзү елә галар данышанын ағзында, Јазыг нејнәсин? Бәјәм елә һамы бөјүк-кичик билир? О гәдәр адамын јығышдығы мәрәкәдә тәнгид ешитмәк сизә асан кәлмәсин. Дүзү, һеч сиз дә дөзмәзсиниз.

Биз өзүмүз кәнддә олуруг. Рајон мәркәзинә бир јығынчаға топлашсаг, директорумуз бизә дејәр:

— Сиз чыхыша-зада јазылмајын. Елә директорунуз данышды бәсдир. Бир мәктәбдән та нечәси данышачаг ки?

Доғрудан да, бир мәктәбдән та нечәмиз данышачағыг ки? Директорумуз данышды бәсдир дә. О данышар, биз дә гулаг асарыг. Нечә илдир икиилликсиз ишләјирәм, бир шурада, бир јығынчагда адымы јахшылыға чәкмәјиб. Елә өзүндән данышмағы чох севир. Башгасынын јахшы ишини тә'рифләмәјә дили кәлмәз. Амма кечән јанвар мүшавирәсиндә мәни јаман тә'рифләди.

Билирсиниз бу нечә олду? Мүшавирәнин биринчи күнү иди. Маариф шө'бә мүдирі јарымиллик јекун һаггында мәрүзә едирди. Ичласда рајон рәһбәрләри, маариф назирлијинин нүмајәндәси дә иштирак едирди. Ајры-ајры фәнләр үзрә бөлмә ичласлары да кечириләчәкди. Бу бөлмә ичласларында мўәллимләр бир-бирләринин иш үсулуну өјрәнир, фикир мүбадиләси едирләр. Мән директорумузла габаг чәркәдә јанашы отурмушдум. Мә'рузә сона чатырды. Директорумуз әјилиб гулағыма деди:

— Һәлә чамаат јығышмамыш, тапшырмышам ки, чыхыша јазсынлар. Бахарсан, биринчи сөзү мәнә верәчәкләр.

Сонра чыхышынын тезисләрини чыхарыб ора-бурасына бахмаға башлады. Голтуг чибимдәки гатланмыш дәфтәрә ишарә едәрәк:

— Мэн дэ данышачағам,—дедим—өзлэри тапшырыблар.—Директор башыны галдырыб дүз көзлэримин ичинэ бахды:

— Фазил, сэн нэдэн данышачагсан?

Елэ ағзымы ачырдым ки, сәдр зәнки басды. Де-жәсэн, бу, салонда сәс саланлара аид иди. Астадан дедим:

— Сонра дежәрәм. Чох актуал мәсәләдир.

Директор бир көзү ичласын сәдриндә:

— Нә актуал базлыгдыр, мэн данышдым бәсдир дэ. Та сэн нә дежәчәксән, ахы?—дежә пычылты илэ дилләнди.

Ағзымын ачылыб јумулмасыны көрмәсинләр дежә әснәјирмиш кими әлими ағзыма тутараг:

—Сәнин данышмағын башга, мәнимки башга,— дедим.—Һөкмән данышачағам. Дүз бир һәфтәдир һазырлашырам. Гој чамаат да көрсүн ки, нечә мүәллимләримиз вар.

— Тәнгид дэ вар?

— Ушагсан? Сәни инандырырам ки, нә гәдәр көсәрли сөз вар долдурмушам бура.

— Ад-зад нечә?

— Ад?... Ад дејәндә ки, һамысы елэ бир адама аиддир. Бајаг «Азәрбајчан мүәллими»нин нүмајән-дәси илэ дэ данышмышам. Мәгаләми гәзетдә версә-ләр лап гијамәт олачаг.

Бөјрүмү дүмсүкләјиб јенә нә исә демәк истәјир-ди ки, сәдр чыхышларын башландығыны билдирди. Киши дүз дејирмиш. Биринчи сөзү она вердиләр. Ајаға дуаркән:

— Јахшы гулаг ас һа...—деди.

Әввәл јаздыгларындан охуду. Бир нечә кәлмә. Сонра вараглары гатлајыб гојду чибинә. Башлады мәндән данышмаға. Лап мат галмышдым. Көзләр-имә дэ, гулагларыма да инана билмирдим. Инана билмирдим ки, данышан бизим директордур, өзү дэ мәни бу гәдәр тә'рифләјир. Мән утандығымдан гыпгырмызы олмушдум. Јан-јөрәмдәки таныш-би-лишин һамысы мәнә бахырды. О кәлиб јериндә отуаркән мән елэ һеј тәриме силирдим.

Бөјрүмә бир јумруг илишдирәрәк:

— Һә, нечә олду,—деди—дөшүнә јатдымы?

— Нијә... пис олмады,—дежә мән наразы кими чаваб вердим,—амма мәни лап јерсиз тә'рифләдин.

— Ишиндә ол, сәни тә'рифләмәмиш кими тә'-рифләјәчәјәм ки?—деди.—Јахшы, де көрүм, чыхыш еләмәкдән ваз кечдин, јохса јох?

— Мәнимки чыхыш дејил һа, мә'рузәдир,—де-дим.

О гәрибә бир аһәнклә:

— Нә мә'рузә?—деди—халг чыхыша башлајыб, сән дэ дуруб мә'рузә едәчәксән?

— Јохса, елэ билирсән, мән инди бурада даны-шачағам?—дежә марагла сорушдум.

— Бәс һарада данышачагсан? Инди бурада, мү-шавирәдә данышмајачагсан?

— Јох әши, мән сәһәр, бөлмә ичласында мә'рузә едәчәјәм—дедим.—Азәрбајчан дилини нечә тәдрис етдијимдән данышачағам. Кәл бир көр, нә гијамәт олачаг.

Деди:

— Әши, сәһәрдән белә де дэ!

Дедим:

— Һә... Белә дэ...

РӘҺИМ ЈУСИФОВ

1932-чи илдә анадан олуб.
1954-чү илдә Нәриманов
адына Азәрбајҗан Дөвләт Тибб
Институтуну битириб.
Һазырда Семашко адына
хәстәхананын һәкимидир.

ӘСКӘР АНАСЫ ◆

Вәздуһа ана ағыр хәстә иди. Бир тәрәфи ифлич олдуғундан јатагдан дура билмирди. Онсуз да оғул дәрди, гәм-кәдәр әлиндән јаман көкә дүшмүшдү. Мум кими әримиш, бир дәри бир сүмүк галмышды. Анчаг һушу өзүндә иди. О, үзүнү дивардан асылмыш шәкилә чевирәр, саатларла көзүнү ондан чәкмәзди. Һәрдән додагалты:

«Бир дә көрдүн гапыдан кирдим, архајын ол ана!» Бәс нә олду? Ај бала, ај белими гыран оғул, аллаһын алтында сәни бирчә дәфә көрүб сонра өлөјдим!...—дејә пычылдајар вә бығ јери јеничә тәрләмиш әскәр оғлуна бахмагдан тәсәлли тапарды...

О вахтдан отуз ил кечсә дә, ана ону мұһарибәјә елә бил бу күн јола салырды. Оғлунун уча боју, галын гара сачы, чатма гашлары көзүнүн табағындан кетмирди.

Анаја елә кәлирди ки, оғлу каһ зүмзүмә едир, каһ да сәдәfli сазыны синәсинә басыб мәләһәтли сәслә, өзү дә учадан чалыб-охујурду.. Кәндлә буну ким билмирди? Арабир өз јаздығы гошмалардан да дедијини ким динләмәмишди?

О, јатағында дирсәкләниб, бу мәнзәрәни тез-тез көзләри өнүндә чапландырар вә ширин хәјалларла јухуја кедәрди...

Ананын ағыр хәстә олдуғуну бүтүн гоһумлар билирди. Бакыда јашајан оғлу өз ушағлары илә кәндә кәлмишди. Намы онун башына топланмышды. Ананын гуллуғунда идиләр. Анчаг о, нараһат иди, көзләри кимисә ахтарырды. Күн күнортадан дөнәндә оғланлары ону чарпајы гарышыг көтүрүб баға апарыр вә јерини бөјүк тут ағачынын кәлкәсиндә раһатлајардылар. Арвад көнүлсүз разы оларды. Ајнабәнддән һәлә күнәш шүалары чәкил-мәмиш ора гајтарылмасыны тә'кид едәрди... Өз јеринә гајыдан кими үрәји сакитләшәр, јенә дә кечән күнләринә дөнәр, онун ширин хәјаллары илә јашајарды...

Ана көзләрини дивардан чәкиб гәһәрләнди. Үзүнү оғлуна тутуб јавашча пычылдады:

— Ај оғул, јадына дүшүрмү, о анасы өлмүшү даваја жола саланда дедијин?

Ортанчыл оғул башыны ашағы салмышды. Ана-сынын белә хәстәләнмәсинә ачыјырды. Гәм-гүссә ону голлары арасына алараг сыхырды. Ахы она нә бир ана кими гуллуғ етмиш, нә дә севиндирмишди. Күнү охумагда, елми ишдә кечмишди.

— Һә, јахшы јадымдадыр,—дејә башыны ана-сынын синәсинә әјди.—Кечән күнләри ким унуда биләр.

О вахт 1943-чү илин јанвар ајы иди. Шахталы күн олса да, адам нәдәнсә үшүмәк билмирди. Һәр-би комиссарлығын јерләшдији икимәртәбәли бина-нын габағындакы баға чох адам јығышмышды. Бир нәфәр чаван гадын учадан ағлајыб, фәрјад едир-ди... Вәздуһа ана исә ону сакитләшдирәрәк де-јирди:

— Ушагларын бағрыны нијә жарырсан, кимин оғлундан, гызындан артыгдыр? Елнән кәлән гара күн тој-бајрамдыр...

Онун һәр сөзүндән, фәрјад гопаран ана тәсәлли тапырды. «Бәхтәвәрдәки үрәјә бир бах, елә бил дашдыр» дејәнләр дә варды. Вәздуһа ана исә он-ларын сөзүнә әһәмијјәт вермирди. Чаван сәрв аға-чынын алтына чәкилмишди. Кәнддән бишириб кә-тирдији фәсәлини, гатламаны, онун габағына төкүр. чөрәкдән аз-аз кәсир, чамыш гајмағына батырыб оғлуна једиздирди. Мәзәһим исә һәр дәфә:

— Аначан, иштаһам јохдур, истәмирәм—дејә анасынын гара сачларындан, көјчәк сифәтиндән һеј өпүрдү. Ана мәнәббәтиндән, ана әтриндән чијәр долусу нәфәс алырды. Санки ону өзү илә апармаг истәјирди. Ајрылыг вахты кәлиб чатмышды. О, оғ-луну сон дәфә бәрк-бәрк гучаглајыб:

— Кет уғур олсун, ај бала, мәктуб јазмағы унут-ма—дејә бир ан дурухду, данышмады. Башыны нә-дәнсә јана чевирди. Көзләриндән сүзүлән исти дам-чылар торпаға сәпәләнди. Оғлан буну көрмәди.

— Ана, мәнән никаранчылыг чәкмә, бир дә көр-дүн гапыдан кирдим... Нә исә демәк истәди. Анчаг данышмады. Бир-ики дәфә удгунду. Сонра кичик гардашынын да үзүндән-көзүндән өпдү...

Һәммин күн ана-бала кәндә гајытдылар. Арвад јол узуну гүссәләнди, хәлвәти ағлады, јанан үрәји-ни көз јашлары илә сөндүрдү. Кимсәјә бир сөз де-мәди. Һәр шеји үрәјинә салды...

Бир нечә күн кечмәмиш Мәзәһимин кағызы һәрби һиссәдән кәлди. Ана ушаг кими севинди. Оғлу һәр чүмләсинин башында «ана», «аначан» дејә мү-рациәт едир вә онун гәлбини әлә алмаға чалы-шырды.

Үч ај кечәндән сонра Вәздуһа ана оғлунун кө-рүшүнә кетди. Бөлмә командиринин дедији сөзләр ананын гулагларында чинкилдәди: «Машаллаһ, оғул јох, нәр бөјүтмүсән...»

О вахт ананын үрәји даға дөнмүшдү. Анчаг, һеч кәсин јанында өјүнмәмишди. Кечә-күндүз алгыш еләмишди:

— Чәми кедәнләр кәлсин, ичиндә дә мәним ба-лам...

Ана кәндә гајытдыгдан бир нечә күн сонра Мә-зәһими муһарибәјә апардылар. Онун ахырынчы мәктубу Маздок тәрәфдән кәлди. О, јазырды: «Аначан үч күн ганлы вурушмаларда олдуғ. Дүш-мәни керн чәкилмәјә мәчбур етдик. Һеч билирсән көзүм нәләр көрдү? Гисмәт олса, кәләндә һамысы-ны сәнә данышарам. Мәндән никаран олма. Өзүн-дән, ушаглардан, бир дә атамдан муғажат ол...»

Ахыр заманлар чох көврәлмишди. Башы ағры-јанда тез-тез чинкилтили сандығыны ачарды. Оғ-лунун сәлигә илә јығыб сахладығы пал-палтары арашдырарды. Башында пилот папағы олан шәки-ли чыхарыб өпәр вә јенидән кизләдәрди. Бә'зән шә-килә баха-баха фикрә кедәрди. Сонра исә онун ахырынчы мәктубуну чыхарыб учадан охутдурар-ды. Она елә кәләрди ки, бу әл бојда кағыз парчасы дејил, севимли оғлудур. Арвадын үрәји сакитлә-шәр вә тәскинлик тапарды...

Илләр кечмишди. Анчаг ананын јадындан һеч нә чыхмамышды. О, һәр шеји, һәтта о сәрв ағачы-ны да јадындан чыхармамышды. Јолу рајон мәркә-зинә дүшәндә һәммин јерә кәләр вә саатларла башы көјләрә учалан бу ағача һеј бахарды... Елә бил ағач да хејли гочалмыш, ири көвдәси пара-пара габыг багламышды...

Бу күн дә белә олду. О, бөјүк кәлинини јанына чағырыб нә исә пычылдады. Сонра астадан сөзүнә давам етди:

— Гызым, әзијјәтими чох чәкмисән, мәнә һалаллыг вер,—дејә көзләрини дивара зилләди вә бир нечә дәфә удгунду. Сонра әлавә етди:—О анасы өлмүшүн кағызыны кәтир, гој охусунлар! Вәздуһа ана сөзүнүн далыны кәтирә билмәди. Гәһәрләнди. Тез-тез синәси сииб-галхды. Чөкәјә дүшмүш көзләри долду.—Евдәкиләр бир-биринин үзүнә бахдылар.

Мәзәһимин сон мәктубуну һамы әзбәрдән билди. Кағызы гат кәссә дә, јазысы саралса да ону охумаг олурду. Һәр дәфә олдуғу кими бу күн дә мәктуба чох диггәтлә гулаг асдылар. Елә бил ана оғлундан бу күн мәктуб алмышды. Тәк хәтләр үзәриндә мунчуг кими дүзүлмүш кәлмәләр дил ачыб нәләр демирди. Гардашын гардаш үчүн бурнунун учу көјнәди. Ана-ата гәлби од кими көзәрди, көјрәлди, тәлатүмә кәлди. Ана баланын, ата оғулун, гардаш-гардашын јолуну нә гәдәр көзләјәрди?.. Ајрылыг нечә ил оларды?

Мәктуб чохдан охунуб гуртармышды. Анчаг һеч кәс отурдуғу јердән тәрпәнмирди. Ана исә санки дәрин јухуја кетмишди. Ортанчыл оғлу ананын үрәјинә гулаг асды. Нәбзини јохлады:

— Мәзәһимә сөз вермишдин ки, јолуну көзләјәчәјәм! Бәс нә олду? Әһдинә нијә әмәл етмәдин ана...—дејә һөнкүрүб арвады гучаглады. Онун сојумагда олан үз-көзүндән өпдү... Өмүр-күн досту ата аһ чәкди, булуд кими тутулду. Нәвә-нәтичә ағлады. Анчаг кирпичләрини гырпмадан анаја бојланан әскәр оғлу ағламады... Өлмәк һагдыр, онлар бунун үчүн ағламырдылар. Вәздуһа ананын отуз илдән чох чәкдији һичрана, накам арзуларына ағлајырдылар...

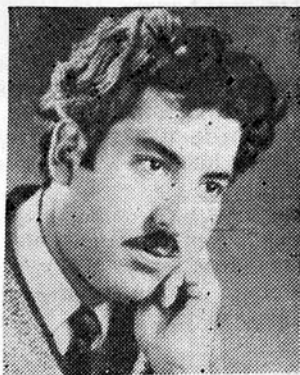
Дәфн мәрасими кәнддән хејли аралы, Гарамых архынын күн чыхан сәмтиндә, уча говаг ағачларынын көлкәсиндәки гәбристанлыгда олду. Ел-оба, гоһум-гардаш ана илә видалашды. Чәназәни еһ-малча гуру торпаға узадыб, үстүнү өртмәјә башладылар. Кәнарда дајанмыш бөјүк гардаш тәлаш ичиндә дилләнди:

— Бир дајанын, үстүнү өртмәјин,—дејә чәлд

гәбрә атылды. Мәрһумун баш тәрәфиндән јан-јана дүзүлмүш дашлардан икисини көтүрүб кәнара гојду. Һамы тәәччүб долу нәзәрләрини она дикмишди. Ананын ағ кәфәнә бүкүлмәсини елә бил инди көрүрдүләр. Сонра көјнәјинин чибиндән бир әскәр шәкли чыхарыб көзүндән өпдү. Шәкили тутан сағ әли нәдәнсә титрәди. Ағыр-ағыр ананын мәзарына әјилди:

— Аз гала вәсијјәтини унутмушдум, ана,—дејә ағлады... Аралыға сүкут чөкдү. Елә бил исти күнәш алтында говрулан онлар дејилдиләр. Долмуш көзләр јерә дикилмишди. Онлара елә кәлирди ана, һәсрәтини чәкдији әскәр оғлуна говушурду...

ҺЕЈДӘР ГАСЫМЛЫ

1942-чи илдә анадан олмуш-дур.

М. А. Əлијев адына АДИИ-нин мәдәни-маариф факултәсини битирмишдир.

Һазырда Газах рајон мәдәнијјәт шө'бәсинин методисти вәзифәсиндә ишләјир.

ӘМИОҒЛУЛАР ◆

Шөһәрә лап алагаранлыг чатдыг. Өмрүмдә илк дөфә иди ки, атамын узунәтәк күркүндән бәрк-бәрк јапышмышдым.

Совгат долу хурчун кишини лап әлдән салмышды. Амма о, нә нәфәсини дәрир, нә дә гәлјаны дамағындан аралајырды. Атам милис нәфәрләриндән биринә јахынлашды:

— Бах, бизә бу адрес لازمдыр, агрын алым,— деди.

Машын чохмәртәбәли бинанын һәјәтиндә дөврә вурду.

— Әми, дүшә биләрсиниз,—дејә сүрүчү архаја чеврилиб үзүмүзә бахды.

Дүшдүк. Атам јенә мәнә мачал вермәјиб хурчуну өзү чийнинә ашырды. Бир нечә пилләкан чыхдыгдан сонра ајаг сахлады. Азча гәддини әјиб хурчуну мешин гапынын јанына сөјкәди. Һүммәт әмини көрмәјә тәләсидим. Ушаглыгда көрдүјүм иди. Сөз дүшәндә Һүммәт әми өзү дејәрди ки, бизим дирилијимиз Аслан киши олуб. О вахтлар атама тез-тез баш чәкәрди. Онун һәр кәлишинә бир бурмабујнузлу гоч кәсиләрди... Күркүнүн астар чибиндән әлван нахышлы түтүн кисәсини чыхартды. Гәлјаны долдуруб, дамағына гојду. Кибрит чалыб алышдырды. Гуллаб вуруб гапыны еһмалча дөјмәјә башлады.

Ичәридән боғуг киши сәси кәлди:

— Кто там?

Атам өзүнә мәхсус бир шириндилликлә;—Әјә мәнәм, әј Һүммәт, агрын алым—деди.

Һүммәт әмини зорла таныдым. Атамла чох сојуг көрүшдү.

Онун биринчи сөзү бу олду:

— Бәһ, бәһ! Бу нәдир ә? Јенә мотал папағы башындан јерә гојмамысан?

Атам јары чидди, јары зарафатла:

— Киши дә намусуну јерә гојармы, әмиоғлу?— деди.

Һүммәт әминин һәјат јолдашы Нәркиз хала атамла да, мәнимлә дә мөһрибан көрүшдү, кәнддә-

килэрин халыны сорушду. Атамын ајаглары алтына башмаг да гојду. Сонра хараса кетди.

Бир мүддэт ев сахиблэрини көрмәдик. Атам эмиоглусунун белә сојуглуғундан бәрк тутулушду.

—Һәә, даныш көрәк, сән һара, бура һара?—Һүммәт эми шишман гарныны көјнәјинини өтәји илә өртә-өртә мәтбәхдән бизә сары кәлди.

Атам јухудан ојанмыш кими башыны сәксәкәли галдырыб, онун үзүнә бахды. Азча ејни ачылды.

Һүммәт эми креслолардан бирини өзүнә сары чәкиб әда илә әјләшди.

—Чәј кәтир көрәк!—Бир ағыз һәјат јолдашына ғышгырды.

Атам һандан-һана:

—Эмиоглу, башына дөнүм, кәлмишәм бу ушағын барәсиндә сәнинлә мәсләһәтләшәм, һазырлығы јакшыдыр, балача таныш дост олса институтларын биринә дүшә биләр.

Һүммәт эми чәјдан бир гуртум алыб, сағ әлини сејрәк, пырпызлашмыш сачларында кәздирди. Сонра бәрк-бәрк јан чиблэринә дөјәчләди:

—Эмиоглу, дост да, таныш да, бах бу чибләриндир.

—Атамын гәндгабыја доғру узанан габарлы бармаглары титрәјиб, кери чәкилди. Чәлд ајаға дурду. Көјнәјинин үстүндән кәмәртәк белинә доладығы гара кәләгајыны ачды. Бир дәстә пулу масанын үстүнә сәпәләди.

—Горхма пулум вар, эмиоглу. Нә гәдәр истәјирсән вар.

—Һәлә де көрүм, ушағын аттестат гијмәти нечәдир?

—Башын һаггы тәк бирчә дөрдү вар.

Атама буну әвәлчәдән мән демишдим.

—Һм... Нә гәдәрдир?—пула ишарә етди.

—Ики мин.

Һүммәт эми башыны булады. Сол әлинин архасы илә пулу атама сары итәләјиб:

—Јох эмиоглу, беш әксикдир.

—Зәрәр јохдур, зәрәр јохдур. Сән ишә башла. Чанын һаггы беш јүзү кәндә чатан кими көндәрәчәм.

Гәһәр мәни боғду. Атамын халына ачыдым...

—Амма, башына дөнүм, елә олсун ки, өзү бачаран мәктәб олсун.

—Нәји бачарырсан, оғлан?

Чәкинә-чәкинә:

—Һәвәсим әдәбијјатадыр,—дедим.

—Һә, һә. Башына дөнүм, бах она. Бир аз чызмагарасы да вар.

Һүммәт эми креслоу дала итәләјиб дик ајаға галхды.

—Эмиоглу, сачын ағарыб, амма һәлә ағлын ағармајыб! Ә, киши, нә әдәбијјат, нә чызмагара. Институт олсун. Әлинә диплом алсын...

...Сәнәдләрими вердим. Мәнә бәләдчилик едән Һүммәт әминин гајны оғлу иди. Биз евә гајыданда Һүммәт эми имтаһан листинин нөмрәсини көһнә, нимдаш чиб дәфтәрчәсинә гејд етди.

—Дәмири истикән дөјмәк ләзимдыр. Кедим лап индидән тапшырым,—дејиб тәләсик евдән чыхды.

...Имтаһанлар башланды. Илк имтаһан јазыдан-ды. Тәк бирчә мөвзуну дәгиг билирдим. Севиндим. Бу севинчим дә узун чәкмәди. Вариантлар бөлүһәндә чәтин вәзијјәтдә галдым. Хејли көтүр-гој едиб билдијим мөвзуну јаздым.

Астача башыма тохунан әл мәни фикримдән ајырды.

—Нијә өз вариантына дүшән мөвзуну јазмырсан, бала?—мүәллим сорушду.

Динмөјә тагәтим олмады. Бу саат говачагларыны фикирләшдим. Истәдим јалварам. «Сиз дә ата-сыныз, сизин дә өвладыңыз вар. Нә олар, кечин күһәһымдан» дејәм. Бу вахт орта јашлы башга бир мүәллим бизә јакынлашды. Ата меһрибанлығы илә үзүмә бахды.

—Зәрәр јохдур, гој јазсын, көрүнүр кәнд ушағыдыр,—дејә бајагкы мүәллимин голуна кирди.

Севиндим. Тез јазыб тәһвил вердим.

Һәјәтә чыханда Һүммәт әминин гајны оғлуну көрдүм. Көрүшдүк. Јол боју һамысыны она данышдым. Евдә дә Һүммәт эмијә нәгл етдим.

—Көрүрсән ки?! Әкәр тапшырмасадым, гојарды гәддин ачыла? Ај гојду һа!...—дејә гүррәләнди.

Јахшы, де көрүм сән јазы јазанда ичәријә боз кос-
тујумлу адам кәлмишдими?

— Кәлмишди, боз пенчәкли, өзү дә бығлы.

— Јахшы, кәлиб нејнәди о Короглу көзүнә
дөндүлүм.

— Зала көз кәздирди. Сонра имтаһан көтүрән
мүәллимә нәсә пычылдады.

— Оду һа! Көрдүн? Көрдүн! Сәни тапшырыр-
мыш дә. Индән белә башына тач ал, кәз.

— Һүммәт дајы, сән аллаһ нејнәјирсән ејлә, Аја-
зын ишинә көмәк ет,—гајны оғлу сөһбәтә га-
рышды.

— Мәнә ағыл өјрәтмә, бала, өзүм һәр шеји јах-
шы билирәм. Апарыб профессорла да таныш едә-
чәм.—Чидди үзүмә бахды:—Ағзында профессор
дејирсән. Адыны бир карван дөвә чәкә билмир. Һа-
мыја моталпапаг дэдән кими бахма, һи, һи... Һи...—
Мәним тутулдуғуму көрүб, пејсәримә јавашча сил-
лә чәкди—зарафат едирәм—деди.

Сәһәр тездән институт һәјәтини кәсдирдик.
Икинчи мәртәбәјәдәк бирликдә галхдыг. Залын о
башында бир нәфәр дајанмышды.

— Профессор одур бах! Амма сән бизә узагдан
бахмалысан. Билсә ки, ону сәнә кестәрирәм, о дө-
гигә кәндирина чапар. Сән әкил. Тез! Ашағыда мә-
ни көзлә.

Һәјәтдә, күнүн гызмарында Һүммәт әмини бир
нечә саат көзләдим. Нәһәјәт, ону буфетдән чыхан
көрдүм. Дама-дама јайлыгыны шәһадәт бармағына
долајыб, арха дишләрини гуртдалајырды.

— Кедәк! Даһа башына тач ал, кәз. Гәбулсан!

...Икинчи имтаһана үч күн галмыш Һүммәт әми
илә бир чаван оғлан да кәлди. Ону мәнә тәгдим
еләди:

— Ријазиијатын атасыдыр. Сәнинлә мәшғул ола-
чаг,—дејә ону мәнимлә таныш етди.

Гонағын кәлиши илә сағлыгларын гурбаны
олан «Көјкөл», «Азәрбајчан», «Јубилеј» конјакла-
рынын бош шүшәләри мәрмитәк дөшәмәјә узан-
мышды... Һүммәт әми кефинин лап алакөз вахтында
дүшдү мәним чаныма, нә дүшдү:

— Бура бах, ә! Атан кими бүрүшүк олма,—Си-
нә долу нәфәс алыб, сәрхошлугдан гызармыш көз-

ләрини үзүмә дикди. Хејли белә бахыб, голуну чев-
рәвары фырлады.—Бах, һамымызын башымыз
үчүн, өјрәнмишәм, ушаг чатышмыр. Сәнә бирчә үч
лазымдыр.—Гоша әлләрини масаја дајаг вериб, ке-
ријә доғру кәрилди. Бойнуну дала-габаға әјиб, галс-
тукунун јериндә олуб-олмамасыны јохлајырмыш
кими, чод, түклү бармагларыны дүз хиртдәјиндә
кәздирди.—Өлмәзсән ки, јалвар, лап ајагларынын
алтына дөшән, көзүјүн јашыны ахыт. Оғлунуза,
гызыныза гурбан олум де. Бирчә үч гопарт, үч!—
Әлини пенчәјин дөш чибинә узатды. Кичик қағыз
парчасыны чыхарыб, о үз, бу үзүнә бахды вә јенә
бүкәләјиб чибинә гојду:—Һә, дә. Моталпапаг
дэдән дә пулунун галаныны көндәриб—деди.

Елә бил боғулдум. һава чатышмырды. Тәләсик
бајыра чыхдым. Хејли кечмиш јенидән евә гајыт-
дым.

— Һарда идин, ә? Мән сәнин һагында данышыб
боғазымы дағыдырам. Сән дә ки... Профессора јенә
сәни тапшырдым. Дедим «Нефтчи»јә бирчә хал ла-
зымдыр! Деди ки, баш үстә.—Ха... Ха... Ха... Көрәк
секретни данышасан. Сән бунлары билмәзсән, бала,
һәлә ушагсан.—Бармагларыны бәрк-бәрк овушдур-
ду.—Бир дә белә фүрсәт әлә дүшмәјәчәк, әј јазыг.
Чалыш дә. Бәхт гапыларын тајбатај үзүнә ачылыб.
Ушаг чатышмыр. Өзүнү јејиб төкүрдүн. «Әдәбиијат,
Әдәбиијат!» Инди одур бах, пәнчәр кими һамысы-
ны бичибләр. Өзүн де көрәк, һансы сәнин үчүн јах-
шы олду? Вот!—Јумруғуну масаја чырпды вә баш-
лады јенә гәдәһләрә конјак сүзмәјә.

Һүммәт әминин «ријазиијатын атасы» адландыр-
дығы бу оғлан сән демә буфетдә өзүнүн нөвбә јол-
дашы имиш. Бу шадлыг да она көрә имиш ки, һәр
икиси јохламадан «дири» чыхыблар.

...Јенә имтаһан. Бајагдан бәри доғгуз нәфәрдән
тәк икиси гијмәт алмышды... Нә јахшы ки, Һүммәт
әминин профессор досту кәлди. Јохса һалым чох
пис иди. Онун кәлишинә севинсәм дә гәлбимдә про-
фессора нифрәт бәсләдим: «Һејф сәнә, бу бој бу-
хун. Пул дүшкүнү!» фикирләшдим ки, әјниндәки
тор, голсуз көјнәји дә, бармағындакы үзүју дә хал-
гын пулу илә алыныб. О пуллар ки, һәр бири бир
габара баша кәлир.

— Ким чаваб версә гижмәт алачаг, ким дә чаваб вермәсә өзүндән күссүн. Истәр лап аллаһын бачысы оғлу олсун кәсилмәлидир.

Бу сөzlәри абитуријентләрә һүммәт әминин профессор досту дејирди. Чохлары горхудан әсдисә, амма мән үрәјимдә: «Фырылдагчы, чохбилмиш. Оғулсан гижмәт вермә көрүм, нечә вермирсән. Ким дәли олуб ки, бир әтәк пулу ағзындан чыхара...» Адым чәкилән кими елә бил башымда шимшәк чахды. Үрәк дөјүнтүсү илә билет чәкиб әјләшдим. Арада профессора бахдым. «Көрүм неч мәнимлә марагланырмы?» дедим. Ондан бир мөһрибанлыг, мараг дујмадыгда, аз галды үрәјим саплағындан үзүлә. Јенә өзүмә тәсәлли вердим: «Афирист мүәллимдир, өзүнү билмәмәзлијә вурур» дедим.

— Фикирләшдијин бәсдир, бала, кәл көрәк.

Биринчи суалы билмәдикдә:—Кеч икинчи суала—деди.

Икинчи суалы бир гәдәр данышмышдым ки, профессор мүәллим јолдашына:

— Бәдбәхтин неч ријазиијат елминдән хәбәри јохдур!—деди.—Јох! Билмирсән!—дејиб һирслә гижмәт чәдвәлиндә ад фамилјамы ахтарды.

Индичә кәсәчәкләр. Бәдәним учунду. Көзләримин гаршысында мин чүр рәнк парлады. Билмирәм! Доғрудур билмирәм! Бәс арадакы һагг-һесаб, һүммәт әми...

Бејнимдән анлашылмаз фикирләр кечди.

— Кедә биләрсән! — Профессор гәти чаваб верди.

Зәнн етдим ки, јәгин һүммәт әминин адамы олдуғуму билмир. Вар гүввәми топладым:

— Мүәллим,—дедим,—нә олар, һалал-һүммәт бирчә үч јазын, нә олар?—Мән бунунла һүммәт әминин адыны професорун јадына салмаг истәјирдим. Мүәллимләрин шагганаг чәкмәси вә абитуријентләрин онларын сәсинә сәс вермәси лап мәни сарсытды. Амма һүммәт әминин дедији кими мүәллимләрин әл-ајағына дүшмәк истәдим.

Елә бил профессор мәним фикрими дујмушду. Дәрһал ајаға галхыб, мөһрибанлыгла әлләрини чижнимә гојду:—Өзүнү әлә ал, оғул,—деди.—Ону бил ки, мүәллим сағ голунун кәсилмәсинә разы олар,

амма билән тәләбәни кәсмәз. Кет, оху! һазырлаш, кәлән ил кәләрсән јахшы-јахшы имтаһан вериб, үзүағ, алныачыг кирәрсән института.

Елә бил профессорун ата нәсиһәтли кәлмәләри көзләримә ишыг верди. Синфи тәрк етдим. Дәһлизә чыхдым. Бу дәфә һүммәт әминин гајны оғлуну көрмәдим. Өз-өзүмә долухсундум. Тәләсик телефон көшкүнә кириб, һүммәт әмијә зәнк вурдум. Бирчә кәлмә: «Кәсдиләр!» дедим. Елә бил бүтүн кәдәрим, гәмими киминләсә бөлүшдүрдүм. Мәнә елә кәлирди ки, ағзымдан сөз чыхан кими һүммәт әми институту алт-үст едәчәкдир.

Евә нә вахт чатдығымы билмәдим. Сәс-күјә ајаг сахладым. Ичәридән һүммәт әминин ғышгырығыны, бир дә гајны оғлунун ағламсынмыш сәсини ешитдим.

— Һәә, сән елә билирдин ки, гәбул олуначаг? Пуллар да сәнә галачаг?

— Кәс сәсини, һејвәрә!

— Дүз дејирәм! Нә гәдәр биабыр едирләр, јенә бу фырылдаг ишләрдән әл чәкмирсән.

— Чых рәдд ол! Күчүјүн бири күчүк! Аталар јахшы дејибләр: «Дүшмән очаг башында имиш». Рәдд ол!

— Елә мән дә рәдд олмаг истәјирәм. Сәндән узаг кәзсәм, неч олмаса вицданымса саламат галар.

О, гапыны ачыб сүр'әтлә ашағы енди. Мәни көрмәди. һүммәт әми илә хејли габаг-гаршы дајандыг. Тәрс-тәрс мәни сүзүб:

— Чохданмы кәлмишдин, ә?

— Һә,—дедим.

— Бәс, нијә кор бајгуш кими дурмусан гапынын далында?!—Нәзәрләрини јерә дикиб фысылдады. Әлинин бирини шалвар чибинә гојду. О бири әлинин «гајчы» дырнаглары илә «бадымчан» бурнуну гурдаламаға башлады:—Сән дә лап митилсәнмиш ки. Ә, кәлән ишләмир, бәс дилинә нә олмушду? Јалварыб-јапыша билмәздин? Ким сәндән бир үчү әсиркәрди? Неч ким! Чындырындан чинләр үркүр, ај бәдбәхт. Гоншу отаға кечди. Бир аздан кери гајтыды. Дәсмала бүкүлү пуллары үстүмә атыб:

— Көтүр рәдд ол, чых кет јыхылмышыныза, мәни хар еләдин халгын ичиндә.

Гышгырыб һарај салмаг, «сән фырылдагчысан!» демәк истәдим. Бачармадым. Јаш мәни боғду. Еви тәрк етдим. О ахшам јола дүшдүм. Купедә тәк идим. Өз үрәјимлә данышырдым. Чаван профессору: «Мүәллим сағ голунун кәсилмәсинә разы олар, амма билән тәләбәнин кәсилмәсинә разы олмаз» сөзләри тәкрар-тәкрар гулағларымда сәсләндикчә үрәјиндә фәрәһ һисси ојанырды. Бир заман нифрәтлә бахдығым профессор нәзәрләримдә кетдикчә учалыр, бөјүјүрдү. Ара-сыра полад релсләрдән го-пан «таг... тараг... таг...» сәсләри хәнчәр кими кич-каһларыма санчылырды. Мәнә елә кәлирди ки, бу сәсләр һүммәт әминин голларынын сәсидир. Вар күчү илә шалвар чибләринә дөјәчләјиб, һәјасызча-сына: «Әмиоғлу да, гоһум-гардаш да, бах, бу чиб-ләриндир!» дејир. Таг... Тараг... Таг...

ФИКРӘТ БӘДИРЛИ

1955-чи иллә анадан олмуш-дур.

1977-чи илдә С. М. Киров адына АДУ-нун журналисти-ка факултәсини битирмишдир.

1970-чи илдән бәдни јазы-лары илә мәтбуатда чыхып едир.

— Бах, бу олмады, бачы оғлу! Неч олмады!..

— Јенә башламысан: «Бағ белә, бостан белә, говунлар да шәлә-шәлә». Ушаг дежилсән ки, өзүн дә университет гуртармысан. Нә гәдәр демәк олар гәзетә стандарт јазылар лазымдыр. Сәнә хәбәр тапшырылыбса нә үчүн очерк јазырсан? Будур, јенә башламысан: «Бәнна Мурад санки бу дивары кәрпичлә дежил, өмрүнүн аңлары илә һөрүр, севинчијлә, шадлығыјла, кәдәријлә...» Чәһәннәмә ки, нә илә һөрүр. Сәнә дедим бир хәбәр јаз ки, филан јердә, филан бинанын тикинтиси баша чатмаг үзрәдир, филанкәсләр дә ишдә фәргләнирләр. Вәссалам. Нә бөјүк проблеммиш?..

Бу артыг үчүнчү «хәбәрдарлыг» иди ки, ишләдији ијirmi күндә Азәр өз шө'бә мүдири Аббасагадан алырды. Өзү дә нечә? Бычаг вурсан ганы чыхмазды.

— Аббасаға мүәллим, ахы...

— Нә ахы?..

— Аббасаға мүәллим ахы, бәнна Мурад, доғрудан да, иш үчүн чанла-башла чалышан адамдыр. Нечә-нечә шакирди вар. Ордени, медалы... Ахы нечә олар ки, белә бир адам ишләјән јердән гуру бир хәбәр јазасан? Бәс онларын габарлы әлләриндән лазымынча јазмасаг биз онда нә журналистик?..

—...Е... е...е...h, јенә башладың! А јолдаш, ахы рајон гәзетинин форматы балачадыр, һәфтәдә үч дөфә чыхыр. Сәнин сичилләмәни исә һеч дөрд сәһифә дә тутмаз. Бир дә, ахы билирәм аилә вәзијјәтиниз дә о гәдәр јахшы дежил. Бах, әкәр сән бу ијirmi күндә бүтүн бунларын әвәзинә дөрд-беш хәбәр јазсајдын он-он беш манат газанардын.

— Аббасаға мүәллим, дедикләринизин һамысы доғрудур! Амма нејним, бачара билмирәм. Ахы бизи мәктәбдә белә өјрәтмәјибләр.

— Һә, дүз дејирсән, бах елә мәктәбдир чаванлары бу көкә салан. Мәктәбдә сизә һәјат јох, чәфәнкијјат өјрәдириләр. Сонра да кәлиб галырсыныз һәјатла чәфәнкијјатын арасында вә узун мүддәт дә өзүнүзә кәлә билмирсиниз. Дөнүрсүнүз Фауста.

Һәгигәт ахтарырсыныз. Бизим дә адымызы гојурсунуз шејтан, Мефистофел... Јахшысы будур, көтүр очеркини, өзүн өз әлинлә сых сујуну чыхар, олсун бир гранкалыг хәбәр. Олду?!

—...Чалышарам.. м...м...

— Хәтринә дәјмәсин, чаван оғлан, билирсән, бир заман биз өзүмүз дә белә, сәнин кими идик. Бәдди јазыларә мараг көстәрирдик. Сонралар исә... Еһ, сонралар дејәндә ки, һәр күн бәдди јазмаг олар мәкәр? Гәзет дә «ағзыны ачыб ач гуру кими, вер јем дејир». Бах бизим рајонда 14 колхоз вар. Бунларын да, нечә дејәрләр ишләдијим ијirmi беш илдә «ијәнәсиндән тутмуш сапына гәдәр» һәр шејиндән јазмышам. Инди исә марагсыздыр. Бах, елә сәнин бәнна Мурадыңдан мән өзүм азы беш дөфә јазмышам. Нә гәдәр јазмаг олар? «Чевир таты, вур таты!»

...Бирдән курулту голду. Һәр икиси диксинди. Шө'бә мүдири Аббасаға да, чаван журналист Азәр дә. Редаксијадан хејли аралы көһнә бир бинаны учурурдулар. Олдулары отағын пәнчәрәсиндән һәр шеј ајдын көрүнүрдү. Хејли тамаша етдиләр. Бинанын чох һиссәси учса да, көрүнүр, галан јерләри мөһкәм иди. Ким исә әл-голуну өлчә-өлчә екскаваторчуја диварын каһ бу, каһ о тәрәфини көстәрирди. Бир аздан шө'бә мүдири дөнүб Азәри башдан ајаға сүздү:

— Билирсән нә вар? Бах о учурулан бинанын јериндә мәдәнијјәт сарајы тикәчәкләр. Әввәл «склад» иди. Көһнә шејләри јығырдылар. Кет, елә бу саат ордан бир хәбәр һазырла!

Азәр:

— Баш үстә, Аббасаға мүәллим,—дејиб чәлд отагдан чыхды.

Шө'бә мүдири исә архасынча:

— Амма јенә бәдди олмасын һа-а-а!—дејә гыштылы.

Сонра да өз-өзүнә мызылданды:—онсуз да јенә бәдди јазачаг!..

ЧАВАД ЗЕЙНАЛ

1944-чү илдә анадан олуб.
1975-чи илдә АДУ-нун журналистика факултәсини битириб, 1964-чү илдән мәтбуатда бәдии языларла чыхыш едир.

ИКИНЧИ АНД ♦

Ајдынла гәфләтән растлашдым. Нә чәкилиб га-
йда билдим, нә кизләнә. Башга јердә бу, бәлкә дә
мүмкүн оларды. Анчаг гапы ағзында растлашды-
ғымдан өзкә чарә олмады. Икимиз дә јеримиздә
донуб галдыг. Әслиндә бу көрүшү мән көзләмиш-
дим, амма гапы ағзында јох. Ајдын әввәлчә дала
чәкилди. Көзләринә инанмырмыш кими чашгын-
чашгын мәни башдан-ајаға, ајагдан-баша сүздү.
Тифтији чыхмыш хәстәхана кејимимдән һејрәтә
кәлди:

— Бу нәди, әдә?

Нечә күндән бәри боғазыма тыханыб галмыш
бу гәфил суалын чавабы дилимин учуна јапышды.
Ајдына јалан сатмаға дилим кәлмәди:

— Демәлидир ки, дејим?

Ајдынын үзүндәки тәәччүб вә чиддилик тәбәс-
сүмлә әвәз олунду:

— Бағырсаг чатламасыдыр?

Мән утана-утана:— һә!—дедим.

О, тәзәдән чиддиләшди:

— Бәс нијә мәнә билдирмәмисән?

— Утанырдым.

— Чох наһаг! Хәстәликдир дә, хәстәликдән адам
утанар?

Сусдум.

— Һәкимин кимдир?

— Алыјев?

— Сәни о көтүрүб бура?

— Јох, Гүдрәт!

О, күлдү:

— Гүдрәтлә данышарам мән, ејби јохдур!

— Гүдрәтдә нә күнаһ, мән тапшырмышдым, һеч
кимә билдирмәсин!

— Мәнә дә?

— Та ад чәкмәмишдим!

— Јахшы, дарыхыб-еләмә, өзүм сәнә баш чәкә-
чәјәм!

Сабаһа мәни чәрраһијјә әмәлијјатына јазмыш-
дылар. Она көрә дә Ајдына билдирдим:

— Даһа дарыхмағымдан кечиб, сабаһ онсуз да

әншәр-мәншәр күнүмдүр.—Зарафатымын әксинә оларак Ајдын чиддиләшди:

— Нечә күндүр кәлдијин?

— Үч.

— Бәс хәстәләндијин?

— Беш күн!

О, дурухду:

— Чыхаг јухары, өзүм бахым көрүм!

О, габага дүшүб пилләкәнә доғру кетди. Мән һеч нә кәсдирмәдим, чар-начар онун далынча икинчи мәртәбәжә чыхдым. Пилләкәни галханда һисс етдим ки, јүнкүлләширәм. Ајдынала растлашдығыма севинирдим. Үстүмдән јүк көтүрүлмүшдү.

Ајдынын кабинети дәһлизин гуртарачағында иди. Кабинетә кирән кими Ајдын гапыны өртдү:

— Сојун көрүм!

Мән сыхылдым. О, сыхылдығымдан гәшш еләди:

— Ә, гуртар көрүм, хәстәханадыр дә!

Мән әлачсыз галдым. Ајдынын мәни мүәјинә етмәси илә гаралмасы бир олду:

— Сәнә бир сөз дејиб-еләмәјибләр ки?

— Јох. Нечә бәјәм?

— Неч! Илтиһаби әләмәт вар. Көзләмәк لازمдыр чәкилсин!

Һисс етдим ки, Ајдын нәјисә мәнән кизләдир. Фәргинә вармадым. Илтиһаб сөзүнүн мәнасыны баша дүшмәсәм дә, һеч нә сорушмадым. Өзлүјүмдә фикирләшдим ки, Ајдын бир шеј билмәсә демәз. Сабаһкы чәрраһијә әмәлијјатым барәсиндә гајғыландым. Никаранчылығыма Ајдын сон гојду:

— Сән кет архајын јат! Мәсәләни өзүм һәлл едәчәјәм!

Нә мәсәлә, нә һәлл—һеч нә баша дүшмәдим. Ајдын гапыја јөнәлди. О, мәни көзләмәдән тәләсик аддымларла ашағы мәртәбәжә дүшдү. Көрүнүр, тәләсирди. Мән аста-аста кәлиб пилләкәнин башына чатанда о, ашағыда тини бурулду.

Мән палатаја кәлиб фикирли-фикирли јатаға узандым. Палата јолдашларыма һеч нә демәдим. «Бирдән Ајдын сөзүндә дүз чыхмаз». Гајғы мәни көтүрмүшдү. Дан јеринә сәда дүшәндә күчлә јухуја кетдим.

Вахтсыз јатдығымдан сәһәр кеч ајылдым. Јухудан дуранда көзүм палатадан чыхан Алыјев пәкими алды. Сәһәр јохланышындан чыхырды. «Бу, мәни нијә јохламады?»

Јеримдән галхыб күнчдәки крантда әл-үзүмү јудум. Дәһлизә чыхдым. Һәкимләр бир јерә јығышмышдылар. Онларын отағына кирмәјә өзүмдә ихтијар дүјмадым. Нәдәнсә өзүмү сучлу һесаб етдим. Һәкимләрин дағылышмасыны көзләдим. Дәһлизин һәјәтә ачылан пәнчәрәләриндән биринин габағына чәкилиб көзләдим. Гүдрәт һәкимләр отағындан чыхыб мәнә сары кәлди:

— Сабаһын хејир, дәдә!

— Сабаһын хејир!

— Бир бәри дур!

О, мәни ики дәһлизин ортасына чәкди. Бура нисбәтән сәрбәстлик иди. Аракәсмәјә кечән кими Гүдрәт тәлашла билдирди:

— Операсијан позулуб, сәһәрдән давадыр.

— Дава?

— Һә!

— Даһа дава нә үчүн?

— Мәнән көрүрләр. Дејирләр ону сән көтүрмүсән, нә исә бир әләғәниз вар.

— Әләғәмиз, әлбәттә, вар. Биз он илдир досту.

Бу барәдә сән онлара һеч нә демәмисән?

— Демишәм, анчаг онлар башга шејә јозурлар!

— Наһаг јерә, мәни сијаһыдан Ајдын чыхардыб!

— Ајдын?

Гүдрәт үзүмә елә тәәччүблә бахды ки, онун тәәччүбүнә мән тәәччүбләндим.

— Ајдынала һардан танышсан?

— Гоһумуғ!

Гүдрәт дәриндән нәфәс алды. Нәзәрләрини мәнән чәкиб пәнчәрәжә диқди. Хејли фикрә кетди.

Гүдрәтлә мәни ше'р јакынлашдырмышды. О, һәким олса да, ше'р јазырды. Ара-сыра гәзет вә журналларда чап олунурду. Дәрч олунмуш ше'рләриндән бирини Елнур мөһкәм тәнгид етмишди. Елнур мәним дә, Ајдынын да гоһуму иди. Мәнә елә кәлди ки, Гүдрәт бу дәм һәммин тәнгид һаггында дүшүнүр. Јәгин етдим ки, Елнурла гоһумлуғума көрә Гүдрәтлә мүнәсибәтим даһа битди.

Көзләдижимин әксинә олду. Гүдрәт гәддини дү-
зәлтди, сағ әлини шәстлә габаға узатды вә учадан
деди:

— Ајдын кәлләдир, әши! Бүтүн профессорлар
онунла һәмишә һесаблашырлар. Онун дедији сөз
ганундур. Өзү дә јухары мәртәбәдә шө'бә мүдир-
дир. Бөјүк хәтир-һөрмәти вар. Даһа бизим мүдир
кими дејил, һамынын јанында көзүкөлкәли!

Ајдынла чоҳдан танышдым. Елнурун гардашы
таныш етмишди. Сонралар да көрүшүб бир-бирими-
зи гоһум кими танымышдыг.

Инди Гүдрәт Ајдын барәсиндә тә'рифли сөzlәр
дејәндә гәлбими гүрур һисси бүрүјүрдү. Онун ад-
сан тапмасына, һөрмәт газанмасына бир гоһум ки-
ми фәрәһләнирдим. Бу фәрәһин рүшејми үрәјимдә
әслиндә дүнән јаранмышды. Дүнән о, мәни дүзкүн
мүәјинә едәндә онун һәкимлијинә өзүмдә һөрмәт
дујмушдум. Гүдрәтин хош сөzlәри Ајдына јаран-
мыш һөрмәтими бирә-ики артырды.

Гүдрәт мәнимлә чоҳ сөһбәт еләмәди, сағолла-
шыб дәһлизә гајытды. Нисс етдим ки, о, тәзә хәб-
ри јолдашларына чатдырмаға кетди. Үрәјимдә она
бәраәт газандырдым: «Бөһтан пис шејдир». Папи-
рос јандырдым. Сәһәр бир шеј јемәдијимдән папи-
рос үрәјими буландырырды. Папиросу зибил габына
атыб дәһлизә кечдим. Һәкимләр отағынын гапы-
сындан кечәндә јенә шө'бәнин бүтүн һәкимләрини
ајаг үстә көрдүм. Онлар Гүдрәтин башына топлаш-
мышдылар. Ичәри кирмәк истәмәдим. Јенә сыхыл-
дым. Кери гајыданда шө'бәнин мүдирі мәни ичә-
ридән чағырды:

— Абыјев, гајытма, кәл, кәл!

Гапыдан ичәри кирәндә нисс етдим ки, үзүм
гызарды. Јөнүмү Алыјевә јох, шө'бәнин мүдиринә
тутдум:

— Бујурун!

— Сән бизә де көрәк Ајдынын јанына өзүн чых-
мысан, јохса сәни о чағырыб?

— Бунун нә фәрги вар ки?

— Вар, фәрги чоҳ вар!

Онун сәсиндә әсәбилик варды. Мән дашын һара
атылдығыны дујунча әсәбиләшдим. «Ајдына шәр
атмаг истәјирләр».

— Сизин ишиниз-күчүнүз јохдур?

— Ишимиз-күчүмүз елә будур! Артыг даныш-
маг да лазым дејил, суалымыза чаваб вер!

Мән там әсәбиликлә:

--- Нә мән Ајдынын јанына чыхмышам, нә дә о
мәни чағырыб!—дедим.

Нисс етдим ки, дајансам, ағзымдан кобуд сөз
чыхачаг. Отагдан чыхдым. Ајнабәндин габағына
кәлиб папирос јандырдым. «Бунлара бах, хәстәни
сағалтмагдан даһа да ифлич еләјирләр». Әсәблә-
римин сакитләшмәјечәјини көрүб, һәјәтә, тәмиз
һаваја чыхдым. Һәјәтдә хәстәләр домино ојпајыр-
дылар. Дашы гаршыларындакы стола елә бәркдән
вурур, елә ғышгырдылар ки, сәсләри бүтүн һәјә-
тә јайылырды. Билмәк олмурду дашы әлиндә галан
һансыдыр, гуртаран һансы. Мән онлардан һеч би-
рини танымадығымдан јахын кетмәдим (хәстәхана
һәјәтында бунун фәрги дә јохдур).

Јаз күнәши адамын чаныны ғыздырырды. Ачыг-
лыгдакы отурачаглардан күнтутанынын бириндә
отурдум. Фикир мәни тәзәдән көтүрдү. Һәкимләрә
чавабымы хатырладым. Чавабымдан наразы гал-
дым. Фикрими дүзкүн ифадә етмәмишдим. «Јәгин
мәни горхаг кими таныдылар». Әсәбимлә күләк бир
вахтда галхды. Дуруб палатаја јолландым.

Мән јатдығым шө'бәнин дәһлизинә кирәндә һә-
ким Алыјев ајнабәндин габағында папирос чәкир-
ди. Ону папирос чәкән көрмәмишдим. Ајаг сәсинә
ғанрылды. Мәни көрчәк әлиндәки папиросу һирслә
пәнчәрәдән бајыра атды вә тәләсик һәкимләр ота-
ғына кетди. «Мәни көрмәк истәмир».

Һәкимин мәнән гачмасындан тә'сирләндим.
Палатаја ганыгара кәлдим. Јолдашларыма бир
шеј нисс етдирмәмәк үчүн кечиб јеримдә узандым.
Сарсынты кечирирдим. Гәрара кәлдим ки, хәстә-
ханадан јарымчыг чыхым. Фикримин сәһвлијини
тез анладым. Бу һәрәкәтимлә «рәғибләримә» меј-
дан вермиш олардым. Онлар хәстәханадан јарым-
чыг кетдијими бәһанә едәрдиләр. Ајдына ачыгча
шәр атардылар. Бу һәрәкәтими Ајдын да мәнә ба-
ғышламазды, мәни садәләвһлүкдә ғынајарды. Һәм
дә зәрбә аларды.

Фикирдән башым ағрыды. Јухуја нә вахт кетди-

жимдэн хэбэрим олмады. Сəһəр јолдашларым мənə дедилəр ки, ахшам јемəјинə сəни һа чағырдыгса ојанмадын. Даһа ғыјыб дургузмадыг.

Һəр сəһəр олдуғу кими, бу күн дə јохланыша биринчи һəким Алыјев, онун далынча тибб бачысы кəлди. Тибб бачысы адəти үзрə əлиндə говлуг тутмушду. Алыјев һəр сəһəр ичəri кирəндə јохланыша биринчи мəндən башлајарды. Бу дəфə о бири күнчəки хəстəдən башлады. Һесабымы кəтүрдүм. «Јəгин мənə һеч бахмајачаг». Пəрт олмамағым үчүн Əли Қəримин əлимдə јарымчыг галмыш икичилдијини охумаға башладым. Мисралары тута билмирдим. Фикрим һəкимин һəрəкəтлəриндə иди.

Бүтүн хəстəлəri диндириб-данышдырандан сонра Алыјев мəним чарпајыма сары кəлди. Мən китабы үзүмдən чəкдим. Алыјев мəни данышдырмадан əлини чарпајымын ајаг тəрəфинə узатды. Орадан плаш чиби бəјда торба асылмышды, температур вэрəги гојулурду. О, əлини торбаја елə узатды, елə бил гаратикан колуна узадырды. Онун чарəсизлијинə рəһмим кəлди. Һəр шеј ајдын иди— ону сындырмышдым. О, температур вэрəгимə кəзүчү бахды вə тез дə јеринə гојду. Мən она хош бир сөз демəк истəдим. Һа фикирлəшдимсə, мүнəсиб бир сөз тапмадым. О, палатадан чыхды. Мən онун далынча галханда о да, тибб бачысы да гоншу палатаја кирдилəр.

Күнлəр кечир, мən јејиб јатырдым. Елə бил итираһəт евинə кəлмишдим. Палата јолдашларымын демəлəринə кəрə хејли кəкəлмишдим.

Мəни диндириб-данышдыран јох иди. Нə һəким Алыјев, нə дə шəбəнин мүдири. Дарыхмаға башладым. Ајдынла кəрүшүб, бахымсыз галдығымы она демəк истəјирдим. Анчаг еһтијат едирдим ки, һəмкарлары илə онун арасында əдавəт дүшəр. «Мən бура ајран ичмəјə кəлмишəм, ара ачмаға јох». Дəзүрдүм. Мəсəлəнин белə шəкил алмасы мəни дүшүндүрдү.

Ешитмишдим ки, һəкимлəр институту гуртаранда Һиппократ анды ичирлəр. Онлар бу андла инсанларын сағламлығларына сəдагəтлə хидмəт едəчəклəринə сөз верирлəр. Мənə елə кəлирди ки, һə-

кимлəрин икинчи андлары да вар. Бу анд онларын бир-бирлəринин хəстəлəринə бахмамалары һагғында иди. Хəстə лап əлсə белə! Һəкимлəр бу андларына Һиппократ андындан даһа чидди əмəл едирлəр.

Тибб бачысы гапы ағзында кəрүндү:

— Абыјев, сəни шəбəдə чағырлар!

Чəлд ајаға дурдум. «Дəјəсэн күн доғур». Үмидлə шəбəјə кетдим. Шəбəдə бир Алыјев иди, бир дə мүдир. Алыјев фачиə гəһрəманы кими башыны əллəri арасына алмыш, дəрин фикрə кетмишди. О, фикирли кəрүнсə дə, һисс едирдим ки, диггəти мən-дəдир.

— Мəни сиз чағырмысыңыз?— Үзүмү шəбəнин мүдиринə тутдум.

— Һə!

— Бујурун!

— Балам, сəнин операсија олунмаг фикрин јохдур?

Мən күлə-күлə:

— Нијə јохдур!— дедим.

— Онда кет өзүнү Ајдына кəстəр, мəслəһəт билрсə, адыны сијаһыја салдыр!

Мən бу сөзлəрин чиддим, ја кинајə үчүнмү дəјилдијини ајыр дə билмəдим. Јарычидди, јарызарафатла дедим:

— Кəлин икимə'налы данышмајаг, мүаличə һагғында дүшүнəк!

Шəбə мүдири ачылды:

— Сəнин һəкимин ики ола билир, бизим сөзүмүз икимə'налы ола билмир?

Мən бирбаша чаваб вердим:

— Ајдынла гапы ағзында гəфлəтəн растлашдым. Бир гоһум кими мəнимлə марагланды. Мən дə онун марағыны тəбии гəбул елəдим. Бирликдə чыхдыг јухары, мənə орада бахды.— Чавабымла кифəјəтлəндим, рəјими дə билдирдим:— Елə баша дүшүрəм ки, бурада гəбаһəтлик бир шеј јохдур. Ајдынын јеринə сизин һансы бириниз олсајдыңыз, елə едəрдиниз.— Дəјəсэн «имтаһандан» јахшы чыхдым. «Комиссија үзвлəri» бир-биринə бахыб сојуг-сојуг

гымышдылар. «Гимнэтими» үзүмө демөдилөр. Шө'-бө мүдири жумшалды:

— Һәр һалда, Ајдынын јадына салмаг лазымдыр!

Онун аралыға данышмасы мәни ачмады. Мәсәләни конкретләшдирдим.

— Салмаг лазымдыр, салын дә!

— Биз нијә салаг?—Шө'бө мүдири е'тираз етди.

— Илан вуран—ала чатыдан горхар, дејибләр.—Мән даһа јухары чыхмајачағам. Бир дә, хәстәнин гапылара дүшмәси нә дәрәчәдә доғрудур?

Бајагдан өзүнү фикирли кими көстөрән Алыјев сөһбәтә гарышды:

— Биздә беләдир ки, бөјүкләр марагландығы хәстәни һәким тәкбашына операсија еләјәндә кәрәк беш-алты профессора гол чәкдирә ки, сөһвә јол вермәјиб.

О, ачыгча еһтијат едирди. Она јазығым кәлди.

— Јахшы, фикирләшәрәм!—дедим.

Отагдан чыхдым. Икинчи дәһлизә кечиб јухары мәртәбәјә галхмаг истәјирдим ки, Ајдын гаршыма кәлди:

— Дарыхырсан дејәсэн?

— Јаман!

— Адыны көһнә сијаһыда бәрпа еләтдирмишәм, сабаһ операсијанды. Денән, сабаһа сәни һазырла-сынлар?

Гајытмаг истәјирдим ки, Ајдын сорушду:

— Сәнә нечә бахырлар?

— Неч бахырлар ки!

Ајдын күлдү:

— Бахмаг үчүн баш лазымдыр, о да онларда јохдур. Онларын гырх башы олмалыјды ки, сәни о вахт операсија еләјиб, чаваб верәјдиләр!

Баша дүшдүм ки, онун сөзү һәјата кечиб. О, көзләримдә јенидән учалды. Даһа неч нә данышмадыг. Ајрылдыг. Мән севинә-севинә ашағы дүшдүм. Алыјевин јанына кәлдим. О, мәни дәһлиздә көзләјирди. Нисс етдим ки, никаранды.

— Ајдынла көрүшдүм!—дедим.—Сабаһа һазырлашмалыјыг, адымы сијаһыда бәрпа еләтдириб!

О, эзәлкиндән даһа артыг марагла сорушду:

— Операсијаны да өзү еләјәчәк?

— Валлаһ, о барәдә данышмадыг ахы!

О, һәкимләр отағына кетди, мән палатаја.

Сәһәр ишә бүтүн һәкимләрдән әввәл Алыјев кәлди. Чох күмраһ көрүнүрдү. Чыртыг чалсан ојнајарды. Ону белә шән көрмәмишдим. Көрүнүр, чәрраһлара әмәлијатгабағы хүсуси һәвәс кәлир. шаирләрә ше'рдән габаг илһам «ғонаг» кәлән кими.

О, хәстәләрә баш чәкмәди. Мән әл-үзүмү јү-јүб, дәһлиздә вар-кәл едирдим. Хәстәләрлә зара-фатлашыр, дејиб-күлүрдүм. Дејиб-күлсәм дә, сәк-сәкәли идим. Чағырыш көзләјирдим. Алыјев һә-кимләр отағындан чыханда үрәјимдән сојуг бир ки-зилти кечди.

— Кедәк адаш!—Алыјев дилләнди. О, фамили-јамыздакы охшарлыға көрә белә дејирди. «Инди дә адаш олдуғ». Мән јолдашларымла көрүшәнәчән о, јухары галхды.

Чәрраһијјә отағы икинчи мәртәбәдә јерләшир-ди. Мән чәрраһијјә отағы јерләшән дәһлизә кирән-дә Алыјев күнчдә дајаныб папирос чәкирди. Онун папирос чәкмәси күркүмә бирә салды. «Көрәсэн је-нә нә олуб»? О, мәнә ити нәзәр салды. Неч бир шеј баша дүшмәдим. О, үзүнү мәнән чевирди вә па-пиросуну чәкмәкдә давам етди.

Адыны танымадығым, һәрдән палаталара мәс-ләһәтә чағрылан профессор чәрраһијјә кејиминдә ванна отағындан чыхан көрәндә мәсәләни баша дүшдүм—мәним әмәлијјатымы профессор апара-чагды. Гәлбим ганадланды. «Демәли, Ајдын мәни Алыјевә е'тибар етмәјиб». Ара гапыда отуран тибб бачысы дәһлизин сол тәрәфини мәнә көстәрди:

— Кеч ичәри!

Мән динмәз-сөјләмәз онун көстәрдији сәмтә кеч-дим. Бу дәһлиз о бириләриндән дар иди. Кечидән сонра ајнабәндин габағында ики крант гојулмуш-ду. Крантын гаршы тәрәфиндә чәрраһијјә отағы јерләширди Ара ајнабәнд олдуғундан ичәри ајдын көрүнүрдү. Дәһлизин ортасында диварын динбиндә сөјкәнәчәксиз бир стул гојулмушду. Ичәридә ра-диоода Зејнәб охујурду. «Көр нә ширәләндирирләр».

Әлиндә шприс тутмуш чаван тибб бачысы чәр-раһијјә отағындан чыхды:

— Отурун стулда, голунузу чирмәләјин!

Мән голуму чирмәдим. Тибб бачысы ийнәни голума вурду.

— Палтарынызы сојунун!

О, күнчдән бир мөләфә кәтириб үстүмә атды. Лакин чәкилиб кетмәди. Гызын јанында сојунмаг арыма кәлди. О, мәнә әһәмијјәт вермәсә дә, чәкилиб кетмирди, сојунмағымы көзләјирди Көрүнүр, белә шәјләрә адәт етмишди. Мәним сојунмадығым көрүнчә, тәқрар етди:

— Сојунун дә!

Профессор вәзијјәти дүјду. Кери ганрылыб гыза көзүнү ағартды. Гыз бундан сонра чәрраһијјә отағына чәкилдн. Мән тез палтарымы сојунуб мөләфәјә бүрүндүм. Тәклиф көзләмәдән чәрраһијјә отағына кечдим. Лал-динмәз орталыгдакы стола галхдым вә һәкимләри көзләдим.

Алыјев дә кәлди. Палтарыны тамам дәјишсә дә, сифәти ачылмамышды. Ону бу палтарда көрмәдijмдән көркәми мәнә гәрибә кәлирди. Елә бил таныдығым Алыјев јох, башга һәким иди. Әввәлки формасындан фәргли олараг гоча кишиләрин кејдији тумана бәнзәр ағ шалвар кејинмишди. Шалварыны ејнән ағ парчадан тикилмиш узунбоғаз чәкмәјә салмышды. Голларына голчаг чәкмишди. Бу көркәминдә о, дәјирман фәһләләринә бәнзәјирди. Фәрг бирчә кејиминин сәлигәлијиндә иди.

О, професорла јанашы јујунмаға башлады. Ичәридән фикир верирдим: нә о, профессора бахырды, нә дә профессор она. Елә бил бир-бирини көрмүрдүләр. Онлары баша дүшүрдүм: көзүндән дүшдүјүнә көрә профессор Алыјевә бахмаг истәмирди, Алыјев исә хәчаләтиндән профессора баха билмирди.

Ајдын гапынын ағзында көрүндү. Һамынын ешидәчәји бир тәнтәнә илә мәнә мүрачиәт етди:

— Әдә, шаһлығы гәбул еләмисән ки!

О, отурдуғум чәрраһијјә столуна ишарә едирди.

— Һә!—дедим.

— Бисмиллаһи-Рәһманүл-Рәһим!

— Сән аллаһ, елә демә, онда горхурам!

О, шагганаг чәкди. Һисс етдим ки, онун бу күлүшү мәнним чавабыма јох, Алыјевин үнванынадыр.

— Нәдән горхурсан, сәнин операсијаны профессор өзү еләјәчәк?

Профессор ганрылыб мәнә бахды вә башы илә тәсдигләди. Ајдын даһа дајанмады, кетди.

Профессор, онун далынча да Алыјев әлләрини крантдан чәкдиләр. Онлар ичәри кирәндә тибб бачысы әлиндә һазыр тутдуғу силкинин бирини профессора, бирини исә Алыјевә узатды. Профессор әлини гурулајыб лагәјдликлә силкини тибб бачысына гајтарды. Алыјев әлини гурулајаркән онун бајаг диггәтими чәлб етмиш узунбоғаз чәкмәләринә тәзәдән бахдым. Чәкмәләринин учу чарыг димдији кими Алыјевин ајағынын үстүнә гатланмышды. Алыјев тәрпәндикчә чәкмәләринин бурну да хоруз пипији кими о тәрәф-бу тәрәфә гатланырды. Күлмәк мәни тутду. «Лап гызгајтаран чәкмәләрин вар!»—демәк истәдим, анчаг зарафатымын бу дәмдә онун һејсијјәтинә тохуначағыны дүшүнүб, сөзүмү ағзымда сахладым. О, пәрт иди.

Тибб бачысы мәнә сары кәлди. Үрәјимдән сојуг бир кизилти кечди. О, дизләримә өртүк чәкди. Мән стола узандым. Өртүјүн архасындан профессорун сәси кәлди.

— Абыјев, горхма, ијнә вурурам!

Ијнә бәдәнимә санчылды. Бир аздан һушум итди. Өртүјүн архасында нәләр баш вердијиндән хәбәрим олмады.

Ајыланда өзүмү чарпајыда көрдүм. Кечә иди. Бәдәнимдә күт ағрылар варды. Чарпајысы мәнимлә јанашы олан Асифи сәсләдим. Демә ојагмыш.

— Нәди, Абыјев?

Хәстәханада һамы бир-бирини фамилијасы илә чағырырды. Бу, мәнә әввәлләр гәрибә кәлирди. Фамилијамла чағырыланда елә билирдим ајры адамы чағырырлар. Инди өјрәшмишдим.

— Дур ишығы јандыр!

Сөзүмүн ағзымдан чыхмасы илә Асифин јериндән сычрамасы бир олду. О, сағалмышды. Ики күндән сонра евә јазылачагды. О, ишығы јандырыб јаныма кәлди:

— Чан гардаш, нечәсән?

— Ағрыјыыр...

Асиф сызылтыма күлә-күлә чаваб верди:

— Ә, зарыјыб-еләмә! Јејиб-јатанда билмирдин ахырда белә мөләдәчәкләр?

Мән үзүмү жана чевирдим. Онунла зарафатлаш-
маға һалым јох иди. Асиф динмәзчә палатадан
чыхды. Онун кедишинин сәбәбини Гүдрәтлә бир-
ликдә гајыданда билдим. Һәким чағырымыш.

— Ајылдын, дәдә?—Данышан Гүдрәт иди.

— Һә.

— Нечә һисс едирсән өзүнү?

— Јаман ағрым вар, Гүдрәт!

— Дәз, бир аздан чәкиләчәк!

О, евдән кәтирдји компотдан бир стәкан сүзүб
мәнә узатды:

— Ич, тохта?!

Мән стәканы онун әлиндән алыб зорла башыма
чәкдим. О, бошалмыш стәканы мәнән ала-ала со-
рушду:

— Агрын чох бәркдир?

— Јох, күт агрыдыр.

— Онда һеч нәјин јохдур, кечиб кедән шејдир.

Гүдрәт кетди. Асиф јенә зарафата башлады:

— Абыјев, инди ичазә верирсән бу чамаат јат-
сын?

О палатадакылары нәзәрдә тутурду вә ишыға
ишарә едирди.

— Нә дејирәм, дур сөндүр!—дедим.

— Нә дејәчәксән, халгла халглыг еләјәчәксән?
Дуруб митилинә-митилинә вурарыг!

— Мән чан һајындајам, сән дә пиј ахтарырсан?

— Нијә дә ахтармајым, пешән јејиб-ичмәк, бизә
саташмаг иди. Инди галмысан бөјрү үстә, әлимә
кирәвә дүшүб дә. Гојмазсан өјүнүм?

— Өјүн, өјүн.

О, дуруб ишығы сөндүрдү. Данышыг кәсилди.
Сәһәрә јахын ағрым азалды. Ајыланда Гүдрәтлә
Ајдыны башым үстә көрдүм. Јеримдән галхмаг ис-
тәдим, гојмадылар. Икиси дә бир ағыздан:

— Олмаз!—дедиләр.

Мән күлүмсәмәјә чалышдым.

— Ахыр ки, күрәјими јерә гојдунуз дә?—дедим.

Ајдын тәбәссүмлә:

— Бизим јерә гојдуғумуз күрәк бир дә јерә дәј-
мәз!—Чаваб верди. Мән разылығымы билдирдим:

— Сағ олун, һамыңыз сағ олун!

Бир аздан һәким Алыјев дәһлиздән кечди. Онун
сифәтиндән зәһәр јағырды. Палата јолдашларым
Һәкимин архасынча бахыб хысын-хысын күлүшдү-
ләр.

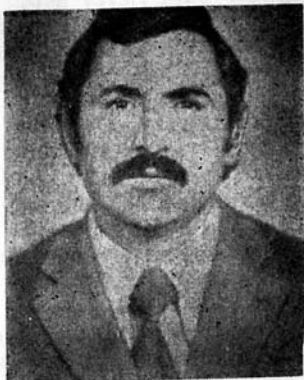
— Кишинин икинчи анды позулду.

— О нә андыр елә?—Мән өзүмү билмәзлијә
гојдум.

Асиф стулуну чарпајыма јахын чәкди. Сәһирли
бир көркәм алыб пычылдады:

— Пул алмамыш хәстәни мүаличә етмәмәк ан-
ды. Баша дүшдүн? Кишинин анды позулду. Сәндән
бир шеј гопара билмәди.

Бир анлыға отаға сүкут чөкдү. Дәһлиздән исә
Һәким Алыјевин гәзәбли ајаг таппылтылары еши-
дилирди.

ШӘМИСТАН НӘЗИРЛИ

1942-чи илдә анадан олмушдур.

1972-чи илдә С. М. Киров адына АДУ-нун журналистика факултәсини битириб Азербайжан ССР Назирләр Совети Дөвләт Телевизија вә Радио Верилишләри Комитәсиндә редактор вәзифәсиндә ишләйир. 1973-чү илдән мәтбуатда һекајәләрлә чыхыш едир.

ҺӨРМӘТ ♦

(Сәнәдли һекајә)

Дөрд нәфәр Ағдашын Гарадејин мешәсинә ова кедирди. Чәһрајы рәнкли «Победа» Ләки дәмйр јолундан кечиб улу Ширван дүзүнә чыханда сәһәр јеничә ачылырды. Сәма күндөгәнда тәр-тәмиз иди. Сәһәрин гызыл гуршағы көјүн этәкләрини ал гырмызы рәнкә бојамышды. Чәнуб үфүгләри од тутуб јанырды.

Машын Гараоглан кәндини кечиб саға, һејли узагдакы мешәјә тәрәф ирәлиләди. Јолун һәр ики тәрәфиндәки көз тутмаз әкин саһәләриндән тәзә-тәр торпаг әтри кәлирди. Габагда отуран ағ сачлы киши шүшәни тамамилә ашағы салды. Тәзә әкин-ләрә, јол бојунча узанан јамјашыл отлара һәсрәт-һәсрәт бахды. Көзләрини ојанан тәбиәтә дикиб, ширин дүшүнчәләрә далмышды.

Көрүнүр һәјатда, һеч нә әбәди дејил. Ондан мәһрум олмағ әзәли вә әбәдидир. Чох кечмәз бу көрпә фиданлар да саралыб-солар. Үстүндән ачы сојуг күләкләр әсәр, боран выјылдајар. Бу әбәди олмајан һәјат анчаг шәклини дәјишир. Бир инсан бөјүјүр, о бири гочалыр, о бири сәләт, јениси доғулур. Бу хырдача отлар да беләдир. Боран буну солдурса, башгасы битәчәк.

Биздән исә һәјатда әбәди галан дәјишмәјән јалныз һүнәрди. Сәркәрдә Чаванширин, Бабәкин, шаир Хагани вә Низаминин һүнәри вә сәнәтләри дејилми бу күнә гәдәр јашајан, вараг-вараг охунан. Каш, һәјаты дастан олан белә инсанлар дүнјада чох олајды.

Сағ әлини үзүнә сөјкәјән шаир додагалты охујурду:

Бир дә көрүрсән ки, ачылан солур,
Дүшүнән бир бејин бир торпаг олур,
Бир јандан бошалыр, бир јандан долур,
Сиррини вермәјир сирдаша дүнја.

Әзәлдән беләдир чүнки кайнат
Чаһан даимидир, өмүр аманат.
Әлдән әлә кечир вәфасыз һәјат,
Биз кәлди-кәдәрик, сән јаша, дүнја!

О бунлары Һумајын өлүмү ону јандыранда көз-ләринин јашы илә јазмышды. Дүшүнчөләрин мән-кәнәсиндә сыхылан шаир јерини раһатлады. Башы-ны галдырыб Күрүн јахасы бојунча кедән нахыр сүрүсүнә бахды. Ушаглыгда Дилчан јолунда көр-дүјү бөлүк-бөлүк, сүрү-сүрү гојун-гузу јадына дүш-дү. Чобанларын һај-күјү, арабалара бағланмыш гурдбасан гудуз итләрин кур сәси, чағлајан ахар суларын шырылтысы санки ону диксиндирди. Дө-нүб чанфәшанлыгга мәнзил башына чатмаг истә-јән сүрүчүјә:

— Андреј,—деди, һара тәләсирсән, бабаларымы-зын бир мәсәлини јадына сал, тәләсән тәндирә дү-шәр.

Сүрүчү динмәди. Тәчрүбәли овчу Кәрим Гајы-бов күлүмсүнүб:

— Ај Сәмәд,—деди,—ов јеринә тез чатсаг ову-муз да иншаллаһ ганлы олар.

Кирил, (шаир ону зарафатла белә чағырырды—*Ш. Н.*) јаваш кетсәк јашыдыр. Она кими шеһ дә азалар. Шеһ чох оландә ов да чәтин олур. Ит овун ијинә дүшә билмир. Кирил, сән белә шеји әла би-лирсән, анчаг мән дә бунлары елә-белә сөзкәли-ши дедим, һа.—О, бәркдән, үрәкдолусу күлдү.

Раһат јолла ирәлиләјән машин Абад көрпүсү-нүн јанында сүр'әтини азалтды. Сүрүчү еһтијатла көрпүнүн бәри гулағындакы көлмәчәјә бахды. Ма-шыны кери вериб јаваш-јаваш сола сүрдү. Беш-ал-гы метр ирәлиләјән машин бирдән топуна гәдәр сулу палчыға батды.

Шаир:

— Дүшүн,—дејиб, әввәл өзү гапыны ачыб ма-шынын алтына бахды—оһо, гардашлар,—деди—тәләсирдиниз тәндиринаиз дә дүшдүнүз.

Андреј сујун үзүндә битмиш хырдача көј отла-ры көстәриб һирслә:

— Мәни бунлар алдадыб,—деди.

Апрел күнәши кечәдән дүшмүш шеһи јаваш-ја-ваш гурудурду. Овчулар исә палчыға батмыш ма-шынын дөрд тәрәфинә нә гәдәр һәрләндиләрсә чы-харда билмәдиләр. Јорулуб әлдән дүшдүкдән сон-ра динмәз-сөјләмәз һәрәси бир тәрәфдә көј отун үстүнә узанды. Көдәк күркүнү гатлајыб дирсәји-

нин алтына гојан шаир Рексин һәрәкәтләриндән көз чәкә билмирди. Ит отлары, ағачлары ијләјә-ијләјә хејли кедир, сонра да зинкилдәјә-зинкилдәјә саһибинин јанына гајыдыб, кәсик-кәсик һүрүрдү.

— Еһ, јаман јердә Андреј бизи ахшамлатды. Инди әсил ов вахтыдыр. Кирил, көрүрсән һәтта ит белә буну дүјүб зинкилтисини кәсмир. Нејләјәк, Андреј,—шаир үзүнү сүрүчүјә тутуб—бәлкә кедиб о көрүнән кәнддән бир-ники адам чағырасан көмә-јә,—деди.

Үст-башы палчыға батмыш Андреј:

— Һара кедим, мән кими таныјырам, кими ча-ғырым. Бәлкә бир аз көзләјәк, јолла кәлиб-кедән олду.

— Онда өзүм кедәрәм—дејиб, шаир ајаға дурду.

Ит саһибинин далынча гачды. Каһ ајағына до-лашыр, каһ да шаһә галхыб, ағзыны онун әлине узадырды. Сонра да севинчлә һүрә-һүрә габағын-ча гачырды. Шаир хејли кедиб дајанды. Әлини кө-зүнүн үстүнә гојуб, узагдан кәлән атлыја бахды. Нә фикирләшдисә кери гајытды.

— Нијә гајытдын, Сәмәд?—Зејнал Хәлил со-рушду.

— Бир атлы кәлир, ондан хејли аралыда беш-он адам. Јәгин иш үстүнә кедәнләрдир. Бәлкә көмәк-ләри дәјди.

Бир аздан атлы кәлиб чатды. Бојлу-бухунлу ча-ван бир оғлан иди. Јәһарин үстүндә гатлама тү-фәнки дә варды. Назик бәдәнли, сәлигәли кејин-миш атлы әдәб-әрканла салам вериб атыны сахла-ды. Диггәтлә јад адамлара, бир дә машины бахыб:

— Нә олуб?—дејә сорушду.

— Нә олачаг, машинымыз батыб, галмышыг чө-лүн дүзүндә, көмәк еләјәнимиз дә јохдур.

— Атлы дөнүб кери бахды:

— Гој онлар кәлсин,—деди. Абад кәндинин ча-маатыдыр. Фатма көрпүсү тәрәфә арх газмаға ке-дирләр.

Әли белли бир дәстә адам машины чатмамыш атлы:

— Ај чамаат, бир аз тез кәлин, көмәкләшиб бу машины чыхардаг—дејә онлары чағырды.

Кимиси итэлэди, кимиси дэ тэкэрин алтына гу-
ру ағач, торпаг атыб машины чыхартдылар.

Шаир үзүнү чамаата тутуб:

— Бизим бу хејирханымыз кимди көрөсән?—де-
јә сорушду.

Јашлы бир киши ирәли јеријиб:

— Бу чаван оғлан,—деди, бизим «Зәһмәт» кол-
хозунун сәдридир.

— Көрүрәм, белә арыг, чылыз адам елә колхоз
сәдри олар.—Сәмәд Вурғун бығалты күлүмсүндү.

Чаван сәдр атдан дүшдү. Зейнал Хәлил ирәли
јеријиб:

— Чох сағ олун, ај чамаат, вар олун, шаири көс-
тәриб:

— Сәмәд Вурғундур, таныш олун,—деди.

Чаван сәдр она доғру кәлиб:

— Көрүрәм,—деди,—мәнә белә кәскин сөзү ан-
чаг шаир дејә биләр.

— Вар олун, гардашлар, сизсиз бизим бир кү-
чүмүз белә олмасын.—Сәмәд Вурғун да тәшәккүр
етди.

Колхозчулар шаирә јахын кәлиб бир-бир кө-
рүшдүләр. Јашлы киши:

— Шаир, сән аллаһ, бизә бир ше'р оху, гулаг
асаг.

— Мәним бу гара көзләрим үстә!—Шаир элини
көзүнүн үстүнә гојду—Нә охујум, әми, һансы ше'-
рим.

Гоча бир аныг дурухуб:

— «Дағлар»ыны оху, а гардаш, «Дағлар»ыны,
мәним нәвәләримин дилиндән дүшмәјән «Дағла-
р»ыны.

— Һансыны? Мәним үч «Дағлар» ше'рим вар.

— Гој көрүм, о нә тәһәрди, «Чәннәтдир һәр ја-
ны бизим дағларын» јазыбсан, һа.

— Һә баша дүшдүм, һансыны дејирсән, лап ча-
ван вахты јазмышам.

Һамы шаири араја алды. Колхозчулар сакитчә
диггәт кәсилиб, һәрәртлә ше'р охујан Сәмәд Вур-
ғуну динләјирдиләр. Шаир дә чаван вахтларында
олдуғу кими јенә од-алова дөнмүшдү. Охудуғча
көзләри өнүндән обасынын күллү, чичәкли, һәми-
шә башыгарлы әзәмәтли дағлары кәлиб кечирди.

Шеһ дүшәр отларын үстә кечәдән,
Дојмаг олмаз орда хоруз-бечәдән,
Дәјәси гурулар галын кечәдән
Дәрдләрин дәрманы бизим дағларын.

Бу бәнди хүсуси бир илһамла охујанда һамы
бир ағыздан «чох сағ ол» деди. Гоча исә ирәли је-
ријиб шаири гучаглады. Сонра көрпүнүн о тајын-
дакы нәһәнк говаг ағачыны көстәриб:

— Аллаһ сәнә,—деди,—мин ил өмүр версин. О
ағач кими дә һәмишә голлу-будаглы оласан. Онун
көлкәсиндә мин гојун јатыр. Сәнин көлкәндә мин
инсан јашасын.

Колхозчулар көрүшүб онлардан ајрылды. Тәк-
чә колхоз сәдри Мәммәдәли Әлијев галды. Шаир:

— Сәдр гардаш, сизин Гарадејин мешәсинә ова
кедирик, бәлкә сән дә бизимлә кедиб бәләдчилик
еләјәсән. Түфәнкин дә вар, јолдаш оларыг.

Мәммәдәли чәкинә-чәкинә:

— Кедәрәм,—деди,—анчаг бизә тәзә бир рајком
катиби кәлиб, јаман сәрт адамдыр. Мүмкүнсә ичә-
зә алардыныз...

— Идарәндә телефон вармы?

— Бәли, вар, идарә Күвә кәндиндәдир. Бурда
јахындалыр.

Онлар биркә идарәјә кәлдиләр. Шаир өзү дәс-
тәји алыб чохдан таныдығы рајком катиби Гәһрә-
ман Сүләјманзадә илә данышды. Хош-бешдән сон-
ра зарафатла:

— Бурда бир арыг колхоз сәдринин јанындајам.
Мәнә јаман көмәји дәјди. Достлашдыг. Инди ова
кедирәм, гајыданда көрүшәрик. Истәјирәм сәнин
сәдрини дә бәләдчи кими өзүмлә ова апарам. Хошу-
ма кәлиб.

Онлар һәмин күнү Чәлтик јериндә, Гарадејин
мешәсиндә ов еләдиләр. Күнортаја јахын очаг га-
лајыб, һаһар едә-едә шаирин ширин, мәзәли сөһ-
бәтләринә гулаг асдылар.

— Очағы көрдүм көнлүмә дүрмәк дүшдү. Бир-
ни дүзәлдәчәм—дејиб, шаир пара чәрәји одун үс-
түндә о үз-бу үзә дөндәрди. Көврәк чәрәјин арасы-
на пендир гоја-гоја:

— Рәһмәтлик Аша нәнәм лејәрди ки, ағ чәрәклә
јағ-бал да јесәм дојмарам. Гара чәрәклә пендир

јејөндө ахшамадэк ачмырам. Јөгин нөсилликнөнди, мөн дө о күндөјөм. О кэзинө-кэзинө дүрмөклөдији пендир чөрөји иштаһла јејирди. Бирдөн нөзэрлөри архын о тајындан балача бөлөни бурулуб кэлөн адама дикилди. Көзүнү кэлөндөн чөкмөдөн:

— Зејнал,—деди, мөнө нө дејирсөн де, бу кэлөн адамын чијиндөки сазды. Һөлө башында гөшөнк бир бухара папағы да вар.

Зејнал јериндөн дуруб тэлөсө-тэлөсө кэлөн адама бахды:

— Һө,—деди, Сөмөд,—дүз дејирсөн. Сазы да вар, папағы да, амма ашыгыгыны дејөммөрөм. Ашыг, Мирзөјди, бир дө Әсөд, онлар да ки кетди.

Шаир көврөк-көврөк:

— Мирзөни јада салма, сөн аллаһ, һәр јолдан өтөн Мирзөми олачаг. Фөлөјин бели гырылсын, Мирзөни әлимиздөн аланда.—Сонра севинө-севинө—Нө јахшы олду. Баһарын көзөл вахтыдыр. Ашыг да кәлди, бу бизә лап көјдөндүшмө олду.

О беш-он метр аралы јолла кедөн ашығы чагырды:

— Ашыг гардаш, бир бөриден кәл.

Чијни сазлы ашыг дајанды. Папағыны азча кери еләјиб, алнынын тәрини силди. Чијиндө сазы дүзөлтди. Сөмөд Вурғун ашыға әл еләјө-еләјө:

— Ај ушаглар, чибинизи гурдалајын буна бир јахшы нөмөр верөк.

Ашыг исә дајандығы јөрдөн тәрпәнмирди. Кечдөн-кеч көнүлсүз аддымларла онлара јахынлашды. Шаир очағын гырағыны көстөриб:

— Отур, бир аз чөрөк је, јолдан қәлибсөн ач оларсан, чөл чөрөји ширин олур. Сонра бизим үчүн чалыб-охујарсан.

Ашыг нө јахына кәлди, нө дө отурду. Шаир:

— Отур—деди,—охумасан да, ејби јохду, отур чөрөк је.

— Јох, тэлөсирәм.—Ашыг инад еләди.

Шаир:

—Нө инад адамсан—деди,—бизә бир шеј охумамыш кедөчөксөн?

Ашыг дим-дик дајаныб өзүнү даһа да чөкди:

— Мөн ушаг дејиләм ки, һәр јетәнин габағында охујам. Сазы тојда, мәчлисдө чаларлар.

— Онда сазыны вер бир-ики һава чалым.

— Јох, верә билмөрәм.

— А киши, кәл әтәјиндөн дашы төк, үрөјим атланыб, сазы бөри вер.

— А бала, верә билмөрәм.

— Вермирсөн ки... Онда гулаг ас.

Шаир түфәнкини синәсинә басыб ашыға кәсәрли бир һәчв деди. Гыпгырмызы пөртмүш ашығын додаглары титрәди. Һирсиндөн билмәди нө етсин? Сазынын ашырмасыны әсәби-әсәби гурдалајыб ачы сөз демөкдөн өзүнү күчлә сахлады. Ири аддымларла онлардан узаглашды.

Тој евиндө бөјүк бир мәчлис гурулмушду. Чамаат јығышса да масабәји илк сағлығы демөк үчүн тэләсмирди. Ашыг да кефсиз иди. Сазыны көјнөкдөн чыхарыб көнүлсүз-көнүлсүз дынгылдадырды. Онун бу һәрәкәти ев саһибинин көзүндөн јайынады.

— Ашыг, нө олуб?—деди.

— Һөч.

— Јөнө?

— Јолда бир овчу гәнымы јаман гаралтды. Бөјүк адама охшајырды, јохса абыры әтәјинә бүкөрдим.

Тамаданын сәси онларын сөзүнү јарымчыг гојду:

— Ә, сәнин бу гонағын һарда галды?

— Тэләсмә, кечәнин бири бир илди, һара тэләсирсөн. Сөз вериб мүтләг кәләчөк.

Ашыг да марагланды. Ев саһибиндөн кими көзләдијини сорушду. Киши синәсини габардыб гүрүрла дилләнди:

— Сөмөд Вурғуну.

— Кими?

Ашығын рәнки дурулду. Бајагдан бөри үрөјинә чөкән ағырлыг јоха чыхды. Көзләриндө севинч ојнады. Елә бил чаванлашыб јүнкүлләшди. Бармаглары пәрделәрин үстүндө ојнады, симләрин сәси дә чанланды.

— Бирчө ону көрсөјдим дүнјада дәрдим олмазды.

— Көрөчөксөн, дур мәчлисиз ызышдыр.
Ашыг гырғы кими ортада фырланмаға башлады. Онун сүмүклери шыртылајырды. Сәси дә ачылмышды, кефи дә.

Бирдән мәчлисиз о башында әли папирослу, ағсачлы бир адам көрүндү. Намы ајаға галхды. Мәчлисә пычылты јајылды: «Сәмәд Вурғун, Сәмәд Вурғун!»

Ашыг саз синәсиндә гурујуб галмышды.
Тоја кәлән бу адам бајагкы овчу иди.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

ПОЕЗИЈА

<i>Ағамалы Садиг</i>	— Әтри кәлир	8
	Сәадәт күлүр	8
	Хәзәр лөвһәләри	9
<i>Ағасәлим Һачыјев</i>	— Достлуг нәғмәси	11
	Лермонтовун мазары өнүндә	
	дүшүнчәләр	11
<i>Ағачәфәр Һәсәнов</i>	— Әскәр шинелим	13
	Дағларда ғыш	13
	Сабаһ әскәр кедәчәјәм	14
	Чилидә доған күнәш	15
<i>Адил Чәмил</i>	— Вәтән	17
	Јаман гочалмысыңыз	17
	Бу сән дејилсән	18
	Мәнә тохунмајын	18
<i>Ајатхан Зијад</i>	— Илмәләрә тохунан өмүр	21
<i>Акиф Чәләл</i>	— Хатын һарајы	23
	Бу торпагда гангал оллам	23
	Шаирләр	24
	Сән күсүб кедәли	25
	Горхурам	25
	Дағлар	26
<i>Бәхтијар Балакишијев</i>	— Елә бәндәм	28
<i>Бәһлул Әләкбәрөв</i>	— Фәһлә тәләбә	30
	Мәндән узаг ол	30
<i>Биннәт Сүләјман</i>	— Кәлин хәтринә	32
<i>Вағиф Бәһмәнли</i>	— Сәксән илдән чохду ки	34
	Вағиф	35
<i>Гардашхан Әзизов</i>	— Гошма	37
<i>Гасым Аббасәлијев</i>	— Республикам	39
<i>Гәшәм Исазадә</i>	— Адришпахин... Гобустан	42
	Космонавт анасы	43
	Гардашлыг мазары	43
	Чаван	43
<i>Дашдәмир Мусазадә</i>	— Мәним мәнәббәтәм	46
<i>Дилгәм Гулијев</i>	— Луис Корвалана	48
	Илк мааш	49
<i>Ејвәз Гәләмчәли</i>	— Баһардыр деди	51
<i>Елдар Ибраһим</i>	— Мәним баһарым	53
	Туфандан сонра	53
	Инди	54
<i>Елдар Һачыјев</i>	— Әскәр аналары	56
	Гызлар... гызлар	56
	«Мәни чохму севирсән?»	57
	Оғулларын көрүшү	58
	Дәмирчи	58
	Космонавтлар	58
<i>Елман Рүстәм</i>	— Чинар	60
	Охум гајыда	60

Әвәз Шыхлы	— Мән атәшәм, иблис!	62
Әли Һәким	— Гадын вар ки...	63
	— Гөҗ чағласын	65
	Һеҗкал	65
	Кәпәз	66
Әләмдар Гулузада	— Нечә алды, билмәдим	68
	Тәндирбулаг	68
	Бөлкү	69
	Хәчаләт	70
Забил Пәрвиз	— Гобустан	72
	Бајаты-күрд	72
	Уд	73
	Ширванлы дағлар	74
	Јүрүш	75
	Дағ чајы	76
	Севки далғалары	76
	Алов донлу пәри	77
	Дуја билмәдин	77
	Әтри кәләр	78
Зулфугар Шаһсөвәнли	— Бурда һарај ганад ачыб...	80
Илдыңрым Мәммәдов	— Совгат	82
	Нишанлы гызлар	82
	Тәләбә оғланлар кәндә дө- нәндә	83
Илһам Бахышоглу	— Баһар дујғулары	85
	Үрәк	85
Иса Күрдүстанлы	— Күнаһ директордадыр	87
	Билмәсәниз јахшыдыр	88
Ислам Әһмәдов	— Ај ағ чичәкләрим	90
	Бу јол бизи һара чәкир кө- рәсән?	91
	Баһар лөвһәләри	91
Исмајыл Вәлијев	— Салам, Апрель сәһәри!	94
	Вәтәним	94
	Көзәлләр јашајыр бизим шә- һәрдә	95
Исмајыл Иманов	— Сәндән сөз ачырам	98
	Мешә нотлары	98
	Сүбһ чағына јағыш јағыр.	99
Ләтиф Гулијев	— Мешә лөвһәси	101
	Бу јерләрдә	101
Маариф Солтан	— Дәлидир, нәдир?	104
Маһирә Абдуллајева	— Әли үрәжиндә галан дүнјам	106
	Инанырам	106
Маһир Рәфизада	— Ленин	109
Маһмуд Үмид	— Мән фәһләјәм	111
Мәммәд Алим	— Дүшдү	113
	Говуша билмирик	113
Мисир Әләскәр	— Учалмағ ешги	116
	Күл арасында	116
	Чырағ олајдым	117
Мөвлүд Тејмур	— Ленин јолу	119
	Партија	119
	Олду	119

Низами Сарацлы	— Вәтән	121
	Мәним ганунум	121
	Баһар нәғмәси	122
Нурәддин Әлијев	— Шәһәрә јолланыр кәнд ушағ- лары	125
Разијә Мурадова	— Кәңчлијин сәсијәм	127
	«Комсомолум, јашым ар- тыб...»	127
Раһилә Исмајыллы	— Даға архаланма	129
	Бәлкәләр	129
Рәшиад Бәјдәмирли	— Азәрбајҗан торпағы	131
	Пиргулу дағларында	131
Рәшид Искәндәров	— Әскәр кәдән вар	134
	Јолдәјишән	134
Сабир Мустафајев	— Бақынын күләкләри	136
	«Чәпәрләрин дибиндән»	136
	«Баһар кәлир...»	137
Саһиб Ахундов	— Әмәк нәғмәси	139
	Гочалар	139
	Ағ көл саһилиндә дүшүнчә- ләр	140
	Гызлар јаллы кедирләр	141
Сәјавуш Исмајылов	— Кәләндә јаз	143
Сулиддин Гасымлы	— Новрузкүлү	145
	«Нејнирәм гајтарам...»	145
Султан Мәрзили	— Бир овуч торпағ	148
	41-дә атылан күлләләр	148
	Торпағын вугары	149
Сүләјман Османзада	— Баһар дујғулары	151
	Давадан сөз дүшәндә	151
	Бу дағлар	152
	Ганлы билет	153
Тапдыг Сүләјманов	— Бир кечәнин романтикасы	155
	«Нијә бахышларын...»	155
	Тәбиәт анадыр	156
Таријел Үмид	— Ана—вәтән	159
	Әбәди шә'лә,	159
	Ушағлыг күнләринмин нәғмә- си	160
Таһир Асланлы	— Чығырлар	163
	«Бир думанлы севки...»	163
	Дөрдлүкләр	164
Тофиг Нурәли	— Доғма јерләр	166
Фиридун Рәһим	— Салам, доғма комсомолум!	168
	Шәләләләр	169
	«Короғлу увертүрасы»	169
Хасај Мехдијев	— Баха-баха	172
	Бәс нијә?	172
	Инанмаз идим	173
	Јухума кәл	174
Худагулу Чаныјев	— Јағышдан сонра	176
	Комсомол	176

Чаваншир Елоглу	— Бибимин маһнысы . . .	179
	Сән язда көчдүн... . .	179
	Дағлар шаирмиш демә . . .	180
Чамулла һәсәнов	— Гардашым	182
	Доландыр мәни	182
	Көзүндән кәлсин	183
	Аз галыр	184
	Киши олдум	184
Шаиг Вәлијев	— Одлар јурду	187

НӘСР

Азәр Әбилов	— Гызылы үфүгләр	191
Алһүсейн Чавадоғлу	— Бир кечәнин сирри	200
Аташ Чәбрајылов	— Гүрү нәнә	210
Баба Вәзирзаде	— Кино пулу	215
Бөјүкхан Бағыров	— Һәдијјә	225
Вәлһ Мусажев	— Бир парча чәрәк	234
Әнвәр Һачыјев	— Хәчаләт	244
Зијад Шәфијев	— Доғмалыг	257
Мәнзәр Ејнуллајева	— Ијирми күндән сонра	263
Мәммәд Намаз	— Аналар көврәк олур	273
	Тут ағачы	274
Мустафа Чәмәнли	— Нишанә	278
Оғтај Һачыјев	— Дејәрләр ки...	284
	Нечә олду ки, директорум	
	мәни тәрифләди	287
Рәһим Јусифов	— Әскәр анасы	291
Һејдәр Гасымлы	— Әмнәгулар	297
Фикрәт Бәдирли	— Учут биһа	306
Чавад Зејнал	— Икинчи анд	309
Шәмистан Нәзирли	— Һөрмәт	323

Редакторлары Мүзәффәр Шүкүр, И. Һүммәтов.
Рәссамы В. Садыхјан. Бәдлин редактору Һ. Абдуллајев.
Техники редактору Ш. Кәримов.
Корректорлары М. Мустафајев, А. Чәмилев.
ИБ № 3

Јығылмаға верилмиш 26/IX-1978-чи ил. Чапа имзаланмыш
26/IV-1979-чу ил. ФГ 23702. Кағыз форматы 84×100/32. Кағыз № 1.
Физики чап вәрәги 10,5. Шәрти ч. в. 16,38. Учот нәшр. вәрәги 11,15.
Сифариш № 469. Тиражы 10 000. Гијмәти 1 ман. 15 гәп.

Азәрбајчан ССР Дөвләт Нәшријат, Полиграфија вә
Китаб Тичарәти Ишләри Комитәси.

„Јазычы“ нәшријјаты. Бақы, Киров проспекти, 18.
„Гызыл Шәрг“ мәтбәәси. Бақы, Һәзи Асланов күчәси, 80.

1 ман. 15 гэл.

A32
4-53